МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПІВДЕННИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

МАТЕРІАЛИ
П'ЯТОЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«ЧОРНОМОРСЬКІ НАУКОВІ СТУДІЇ»

17 травня 2019 р.

м. Одеса

УДК 001.8(063)
Ч 75

Друкується відповідно до рішення
Вченої ради Міжнародного гуманітарного університету
Протокол № 5 від 27 березня 2019 р.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Голова:
Ю.Є. Полянський *– канд. юрид. наук, професор, в.о. ректора, перший проректор Міжнародного гуманітарного університету.*

Перший заступник голови:
А.Ф. Крижановський *– д-р юрид. наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України, проректор з педагогічно-наукової роботи Міжнародного гуманітарного університету.*

Заступник голови:
Т.О. Крижановська *– канд. філос. наук, доцент кафедри мистецтвознавства та загально-гуманітарних дисциплін Міжнародного гуманітарного університету.*

Члени оргкомітету:
Є.Л. Стрельцов *– д-р юрид. наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, вчений секретар Південного регіонального центру НАПрН України, Заслужений діяч науки і техніки України;*
К.В. Громовенко *– канд. юрид. наук, доцент, директор Інституту права, економіки та міжнародних відносин Міжнародного гуманітарного університету;*
А.П. Овчиннікова *– д-р мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін Міжнародного гуманітарного університету;*
М.І. Зубов *– д-р філол. наук, професор, декан факультету лінгвістики та перекладу Міжнародного гуманітарного університету;*
Я.В. Лупій *– народний артист України, професор, декан факультету мистецтва та дизайну Міжнародного гуманітарного університету;*
В.Г. Шутурмінський *– д-р мед. наук, директор Одеського медичного інституту Міжнародного гуманітарного університету;*
Ю.В. Шарапановська *– директор Економіко-правового коледжу Міжнародного гуманітарного університету;*
О.І. Стеценко-Баранова *– спеціаліст адміністративно-управлінського апарату Міжнародного гуманітарного університету.*

Ч 75 **Чорноморські наукові студії** : матеріали П’ятої всеукраїнської мультидисциплінарної конференції, м. Одеса, 17 травня 2019 року. – Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2019. – 264 с.

ISBN 978-966-916-805-4

До збірника матеріалів конференції увійшли тези доповідей, які стали предметом обговорення учасників П’ятої всеукраїнської мультидисциплінарної конференції «Чорноморські наукові студії» у м. Одесі 17 травня 2019 року у Міжнародному гуманітарному університеті.

Збірник зібраний та підготовлений до друку співробітниками кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін Міжнародного гуманітарного університету і розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів.

УДК 001.8(063)

© Міжнародний гуманітарний університет, 2019
© Південний регіональний центр
Національної академії правових наук України, 2019

ISBN 978-966-916-805-4

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. НАЦІОНАЛЬНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Право як соціальна цінність
Андрейко С. М. 9

Правотворча діяльність органів публічної адміністрації
як засіб захисту прав громадян
Бєлінгіо В. О. 11

Особливості прецедентного права США
Василишина О. В. 14

Визначення поняття насильства в сім'ї
Вейц А. М. 17

Валідність як ознака сучасного права
Головач Г. О. 20

До питання щодо правових конфліктів у сфері освіти України
Грезіна О. М. 22

Пиратство и морской терроризм: понятие и соотношение
Деревянко Д. Н., Кравченко О. А. 24

Цикличність законодавства в сфері торговельної діяльності
Копитков В. Е. 27

Питання застосування статтей 79 та 83 КК України до чоловіків
Куля В. С. 30

Медичні працівники як спеціальні суб'єкти злочинів,
передбачених Кримінальним кодексом України
Логвін А. О. 32

Забезпечення гендерної рівності: теоретико-правовий аспект
Мельник В. П., Солонинка Н. Г. 36

Кодификация международного морского права
Муминова З. З., Дзигуа Н. Р. 39

Завдання та функції державної судової адміністрації України
Половченя Д. В. 42

Рівні господарсько-правового регулювання водного транспорту
Слатвінська В. М. 44

Protection of environmental human rights in the practice of the ECHR
Fedoruk Yu. A. 46

Поняття підстави кримінальної відповідальності:
порівняльний аналіз законодавства України та Білорусії
Фесюк М. І. 49

Конституційні гарантії соціальних прав людини
Чорна М. І. 51

Anathema of Ivan Mazepa: historical-legal aspects
Shykeriava D. S. **53**

Деякі питання ратифікації протоколу № 16 до Європейської конвенції з прав людини і основоположних свобод
Ячменська М. М. **55**

НАПРЯМ 2. ЕКОНОМІКА, МЕНЕДЖМЕНТ, МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Виртуальный маркетинг
Агдерли Д. Д., Непомнящая К. В. **58**

Концептуальні засади економічного управління підприємством
Архипенко М. С. **60**

Сучасний підхід щодо визначення ефективності підприємств малого та середнього бизнесу
Горобець Т. А. **63**

Роль маркетингу в управлінні інноваціями
Калкатиніч В. С. **67**

Интернет-маркетинг: сущность и тренды
Касьяненко Ю. А., Кудашкина А. О. **70**

Напрями підвищення ефективності використання земельних ресурсів агросфери
Коваленко Д. І. **73**

Комплексне управління якістю в системі маркетингу
Лазаренко А. А. **78**

Особливості маркетингової діяльності підприємств рекламної галузі
Лозан С. М. **81**

Історичний екскурс щодо становлення та розвитку менеджменту освіти в Україні
Назаренко О. О. **84**

Analisis of the tourism industry in the conditions of escalation of socio-economical and political situation in Ukraine
Prascheruk M. P. **87**

Роль маркетинга в сфере услуг
Пясецкая А. Ю. **89**

Особенности управления организационными изменениями
Смирнова А. А. **92**

Електронна комерція: сутність, переваги та проблеми
Ступина Г. Л. **94**

Интеграция DevOps направления в маркетинг
Тополь О. В. **97**

Дослідження розвитку виробництва біогазу в Україні
на прикладі США та ЄС
Чебаненко Д. І. **100**

Сучасні світові тенденції розвитку та фінансування стартапів
Шупер А. С., Мартинюк А. Ю. **104**

НАПРЯМ 3. МЕДИЦИНА ТА ФАРМАЦІЯ

Розробка нормативної документації на виробництво
внутрішньоаптечних заготовок в умовах аптек
Богуцька О. Є., Вишневська Л. І. **107**

Особливості топографії клиноподібної пазухи із суміжними структурами
у плодів 5-8-го місяців внутрішньоутробного розвитку людини
Бойчук О. М., Бамбуляк А. В. **110**

Особливості гігієнічного виховання та стоматологічний статус
дітей з обмеженими можливостями молодшого шкільного віку (6-9 років),
що проживають в Закарпатській області
**Ватуня А. В., Горзов В. В., Горзов С. С.,
Дуткевич-Іванська Ю. В., Горзов С. П.** **112**

Стан ротової порожнини у дітей молодшого шкільного віку (6–9 років)
Закарпатської області, які хворіють на ДЦП
Глеба І. І., Цупра В. І., Кедик Р. Є., Гриненко Є. М., Горзов Н. М. **116**

Поширеність маткових кровотеч та геморагічного шоку у жінок
репродуктивного віку на території м. Чернівці та області за 2017-2018 рр.
Добинда І. Р. **119**

Клинико-электромиографические изменения у пациентов с синдромом
компресии корешков L5-S1 в стадии клинической ремиссии
Ибрагимова Е. Л., Гелетка А. А. **122**

Завдання та функції науково-дослідної діяльності студентів
у закладах вищої медичної освіти
Карпенко Ю. П. **124**

Вплив спиртової настойки листеця ряски малої на морфологічний стан
щитоподібної залози при автоімунному тиреоїдиті у щурів
Кононенко А. Г. **127**

Використання мезенхімальних стовбурових клітин
в профілактиці хронізації запалення в експерименті
**Кузьміна І. Ю., Павлова О. О.,
Сафаргаліна-Корнілова Н. А., Сулхдост І. О.** **130**

Фактори ризику розвитку залізодефіцитної анемії у дітей раннього віку
Латанська Н. С. **132**

Основні типи відношення хворого до хвороби
Мартинова Ю. Ю. **134**

Топографо-анатомічні особливості капсули
та зв'язкового апарату плечового суглоба людини
Руснак В. Ф., Тхакур Аман **136**

Вища медична освіта: проблеми та перспективи розвитку
Стаднік В. К., Пунтус В. М. **139**

Застосування мультімедіа-технологій при навчанні провізорів
Хмельникова Л. І., Більчук В. С. **141**

НАПРЯМ 4. ЛІНГВІСТИКА, ВИКЛАДАННЯ МОВ, ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Відтворення фонологічних стилізацій мовленнєвих аномалій в перекладі
Воротченко В. О. **144**

Психологічні чинники формування граматичної компетентності
майбутніх учителів української мови і літератури
Горохова Т. О. **147**

Вербальні та паравербальні засоби вираження критики
в електоральному дискурсі Німеччини та України
Гридюшко О. О. **150**

Системне вивчення діалектної субстантивної словозміни
Зубрицька М. І. **153**

Internet discours as a linguistic phenomenon
Koltsova Yu. Ye. **156**

Інтерпретація концепту острова в англійській літературі
(літературознавчий та філософський аспекти)
Лозенко В. В. **158**

Семиологический аспект децентрации в малой прозе А. Гаврилова
Ляпин Р. С. **161**

Щодо необхідності формування професійної готовності
майбутніх викладачів іноземних мов до міжкультурної освіти
Подковирофф Н. **164**

Лексичні засоби вираження недовіри до співбесідника
в англомовному художньому дискурсі
Разумовська Ю. О. **167**

Тематична група «тероризм» у сучасному газетному дискурсі
Сікорака В. І. **170**

Значимость и символичность слова *хлеб* для человека
в экстремальных условиях
Стаценко О. М. **172**

Формування комунікативної компетентності
майбутніх вчителів початкової школи
Струк А. В. **175**

Особливості перекладу економічної термінології
з англійської мови українською
Фурт Д. В. 177

Підходи формування термінологічної компетентності студентів-іноземців
Фурт Д. В. 179

**НАПРЯМ 5. ФІЛОСОФІЯ,
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНЕ ЗНАННЯ, МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО**

Агностицизм як основна проблема гносеологічного вчення І. Канта
Андріясова А. В. 183

Іван Кавалерідзе як театральний режисер і драматург
Будянський Д. В., Федорова А. В. 185

Стилістичні особливості циклу фортепіанних прелюдій Василя Барвінського
Вавренчук І. І. 188

Взаємовідношення західного і східного типу мислення в сучасній культурі
Василишина О. В. 191

Використання композиційних прийомів інь і ян
класичного живопису Китаю в екологічному плакаті
Вершинін В. М. 194

Структура образу Тамари у фільмі «Гори, моя зоре!»
у виконанні О. Ліцканович
Горєлова В. С. 196

Сучасні міфи як спосіб керування
Дучева М. С. 198

Принципи формування професійної суб’єктності
майбутніх офіцерів Збройних Сил України
Капінус О. С. 200

Проблема дискримінації в умовах міграції в Україні
Коблова А. С. 203

Гуманізація морально-правових відносин в суспільстві
Коєв М. К. 206

Онлайн-квести як технологія навчального процесу:
характеристика, структура та цілі
Кольцова Н. С. 209

Розуміння міфу у вченні К. Юнга
Крижановська Т. О. 212

Українська тематика у творчості композиторів
польського походження XIX ст.
Круліковська Т. П. 214

Філософський аналіз ліберальної думки: класика і сучасність
Куркудим В. С. 218

Розуміння свободи в межах етики ненасильства
(за вченнями Махатми Ганді та Мартіна Лютера Кінга)
Лебедь О. І. **220**

Видовищний потенціал анімації
Мараховська К. Д. **223**

Електронний навчальний посібник в освітньому процесі ЗВО:
характеристика та дидактичні вимоги
Наумчук С. В. **225**

Філософські основи природного права
Ніколаєв А. Д. **228**

Формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів
як актуальна психолого-педагогічна проблема
Окаєвич А. В. **231**

Соціальна реклама: суспільний потенціал
Осаула В. О. **233**

Внутрішньо переміщені особи: феномен адаптації на новому місці
Погуляйло Т. О. **235**

Філософія йоги Патанджалі як продовження ведичної традиції
Полонець А. Ю. **239**

Порівняльний аналіз антропологічних поглядів у православ'ї
та протестантизмі
Пустовіт К. І. **241**

Хатха йога в світлі філософії здоров'я
Репетій С. М. **244**

До проблеми формування музично-естетичного смаку молодших школярів
засобами різних видів мистецтв: теоретичні аспекти
Стефіна Н. В. **247**

Філософські основи природного права за вченням Дж. Локка
Тарасенко Ю. О. **250**

Проблема співвідношення західного і східного типу мислення
Тріфонов В. Д. **252**

Римське право як джерело теорії міжнародних відносин:
соціально-філософський аналіз
Чеботаренко А. В. **254**

Аксіологічний вимір права
Янц В. П. **257**

Значення передпроектних досліджень в сучасному дизайні
Вершиніна К. В. **260**

НАПРЯМ 1. НАЦІОНАЛЬНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ПРАВО ЯК СОЦІАЛЬНА ЦІННІСТЬ

Андрейко С. М.
студентка ІІ курсу Економіко-правового коледжу
Науковий керівник: ***Крижановська Т. О.***
кандидат філософських наук,
доцент кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Актуальність теми розкривається у необхідності розуміння права в якості такого соціального феномену, який викликаний потребою внести в соціальне життя нормативні засади, що засновані на підставах соціальної свободи, активності, відповідальності. В сучасних умовах, що характеризуються багатоаспектністю соціального виміру, право здійснює вплив на суспільство, що виходить за рамки позитивістського бачення і потребує комплексного дослідження його соціальної цінності у призмі аксіологічного підходу. Метою роботи є пояснення соціальної цінності права, розкриття його позитивної ролі для особистості та суспільства.

Проблематика цінності права була визначена як самостійний напрям наукового дослідження на початку другої половини XX ст. Аксіологічний підхід до праворозуміння у вітчизняній думці розвивався в умовах тоталітарного впливу ідеології на правову доктрину. Як стверджує В.Пономарьова, за радянських часів в юриспруденції умисно не вели мову про правові цінності, адже існував набір хрестоматійних цінностей соціалістичного суспільства, що були сформульовані в моральному кодексі будівників комунізму [1, с. 32].

Як зазначає український дослідник, О.Тарабукін, зрозуміти соціальну цінність права – означає усвідомити, розкрити його позитивну роль для особистості та суспільства [2, с. 281]. Окремі науковці розуміють регуляторну природу права в таких аспектах: за допомогою права забезпечується загальний стабільний порядок у суспільних відносинах, у цьому виявляється його інструментальна цінність; завдяки праву досягається визначеність, точність у самому змісті суспільних відносин; право забезпечує можливість нормальних активних дій людини, оскільки воно перешкоджає незаконним втручанням у сферу її правомірної діяльності; право в цивілізованому суспільстві забезпечує оптимальне сполучення свободи і справедливості; на правовій основі формуються основні інститути громадянського суспільства; право є основою і єдино можливим цивілізованим засобом вирішення проблем міжнародного і міжнаціонального характеру, на основі права формується світовий правопорядок [3, с. 68-69].

Разом з тим, існує інший вимір правового впливу, який знаходиться понад рівнем інструментальної цінності. Право – це феномен, який існує в конкретно-історичному культурному середовищі в тісному зв'язку з антропологічними властивостями людини і різними сторонами її практичної діяльності. Від того, наскільки будуть зрозумілими, підтриманими певними індивідами, суспільством у цілому правові настанови, настільки успішними можуть виявитися ті чи інші державні заходи, напрями діяльності, ракурси трансформаційних процесів, а отже, буде реалізована так звана соціальна цінність сучасної держави [3, с. 50]. Право в даному розумінні виступає як міжінституціональна надбудова, як вторинний фактор, що опосередковано впливає на всі процеси, що відбуваються в суспільстві. Мається на увазі не регулюючий вплив, про що зазначалося вище, а забезпечення реального і ефектного рівня взаємодії елементів соціальної системи та водночас встановлення соціальних орієнтирів, формування ціннісних пріоритетів усього суспільства [2, с. 281].

З політичного боку право пов'язано з необхідністю надати державній волі загальнообов'язкове значення. Право для держави є найбільш доцільним і ефективним засобом, за допомогою якого відбувається реалізація основних її функцій. Разом з тим безсумнівно й те, що розвиток демократичних інститутів в політично організованому суспільстві є неможливим без права. Саме в праві демократичні інститути знаходять адекватні способи вираження і закріплення.

Думку про єдність демократії і права чітко висловив В. Туманов: «Демократія в політично організованому суспільстві неможлива без права. Чим більшою мірою розвитку досягає державно-організоване суспільство, тим більшого значення набуває в ньому право як форма вираження і закріплення принципів демократії, а будь-який антидемократичний курс виступає як порушення принципів права і законності» [5, с. 4]. Третій фактор є багатостороннім і характеризується всією корисністю та позитивним впливом, що право несе в суспільство. В правовій доктрині дане явище визначається як власна цінність права.

З іншої позиції, власна цінність права виражається в тому, що може бути названо правовими началами або духом права. Формулювання правових засад є однією з першочергових задач юридичної науки, хоча багато з них досить очевидні і, як правило, фіксуються у вже зазначених раніше основоположних демократично-правових засадах.

Таким чином, ми проаналізували погляди декількох вітчизняних вчених на право як на соціальну цінність. В межах даного тексту було розглянуто саме соціальну цінність права як детермінуючої ознаки правової та соціальної реальності в цілому. Розуміння права у вигляді виключно загальнообов'язкових правил поведінки, на нашу думку, не може відтворювати всього комплексу цінності права. Вважаємо, що право є повноцінним елементом соціальної дійсності, який впливає на всі частини соціальної системи та суспільних процесів взагалі.

Література:

1. Пономарева В. П. Правовые ценности как феномен юридической антропологии. *Право: история, теория, практика*. Сборник статей и материалов. Брянск: Изд-во БГУ, 2006. С. 14-38.
2. Тарабукін О. Соціальна цінність права. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 280-283.
3. Оніщенко Н. М. Аксіосфера сучасної держави та сприйняття права в суспільстві: проблеми теорії. *Проблеми філософії права*. Том VI-VII. Київ-Чернівці: Рута, 2008-2009. С. 42-49.
4. Волинка К. Г. Теорія держави і права : [навч. посіб.] / К. Г. Волинка. Київ : МАУП, 2003. 240 с.
5. Туманов В. А. Буржуазная правовая идеология (к критике учений о праве): автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук / В. А. Туманов. М., 1969. 27 с.

ПРАВОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН

Бєлінгіо В. О.
аспірант IV року навчання кафедри адміністративного права
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
юрист
ТОВ «Адвокатська компанія «Золота Середина»
Науковий керівник: ***Діхтієвський П. В.***
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного права
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Основним завданням, покладеним на публічну адміністрацію, є захист прав громадян, яке реалізується шляхом виконанням покладених на неї повноважень.

Для виконання свого основного завдання (захисту прав громадян) органи публічної адміністрації виконують важливу функцію – правотворчу діяльність – видання підзаконних нормативно-правових актів в межах своєї компетенції.

Видання підзаконних нормативних актів – це правотворчий напрямок діяльності публічної адміністрації, що передбачає розпорядчу діяльність, спрямовану на виконання законів через розроблення та встановлення підзаконних правил загального характеру [1, с. 145].

В. В. Галунько, П. В. Діхтієвський зауважують, що підзаконні нормативно-правові акти це вторинні акти, які видаються суб’єктами публічної адміністрації (у ході розпорядчої діяльності) на підставі певного Закону, відповідно до Закону і для його виконання, з метою забезпечення ефективного та своєчасного виконання виконавчих функцій [1, с. 58].

С. С. Алексєєв пропонує підзаконний нормативний акт розглядати як нормативний юридичний акт компетентного органу, який оснований на законі та закону не суперечить [2, с. 452].

Ю. А. Ведєрніков, А. В. Папірна підзаконний нормативно-правовий акт розглядають як документ, який видається компетентним органом або посадовою особою на підставі закону, відповідно до нього, для конкретизації та виконання законодавчих приписів та містить норми права [3, с. 127].

Р. С. Мельник та В. М. Бевзенко відзначають, що підзаконні юридичні акти відрізняються від законів масштабом дії (предметом), адже підзаконні акти у будь-якому разі є вужчими за масштабом дії, ніж закони. Також різниця між законами та підзаконними нормативними актами простежується на рівні суб'єктів їх видання [4, с. 93].

Загалом у науковій спільності склався єдиний підхід до поняття підзаконного нормативно-правового акту, як до нормативного акту, виданого уповноваженим на це органом на основі Конституції України та законів України, який має відповідати чинному законодавству, та спрямований на виконання Основного Закону України та законів України.

З урахування того, що діяльність публічної адміністрації спрямована на вирішення основних потреб громадян, існує чіткий зв'язок між захистом прав громадян та суб'єктами публічної адміністрації через правотворчу діяльність останніх (розроблення та приймання підзаконних нормативно-правових актів).

Без підзаконних нормативних актів суб'єкти публічної адміністрації не в змозі ефективно забезпечувати права, свободи та законні інтереси приватних осіб; це викликано тим, що загальні норми, сформульовані в законах, не в змозі охопити всіх аспектів, які потребують урегулювання нормами адміністративного права, тому й виникає потреба в конкретизації та деталізації їх до стадії правозастосування [1, с. 146-147].

Дійсно, сучасна правова реальність вказує на необхідність публічної адміністрації приймати підзаконні нормативно-правові акти з метою вирішення питань в різних сферах суспільного життя. Така тенденція пов'язана, зокрема, із такими факторами: – повільний і складний процес прийняття законів Верховною Радою України, – потреба в уточненні, деталізації законів максимально швидко, – динамічність суспільних відносин та неспроможність Верховної Ради України врегулювати на законодавчому рівні всі питання, які виникають в різних сферах життя суспільства, – наближеність публічної адміністрації до потреб населення.

Цілком зрозуміло, що публічна адміністрація може діяти лише через прийняття підзаконних нормативних актів, які відповідно не можуть суперечити діючим законам, змінювати їх зміст або прийматися щодо питань, які можуть бути визначені виключно законом (ст. 92 Конституції України [5]). При цьому на своєму рівні органи публічної адміністрації в змозі прийняти нормативні акти, які врегулюють питання, що не охоплені законами, або конкретизують певні законодавчі норми, чим зможуть оперативно та дієво забезпечити захист прав, свобод та інтересів громадян.

Такий підхід пов'язано з тим, що процедура прийняття підзаконних нормативно-правових актів органами публічної адміністрації є простішою в порівняні з процедурою прийняття законів України Верховною Радою України.

Крім зазначеного, ми виділяємо правотворчу функцію центральних органів виконавчої влади щодо розробки законопроектів, які розглядаються Кабінетом Міністрів України, як суб'єктом наділеним правом законодавчої ініціативи, та вносяться на розгляд до Верховної Ради України. Наприклад, Міністерством юстиції України було підготовлено проекти: Закону України «Про адміністративні послуги» (був схвалений Кабінетом Міністрів України та прийнятий Верховною Радою України); Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення сприятливих умов для отримання послуг, пов'язаних з народженням дитини» (був схвалений Кабінетом Міністрів України та зареєстрований у Верховній Раді України); Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» (був схвалений Кабінетом Міністрів України та прийнятий Верховною Радою України); Закону України «Про доступ до публічної інформації» (був схвалений Кабінетом Міністрів України та прийнятий Верховною Радою України).

Суб'єкти публічної адміністрації, які під час своєї діяльності стикаються з проблематикою в чинному законодавстві, реагують на це шляхом підготовки проектів законів з метою його вдосконалення. Така нормотворча робота органів публічної адміністрації направлена на актуалізацію нормативно-правової бази в цілому.

З урахуванням викладеного, підсумуємо, що правотворча діяльність суб'єктів публічної адміністрації є засобом захисту прав громадян. Адже через підзаконну діяльність публічної адміністрації реалізуються закони України та встановлюються норми спрямовані на конкретизацію норм законодавства, якими в свою чергу, визначаються права і свободи громадян, їх обов'язки.

Література:

1. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галунько В., П. Діхтієвський та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с. URL: http://kafedr.at.ua/_bd/7/765.pdf.

2. Алексеев С. С. Общая теория права : учебник. 2-е изд., перераб. и доп. М. : ТК «Велби» : Проспект, 2008. 576 с.

3. Ведєрніков Ю. А., Папірна А. В. Теорія держави і права: навч. посіб. Київ : Зання, 2008. 333 с.

4. Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право: Навчальний посібник. Київ : Ваіте, 2014. 376 с. URL: https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/358156?download=true.

5. Конституція України від 28 червня 1996 р. (зі змінами). Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕЦЕДЕНТНОГО ПРАВА США

Василишина О. В.
студентка І курсу спеціальності «Правознавство»
Інституту права, економіки та міжнародних відносин
Науковий керівник: ***Тицька Я. О.***
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Правова система – історично сформована правова організація суспільного життя, яка включає взаємопов'язані і взаємодіючі компоненти: право у всіх його формах і проявах, юридичні установи, юридичну практику, право реалізацію та правовідносини, правову культуру і правопорядок тощо [1, с. 30]. Тема особливості прецедентного права США актуальна тим, що правова система США є одною з найвпливовіших у сучасному світі, тому її дослідження і знання її особливостей допоможуть юристам в удосконаленні договірної практики нашої країни з іншими країнами, зокрема США.

Питання виникнення, становлення та специфіки застосування прецеденту як джерелу права в США потребує дослідження, оскільки з'ясування історичних аспектів набуття прецедентом рис повноцінного джерела права дасть змогу встановити його важливість і необхідність для правових систем, де офіційно його ще не визнано, хоча фактично використовують, зокрема в Україні [2, с. 64].

Американська правова система ґрунтується на англійській системі загального (прецедентного) права. В загально-правовій системі судові рішення не лише розв'язують конфлікти, що вже виникли (прецеденти), вони мають юридичну силу прецедентів і в майбутньому. Рішення суду набувають такого ж значення, як і чинні закони [2,с.44]. Тобто, при розгляданні справи суди повинні керуватися судовими рішеннями, які були прийнятті раніше з аналогічних справ.

В Сполучених Штатах принцип слідування судовому прецеденту має свої особливості. Зокрема, судова практика характеризується гнучким застосуванням цього принципу, пристосуванням його до політичних і соціально-економічних умов на кожному історичному етапі розвитку країни [3, с. 268].

Широкі повноваження щодо конституційного контролю, які нині належать Верховному суду США і на які посилаються, коли бажають проілюструвати тезу про суддівську правотворчість, Верховний суд фактично узурпував. Зокрема прийнято вважати початком цього процесу прецедент у справі Marburyv. Madison1803 р., коли суд проголосив, що фундаментальним правом є не тільки Конституція, а діяльність законодавчих і виконавчих органів повинна бути обмежена цим правом. З цього було зроблено висновок, що оскільки на суд покладено обов'язок тлумачити право, він повинен охороняти Конституцію шляхом встановлення відповідності її різних актів. Таким чином, були сформульовані правотворчі повноваження суду, що включають право анулювати

будь-який закон, прийнятий Конгресом, якщо буде встановлено, що він суперечить Конституції [2, с. 66].

Сучасна правова система США має бути охарактеризована з позиції таких особливостей:

1. Існування та розвиток американського права на двох рівнях (штатів і федерації). Ця особливість пов'язана з федеральною структурою США. Штати, які входять до складу США, наділені досить широкою автономною компетенцією, у межах якої вони створюють своє законодавство та свою систему прецедентного права.

2. Провідне становище федеральної конституції. Конституція США є основним законом, що визначає засади, на яких ґрунтується суспільство. Конституція США має найвищий авторитет.

3. Наявність у статутному праві США значної кількості кодексів, що не характерне для англійського права. Систематизація й кодифікація законодавства проводяться як у штатах, так і на федеральному рівні.

4.Особливою формою кодифікації в США стало створення так званих єдиних законів і кодексів, мета яких – установити на рівні штатів можливу єдність у тих сферах загального права, де це особливо необхідно.

5. Суворе дотримання принципу поділу влади. Цей принцип зумовлює те, що жодна з гілок влади – законодавча, виконавча та судова – не виходить за межі своєї компетенції, визначеної Конституцією.

6. Судовий контроль за конституційністю законів. Варто зауважити, що текст Конституції не містить положення про те, що судова гілка має право контролювати законодавчу й виконавчу гілки влади.

7. Більш вільна дія правила прецеденту. Вищі судові інстанції штатів та Верховний суд США ніколи не були зв'язані власними прецедентами [4, с. 60].

Одним з гучних прецедентів США є справа Брауна проти Ради з Освіти.

Судовий процес, що закінчився рішенням Верховного суду США в 1954 році, яке визнало таким, що суперечить конституції роздільне навчання чорношкірих і білих школярів. Рішення стало важливою подією в боротьбі проти расової сегрегації в США [5].

Олівер Браун приєднався до позову за пропозицією одного друга. У позові Браун вказував, що його дочка повинна відвідувати школу для білих (яка перебувала на відстані 5 кварталів від їхнього будинку, в той час як школа для чорних була на відстані 21 кварталу).

Районний суд вирішив справу на користь Ради з освіти, керуючись прецедентом у справі Плессі проти Фергюсона. Суд не виявив наявності значного нерівності шкіл в плані будівель, навчальних планів, розташування і кваліфікації вчителів. Справа Брауна та інших об'єднало п'ять раніше поданих незалежних позовів. Всі вони були здійснені за підтримки Національної асоціації сприяння прогресу кольорового населення [5].

Також одним з найвідоміших прецедентів США є так зване «Правило Міранди». Його так називаю в честь людини, яка перевернула усю американську правоохоронну систему. Єрнесто Міранда був «важкою дитиною». У восьмому класі його правопорушення закінчилося умовним покаранням, а в

«малолітку» юнак загримів нема за крадіжку льодяників, а за незаконне вторгнення зі зломом. Пробувши в Державній промисловій школі рік, Ернесто вийшов на свободу, щоб через місяць повернутися назад, отримавши термін за нове правопорушення. Мірандо був злочинцем та гвалтіником. Піймавши Ернесто, не було оголошено його права.Справа була очевидним, і ніяких сумнівів в його результаті не було. Розумів це і досвідчений 73-річний адвокат Елвін Мур, призначений для захисту Ернесто Міранди. Суд першої інстанції доводи Мура не переконали, і за викрадення, грабежі і зґвалтування Ернесто Міранда влітку 1963 був засуджений на термін від 20 до 30 років ув'язнення. Елвін Мур, проте, не змирився і став опротестовувати рішення, вважаючи, що воно порушує П'яту поправку до Конституції США, яка гарантує громадянам можливість не свідчити проти себе. Адвокат програв позови у всіх інстанціях, але коли в 1966 році справа дійшла до Верховного Суду США, грянула сенсація – вища судова інстанція країни погодилася з Муром. Суд вирішив, що будь-які свідчення, як вдячні, так і виправдувальні, можуть бути використані в суді тільки в тому випадку, якщо сторона обвинувачення може довести, що підозрюваний перед допитом був поінформований про право на адвоката і про право не свідчити проти себе.

Верховний Суд вирішив, що права Міранди були порушені, і постановив переглянути справу, вилучивши з нього зізнання. Справу повернули до суду першої інстанції, а американської поліції довелося ввести обов'язкову процедуру зачитування прав затриманих, яка тепер відома всьому світу. Перемога адвоката Мура, однак, долю самого ЕрнестоМіранди не змінила – незважаючи на вилучення свідчень зі справи, що залишилися доказів вистачило, щоб знову винести йому обвинувальний вирок і знову відправити в тюрму на строк від 20 до 30 років. Але вже в 1972 році став знаменитим рецидивіст був звільнений умовно-достроково.

Можливе надання рішенням Верховного Суду України прецедентного значення забезпечить єдність судових рішень, що, у свою чергу, дозволить учасникам процесу передбачати конкретний фінал справи. З іншого боку, турбує низка суперечностей, що виникнуть через правову природу судового прецеденту, а саме – його обов'язковість до виконання судами нижчих інстанцій. Впровадження судової правотворчості буде стимулювати учасників судового процесу до постійного самовдосконалення, а суддів – до прийняття обґрунтованих, мотивованих та справедливих рішень.

Література:

1. Арабаджи Н.Б., Атаманова Н.В., Матвєєва Л.Г., Тицька Я.О. Теорія держави і права: методичні рекомендації для студентів, які навчаються за спеціальності 081 Право та спеціальностю 293 Міжнародне право. К. ТОВ НВП «Інтерсервіс». 2018. 54 с.
2. Бондаренко Є.І. Особливості прецедентного права. США Часопис Київського університету права. 2011. № 4. 64 с.
3. .Брауни против Совета по образованию. wikipepia.org. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Браун_против_Совета_по_образованию

4. Легко відбувся? Перший вирок Манфорту в США. URL:https://ua.korrespondent.net/world/4074094-lehko-vidbuvsia-pershyi-vyrok-manfortu-v-ssha

5. Американська практика: Чим може допомогти Україні судовий прецедент. URL: https://ua.112.ua/statji/amerykanska-praktyka-chym-mozhe-dopomohty-ukraini-sudovyi-pretsedent-359360.html

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї

Вейц А. М.
студент V курсу
факультету прокуратури та слідства
Науковий керівник: ***Горбачова І. М.***
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна

Проблема попередження насильства в сім'ї сьогодні є актуальною для обговорення не тільки в Україні, а й в усьому світі. Останні десятиліття дослідження питання жорстокого поводження в сім'ї були визнані суспільством і вченими серйозною і масштабною проблемою, що породжує багато інших соціально-психологічних, індивідуальних і соціальних проблем. Зокрема, було сформовано розуміння того, що вже не достатньо лише покарати винних, але необхідно працювати зі злочинцем, щоб усунути ймовірність повторення насильницьких дій, а також реабілітувати жертву.

Розглянемо визначення поняття «насильство в сім'ї», що використовується в українській та міжнародній правозахисній практиці. Термін «насильство», згідно «Словника російської мови» С. Ожегова, тлумачиться як: «1) примушення, утиск, тиск, натиск, застосування фізичної сили; 2) примусова дія на кого-небудь; 3) утиск, беззаконня» [1].

Згідно із Законом України «Про попередження насильства в сім'ї», домашнє насильство – це дія (діяння або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства. Закон формується з урахуванням європейських норм і стандартів, згідно з якими діти – свідки насильства – діти – жертви такого насильства [2].

Домашнє насильство – це будь-який акт фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, а також загроза таких дій.

Відомий фахівець із запобігання домашньому насильству Луіс Аларкон дає наступне визначення насильству: «Насильство – це дії, що здійснюються одним (або декількома) особами, які характеризуються такими ознаками: 1) здійснюються умисне і направлені на досягнення певної мети; 2) завдають шкоди (фізичної, моральної, матеріальної тощо) іншій особі; 3) порушують

права і свободи людини; 4) той, хто здійснює насильство, має значні переваги (фізичні, психологічні, адміністративні тощо), що робить неможливим ефективний самозахист жертви насильства».

Членами сім'ї є особи, які перебувають у шлюбі; проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою; їхні діти; особи, які перебувають під опікою чи піклуванням; є родичами прямої або непрямої лінії споріднення за умови спільного проживання [3].

Особи визнаються жертвами, незалежно від того, живуть вони зі своїми порушниками чи ні (наречені, подружжя, колишні подружжя, мати, батько, діти, їхні батьки, брати, сестри, усиновителі, опікуни, їхні діти, усиновлені діти, діти-вихованці, інші родичі до двоюрідного ступеню зв'язку, особи, які спільно проживали або проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі, їх діти та батьки) та особи, які проживають разом (будь-які інші родичі, люди, які пов'язані спільним побутом, мають спільні права та обов'язки) [2].

Потерпіла дитина визнається не тільки як особа, яка зазнала насильства в сім'ї, але й як свідок такого насильства.

У документі ООН «Стратегія боротьби з насильством у сім'ї» зазначається, що джерела насильства полягають у комплексі нездорових цінностей, традицій, звичаїв і поглядів щодо нерівності чоловіків і жінок. Таким чином, причини насильства переносяться у соціокультурну площину, сферу суперечностей суспільної свідомості з питань взаємовідносин чоловіка і жінки та поглядів на їхні ролі у сім'ї. Варто зазначити, що навіть тоді, коли наголос робиться на певних загальних соціально-економічних причинах насильства у сім'ї, це насильство здійснюється конкретними особами зі своїми психологічними та фізіологічними особливостями [4, с. 16].

Отже, домашнє насильство – це «будь-які навмисні дії фізичного, сексуального, психологічного або економічного спрямування одного члена сім'ї над іншим членом сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як особи та громадянина і викликають його моральний збиток, пошкодження його фізичного або психічного здоров'я».

До кривдника можуть бути застосовані такі спеціальні заходи: заборона перебування, контакт із потерпілою особою, або на підставі її заяви, або за її власною ініціативою, якщо існує загроза його життю або здоров'ю; заборона перебувати за місцем спільного проживання (перебування) з потерпілою особою; зобов'язання щодо усунення перешкод у використанні майна; обмеження на спілкування з потерпілою дитиною; заборона наближення певної відстані до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування потерпілого; заборона особисто і через третіх сторін на пошук потерпілої особи, якщо вона добровільно перебуває в невідомому місці злочину, переслідувати її і будь-яким способом спілкуватися з нею; заборона вести листування, телефонні розмови з потерпілою особою або зв'язатися з нею через інші засоби спілкування особисто і через третіх осіб [2].

Всі факти домашнього насильства, відомості про правопорушника (незалежно від його згоди), а також про потерпілих (з їх згоди) вносяться до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та гендерного насильства.

Така інформація зберігається в базі даних:

1 рік за відсутності відкритого кримінального провадження, рішення суду про заборону або адміністративне покарання, засудження суду;

3 роки – якщо є рішення суду про обмежувальний наказ або адміністративне стягнення;

10 років – при наявності засудження, яке набуло чинності.

Крім того, правопорушник може бути прийнятий на профілактичну реєстрацію, що проводиться з ним поліцією, відправлений на проходження програми виправних робіт на термін від трьох місяців до одного року.

Всі ці заходи не є покараннями (ні адміністративними, ні кримінальними). Це так звані заходи, які дозволяють державним органам оперативно реагувати на факти домашнього насильства, Проте застосування таких заходів зовсім не означає, що кривдника не притягнуть до адміністративної або кримінальної відповідальності за наявності підстав.

Власне відповідальність кривдника за вчинення домашнього насильства наразі передбачена у Кодексі України про адміністративні правопорушення. Ст. 172-3 КУпАП за вчинення домашнього насильства передбачає покарання у вигляді штрафу від 170 грн до 340 грн або громадських робіт на строк 30-40 годин, або адміністративного арешту на строк до 7 діб. Повторне вчинення домашнього насильства протягом року вже загрожує штрафом від 340 до 680 грн або громадськими роботами на строк від 40 до 60 годин, або адміністративним арештом на строк до 15 діб [5].

Закон, який запроваджує кримінальну відповідальність за домашнє насильство, передбачає покарання у вигляді позбавлення волі строком до 2 років.[6]

Тому ми вважаємо, що важливим кроком на шляху подолання проблеми насильства в сім'ї має стати її усвідомлення як суспільством в цілому, так і кожним окремим громадянином. Адже ця проблема, на жаль, дуже часто не висвітлюється на належному рівні, а факти насильства приховуються самими жертвами. Тому боротьба з даною проблемою можлива, в тому числі, лише за умови проведення широкої освітньої кампанії, спрямованої на подолання стереотипів у сімейних відносинах і створення атмосфери нетерпимості в суспільстві до будь-яких проявів насильства і жорстокості.

Література:

1. Ожегов С. И. Словарь русского языка / под ред. Н. Ю. Шведовой. М. : «Русский язык». 1989. 679 с.

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 грудня 2017 № 2229-VIII / Відомості Верховної Ради. 2018. № 5. С. 35. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19

3. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-14

4. Бова А. А. Модель факторів, що обумовлюють насильство в сім'ї. Український соціум. 2005. № 1 (6). С. 15.

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: наук.-практ. комент. / Калюжний Р. А., Комзюк А. Т., Погрібний О. О. 2008. 781 с.

6. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 6 грудня 2017 року № 2227-VIII / Відомості Верховної Ради (ВВР). 2018. № 5. С. 34. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19

ВАЛІДНІСТЬ ЯК ОЗНАКА СУЧАСНОГО ПРАВА

Головач Г. О.
аспірант ІІ курсу
Науковий керівник: ***Манько Д. Г.***
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави та права
Інституту права, економіки та міжнародних відносин
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Питання концепції валідності, її співвідношення з правовими феноменами в рамках існуючих концепцій праворозуміння розглянуто в працях науковців XX століття, таких як Г. Кельзена, А. Росса, Г. Харта, Р. Дворкіна, Дж. Раза, Р. Алексі, Ст. Манзера, А. Грабовські. Однак питання і досі залишається дискусійним: з якого куту треба розглядати цю категорію, суто філософського або практичного, яка пригорода у цього феномену, як він співвідноситься з правовими явищами. Вказані аспекти продовжують досліджувати у своїх працях науковці XXI століття.

Метою дослідження є аналіз концепції валідності як ознаки сучасного права, виокремлення її особливостей в рамках інтеграційної концепції праворозуміння.

Феномен «валідності» бере свій початок з філософії неокантіанства XIX століття, а також був чимало висвітлений у теоретичних працях позитивістів XX століття. Сам термін не має еквівалентів ні в давньогрецькій або латинській мовах, ні в римському праві. Та викликає певні труднощі при перекладі з англійської мови на українську. Прямий переклад англомовного «validity» на україномовне «чинність» або «дійсність» по відношенню, наприклад, до норми права не дає змоги відобразити всі відтінки даного поняття. Оскільки окрім дійсності, чинності у суто традиційному позитивістському сенсі, він передбачає цінність та значущість для своїх адресатів. Цей додатковий відтінок валідності вимагає розглядати її за рамками лише юридично позитивістської або природно-правової концепцій праворозуміння.

Отже, мова йде про сучасне розуміння права, інтегративний підхід, який ураховує і поєднує все цінне в зазначених концепціях праворозуміння, відповідаючи сучасним вимогам. Так, у своїх вченнях Д. Холл прагне створити єдине уявлення про право шляхом синтезу правових норм, правових процесів і моральних цінностей. Він запозичує з позитивістських і нормативістських теорій вчення про юри-

дичні поняття і терміни, зі школи природного права – вчення про моральну цінність права, з соціологічної юриспруденції – теорію соціальних умов виникнення права і розуміння права в процесі його функціонування [4]. Такий підхід до праворозуміння дає можливість виокремити валідніть (у своєму широкому значенні) серед інших більш традиційних ознак права.

Нідерландський науковець П. Вестерман у своїх працям, зокрема «Чинність: репутація правил» [2], пропонує концепцію валідності, яка передбачає певні постулати. По-перше, валідніть не є бінарним параметром, що визначає лише чинність або нечинність правої норми, а передбачає можливість юридичного феномену мати меншу а більшу чинність у порівнянні з іншими юридичними феноменами.

Так, формально чинний документ може не викликати довіри у своїх адресатів у порівнянні з іншими документами того ж класу, категорії. Прикладом може бути документ, завірений нотаріусом, що має погану репутацію, довідка сумнівного медичного закладу тощо.

Однак, не лише «належне походження» може впливати на ступінь валідності правового феномену. Звідси випливає інше твердження, що валідність юридичного феномену визнається також значущістю, цінністю для свої адресатів та очікуваним ефектом від його дії. Тобто лише сам факт прийняття компетентним органом правової норми та введення її в дію не розкриває ступінь її валідності. Це дає змогу розглянути валідність у соціальному контексті, відійти від суто юридичного значення чинності.

Між тим виникає питання, чи взагалі мають якесь значення для правової системи ця значущість та очікування адресатів. Адже правова норма, незалежно від вказаних факторів, буде чинною доки не буде скасована компетентним органом. У позитивістській концепції права це дійсно не має важливого значення. Саме тому феномен валідності як ознаку права слід розглядати в рамках сучасної концепцій, де існує необхідний зв’язок між юридичною чинністю, або юридичною правильністю, з одного боку, і моральною прийнятністю, або моральною правильністю – з другого. Такий зв’язок базується на дуальній природі права: право має фактичний вимір, визначений наявністю офіційних джерел і соціальною ефективністю, та водночас ідеальний вимір, що полягає в моральній правильності.

Зазначена концепція валідності ставить низку цікавих теоретичних і практичних питань для подальшого дослідження. Вона дає змогу відійти від суто юридичних категорій, спробувати розглянути право, правові феномени у більш соціальному контексті, з боку практичних ситуацій та залишити місце у правовій системі нежорстким способам регулювання суспільних відносин.

Література:

1. Westerman P., Hage J., Kirste S., Mackor A.R. Legal Validity and Soft Law / Westerman P., Hage J., Kirste S., Mackor A.R. Editors. Law and Philosphy Library 122, 2018. 265 p.

2. Вестерман П. Чинність: репутація правил. *Філософія права і загальна теорія права*. 2016. № 1–2. С. 121-139.

3. Максимов С. І. Філософія права Роберта Алексі. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2016. № 1 (28). С. 89-97.
4. Мозоль Н. І. Сучасні концепції праворозуміння: поняття, характеристика та особливості. *Науковий вісник Національної академії внутрішні справ.* 2013. № 1. С. 36-41.

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПРАВОВИХ КОНФЛІКТІВ У СФЕРІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Грезіна О. М.
аспірант кафедри загальнотеоретичної юриспруденції
Науковий керівник: ***Крестовська Н. М.***
доктор юридичний наук, професор,
професор кафедри загальнотеоретичної юриспруденції
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна

Конфлікт є невід'ємною приналежністю людського суспільства протягом всієї історії його існування. При цьому конфлікт не може розглядатися як відхилення від нормальної поведінки людей, тому що являє собою вид спілкування, в основі якого лежать суперечності сторін. Конфлікти виникають тому, що одна сторона зосереджується на меті, яку потрібно досягнути, інша сторона на неминучих для себе жертвах. У сфері освіти, зазвичай, виділяють чотири суб'єкта діяльності, учень, вчитель, батьки, адміністрація. Між цими суб'єктами, найчастіше, виникають різного виду правові конфлікти. Які потребують нагального вирішення.

Серед наукової спільноти, дослідженням правових конфліктів у сфері освіти займалися такі науковці, як В. Андрушко, Г. Вільський, Л.В. Голяк, Т.Є. Оболенська, Ю.М. Рижук, О.А. Чабанюк.

Основні суперечності, конфлікти в освіті виникають довкола проблеми, чого навчати і як навчати. Головним замовником у цьому процесі, як відомо, є суспільство, а виконавцем – система освіти і виховання. Тому на макрорівні суперечності і конфлікти виникають між системою освіти і суспільством; на мезорівні (середньому) – між адміністрацією освітніх закладів і вчителями (викладачами), адміністрацією і батьками; адміністрацією та учнями (студентами); на мікрорівні (нижньому) – у системах «учитель (викладач) – учень (студент)», «батько (мати) – учень (студент)». Усі ці конфлікти є вертикальними [1, с. 4].

Крім вертикальних, на кожному рівні системи освіти наявні і горизонтальні конфлікти. Наприклад, на макрорівні можуть виникати суперечності і конфлікти стосовно політики держави у сфері освіти, виховання; між більшістю громадян (громадянським суспільством) і вищими керівними структурами (державою); на середньому рівні – між різними рівнями управлінських підси-

стем системи освіти; на нижньому – між учителями, учителями і батьками, між батьками, учнями. У системі вищої освіти батьки вже не виконують такої істотної ролі, як у середній, тому в ній виокремлюють такі групи конфліктів: «суспільство – ВНЗ»; «ректорат – колектив ВНЗ»; «студент – викладач», «викладач – викладач», «студент – студент. Проміжними варіантами є конфлікти між ректоратом і колективом ВНЗ, ректоратом і деканатом, ректоратом і кафедрою, кафедрою і деканатом, деканатом і колективом факультету та ін. [1, с. 5].

У середній школі психолого-педагогічні конфлікти зумовлені суперечностями, які виникають у навчально-виховному процесі при зіткненні вимог, інтересів педагогів, учнів, батьків, керівників. Ці конфлікти потребують гармонізації відносин у системах: «учитель – учень», «учитель – учні», «учитель – учитель», «учитель – батьки», «учитель – керівник». Їх поділяють на прості та складні. Прості вчитель вирішує, не викликаючи протидії учнів, за допомогою організації їх поведінки в школі (припинення бійки, сварки між учнями тощо). Складні конфлікти класифікують за різними критеріями, виокремлюючи серед них конфлікти діяльності, конфлікти поведінки, вчинків, конфлікти взаємин, а також мотиваційні конфлікти, конфлікти, зумовлені слабкою організацією навчання в школі і конфлікти взаємодії між учнями й учителями, між учителями та адміністрацією школи [4].

Конфлікти діяльності виникають з приводу виконання учнями навчальних завдань, успішності, пізнавальної діяльності, ситуацій, у яких вони не виявляють готовності оперативно виправити власну помилку. Конфлікти взаємин виникають у сфері емоційно-особистісних стосунків учнів і вчителів. Вони найбільш тривалі та деструктивні. Мотиваційні конфлікти між педагогами та учнями; конфлікти, зумовлені слабкою організацією навчання в школі; конфлікти взаємодії між учнями й учителями, між учителями та адміністрацією школи в своїй основі мають суб’єктивні причини. Найпоширеніші серед школярів «конфлікти лідерства» – боротьба 2–3 лідерів та їх угруповань за першість у класі. У середніх класах можуть конфліктувати група хлопчиків і група дівчаток або 3-4 підлітки з класом чи навіть один учень і клас [2, с. 57].

В ідеалі, спілкування дирекції школи, класного керівника та інших вчителів з одного боку, учнів і їх батьків – з іншого, має носити партнерський характер. Проте, через низку чинників економічного та соціального характеру, у цих відносинах часто виникають конфлікти. При вирішенні конфліктних ситуацій окремі учні та їх батьки зловживають своїми правами, користуючись статусом вчителя, адже останній – публічна особа і кожна його дія та висловлювання знаходяться під пильною увагою.

Один з можливих шляхів вирішення правових конфліктів у сфері освіти – це звернення зі скаргою про порушення прав до освітнього омбудсмена, який буде вживати заходи захисту порушених прав заявників.

Слушною, на наш погляд, є думка Л.В. Голяк, яка пропонує внести зміни до Конституції України, якими передбачити можливість створення спеціалізованих омбудсменів на загальнодержавному, регіональному, муніципальному рівнях [3, с. 155].

Наведені дані, дозволяють зробити висновок про те, що у сфері освіти України існує велика кількість правових конфліктів на різних рівнях. Деякі з них не вирішуються роками, що негативно впливає на учасників освітнього процесу

порушуючи їх законні права. Це свідчить про нагальну необхідність втручання у конфлікт освітнього омбудсмена.

Література:

1. Андрушко В. Освіта України в світлі суспільних проблем і суперечностей. *Освіта*. 2002. № 5. С. 4-5.
2. Вільський Г. Особливості сучасного етапу розвитку вищої освіти України. *Вища школа*. 2009. № 3. С. 57-62.
3. Голяк Л.В. Інститут спеціалізованого омбудсмена: світовий досвід організації та діяльності: [монографія]. Львів: Видавництво «ЗУКЦ», 2011. 304 с.
4. Оболенська Т.Є., Рижук Ю.М., Чабанюк О.А. Омбудсмен по правам студентів у механізмі забезпечення якості вищої освіти. *Студентоцентризм у системі забезпечення якості освіти в економічному університеті:* зб. матеріалів Всеукр. наук.-метод. конф. за міжнар. участю, 2–3 берез. 2016 р. Київ: КНЕУ, 2016. С. 34–39.

ПИРАТСТВО И МОРСКОЙ ТЕРРОРИЗМ: ПОНЯТИЕ И СООТНОШЕНИЕ

Деревянко Д. Н.
студентка IV курса
Института права, экономики и международных отношений
Международный гуманитарный университет
Кравченко О. А.
студентка IV курса
Института права, экономики и международных отношений
Научный руководитель: ***Серых Е. В.***
кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры международного права и сравнительного правоведения
Международный гуманитарный университет
г. Одесса, Украина

Актуальность исследования международного частного права в современном мире имеет огромное значение. Морская деятельность, которая интересна не только представителям компаний, но и отдельным людям становится в центре политического внимания. Проблема пиратства и морского терроризма относится к числу наиболее опасных и угрожающих проблем как жизни и деятельности граждан, так и государств. Следует разграничивать понятия пиратства и морского терроризма, исследовать их соотношение и признаки.

Морской терроризм, который начал угрожать миру и безопасности с начала 60-х годов XX-того столетия, и пиратство – явления не полностью идентичные. Содержание этих двух понятий частично совпадает. Это имеет место в случаях, когда одно и то же деяние (захват морского судна) попадает под нормы о пиратстве Конвенции Организации Объединенных Наций по морскому

праву и направленной против международного терроризма Конвенции о борьбе с незаконными актами, направленными против безопасности морского судоходства [1].

Помимо пиратства в последние годы появились факты терроризма на море, когда террористами захватываются суда и заложники и выставляются те или иные требования политического характера. Особо опасными явились захваты в 1985 г. палестинскими террористами итальянского лайнера «Акилле Лауре» и в 1996 г. чеченскими террористами турецкого судна «Аврасия».

У пиратства и терроризма есть схожие признаки: – оба явления угрожают человеческим жизням и экономической деятельности в море и в портах; – пираты и террористы, будучи негосударственными формированиями, как бы отъединяют себя от своего государства и создают экстерриториальные союзы. Существует очевидная разница между этими явлениями. Пиратство и терроризм имеют разные мотивы. Целью пиратства является получение денежной прибыли, а терроризм преследует политические и религиозные цели. Так же, морские террористы стремятся к афишированию творимого ими насилия. В свою очередь пираты избегают афиширования своих действий и прибегают к силе только в последнюю очередь морского терроризма: любой акт пиратства или терроризма, предпринятый в территориальных водах государства или в открытом океане по личным, финансовым или политическим мотивам против военнослужащих или гражданских лиц негосударственными субъектами. Под морским терроризмом также понимается акт пиратства, проведенный с целью финансирования террористических организаций.

В соответствии со ст. 101 Конвенции ООН по морскому праву 1982 г. пиратством является любое из перечисленных ниже действий:

а) любой неправомерный акт насилия, задержания или любой грабеж, совершаемый с личными целями экипажем или частновладельческого судна или частновладельческого летательного аппарата и направленный:

в открытом море против другого судна или против лиц или имущества, находящихся на его борту; против какого-либо судна, лиц или имущества в месте вне юрисдикции какого бы то ни было государства;

б) любой акт добровольного участия в использовании какого-либо судна, совершенный со знанием обстоятельств, в силу которых судно является пиратским;
в) любое деяние, являющееся подстрекательством или сознательным содействием совершению действия , предусматриваемых в подпунктах «а « и «б».

Пиратские действия, определяемые в ст. 101, когда они совершаются военным кораблем или государственным судном, экипаж которого поднял мятеж и захватил контроль над этим кораблем или судном, приравниваются к действиям, совершаемым частновладельческим судном [2].

Правовое регулирование международного терроризма на море предусмотрено Конвенцией ООН по морскому праву 1982 г., Конвенцией о борьбе с незаконными актами, направленными против безопасности морского судоходства, 1988 г. [3] и Протоколом о борьбе с незаконными актами, направленными против безопасности стационарных платформ, расположенных на континентальном шельфе, 1988 г. [4].

Нормативное определение терроризма на море закреплено в п. 1 ст. 3 Конвенции 1988 г.: «Любое лицо совершает преступление, если оно незаконно и

преднамеренно: a) захватывает судно или осуществляет контроль над ним силой или угрозой силы или путем любой другой формы запугивания; или b) совершает акт насилия против лица на борту судна, если этот акт может угрожать безопасному плаванию данного судна; или c) разрушает судно или наносит судну или его грузу повреждение, которое может угрожать безопасному плаванию данного судна; или d) помещает, или совершает действия в целях помещения, на борт судна каким бы то ни было способом устройство или вещество, которое может разрушить это судно, нанести этому судну или его грузу повреждение, которое угрожает или может угрожать безопасному плаванию данного судна; или e) разрушает морское навигационное оборудование, или наносит ему серьезное повреждение, или создает серьезные помехи его эксплуатации, если любой такой акт может угрожать безопасному плаванию судна; или f) сообщает заведомо ложные сведения, создавая тем самым угрозу безопасному плаванию судна; или g) наносит ранения любому лицу или убивает его в связи с совершением или попыткой совершения какого-либо из преступлений, указанных в подпунктах a–f» [5].

В ходе исследования, стоит отметить, реальная угроза террористического нападения присутствует в любой точке мира. Международная арена осознаёт опасность, исходящую от морского терроризма. На международном уровне принят ряд конвенций о противоправности различных проявлений морского терроризма. Главной опасностью морского терроризма является то, что он угрожает безопасности мореплавания. Задача борьбы с международным терроризмом стала важной задачей всех государств.

Литература:

1. Штыбликов Д. Морской терроризм как составляющая терроризма. Угрозы и вызовы безопасности // Материалы конференции «Международные отношения в Черноморском регионе и возможные вызовы морского терроризма» – Севастополь, 2007. URL: http://www.harvard-bssp.org/bssp_rus/publications/221

2. Конвенция ООН по морскому праву 1982г. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_057

3. Международное публичное право : Сб. документов. В 2 т. Т. 2 / Сост. К.А. Бекяшева, А. Г. Ходакова. – М., 1996.

4. Протокол о борьбе с незаконными актами, направленными против безопасности стационарных платформ, расположенных на континентальном шельфе, 1988г. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/ conventions/pdf/2005protocol.pdf

5. Конвенция о борьбе с незаконными актами, направленными против безопасности морского судоходства 1988г. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_220

ЦИКЛИЧНІСТЬ ЗАКОНОДАВСТВА В СФЕРІ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Копитков В. Е.
аспірант кафедри теорії та історії держави і права
Науковий керівник: ***Крижановський А. Ф.***
доктор юридичних наук, професор
проректор з науково-педагогічної роботи
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Торговельна діяльність відіграє важливу роль у суспільстві. За показниками її розвитку є можливим робити висновки про загальний рівень політичного та економічного дозрівання держави, вона є своєрідним «барометром» його стану [1, с. 260]. Торговельна діяльність має космополітичний та інтегративний характер. В рамках цієї роботи, ми пропонуємо дослідити розвиток циклів законодавчого регулювання торгових відносин в Україні та на її землях в різні історичні часи, та спробувати визначити, наскільки ці цикли є залежними один від одного, а також виокремити особливості розвитку кожного з них. Проблематикою правового регулювання торговельних відносин займалися такі вчені як Ю.В. Сагайдак, Т.О. Коломоєць, В. Прус, В.П. Кононенко, А.В. Замрига. Саме їх праці та теоретичні надбання складають основу даного дослідження. Крім інноваційного циклічного підходу, автор також використовує у роботі метод інтегративного аналізу, історичний та міждисциплінарний підхід.

Вітчизняна вчена Ю.В. Сагайдак у своїй роботі «Історико-правові аспекти регулювання торгівельних відносин в Україні» провела певну періодизацію етапів становлення та розвитку торговельних правовідносин ще з доби Київської Русі по теперешній час [2]. Цей аналіз, на нашу думку, є цілком глибоким, а тому, частково, ми його застосували і в нашій роботі. Проте, тільки однієї переодизації етапів замало для розуміння загальної динаміки та відтворення повної картини розвитку законодавчого процесу щодо торгових відносин. Використовуючи циклічний підхід, ми цей значний за розмірами історичний період правового регулювання торговельної діяльності пропонуємо розчленити на окремі великі законодавчі цикли. За основу цього виділення таких циклів візьмемо правові джерела, що на той час складали нормотворчу базу. І на цій підставі ми виокремили, аж шість таких циклів:

1) Цикл дії норм звичаєго права та міжнародних договорів (доба Київської Русі, основні джерела: «Устав і закон Руський», «Руська правда», устави та уроки князів, міжнародні договори Давньої Русі з Візантією – 911, 944, 971 років). Характерна особливість цього законодавчого циклу полягає у тому, що основою регулювання торгових відносин був розвиток феодальних землеволодінь [3, с. 143–144];

2) Цикл дії норм купецького права (період Литовсько-Руської доби та Речі Посполитої. Основні джерела цього періоду – збірник нормативно-правових

актів «Торгівля на Україні, XIV – середина XVII століття: Волинь і Наддніпрянщина», Магдебурзьке право. Особливість цього законодавчого циклу полягає в тому, що правом займатися торгівлею мали лише певні верстви населення – купці та шляхта [2];

3) Цикл дії правових актів гетьманської влади (період України – Гетьманщини, друга половина XVII – середина XVIII ст.. Головні правові джерела у цей період складали універсали, ордери, листи, інструкції, грамоти, декрети гетьмана, козацьке право [4, с. 1], звичаєве право та «попередні права» до яких ми відносимо Литовський статут 1588 р., і магдебурзьке право). Цікавим є той факт, що економіка Гетьманщини до часу регламентації зовньошної торгівлі за Петра І розвивалася як складова частина центральноєвропейського сегмента ранньомодерного європейського господарства [5, с. 15];

4) Цикл систематизації торговельного права (землі України в складі Російської імперії, з кінця XVIII ст. – до початку XX ст.. Основними джерелами тут є Положення про купецьких книгах (1834 р.), Положення про акціонерних компаніях (1836 р.), Статут торговий 1887, Статут Судочинства Торгового (1903 р.) та інші). Можна стверджувати, що торгове право в період цього циклу перестало бути станово-купецьким за характером. Воно стало «відчуженим» від формального зв'язку з особливостями виробництва в комерційних судах. Після скасування кріпосного права 19 лютого 1961, економіка починає розвиватися за капіталістичними правилами, і це супроводжується систематизацією торгового права [6];

5) Цикл публічно-правового регулюванння господарських відносин (період Радяньскої України, початок і кінець XX ст.. Основні джерела права тут – Конституції УСРР 1919 – 1978, Цивільний кодекс Української РСР (1922, 1963) Постанови ВУЦВК і Раднаркому УСРР та інші). У радянський період уявлення про торговельні відносини кардинально змінилися. Приватноправові начала були замінені принципами публічного права.

6) Цикл перехідного законодавства та гармонізації господарського права України з торговельним правом ЄС (з початку доби Незалежності України по сьогодення. Основні джерела права цього періоду – Конституція України, Господарський процесуальний кодекс України (1991), Господарський кодекс України (2003), Цивільний кодекс України (2003), Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Закон України «Про підприємництво» від 7 лютого 1991 р., ЗУ «Про захист справ споживачів» від 12 травня 1991 р., Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001, Положення «Про Порядок заняття торговельною діяльністю і правила обслуговування населення» від 8 лютого 1995 р. Після розпаду СРСР українське законодавство поступово починає відновлювати традиції правового регулювання торговельних відносин, які існували до радянської доби. Прискоренню цьому процесу також сприяє європейська інтеграція України. Відбувається гармонізація українського господарського права та комерційного права країн Європейського Союзу [7, с. 117] .

Проаналізувавши динаміку розвитку всіх шести циклів, ми можемо зробити висновок про те, що законодавчий процес щодо торговельної діяльності в Україні з циклу 1 по цикл 4 є детермінованим, він співпадає з світовими тенденціями розвитку правового регулювання торговельних відносин. Біфуркаційні процеси починаються з циклу 5, коли зміна суспільно-політичного устрою призводить до кардинальних змін і в торгових відносинах. І тільки з циклу 6, динаміка законодавчого процесу щодо регулювання торговельної діяльності починає поступово розвиватися. Тобто, українське торговельне законодавство повертається в сім'ю європейського торговельного права.

Як ми бачимо, циклічність правового регулювання вказує на детермінований та біфуркаційний характер законодавчого процесу. Кожен законодавчий цикл є фрагментацією певних соціально-політичних перетворень. Циклічність є формою, яка відображає «вічне» у праві, але форма ця має змінну природу. З більш глибоким і грунтовним аналізом можна буде ознайомитися у нашій роботі «Генеза правового регулювання торговельної діяльності в Україні як приклад циклічності законодавства», що вже найближчим часом має бути опублікована в фаховому науковому виданні.

Література:

1. Коломоєць Т.О. Правове регулювання торговельної діяльності в Україні: сучасний стан та пріоритети розвитку. Наукові записки. 2001. Том 19. Спеціальний випуск. С. 260-261
2. Сагайдак Ю.В. Історико-правові аспекти регулювання торгівельних відносин в Україні. URL: https://www.businesslaw.org.ua/istoryko-pravovi-aspekty–reguluvannya-torgivelnyx-vidnosyn-v-ukraini/ (Дата звернення 26.01.2019)
3. Черепнин Л. В. Общественно-политические отношения в Древней Руси и Русская Правда / Л. В. Черепнин // Древнерусское государство и его международное значение. М.: Наука, 1965. С. 128– 278.
4. Віталій Прус. Правові акти гетьманської влади як джерела права Лівобережної України першої половини XVIII ст. Вісник Академії управління МВС. 2010. №4 (16). С. 1-3.
5. Кононенко В.П. Вплив економіки Гетьманщини на політичну свідомість української ранньомодерної еліти (90-і рр. XVII – 60-і рр. XVIII). Сіверянський літопис. 2009. №4. С. 15-23
6. Булатецкий Ю.Е., Рассолов И.М. История зарождения и развития коммерческого права. Торговое (коммерческое) право: учебник для бакалавров / под ред. С.Н. Бабурина. Москва, 2014. С. 13-31
7. Замрига А.В. Гармонізація українського господарського права та комерційного права країн Європейського Союзу. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Право. 2017. Вип. 44. Том. 1. С. 117-120

ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТЕЙ 79 ТА 83 КК УКРАЇНИ ДО ЧОЛОВІКІВ

Куля В. С.
студент І курсу магістратури
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Науковий керівник: ***Горбачова І. М.***
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна

На сьогодні багато праць вчених присвячено звільненню від покарання та його відбування. Цим питанням також присвячено розділ XII Загальної частини Кримінального кодексу України, розділ V Кримінально-виконавчого кодексу України та інші численні нормативно-правові акти.

Положення статей 79 та 83 КК України стосуються виключно жінок, та дозволяють за певних умов їх звільнити від покарання та його відбування. Натомість, кількість батьків-одиночок, які самостійно виховують своїх дітей збільшується. Отже, якщо таке явище існує, то варто вести мову і про звільнення від відбування покарання з випробуванням чоловіків, які мають дітей віком до семи років, та звільнення від відбування покарання чоловіків, які мають дітей віком до трьох років. Дослідженням питання звільнення від покарання та його відбування займалися такі вчені: І.Г. Богатирьов, Т.М. Головко, В.М Дрьомін, В.М. Звенигородський, В.О. Навроцький, Є. О. Письменський, Є. Л. Стрєльцов, В. Є Тацій, Т. В. та інші.

Стаття 24 Конституції України закріплює, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом, і не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками статі. Зокрема, у ч. 3 ст. 24 Конституції Укаїни вказано, що рівність прав жінки і чоловіка забезпечується, а саме шляхом: наданням жінкам рівних із чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок; встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які надають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям.

Також, у рішенні Конституційного Суду України № 1-10/2012 від 12 квітня 2012 року зазначено: кожен, тобто громадянин України, іноземець, особа без громадянства, має гарантовані державою рівні права на захист прав і свобод у судовому порядку, на участь у розгляді своєї справи у визначеному процесуальним законом порядку в судах усіх юрисдикцій, спеціалізацій та інстанцій, у тому числі й особа, яка засуджена і відбуває кримінальне покарання в установах виконання покарань [3].

Державна діяльність направлена на створення рівних можливостей для жінок і чоловіків та проводиться з урахуванням міжнародних документів, ратифікованих Україною, наприклад, Загальної декларації прав людини від 10.12.1948 р. та Конвенції ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» від 18.12.1979 р. Втім у кримінально-правовій та кримінально-виконавчій сферах, варто підтримувати спеціальними заходами не тільки материнство, а й батьківство. Доцільно розповсюджувати певні пільги не лише на жінок-матерів, а й на чоловіків-батьків, адже чоловіки мають таке саме право на виховання дитини, як і жінки [4, с. 11].

Також, варто зазначити, що відповідно до ст.179 Кодексу Законів про працю України та ст. 18 Закону України «Про відпустки», відпустка по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку (декретна відпустка) надається матері, батьку, дідусю або іншим родичам, які фактично доглядають за дитиною. Тобто, в даному випадку батько або інша особа, що доглядає дитину, прирівнюється у правовому статусі до матері.

Є. О. Письменський вважає, що звільнення від покарання та його відбування – це ефективний засіб економії примусових заходів та прояв до особи, котра вчинила злочин, довіри, заснованої можливостю досягнення мети покарання без його реального відбування або шляхом часткового відбування покарання [7, с. 20].

Особливість застосування норм про звільнення від відбування покарання з випробуванням та без випробування вказаної категорії жінок пов’язана з потребою забезпечення захисту гарантованих Конституцією та іншими нормативно-правовими актами України прав дітей, їх нормального фізичного й психічного розвитку, морального благополуччя в умовах сім’ї. Тому виникає потреба у науковій розробці питання соціальної зумовленості норм про звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які дітей віком до семи років та звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, звертаючи увагу на нормативно надану рівність батьків у питаннях виховання й догляду за дитиною та можливість звільнення від відбування покарання з випробуванням і без не тільки вагітних жінок та жінок, які мають дітей віком до (трьох) семи років, а й чоловіків, котрі самостійно виховують таку дитину.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок про те, що у кримінальній та кримінально-виконавчій сферах, необхідно підтримувати спеціальними заходами окрім материнства, ще й батьківство. Варто передбачити пільги для чоловіків-батьків, адже вони мають таке саме право на виховання дитини, як і жінки. Звільнення від відбування покарання на підставі ст. ст. 79 КК та 83 КК України є одними з таких спеціальних заходів і тому доцільно, в назві та тексті даних норм замінити слова «жінок, які мають дітей віком до (трьох) семи років» на «батьків, які мають дітей віком до (трьох) семи років».

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року // Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 15.04.2019).
2. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 р. // Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25-26, ст.131. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 15.04.2019)
3. Рішення Конституційного Суду України № 9-рп/2012 у справі № 1-10/2012 від 12 квітня 2012 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-12#n2 (дата звернення: 15.04.2019).
4. Головко Т. М. Гендерні аспекти покарання : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» Національна академія наук України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2010.16 с.
5. Кодекс Законів про працю України від 10.12.1971 року // Затверджений Законом № 322-VIII від 10.12.71 ВВР, 1971, додаток до № 50, ст. 375. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08 (дата звернення: 15.04.2019).
6. Закон України «Про відпустки» від 15.11.1996 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 2, ст. 4. URL: https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 15.04.2019).
7. Письменський Є. О. Теоретико-прикладні проблеми звільнення від покарання та його відбування за кримінальним правом України: монографія / за ред. О.О. Дудорова. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2014. 728 с.

МЕДИЧНІ ПРАЦІВНИКИ ЯК СПЕЦІАЛЬНІ СУБ'ЄКТИ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Логвін А. О.
аспірант кафедри кримінального права № 1
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

Досліджуючи суб'єктів злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 320 Кримінального кодексу України (далі – КК України), було встановлено, що ними є медичні працівники і фармацевти. У той же час у чинному КК України міститься ще низка статей, де прямо чи опосередковано йдеться про таку категорію осіб, як лікар, інші медичний або фармацевтичний працівник чи особа в галузі медицини чи фармації. Виходячи з того, що представники цих професій мають певні (а головне, відмінні, специфічні) обов'язки, а також враховуючи припис ч. 2 ст. 18 КК України, можемо вказати, що мова йде про так званого *спеціального суб'єкта* злочину – фізичну осудну особу, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа.

Продовжуючи розгляд питання, зазначимо, що свого часу такі фахівці, як О. М. Лемешко, І. К. Полховська та Т. О. Михайліченко провели спеціальне дослідження категорій злочинів у сфері медичної та фармацевтичної діяльності [3, с. 88–93]. На думку названих науковців, злочини, спеціальним суб'єктом яких виступає медичні працівники і фармацевти, можуть бути поділені на групи за таким критерієм, як особливості суб'єктного складу, а саме злочини, в яких суб'єктом є:

1) ***лише лікар*** як окрема категорія медичного або фармацевтичного працівника (ч. 2 ст. 134 «Незаконне проведення аборту», ст. 319 «Незаконна видача рецепта на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин», ч. 1–3 ст. 143 «Порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини» тощо);

2) ***будь-який медичний або фармацевтичний працівник, у тому числі лікар*** **(**ст. 131 «Неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби», ст. 132 «Розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби», ст. 139 «Ненадання допомоги хворому медичним працівником», ст. 140 «Неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником», ст. 141 «Порушення прав пацієнта», ст. 142 «Незаконне проведення дослідів над людиною», ст. 143 «Порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини», ст. 144 «Насильницьке донорство», ст. 145 «Незаконне розголошення лікарської таємниці» та ін.).

Врешті-решт, може бути виокремлено ***третю групу злочинів***, в яких ***законодавець не конкретизує суб'єкта злочину*** (щоправда, частіш за все законодавець наводить перелік діянь, виходячи з якого можна припустити, що існує змога ним вважати й особу, яка працює у сфері медичного обслуговування або сфері обігу наркотичних засобів чи психотропних речовин**,** а тому ним можна визнати будь-яку особу. Наприклад, ч. 1 ст. 134 «Незаконне проведення аборту», ст. 138 «Незаконна лікувальна діяльність», ч. 4 ст. 143 «Порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини», ст. 320 «Порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів»).

Докладний аналіз груп вказаних видів злочинів дозволяє зробити наступні висновки:

1) кримінальний закон містить приблизно 20 статей, в яких прямо чи опосередковано встановлена кримінальна відповідальність за злочини, в яких суб'єктом може бути лікар або інший медичний (фармацевтичний) працівник;

2) вказані статті передбачені переважно в чотирьох розділах Особливої частини – «Злочини проти життя та здоров'я особи», «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг», «Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення» і «Злочи-

ни проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян»;

3) переважно законодавець не вказує на мотиви вчинення таких злочинів;

4) суб'єктом зазначених категорій злочинів може бути медичний і фармацевтичний працівники, незалежно від їх освітньо-кваліфікаційного рівня і посади (лікар, медсестра, фельдшер, фармацевт, провізор та ін.) [1, с. 95]. У тому числі й особи, які мають ліцензію на заняття підприємницькою діяльністю в галузі охорони здоров'я.

Незважаючи на значну кількість статей, в жодній з них не наведено законодавче визначення багатьох понять (йдеться, зокрема, про такі, як, заняття підприємницькою діяльністю в галузі охорони здоров'я, підприємницька діяльність в галузі охорони здоров'я, медичний працівник тощо). Однак, ознайомившись з позиціями науковців і деякими законодавчими актами, можемо вказати, що медичний працівник – це особа, яка надає медичну допомогу, а фармацевтичний працівник, відповідно, – фармацевтичну допомогу. Під медичною допомогою відповідно до ст. 3 Основ законодавства України про охорону здоров'я слід розуміти діяльність професійно підготовлених медичних працівників, яка спрямована на профілактику, діагностику, лікування й реабілітацію у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами. Законодавче визначення фармацевтичної допомоги хоча й відсутнє, але, на думку дослідників, нею визнається комплекс із забезпечення фармацевтичним працівником лікарськими засобами [5]. а також виробами медичного призначення, які покращують якість життя й усувають фізичні й моральні страждання [5].

У контексті сказаного варто зауважити, що окремі вчені пропонують не робити спеціальну вказівку на фармацевтичного працівника, оскільки останній є різновидом медичного працівника. Однак вважаємо правильним підхід іншої групи науковців (зокрема, І. М. Філя), які розрізняють ці поняття. На це є певні підстави. По-перше, у Класифікаторі професій ДК 003:2010 медичні й фармацевтичні працівники належать до різних кодів класифікації, а по-друге, фармацевтичний працівник виконує інші професійні обов'язки, ніж медичний, і має свої спеціальні ознаки [6, с. 331].

Зупинимося ще на одному моменті. Окремо КК України виокремлює так звані корупційні злочини. До них згідно з приміткою до ст. 45 («Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям») віднесено і злочин, передбачений статтею 320 КК («Порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів»). Дійсно, корупційними злочинами відповідно до Кодексу вважаються злочини, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 364^1, 365^2, $368\text{-}369^2$ КК України.

Більшість дослідників відмічає, що існують труднощі при встановленні форм вини медичного, фармацевтичного чи іншого працівника з огляду на приховування інформації про допущенні помилки, високий рівень професійної корпоративності медичних працівників, недостатню освіченість пацієнтів про

їх права й обов'язки, а також неглибокі знання правоохоронців і суддів у галузі медицини чи фармакології, наслідком чого є перекладання медичними працівниками всієї відповідальності за неналежне надання медичної допомоги на пацієнта і його близьких осіб [2, с. 18].

Підсумовуючи, зазначимо, що проведення будь-якої реформи, а тим більше такої масштабної, як медична реформа й реформа медичної освіти, на перших етапах об'єктивно негативно впливає на рівень якості надання медичних послуг і виконання професійних обов'язків у сфері медицини. Проте євроінтеграційний напрямок розвитку нашої держави вимагає впровадження європейських стандартів і цінностей у всіх сферах життєдіяльності, у тому числі у сфері медицина й фармації. Виходячи з цього, в Україні якнайшвидше потрібно закріпити відповідні стандарти у системі охорони здоров'я і правового виховання, правовиховній діяльності й у сфері обігу наркотичних засобів, що, сподіваємося, забезпечить високий рівень надання медичних послуг і належне виконання професійних обов'язків у сфері обігу наркотичних засобів та прекурсорів.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 2 : Особлива частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. 5-те вид., допов. Харків: Право, 2013. – 1040 с.

2. Балабко В.В. Кримінальна відповідальність медичних працівників за злочини проти життя та здоров'я особи : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ : [б. в.], 2013. – 20 с.

3. Лемешко А.Н., Полховская И.К., Михайличенко Т.А. Уголовная ответственность за ненадлежащее исполнения префессиональных обязаностей медицинским или фармацевтическим работником. *Legea Şi viaţa,* noiembrie. 2017. – С. 88-94.

4. Розробка стандартів фармацевтичної діяльності. Фокус на допомогу пацієнтові: посібник, редакція 2006 р. URL: http://www.apteka.ua/article/8663.

5. Фармацевтична енциклопедія / зра ред. В.П. Черниха. Київ: МОРІОН, 2010. – С. 1548.

6. Філь І. М. Фармацевтичний працівник як суб'єкт злочину, передбаченого ст. 140 КК України «Неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником». *Часопис Київського університету права.* 2013. № 3. – С. 330-335.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Мельник В. П.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри іноземних мов та соціально-гуманітарних дисциплін
Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Солонинка Н. Г.
студентка IV курсу
Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Київ, Україна

Концепція гідної праці є одним із основоположних напрямів реформування трудового законодавства в сучасний період. Питання гендерної рівності стосується одразу двох складових концепції гідної праці: зайнятості та основоположних принципів, а саме принципу недопущення дискримінації у сфері праці.Нерівність, в тому числі за гендерною ознакою, незважаючи на її нормативну заборону, набула на вітчизняному ринку праці значного поширення, що викликано рядом причин, зокрема професійною сегрегацією, наявністю ряду додаткових пільг для жінок у сфері праці, які зменшують їх конкурентоспроможність, існуванням у роботодавців упереджень щодо осіб цієї статі, їх можливостей тощо.

Отже, однією з найбільш гострих проблем у сфері праці залишається проблема гендерної дискримінації. Стаття 24 Конституції України, закріплюючи рівність конституційних прав і свобод, встановлює додаткові гарантії рівності прав жінки і чоловіка [1]. У соціально-трудовій сфері ця рівність забезпечується наданням жінкам рівних із чоловіками можливостей у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров’я жінок; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям.

Гендерна рівність і недискримінація є основними засадами, що лежать в основі діяльності МОП із самого моменту її заснування у 1919 році. За ці роки МОП накопичила багатий досвід технічного співробітництва стосовно запровадження міжнародних трудових норм у національному законодавстві і практиці.

На міжнародному рівні Україна є учасницею Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) та Факультативного протоколу до неї. Україна також ратифікувала всі основні конвенції МОП, зокрема Конвенцію про рівне винагородження (№ 100) і Конвенцію про дискримінацію в галузі праці та занять (№ 111), а також Конвенцію про працівників із сімейними обов’язками (№ 156).

Основним нормативним актом, спрямованим на досягнення гендерної рівності, є Закон України від 08.09.2005 р. «Про забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок» [2]. Він спрямований на досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України. У сфері праці та зайнятості Закон гарантує жінкам і чоловікам рівні права та можливості у працевлаштуванні, просуванні по роботі, підвищенні кваліфікації та перепідготовці. При цьому на роботодавців покладаються обов'язки: створювати умови праці, які дозволяли б жінкам і чоловікам здійснювати трудову діяльність на рівній основі; забезпечувати жінкам і чоловікам можливість суміщати трудову діяльність із сімейними обов'язками; здійснювати рівну оплату праці жінок і чоловіків при однаковій кваліфікації та однакових умовах праці; вживати заходів щодо створення безпечних для життя і здоров'я умов праці; вживати заходів щодо унеможливлення та захисту від випадків сексуальних домагань та інших проявів насильства за ознакою статі.

Внесення змін до ст. 2-1 КЗпП України відповідно до Закону України від 12.11.2015 р. «Про внесення зміни до Кодексу законів про працю України щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації з правом Європейського Союзу» [3] багатьма було сприйнято як значний поступ у європейському напрямку. Втім не варто перебільшувати значення Закону, адже від ідеальної моделі до реальної поведінки, зазвичай, треба пройти значний шлях.Гендерна дискримінація та гендерна нерівність у світі праці залишаються. Це зумовлено стійкими гендерними стереотипами, відсутністю рівних можливостей та сильнішою вразливістю жінок до численних форм дискримінації, котрі спостерігаються здебільшого у доступі до зайнятості, професійному зростанні та оплаті праці. Ці питання необхідно ефективно вирішувати.

Роботодавці не можуть вказувати в оголошеннях про вакансії на роботу стать потенційного працівника, тобто пропонувати її лише жінкам або лише чоловікам. Винятки становлять специфічні роботи, які можуть виконувати лише особи певної статі. Прикладом може бути театр, що публікує оголошення про вакансію для актора/чоловіка. Роботодавці не можуть висувати різні вимоги, надаючи перевагу представникам однієї статі, вимагати від осіб, які влаштовуються на роботу, відомості про їхнє особисте життя, плани щодо народження дітей.

Варто зауважити, дискримінацією за ознакою статі не вважаються: спеціальний захист жінок під час вагітності, пологів та грудного вигодовування дитини; обов'язкова строкова військова служба для чоловіків, передбачена законом; різниця в пенсійному віці для жінок і чоловіків, передбачена законом; особливі вимоги щодо охорони праці жінок і чоловіків, пов'язані з охороною їхнього репродуктивного здоров'я; позитивні дії – спеціальні тимчасові заходи щодо подолання дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України. Водночас,

жінки у певних професіях і секторах – особливо у неформальній економіці, де переважають невизначені або приховані трудові відносини – не обов'язково отримують цей захист.

Незважаючи на встановлені вищезазначені заборони, у 70 відсотках оголошень про прийняття на роботу зазначено умови щодо статі претендентів на вакансії. Жодних санкцій за порушення законодавства у цьому аспекті не передбачено. Саме жінки першими відчувають на собі негативні наслідки економічної кризи, такі як, урізання соціальних пакетів, звільнення, скорочення робочого часу, зменшення заробітної плати. Також відомі випадки, коли при найманні на роботу роботодавець віддавав перевагу чоловікам або незаміжнім жінкам перед заміжніми жінками, жінками з дітьми, вагітними жінками.

Держава взяла на себе обов'язки перш за все забезпечити рівні права і можливості жінкам і чоловікам відповідно до основних умов та свобод людини вирішити інші принципові проблеми, пов'язані з ліквідацією всіх форм дискримінації щодо жінок [4, с. 147].

Уряд, поряд з організаціями роботодавців та працівників, докладає дедалі значніших зусиль для сприяння рівним можливостям та рівному ставленню до жінок та чоловіків у світі праці. Проте рівень обізнаності і, що найбільш важливо, рівень практичного досвіду щодо реалізації недискримінаційних політик та включення гендерних питань в основні напрямки діяльності все ще не є достатнім.

З огляду на це пріоритетне завдання державної політики щодо жіночої зайнятості на сучасному етапі має бути визначено як створення умов для підвищення конкурентоспроможності жінок на ринку праці, їхньої участі у різних секторах економіки. Це повинно супроводжуватися субсидуванням робочих місць, програмами підтримки виробництва, підприємництва та самозайнятості, застосуванням нестандартних режимів зайнятості. Такі заходи слід уживати диференційовано, з урахуванням вікового, освітнього, професійного рівня та місця проживання. Шляхами подолання гендерних стереотипів та підвищення ефективності соціального діалогу з питань гендерної дискримінації мають стати:

• освітня робота, розповсюдження друкованих матеріалів з питань гендерної рівності, створення Національного гендерного ресурсного центру, розширення мережі гендерних ресурсних центрів в областях;

• упровадження навчальних програм із питань гендерної рівності для зацікавлених соціальних партнерів на всіх рівнях;

• поширення передової практики і результатів щодо гендерної рівності;

•розбудова взаємовідносин із соціальними партнерами та жіночими, правозахисними та іншими організаціями, задіяними у сприянні гендерній рівності.

У сфері праці:

• просування міжнародних трудових норм, зокрема тих, що стосуються захисту материнства і працівників із сімейними обов'язками, охорони праці, неповної зайнятості і надомних працівників;

• дотримання Декларації про основні принципи та права у світі праці (1998), що сприяє забезпеченню фундаментального права людини на гендерну рівність.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР/ Верховна Рада України.*Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок: Закон України від 08.09.2005 р. / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України.* 2005. № 52. Ст. 561.
3. Про внесення зміни до Кодексу законів про працю України щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації з правом Європейського Союзу: Закон України від 12.11.2015 р. / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради.* 2015. № 49-50. Ст. 467.
4. Фрицький О.Ф. Конституційно – правові аспекти забезпечення гендерної рівності в Україні. *Молодий вчений.* № 5.1. 2017. С. 146-148.

КОДИФИКАЦИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО МОРСКОГО ПРАВА

Муминова З. З.
студентка IV курса
Института права, экономики и международных отношений
Международный гуманитарный университет
Дзигуа Н. Р.
студентка IV курса
Института права, экономики и международных отношений
Научный руководитель: ***Серых Е. В.***
кандидат юридических наук,
доцент кафедры международного права и сравнительного правоведения
Международный гуманитарный университет
г. Одесса, Украина

С древних времен Мировой океан, который составляет 71% территории планеты Земля, играл важную роль в удовлетворении хозяйственных нужд и нужд народов, для этого было создано международное морское право.

Международное морское право – отрасль международного права, принципы и нормы которой определяют статус морских пространств, включая дно и ресурсы, а также порядок пользования ими [3, с. 83].

Долгое время обычаи являлись единственным источником международного морского права. С XVIII в. заключались международные договоры, которые касались, в частности, вопросов морской войны, морских пределов осуществления прибрежными государствами своей власти, а в XIX–XX вв. – многосторонние договоры (например, Копенгагенский трактат о Балтийских проливах 1857 г.; Женевская конвенция о международном режиме морских портов 1923 г.; Конвенция о Черноморских проливах 1936 г. и т.д.) [1, с. 792].

Первая конференция Лиги Наций «Прогрессивная кодификация международного права» (1930 г.) рассмотрела в числе других вопрос о территориальных водах. Хотя соглашения по этому вопросу достигнуто не было, конференция подготовила для рассмотрения «в будущем» проект конвенции о правовом режиме территориального моря. Кроме того, конференция посчитала, что подлежит урегулированию международным соглашением вопрос об «эксплуатации естественных ресурсов моря» [1, с. 793].

В 1958 г. на I Конференции ООН по морскому праву на основе проектов статей, подготовленных Комиссией международного права ООН, приняты четыре Женевских конвенции: о территориальном море и прилежащей зоне; об открытом море; о континентальном шельфе; о рыболовстве и сохранении живых ресурсов открытого моря. Как отмечается в юридической литературе, большая часть положений Женевских морских конвенций 1958 г. отражают «кодифицированное обычное право». Тем не менее по мере технологического прогресса в морской деятельности, расширения возможностей разработки минеральных ресурсов на океанских глубинах, за пределами национальной юрисдикции были востребованы новые нормы морского права. К тому же Женевские морские конвенции 1958 г. не решили точно вопрос о допустимой ширине территориального моря (II Конференция ООН по морскому праву в 1960 г. также не решила этот вопрос). Научно-технический прогресс новых видов морской деятельности, усиление «промыслового пресса» на биоресурсы Мирового океана, обострение необходимости их сохранения, особенно в районах, примыкающих к территориальным морям, привели к учреждению ГА ООН в 1967 г. Комитета по морскому дну [1, с. 793].

Однако ряд вопросов, включая режим дна, не был решен. К тому же на мировую арену вышло значительное число новых независимых государств, которые потребовали учета их интересов. В результате была созвана конференция ООН, которая в 1982 г. приняла Конвенцию ООН по морскому праву (далее – Конвенция по морскому праву), насчитывающую 320 статей и сопровождаемую восемью приложениями. Особый статус в общем комплексе занимает Соглашение 1994 г. об имплементации части XI Конвенции, в которой речь идет о правовом статусе Района. Следовательно, Конвенция по морскому праву является основой международного морского права [3, с. 83].

Конвенция ООН по морскому праву вступила в силу 16 ноября 1994 по истечении 12 месяцев со дня сдачи на хранение в соответствии со статьей 308 Конвенции, ратификации 60 государством. Украина ратифицировала Конвенцию 3 июня 1999 посредством принятия Верховной Радой Украины Закона Украины «О ратификации Конвенции Организации Объединенных Наций по морскому праву 1982 года и Соглашения о имплементации Части XI Конвенции Организации Объединенных Наций по морскому праву 1982 года». Как говорит ее преамбула, целью Конвенции является установление «правового режима для морей и океанов, спряв бы способствовал бы использованию морей и океанов в мирных целях, справедливому и эффективному использованию их ресурсов, изучению, защите и сохранению морской среды [2, с. 519-520].

Конвенция подтверждает и дополняет ряд положений Женевских конвенций по морскому праву 1958 года. Конвенция ООН по морскому праву 1982 года и Женевские конвенции по морскому праву 1958 года являются бессрочными международно-правовыми актами и сохраняют свою юридическую силу для их государств – участников. В то же время, согласно статье 311 Конвенции по морскому праву она имеет преимущественную силу в отношениях между государствами-участниками перед Женевскими конвенциями по морскому праву 1958 года, то есть в том случае, когда два государства является одновременно участниками Конвенции 1982 года и той или иной конвенции 1958 г. года, за исключением, разумеется, тех пространств Мирового океана, юридический статус и режим которых не был указан и регламентирован в конвенциях 1958 года [2, с. 520].

Конвенция по морскому праву вводит новые нормы и институты, отражающие современные тенденции развития в освоении Мирового океана. В ней впервые в договорном порядке была установлена предельно допустимая ширина территориального моря 12 миль; подтверждено и детализировано право мирного прохода иностранных судов через территориальное море. Совершенно новым является институт исключительной экономической зоны, в пределах которой прибрежному государству даются суверенные права в отношении разведки, разработки и сохранении природных ресурсов, которые находятся на дне, в его недрах и водах, а также относительно других видов экономической деятельности [2, с. 520-521].

Таким образом, можно сделать вывод о том, что в отношении субъектного состава ее участников Конвенция ООН по морскому праву имеет существенный перспективный потенциал, учитывающий, даже изменения, происходящие в будущей государственной организации мирового сообщества [2, с. 524].

В целом, можно констатировать, что разработка и принятие Конвенции ООН по морскому праву 1982 года является важным историческим этапом в кодификации и прогрессивном развитии международного права. Ее стратегической целью является стабильное развитие международных отношений в связи с деятельностью субъектов международного права в Мировом океане [2, с. 525].

В связи с этим считается необходимым отличать международное морское право от морского права. Первое– основано исключительно на нормах международного права и относится к поведению государств за пределами собственной территории. Второе– является правом конкретного государства и содержит нормы внутригосударственного (национального) права. Его основу составляют внутригосударственные акты, регулирующие правовое положение и порядок пользования внутренними территориальными водами, а также принадлежащие государству морскими и речными судами [2, с. 525].

Литература:

1. Вылегжанин А.Н. Международное право. 3-е издание. 2014. 873 с.
2. Баймуратов М.А. Международное право. 2-е издание. 2001. 664 с.
3. Лукашук И.И. Международное право. Особенная часть. Издание 3-е. 2005. 511 с.

ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СУДОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ УКРАЇНИ

Половченя Д. В.
студентка VI курсу
Науковий керівник: ***Коробочкіна Л. Л.***
кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства
ПВНЗ «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика»
м. Миколаїв, Україна

Ефективність влади, зокрема й судової, залежить від її чіткої організації, упорядкування діяльності її органів. Саме на вдосконалення діяльності судової гілки влади та її органів спрямовано судово-правову реформу в Україні. Важливим завданням судової реформи є вдосконалення механізму забезпечення судової системи матеріальними й фінансовими ресурсами, технічними засобами супроводження судового процесу, добору суддівських кадрів, підвищення їхньої кваліфікації тощо [1, с. 18].

Кожен громадянин має право на належний судовий захист у разі порушення його природних прав. Сама з цією метою функціонує судова влада як така. Законом України «Про судоустрій і статус суддів» передбачено, що її функціонування здійснюється на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і забезпечує право кожного на справедливий суд [2]. Проте для забезпечення такої діяльності незалежними та неупередженими представниками судової гілки влади держава зобов'язана створити їм такі умови, за яких така діяльність є не тільки можливою а й ефективною.

Створення міжнародних механізмів гарантій основних прав і свобод людини є одним із найбільших досягнень світового співтовариства у XX сторіччі. Ці гарантії виражені та закріплені через загальносвітове визнання міжнародних договорів з прав людини, а також спеціальних органів, уповноважених здійснювати контроль за дотриманням основних прав і свобод людини [3, с. 358].

У 2015 року політична влада, на жаль, не змогла зробити помітний прорив у забезпеченні права на справедливий суд. Судова система в очах суспільства залишається корумпованою, залежною від політичних органів та олігархів. Незважаючи на ухвалення законодавства, покликаного очистити суддівський корпус, реальний прогрес у люстрації суддів майже відсутній. Значну протидію цьому чинять самі судді, які не скористалися навіть «м'якими» формами самоочищення, що були створені законодавцем. Усе це негативно позначилося на довірі до судової системи – лише 5% громадян довіряють судам, що є одним із найнижчих показників у світі [5].

Дослідження ролі Державної судової адміністрації України як суб'єкта адміністративно-правового забезпечення судової влади по праву дає підстави стверджувати, що вона є провідним суб'єктом у цій сфері, а її діяльність регулюється нормами адміністративного права.

Функції Державної судової адміністрації України – це напрямки її діяльності, що характеризують її статус і мають вирішити поставлені перед нею завдання.

Функціями публічного управління у сфері діяльності Державної судової адміністрації визначаємо такі:

1) передбачення та планування потреб судової влади в кадрових, матеріальних, фінансових та інших забезпечувальних ресурсах;

2) організація адміністративного забезпечення судової влади;

3) розпоряджання, тобто видання власних нормативно-правових й індивідуальних актів із метою забезпечення судової влади всім необхідним;

4) координація в адміністративній діяльності ДСА – полягає в тому, що Адміністрація разом із Вищою радою правосуддя, апаратом суду, суддями на адміністративних посадах забезпечують через організацію належного діловодства права громадян на справедливий і гуманний суд з дотриманням розумних строків;

5) контроль у діяльності ДСА – полягає в тому, що вона здійснює контроль за діловодством в системі судової влади.

Згідно з вітчизняною теорією державного управління Державна судова адміністрація України здійснює такі функції: прогнозування, планування, регулювання, координацію, облік і контроль, які певною мірою співпадають із класичними функціями публічного управляння ДСА.

Положення «Про Державну судову адміністрацію» передбачає, що основними завданнями ДСА України є: організаційне забезпечення діяльності органів судової влади в межах повноважень, визначених Законом України «Про судоустрій і статус суддів»; забезпечення належних умов діяльності судів загальної юрисдикції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Національної школи суддів України та органів суддівського самоврядування; участь у формуванні судів загальної юрисдикції у межах повноважень, визначених означеним вище Законом [5].

Отже, завдання і функції Державної судової адміністрації України перебувають у нерозривному взаємозв’язку та мають спільну мету щодо створення належних організаційно-правових і матеріально-фінансових умов для задоволення потреб судової влади, зокрема організаційної роботи судів, здійснення матеріально-технічного забезпечення суддів, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Національної школи суддів України, органів суддівського самоврядування та обслуговування Ради суддів України з метою створення для них умов для здійснення судочинства, надання адміністративних послуг громадянам, щоб реалізувати право останніх на справедливий і гуманний суд.

Література:

1. Дігтяр А. Місце та роль державної судової адміністрації України в судово-правовій реформі. Актуальні проблеми правової системи України : матеріали науково-технічної конференції викладачів, аспірантів та студентів юридичного факультету. Суми : СумДУ, 2012. С. 18-20.

2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016. № 31. Ст. 545.
3. Трегубов Е. Л. Право на справедливий суд в практиці європейського суду з прав людини. Форум права. 2010. № 1. С. 358-363.
4. Право на справедливий суд: інші аспекти. HELSINKI. 2017. URI: http://helsinki.org.uapravonaspravedlyvyjsudinshiaspektyrkujbidatrudatsentrpolitykopravovyhreform
5. Про Державну судову адміністрацію України : положення від 22.10.2010 № 12. Судова влада України. 2017. URL: http://od.court.gov.uatu16normpol0pol2

РІВНІ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ

Слатвінська В. М.
студентка магістратури факультету міжнародно-правових відносин
Науковий керівник: ***Василенко М. Д.***
доктор юридичних наук,
професор кафедри господарського права і процесу
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна

Рівневість господарсько-правового регулювання у сфері морського та річкового транспорту є фактором забезпечення належного функціонування галузі водного транспорту і морегосподарського комплексу та здійснення господарської діяльності на морському і внутрішньому водному транспорті.

Відповідно до загальноприйнятого у господарському праві критерію поділу транспортного законодавства на вертикальне та горизонтальне [1, с. 278] рівні господарсько-правового регулювання водного транспорту, на нашу думку, також можуть бути представлені як вертикальний і горизонтальний.

Вертикальний рівень господарсько-правового регулювання морського та річкового транспорту становлять:

I. Міжнародні угоди з іншими державами та міжнародно-правові акти, ратифіковані та визнані Україною;

II. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР;

III. Закони України (кодифіковані акти та загальні закони);

IV. Законодавчі акти – Постанови Верховної Ради України та Декрети Кабінету Міністрів України;

V. Підзаконні нормативно-правові акти:

1. Укази і Розпорядження Президента України;
2. Постанови і Розпорядження Кабінету Міністрів України;
3. Акти міністерств і центральних органів виконавчої влади:

1) акти Державної служби морського та річкового транспорту України;

2) акти Міністерства інфраструктури України;
3) акти Міністерства освіти і науки України;
4) акти Міністерства юстиції України;
5) акти Міністерства охорони здоров'я України;
6) акти Міністерства аграрної політики та промисловства України;
7) акти Державного комітету статистики України;

VI. Локальні нормативно-правові акти:

1. нормативні акти підприємств, установ, організацій, діяльність яких пов'язана з використанням або обслуговуванням транспортних засобів;

2. нормативні акти підприємств, установ, організацій, навчальних закладів, діяльність яких пов'язана із наданням професійно-технічної освіти, навчально-тренажерних послуг плавскладу, консультацій за фахом відповідно до КВЕД;

3. нормативні акти фахівців морського транспорту;

4. нормативні акти технічних службовців морського транспорту;

5. звід звичаїв морського порту;

6. суднові розклади.

VII. Судова практика: нормативно-правові акти Президії та Пленуму Вищого господарського суду України та Верховного Суду України та нормативно-правові акти Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України.

Горизонтальний рівень господарсько-правового регулювання морського та річкового транспорту становлять:

1. Загальне транспортне законодавство (загальносистемне, регуляторне, інфраструктурне та з питань безпеки на водному транспорті [1, с. 278]);

2. Спеціальне законодавство з водного транспорту: нормативно-правові акти, що стосуються перевезення, транспортного обслуговування та використання транспортних засобів.

Відповідно до такого критерію поділу як суб'єктний склад розмежуємо рівні господарсько-правового регулювання водного транспорту таким чином:

– нормативно-правові акти суб'єктів, що мають організаційно-господарські повноваження (наприклад, Кабінет міністрів України, Верховна Рада України та центральні органи виконавчої влади [2, с. 101-103]).

– нормативно-правові акти суб'єктів господарсько-правового регулювання водного транспорту – учасники відносин у сфері господарювання, діяльність яких прямо або опосередковано стосується регулювання господарювання на морському та річковому транспорті (наприклад, Комітет з питань транспорту, Департамент реформування та функціонування морського та річкового транспорту, Державна служба морського та річкового транспорту України, Адміністрація морських портів України, Державна служба України з безпеки на транспорті (Укртрансбезпека).

Підсумовуючи, зазначимо, що рівні господарсько-правового регулювання водного транспорту створюють регуляторну систему, яка охоплює комплекс компонентів, які відносяться до функціонування морського і річкового транспорту.

Література:

1. Актуальні проблеми господарського права (Особлива частина) : навч. посібник / за ред. В. С. Щербини, В. В. Рєзнікової ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Ліра-К, 2018. 800 с.
2. Актуальні проблеми господарського права : навч. посібник / за ред. В. С. Щербини. К. Юрінком Інтер, 2013. 528 с.

PROTECTION OF ENVIRONMENTAL HUMAN RIGHTS IN THE PRACTICE OF THE ECHR

Fedoruk Yu. A.
a first-year student of Master's degree programme
Academic Adviser: ***Tolkachenko A. V.***
Candidate of Juridical Sciences,
Associate Professor at the Department of Civil Law
Odessa I. I. Mechnikov National University
Odesa, Ukraine

The European Court of Human Rights (ECHR), which is situated in Strasbourg, France, was established on 21 January 1959, under the Council of Europe auspices.

The Court has jurisdiction to decide complaints («applications») submitted by individuals and States concerning violations of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (commonly referred to as the «European Convention on Human Rights«), which principally concerns civil and political rights [1].

The list of rights and fundamental freedoms, guaranteed by the European Convention on Human Rights, is wide enough: right to life, prohibition of torture, right to liberty and security, right to a fair trial, prohibition of discrimination, right to an effective remedy [2], etc.

But the main problem is that the possibility of protecting environmental human rights is not directly enshrined in the Convention.

Nevertheless, the Court considers complaints pertaining to the protection of this kind of human rights. This is due to the principle called «evolutive interptetation» of the European Convention on Human Rights, 4 November 1950, according to which the provisions of this Convention are interpreted in accordance with all the changes taking place in modern society.

In this way «… the European Court of Human Rights has been called upon to develop its case-law in environmental matters on account of the fact that the exercise of certain Convention rights may be undermined by the existence of harm to the environment and exposure to environmental risks» [3, p. 1].

Thus, in the case *«Hristozov and Others v. Bulgaria»*, ECHR held that the provision of Article 2 «Everyone's right to life shall be protected by law» [2], «… enjoins the State not only to refrain from the intentional and unlawful taking of life, but also to take appropriate steps to safeguard the lives of those within its jurisdiction» [4, par. 106].

The Court's practice allows to make the conclusion, that cases concerning violations of environmental human rights, are considered by judges in the context of such

articles of the European Convention on Human Rights as 2 (right to life), 6 (right to a fair trial), 8 (right to respect for private and family life and home), 10 (freedom of expression). Making judgements in such category of cases, ECHR also refers to articles 3 (prohibition of inhuman or degrading treatment), 5 (right to liberty and security), 11 (freedom of assembly and association), 13 (right to an effective remedy), 1 of Protocol No. 1 to the Convention (protection of property).

Judges' decisions on issues regarding the protection of environmental human rights, are mostly based on Article 8 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

In order to determine whether a particular infringement upon Article 8 is «necessary in a democratic society» the Court balances the interests of the member State against the right of the applicant [5, p. 11].

Balancing is «the metaphoric term generally used in the law to describe an exceedingly important conceptual operation. In almost all conflicts, especially those that make their way into a legal system, there is something to be said in favor of two or more outcomes. Whatever result is chosen, someone will be advantaged and someone will be disadvantaged; some policy will be promoted at the expense of some other. Hence it is often said that a «balancing operation» must be undertaken, with the «correct» decision seen as the one yielding the greatest net benefit» [6, p. 943].

Certainly, under the European Convention on Human Rights (ECHR), weighing one right or interest against the other seems to be the standard approach for dealing with complaints [7, p. 439].

For example, in the case *«Giacomelli v. Italy»* the applicant complained that the persistent noise and harmful emissions coming from the plant located 30 metres away from her home, represented a serious threat to her environment and a permanent risk to her health and home. ECHR held that «the State did not succeed in striking a fair balance between the interest of the community in having a plant for the treatment of toxic industrial waste and the applicant's effective enjoyment of her right to respect for her home and her private and family life» [8, par. 97].

On 4 September 2003 two Ukrainian families applied to the Court with a complaint against Ukraine (case *«Dubetska and Others v. Ukraine»).* Their residences were situated too close to a coal mine and a coal processing factory. They asserted that «for the period of more than twelve years since the entry of the Convention into force with respect to Ukraine, the State authorities have failed either to bring the pollution levels under control or to resettle the applicants into a safer area» [9, par. 126].

Not less interesting are the circumstances of the cases *«Powell and Rayner v. The United Kingdom»* and *«Hatton v. The United Kingdom».* Both of them are related to the functioning of Heathrow Airport, a major international airport in London.

In the first instance, people, who lived not far from the Airport, complained about the noise levels permitted by the air traffic regulations, considering it unacceptable. The European Court of Human Rights noted that «In forming a judgment as to the proper scope of the noise abatement measures for aircraft arriving at and departing from Heathrow Airport, the United Kingdom Government cannot arguably be said to have exceeded the margin of appreciation afforded to them or upset the fair balance required to be struck under Article 8» [10, par. 45].

As to the second case, Ms Hatton and other members of the Heathrow Association for the Control of Aircraft Noise asserted in their application that the level of night

noise increased significantly, and it was «intolerable». It was mentioned in the judgement, that «The Consultation Paper stated that since the introduction of the 1993 Scheme, there had been an improvement in the noise climate around Heathrow during the night quota period, based on the total of the quota count ratings of aircraft counted against the noise quota, but that there had probably been a deterioration over the full night period between 11 p.m. and 7 a.m. as a result of the growth in traffic between 6 a.m. and 7 a.m.» [11, par. 61]. The Chamber's judgement went in favour of the applicants: «… States were required to minimise, as far as possible, interference with Article 8 rights, by trying to find alternative solutions and by generally seeking to achieve their aims in the least onerous way as regards human rights» [11, par. 86]. But the Grand Chamber indicated in its final decision: «…to justify the night flight scheme in the form in which it has operated since 1993, the Government refer not only to the economic interests of the operators of airlines and other enterprises as well as their clients, but also, and above all, to the economic interests of the country as a whole. In their submission these considerations make it necessary to impinge, at least to a certain extent, on the Article 8 rights of the persons affected by the scheme. The Court observes that according to the second paragraph of Article 8 restrictions are permitted, *inter alia*, in the interests of the economic well-being of the country and for the protection of the rights and freedoms of others. It is therefore legitimate for the State to have taken the above economic interests into consideration in the shaping of its policy» [11, par. 121].

So, despite the fact that the right to protection of environmental human rights is not directly fixed in the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the European Court of Human Rights, using the principle of «evolutive interptetation», considers a plenty of applications pertaining to the protection of this group of human rights. And the most important role in Court's decisions is granted to the balancing of interests of both the parties of the trial that in our opinion is a fair approach to resolving disputes.

However, we believe that in order to avoid violating the environmental human rights, it is first of all necessary to improve national legislation on ecological law, because a healthy population is central to development of any country, with a healthy environment being a prerequisite for good health.

References:

1. European Court of Human Rights: International Justice Resource Center. URL: https://ijrcenter.org/european-court-of-human-rights/.

2. European Convention on Human Rights. Rome, 4.XI.1950 (as amended by Protocols Nos. 11 and 14, supplemented by Protocols Nos. 1, 4, 6, 7, 12, 13 and 16). 62 p.

3. Environment and the European Convention on Human Rights: Factsheet – Environment and the ECHR, March 2019. 29 p.

4. «Hristozov and Others v. Bulgaria», application № 47039/11, 358/12, judgement 13.11.2012.

5. Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights. Right to respect for private and family life, home and correspondence (updated on 31 December 2018). 118 p.

6. T. Alexander Aleinikoff, *Constitutional Law in the Age of Balancing*, 96 The Yale L. J. (1987). URL: https://digitalcommons.law.yale.edu/ylj/vol96/iss5/1.

7. The Practical and Theoretical Problems with ‘balancing’: Delfi, Coty and the redundancy of the human rights framework. URL: https://www.ivir.nl/publicaties download/1811.
8. «Giacomelli v. Italy», application № 59909/00, judgement 02.11.2006 (final 26.03.2007).
9. «Dubetska and Others v. Ukraine», application № 30499/03, judgement 10.02.2011 (final 10.05.2011).
10. «Powell and Rayner v. The United Kingdom», application № 9310/81, judgement 21.02.1990.
11. «Hatton and others v. The United Kingdom», application № 36022/97, judgement 08.07.2003.

ПОНЯТТЯ ПІДСТАВИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА БІЛОРУСІЇ

Фесюк М. І.
студентка V курсу
факультету прокуратури та слідства
Науковий керівник: ***Горбачова І. М.***
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна

В останні роки в Україні спостерігається зростання рівня криміналізації суспільства в різноманітних галузях життя. Це викликає потребу поглиблення дослідження інституту кримінальної відповідальності, що є одним з юридичних засобів загальної та спеціальної превенції протиправної поведінки, стимулює до суспільно корисних дій людей у соціально-правовій сфері. Сучасне законодавство закріплює єдину підставу кримінальної відповідальності у статті 2 КК України, яка визначає, що підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом.

Але, у сучасній кримінально-правовій доктрині не завжди погоджуються з цим визначенням. Такі вчені як Красницький І.В., Строган А.Ю. та інші вважають, що наявне нормативне визначення підстави кримінальної відповідальності потребує уточнення, а саме закріплення підстав кримінальної відповідальності у випадку незакінченого злочину (замаху та готування до злочину), співучасті у злочині, продовжуваного злочину, ідеальної сукупності злочинів. Натомість, відсутня єдність позицій у визначенні даних підстав. В цьому аспекті представляє науковий інтерес позиція законодавця Республіки Білорусь.

Вважається, що підстава кримінальної відповідальності має дві сторони: фактичну та юридичну. Фактична сторона підстави – це вчинення в реальній дійсності суспільно небезпечного діяння, а юридична – це передбаченість та-

кого діяння КК України. Підставою кримінальної відповідальності є встановлення судом повної відповідності фактичної та юридичної сторін вчиненого. Якщо такої відповідності немає, відсутня підстава кримінальної відповідальності, тобто склад злочину.

Проаналізувавши різні поняття складу злочину, які існують в доктрині кримінального пра*ва* слід виділити загальне визначення: склад злочину – це сукупність встановлених у кримінальному законі юридичних ознак (об'єктивних і суб'єктивних), що визначають вчинене суспільно небезпечне діяння як злочин. У законі склад злочину знаходить своє відображення у статтях Особливої частини КК, вказуючи на основні ознаки складу злочину, що закріплюються нею, визначаючи його найзначущі юридичні властивості. Термін «склад» передбачає сукупність певних елементів. Елементами складу злочину є: об'єкт злочину, об'єктивна сторона злочину, суб'єкт злочину, суб'єктивна сторона злочину.

КК Білорусії у статті 10 визначає, що підставою кримінальної відповідальності є вчинення винного забороненого цим Кодексом діяння у вигляді : закінченого злочину, приготування до вчинення злочину, замах на вчинення злочину, співучасть в скоєнні злочину.

Статті 11 КК Білорусії злочином визначає вчинене винно суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність), що характеризується ознаками, передбаченими цим Кодексом, і заборонене ним під загрозою покарання. Злочин визнається закінченим з моменту вчинення діяння. Злочин, пов'язаний з настанням наслідків, зазначених у статтях Особливої частини цього Кодексу, визнається закінченим при фактичному настанні цих наслідків [1].

У статті 13 визначається, що приготуванням до злочину визнається підшукання або пристосування засобів чи знарядь або інше умисне створення умов для вчинення конкретного злочину.

У статті 14 під замахом на злочин визнається умисна дія або бездіяльність особи, безпосередньо спрямовані на вчинення злочину, якщо при цьому злочин не було доведено до кінця з не залежних від цієї особи обставинам.

Стаття 16 під співучастю в злочині визначає умисну спільну участь двох або більше осіб у вчиненні умисного злочину.

В Україні також закріплені дані положення, проте як окрема підстава цих суспільно-суспільно-небезпечних діянь не виокремлюється, що б значно полегшило роботу правоохоронних органів, вирішило б деякі суперечки щодо кваліфікації злочинів.

Порівнявши законодавство України та Білорусії, можна зауважити, що в Україні підставою кримінальної відповідальності є склад злочину, а у Білорусії – сам злочин; у законодавстві Білорусії більш чітко зазначений перелік підстав кримінальної відповідальності [2, 495].

Отже, варто зробити висновок, що у КК Білорусії більш детально встановлюються підстави кримінальної відповідальності, які в Україні існують лише в доктрині кримінального права. Тому доцільно було б у КК України на законодавчому рівні закріпити підстави кримінальної відповідальності за незакінчений злочин (приготування до вчинення злочину та замах на вчинення злочину) за злочини, вчинені у співучасті.

Література:

1. Кримінальний кодекс Республіки Білорусь. URL: http://уголовный-кодекс.бел/
2. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав контенентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Монографія. К.: Юристконсульт, 2006. С. 495.

КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Чорна М. І.
аспірант І курсу кафедри конституційного права
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна

Одним з основних завдань держави при реалізації конституційно-правової політики є захист прав людини і громадянина, а також забезпечення її достойним життям і вільним розвитком. Конституція України закріплює положення, що «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» [1]. Стаття 1 Конституції України має важливе значення для визначення основоположних засад становлення і розвитку української державності. Одна із основних характеристик державності, як соціальна держава, надає можливість розвиватись державі системно та узгоджено та гарантувати людині достойне життя і вільний розвиток.

Соціальні права це можливості громадянина бути повноцінним суб'єктом суспільних відносин і забезпечення йому необхідних для розвитку та існування умов [2, с. 56].

Окремі статті Конституції України містять положення, які закріплюють цілий комплекс загальновизнаних соціальних прав людини та специфічних соціальних гарантій з боку держави, а саме:

1) право на соціальний захист (ст. 46);
2) право на житло (ст. 47);
3) право на достатній життєвий рівень для себе та своєї сім'ї (ст. 48);
4) право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49);
5) право дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на державне утримання (ст. 52);
6) право на освіту (ст. 53) [1].

Саме названі права визначають обов'язки держави забезпечити кожному мінімум засобів до існування, соціальної забезпеченості та екологічної безпеки.

Проте не всі положення Конституції України гарантують безумовне застосування певних механізмів соціального захисту чи соціального забезпечення за рахунок держави. Доречнішим видається розглядати (тлумачити) їх, виходячи з поділу на зобов'язання держави та можливості громадян.

Під зобов'язаннями держави в цьому випадку маються на увазі гарантії держави щодо реалізації базових соціальних прав людини (у т. ч. встановлення

мінімальних стандартів щодо їх реалізації), а під можливостями громадян – права громадян на те, щоб за власним бажанням скористатися пільгами чи іншими механізмами соціального захисту, встановленими державою, або мати доступ до спеціальних державних програм, які фінансуються за рахунок коштів державного чи місцевих бюджетів [3, с. 20].

Умови і засоби: загальнообов'язкове соціальне страхування, створення мережі закладів для догляду за непрацездатними; створення державою умов за яких кожний громадянин може мати можливість побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду, одержати від держави чи органів місцевого самоврядування безоплатно чи за доступну для громадянина плату, позбавлення житла примусово на підставі закону і за рішенням суду; державне фінансування охорони здоров'я, безоплатне надання медичної допомоги, створення ефективних і доступних умов медичного обслуговування та розвитку лікувальних закладів усіх форм власності, розвиток фізичної культури і спорту, забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення.

Найважливішою гарантією соціальних прав людини і громадянина є конституційний лад України, заснований на неухильному дотриманні Конституції України та законів України, приписах природного права та загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права [4, с. 16].

Суб'єктом, на якого покладаються обов'язки щодо гарантування соціальних прав людини і громадянина, є держава. Особливе місце в цій системі посідає Президент України – гарант прав і свобод людини і громадянина (ст. 102 Конституції України) [1]. Верховна Рада України здійснює захист соціальнихправ людини і громадянина через відповідну законодавчу діяльність (ст. 92 Конституції України) [1]. Парламентський контроль за додержанням соціальних прав людини і громадянина на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Кабінет Міністрів України вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина (ст. 116 Конституції України) [1].

Конкретизуючи конституційні інструменти забезпечення соціальних та економічних прав громадян, можна зазначити, що існуюча система пільг і соціальних гарантій орієнтована на підвищення соціального захисту окремих соціальних груп, які здебільшого формуються за професійною ознакою (наприклад, військовослужбовці, працівники правоохоронних органів, судді та інші), а не на надання мінімального необхідного соціального забезпечення найбільш соціально незахищеним верствам населення (наприклад, інвалідам, пенсіонерам, тяжко хворим тощо). Вказані верстви населення мають право доступу переважно до субсидій на оплату житлово-комунальних послуг та деяких інших незначних пільг (безкоштовний проїзд у громадському транспорті, часткова компенсація вартості лікарських засобів, безоплатне чи на пільгових умовах санаторно-курортне лікування тощо).

Література:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні: монографія / за ред. Н.Б. Болотіна. К.: Знання, 2005. 381 с.
3. Магновський І.Й. Демократична, соціальна, правова держава і громадянське суспільство: єдність та обумовленість. *Право України*. 2005. Вип. 7. С. 20.
4. Шаповал В. Конституційна категорія соціальної держави. *Право України*. Вип. 5. С. 16.

ANATHEMA OF IVAN MAZEPA: HISTORICAL-LEGAL ASPECTS

Shykeriava D. S.
I year student Faculty of law
Supervisor: ***Vodolaskova K. J.***
Associate Professor of the Theory and History of State and Law
Department of the Educational and Research, Institute of Law
National Aviation University,
Leading Lawyer
Boryspil International Airport State Enterprise
Advocate, Ph.D
Kyiv, Ukraine

History of Ukraine makes a great influence on democratic structure of Ukraine. This process helps in supporting of the Ukrainian people idea. A certain period of Ukrainian state creation demands a special attention, even from international specialists.

The time of hetmanation of Ivan Mazepa is one of those periods. His hetmanation was trivial and intriguing at the same time. The brand «traitor» was given to Mazepa by Peter I. Some of social groups believe in this fact even now. The question about validity of these statements, about legality of imposition of anathema was mixed with presumption of innocence. Our scientifics and theologians, politicians and social activists began recovering of the historical truth just after creation of independent state. Theological historiography takes a special place in disclosure of this problem because in this way it represents through the church canons [3].

In terms of active scientific research , legal science can not stay away because it represents law as a social-cultural phenomena. Moreover , it has a great methodology to distinguish a state-legal phenomena [3].

November 10, 1708 Ivan Mazepa imposed anathema on Holy-Trinity in the temple of the city of Glukhov in the presence of Peter I, royal governors, the newly elected Hetman Ivan Skoropadsky and representatives of Ukrainian Cossack elder and church hierarchy: metropolitan of Kiev, Galitsky and Little Russia, Joasaph (Krokowski), Archbishop of Chernihiv, John Maximovich, and Pereiaslav Bishop Zakhar Kornilovich. As for Ivan Mazepa the following formula was declared: «A new traitor named Ivashka Mazepa, the former hetman of the Ukrainian, or rather the forerunner of the Antichrist, the fierce wolf, the sheep-covered skin, and the secret thief, the snake vessel, which is externally gold gleaming, honored and blessedly painted, internally, of all impurities, deceit, evil spirits, tricks, lies, hostility, hatred, torment, bloodshed and murder are full. Echid generating, like a snake viley, poison his ominous intention to an Ortho-

dox state poured in 1708 in the month of December ... As the second Judas, the traitor denied Christ the Lord and a charitable state ...» [1].

There were elements of punishment in the text. So, hetman was found as guilty of crimes against church and state, as a result – punishment in the form of anathema [3].

The question of the legality of bringing the hetman to legal liability Ivan Mazepa is debatable for these crimes, and the answer should be sought on the verge of state and canon law. Their unity is conditioned by model of relationships between state and church in Moscow at that period of time. Tsar was recognized as a head of the state and church. This feature greatly influenced the balance of interests: state – secular and church – spiritual. Therefore, church punishment anathemas in the Russian Empire was perceived as a state, and as a church instrument. Such a combination was substantially different from the Russian model of this institute from the canonical one [3].

The common decision of the Hetmanate was found as guilty of treason against state and against church. This combination was introduced into the «Chin of Orthodoxy» and acted until 1917. In fact, church punishment for political crimes was a doctrinal approach to the Russian state and its peculiarity [3].

An indispensable condition for the use of anathema was the recognition of guilt and crime. Bhaganin Augustine shows that in the opposite case, we can not wean from the Church any person [1]. Thus, an anathema, which is imposed on anyone without a free confession of guilt, is illegal, that is, invalid. Mazepa did not admit guilt, therefore this norm is not adhered to.

Consequently, the prosecution of hetman Ivan Mazepa was brought to justice for state and church treason, as well as violation of the oath to eternal citizenship, was in line with the laws of the Moscow state of that period of time. Therefore, it is legal in the light of the laws and norms of the canon law of the Moscow Patriarchate. However, the latter acted contrary to Christian morality and the Scriptures. The main reason for such a decision was the complete subordination of the ministers of the Moscow State Church to the will of the tsar [3].

According to author's opinion, the assessment of Hetman Ivan Mazepa's actions from the point of view of modernity is definitely positive and patriotic. Controlling its policy for gaining independence finds support among the Ukrainian people, and the consequences – compassion to him.

References:

1. Patriarch Filaret to the question of church anathemas. 1994. URL: http://hram.in.ua/biblioteka/pratsi-patriarkha-filareta/62– book62/336-title1.

2. PSZRY, 1716. T. 5

3. Sereda O. V. , Zivert M. I. The imposition of anathema on Hetman Ivan Mazepa: the historical-legal aspect. 2017. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14507/1/Sereda_63-67.pdf.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РАТИФІКАЦІЇ ПРОТОКОЛУ № 16 ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

Ячменська М. М.
студентка IV курсу
економіко-правового факультету
Науковий керівник: ***Левенець А. В.***
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного права та правосуддя
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

На сьогоднішній день зовнішньополітична діяльність України спрямована на повне інтегрування до європейського простору. Стратегічний інтерес України наразі закріплений на конституційному рівні, в преамбулі Основного Закону України проголошено незворотність європейського курсу держави. Зазначений вектор, безумовно, також стосується і удосконалення законодавчої бази з метою утвердження та забезпечення на національному рівні міжнародних та європейських стандартів у сфері захисту прав людини.

Важливим кроком вперед до європейського співробітництва України в напрямку розширення прав людини стало набуття чинності 1 серпня 2018 року Протоколу № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Зазначений Протокол № 16 відповідно до ст. 1 встановлює можливість звернення Вищої судової установи Високої Договірної сторони до Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) щодо надання консультативних висновків з принципових питань, які стосуються тлумачення або застосування прав і свобод, визначених Конвенцією або протоколами до неї. Також зазначено, що Вища судова установа, яка звертається за запитом може отримати консультативний висновок лише щодо справи, що перебуває у його провадженні. Однак, зазначений консультативний висновок не має обов'язкової сили для національного суду [1]. Необхідно зауважити, що відповідно до Закону України «Про ратифікацію Протоколів № 15 та № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» від 05.10.2017 № 2156-VIII Вищою судовою установою в Україні , що має право звернення із запитом, визнаний Верховний Суд [2].

В пояснювальній записці до зазначеного закону вказано, що прийняття Протоколу №16 сприятиме вирішенню проблеми «перевантаженості» Європейського суду, підвищить якість його роботи та посилить субсидіарну роль Конвенції [3]. Змістовне розуміння субсидіарності полягає у просуванні конструктивного діалогу між Європейським судом та національними судами, що слугуватиме наступне впровадження Конвенції на національному рівні. Проблема надмірної завантаженості дійсно існує, статистичні дані вказують про високий рівень поданих скарг, наприклад, відповідно до «Основних статистичних даних про діяльність Європейського суду з прав людини в 2015 році» у період з 1 січня по 30 вересня 2015 року було подано та направлено на розгляд суддів 30550 скарг [4]. Однак, на мою думку, процедура звернення Верховного Суду

з метою отримання консультативного висновку щодо тлумачення Конвенції навряд чи суттєво вплине на подолання завантаженності, оскільки постраждала особа не позбавляється права звернення до Європейського суду.

Також вважаю, що є досить дискусійним питання щодо рекомендаційного, консультативного характеру висновку Європейського суду. Дійсно, Європейський суд не має замінювати національні суди, втручатись у їх практику здійснення судочинства. Консультативний висновок згідно Протоколу № 16 не впливатиме на вирішення справи по суті. Однак, необхідно звернути увагу, що відповідно до ст.17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року № 3477-IV суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права [5]. Висновок Європейського суду є частиною його прецедентного права, оскільки здійснюється тлумачення, роз'яснення та застосування прав та свобод, що визначені Конвенцією та протоколами до неї. Тому, вважаю, що висновки Європейського суду на практиці матимуть зобов'язуючу силу.

Наступний аспект на який варто звернути увагу це строк подання запиту до Європейського суду та строк розробки консультативного висновку. Вважаю, що неврегульованість зазначеного питання у судовій практиці може призвести до порушення строків розгляду справи Верховним судом, а, отже, до порушення права на розгляд справи у розумні строки. Дійсно, процедура підготовки, направлення, розгляду запиту та підготовки висновку може бути доволі тривалою. До того ж, відповідно до правила 34 §4 Регламенту Європейського суду запит може бути поданий до Європейського суду мовою провадження в національному суді , якщо вона є офіційною мовою Високої Договірної Сторони, якій належить суд, який подає запит. Однак, в будь-якому разі Європейський суд встановлює строк для подання перекладу на офіційну мову, тобто на англійську чи французьку [6].

Не менш важливим є питання щодо необхідності внесення змін до процесуальних кодексів в частині розширення переліку підстав для зупинення провадження у справі. Так, вважаю за доцільне, доповнити процесуальні кодекси нормою згідно якої провадження у справі має бути зупинено суддею у разі подання запиту до Європейського суду до моменту отримання консультативного висновку. В інакшому випадку може виникнути ситуація за якої процесуальні строки розгляду справи сплинуть до отримання висновку Європейського суду. До того ж, в Керівних принципах щодо впровадження процедури надання консультативного висновку, встановленої Протоколом №16 Конвенції (затверджені на Пленарному засіданні Суду 18 вересня 2017 року) встановлено: «Суд, який звертається із запитом або судова установа ухвалює рішення щодо зупинення провадження у справі в національному суді до отримання консультативного висновку Суду» [7].

З аналізу вищевикладеного, слід зазначити , що положення Конвенції можна охарактеризувати як норми-принципи у сфері захисту прав людини, оскільки з розвитком суспільних відносин права та свободи, що в ній закріплені, за своїм змістом постійно розширюються, оскільки перебувають в динамічному тлумаченні Європейським судом. Саме тому українські судді зіштовхуються зі значними труднощами при застосуванні та співставленні положень Конвенції та обставин конкретної справи, яка ним розглядається. Тому вважаю, що, безу-

мовно, отримання консультативного висновку Європейського суду сприятиме удосконаленню судової практики та ефективності правосуддя загалом. Разом з тим, вважаю, що наразі дискусійним є питання щодо рекомендаційного характеру висновку Європейського суду, зважаючи на той факт, що висновок є частиною його прецедентного права. Не менш важливою потенційною проблемою, на мою думку, яка може виникнути, є порушення права на розгляд справи у розумні строки та відсутність законодавчого закріплення у процесуальних кодексах підстави для зупинення провадження у справі у зв'язку з поданням запиту Верховним Судом до Європейського суду.

Література:

1. Протокол № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод // Міжнародний документ від 02.10.2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002-13 (дата звернення: 01.03.2019)
2. Про ратифікацію Протоколів № 15 та № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод // Закон України від 05.10.2017 № 2156-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2156-19 (дата звернення:01.03.2019)
3. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про ратифікацію Протоколів № 15 та № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62486 (дата звернення:05.03.2019)
4. Основні статистичні дані про діяльність Європейського суду з прав людини за період з 1 січня по 30 вересня 2015 року. URL: http://europeancourt.ru/uploads/Statistika_Evropeyskogo_Suda_2015_9.pdf (дата звернення: 06.03.2019)
5. «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» // Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15 (дата звернення: 14.03.2019)
6. Регламент суду // Європейський суд з прав людини; Регламент від 04.11.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_067#o186 (дата звернення:14.03.2019)
7. Керівні принципи щодо впровадження процедури надання консультативного висновку, встановленої Протоколом № 16 Конвенції (затверджені на Пленарному засіданні Суду 18 вересня 2017 року). URL: https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2018/08/Guidelines-P16.pdf (дата звернення:20.03.2019)

НАПРЯМ 2. ЕКОНОМІКА, МЕНЕДЖМЕНТ, МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

ВИРТУАЛЬНЫЙ МАРКЕТИНГ

Агдерли Д. Д.
студентка III курса
Международный гуманитарный университет
Непомнящая К. В.
студентка III курса
Научный руководитель: ***Мартынюк Е. А.***
доктор экономических наук,
профессор кафедры менеджмента
Международный гуманитарный университет
г. Одесса, Украина

Информационная революция оказывает влияние на характер деятельности любого предприятия. Само понятие предприятия, традиционно определяемое, как обособленная производственно-технологическая организация, объединяющая рабочую силу со средствами производства для выпуска товаров и услуг, утрачивает свои сущностные характеристики обособленности, пространственной и территориальной локализованности. Получают развитие сетевые, или виртуальные, организации, т.е. организации, в которых границы между их участниками, ресурсами и подразделениями размыты благодаря интенсивному информационному обмену. Одной из предпосылок возникновения таких предприятий является бурный рост телетехники и телекоммуникаций, при котором отпадает необходимость пространственного сосредоточения участников единого процесса труда. Конечный результат деятельности предприятия – продукция и услуги – также трансформируется. В национальном продукте индустриально развитых стран все больший удельный вес занимают не материальные, а виртуальные продукты и услуги.

Развитие информационных и компьютерных технологий качественно меняет характер маркетинговой деятельности фирмы. В связи с этим возникло понятие виртуального маркетинга.

Виртуальный маркетинг – это система знаний о предложении товара на рынке на основе информационных технологий, интегрирующих маркетинговую деятельность во внутренней и внешней среде предприятия. К виртуальному маркетингу мы относим не только исследования внешней среды, но и использование современных информационных технологий во внутрифирменных управленческих процессах и коммуникациях. Кроме того, самостоятельным направлением в маркетинге становятся электронная коммерция, электронные средства продвижения (Интернет-реклама, Интернет-стимулирование и т.д.). Таким образом, по характеру осуществляемых функций виртуальный марке-

тинг можно разделить на три сферы: исследование внешней среды, организация внутренней маркетинговой деятельности, осуществление специфических видов деятельности (см. рис. 1).

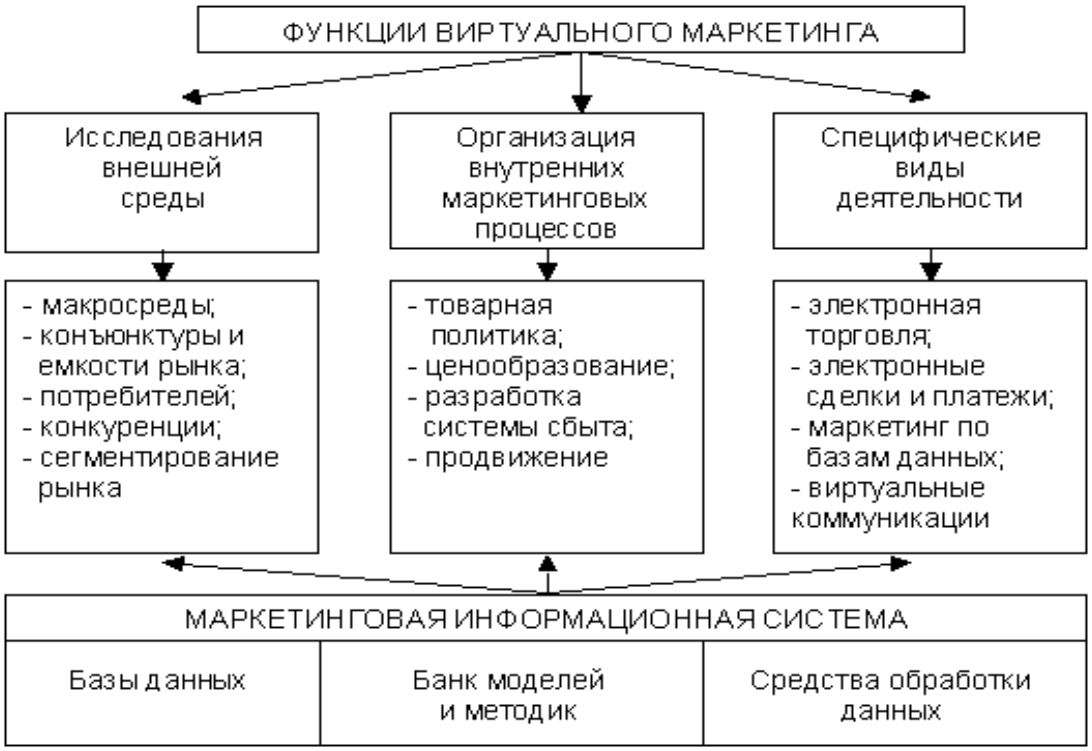

Рис. 1. Основные функции виртуального маркетинга

Новейшие технологии позволяют обеспечить следующие преимущества виртуального маркетинга по сравнению с маркетингом, основанным на традиционных технологиях:

а) отсутствие пространственной локализации, возможность осуществлять деятельность вне привязки к конкретной территории или локальному рынку;

б) обеспечение возможности сокращения времени на поиск партнеров, осуществление сделок, разработку новой продукции и т.д.;

в) снижение асимметрии информации (ее неполноты и неравномерности распределения) и, как следствие, снижение информационных трансакционных издержек;

г) сокращение прочих трансакционных издержек, в том числе накладных расходов (командировочных, потерь от несостоявшихся, неправомерных или недобросовестных сделок); снижение риска, связанного с неопределенностью;

д) снижение трансформационных издержек за счет оптимального выбора структуры товарного ассортимента, сокращения времени на разработку и внедрение новой продукции, обоснованной политики ценообразования, уменьшения числа посредников и затрат на сбыт и т.д.;

е) рационализация структуры управления, в том числе путем ее сжатия по вертикали, сокращения и объединения ряда функций, солидаризации ответственности.

Литература:

1. Інтернет як інструмент маркетингових комунікацій. Публікації для учнів. URL: http://uchni.com.ua/marketing/2157/index.html
2. Карташев С.В. Marketing GEO – новый инструмент ведения и анализа маркетинговой информации. *Маркетинг и маркетинговые исследования в России*. 1999. № 3. С. 13–18.
3. Мартинюк О.А. Комплексний підхід формування механізму динамічного розвитку підприємств харчової промисловості. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 25. С. 85-90.
4. Семенова А. Інтернет-маркетинг в Україні: передумови виникнення, особливості становлення, перспективи розвитку. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. Київ. 2013. URL: http://economy.kpi.ua/uk/node/537

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Архипенко М. С.
аспірант ІІІ курсу
кафедри бізнес-адміністрування і корпоративної безпеки
Інституту права, економіки та міжнародних відносин
Науковий керівник: ***Гончарук А. Г.***
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри бізнес-адміністрування і корпоративної безпеки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Проаналізувавши існуючі підходи до трактування поняття «економічне управління підприємством», можна констатувати, що системне тлумачення сутності цього терміну, як і цілісна концепція такого виду управління, відсутні. Дослідники без належного обґрунтування обирають для розгляду окремі положення та (або) інструменти економічного управління, розкривають його зміст опосередковано (через визначення переліку функцій, завдань, повноважень економічної служби тощо), що призводить до фрагментарності розуміння змісту, призначення, інструментарію цього виду управління та його відмінностей від інших видів.

Використовуючи загальну методологію менеджменту як науки про управління, представляється можливим запропонувати *концепцію економічного управління підприємства* та розкрити зміст її базових елементів: місце в системі менеджменту, предмет, об’єкт, суб’єкт, функції, мета, методи та інструменти.

Визначаючи *місце економічного управління в системі менеджменту підприємства,* слід зазначити таке. Підприємство – це складна соціально – економічна система, у складі якої сучасна економічна наука виокремлює різні підсистеми (виробничу, організаційну, соціальну, маркетингову (збутову), логістич-

ну тощо), кожна з яких має відокремлений перелік об'єктів, потребує специфічного управлінського впливу на кожен з них з метою досягнення специфічних цілей та завдань.

Як наслідок, самостійного визнання та розвитку набули окремі види спеціального (функціонального) управління (менеджменту): виробничий, організаційний, соціальний, фінансовий, інвестиційний, логістичний тощо. На всіх етапах розвитку світової та національної економіки інтерес до розробки теорії та практичного інструментарію різних видів спеціального управління був та є неоднаковим, що є причиною відсутності синхронності формування їх теоретико-методологічних засад та сприйняття практикуючими фахівцями їх базових положень.

Наразі необхідною умовою гармонізації управлінських цілей (визначених в окремих видах спеціального управління) та підпорядкування їх загальній меті є виокремлення інтегруючого та координуючого виду управління. Таким видом пропонується визнати економічне управління підприємством.

Як свого часу концепція контролювання виникла та отримала інтенсивний поштовх для розвитку з необхідності забезпечення координації окремих функцій управління в єдину систему, так і економічне управління як інтегруючий вид управління повинно забезпечити координацію цілей, завдань, інструментарію різних видів спеціального управління для забезпечення на цій основі комплексності та системності управлінських впливів.

Місце економічного управління в системі менеджменту підприємства та узгодженість його з іншими видами спеціального менеджменту проілюстровано на *рис. 1*.

Рис. 1. Місце економічного управління в системі менеджменту

Слід зазначити, що, *по-перше*, графічне відокремлення на рисунку визначених видів спеціального управління не є їх вичерпним переліком. *По-друге*, усі визначені види спеціального управління мають зони взаємного перетину, незважаючи на те, що рисунок не віддзеркалює цей взаємозв'язок. *По-третє*, порядок наведення видів спеціального управління на рисунку не має за мету визначення їх ієрархії (значимості).

Розміри зони перетину предметної царини економічного управління з іншими видами спеціального управління, які обумовлюються спільністю предмета, об'єкта, методів та інструментів впливу, є індивідуальними в кожному конкретному випадку. Вони залежать від існуючого рівня та напряму розвитку відповідного виду спеціального управління.

Розбудова усіх видів управління відбувається відповідно до загальної теорії менеджменту та з урахуванням надбань теорії стратегічного управління.

Предметом економічного управління є економічна (господарська) діяльність підприємства, під якою розуміється комплекс різних видів діяльності, які здійснює підприємство, – операційної, маркетингової, логістичної, фінансової, інвестиційної. Вона є синонімом терміну «господарська діяльність».

Головним призначенням ЕУП є забезпечення координації, взаємо– узгодження та загальної спрямованості усіх цих видів діяльності, гармонізація усього спектру економічних відносин, що формуються в процесі здійснення цієї діяльності як у межах підприємства, так і з агентами зовнішнього середовища.

Таким чином, проведене дослідження існуючих тлумачень і поглядів на сутність поняття «економічне управління підприємством» показало зростання прибічників такого підходу та розбіжність поглядів щодо розуміння його змісту та складових. На підставі критичного аналізу існуючих трактувань запропонована авторська концепція розкриття змісту цього поняття. На відміну від існуючих, вона чітко визначає місце економічного управління в системі менеджменту підприємства та його узгодженість з іншими видами спеціального управління; визначає його предмет, об'єкт, суб'єкт, функції, складові, мету, методи та інструменти.

При постійному ускладненні зовнішніх умов функціонування підприємств, підвищенні вимог стейкхолдерів впровадження запропонованої концепції економічного управління уможливить забезпечити досягнення поставленої мети – належний економічний стан підприємства, який є передумовою його довготривалого існування та розвитку, зростання цінності підприємства для усіх груп стейкхолдерів.

Викладена концепція потребує подальшого поглиблення шляхом обґрунтування теоретичних засад кожної складової, визначення механізму їх координації, розробки систем забезпечення.

Література:

1. *Гончаров А. Б.,* Олейникова Н. М. Економічне управління підприємством : конспект лекцій // Харк. нац. екон. ун-т. Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. 366 с.

2. *Зозуля П. В.* Економічне управління кредитною діяльністю торговельного підприємства : автореф. дис. на здоб. ступ. канд. екон. наук: 08.07.05 / Донецьк, 2006. 18 с.

3. *Макаровська Т. П* ., Бондар Н. М. Економіка підприємства : навч. посіб. URL: http://ecolib.com.ua/article.php? book=12&article=1129.

СУЧАСНИЙ ПІДХІД ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БИЗНЕСУ

Горобець Т. А.
аспірант ІІІ курсу
кафедри бізнес-адміністрування та корпоративной безпеки
Інституту національногота міжнародного права
Науковий керівник: ***Гончарук А. Г.***
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри бізнес-адміністрування та корпоративної безпеки
Міжнародний гуманітарний университет
м. Одеса, Україна

В теперішній час в Україні відбуваються глибокі трансформаційні реформи. Соціально-економічні процеси характеризують нашу економіку, як перехід від командно-адміністративних методів до ринкових відносин. Підприємства малого та середнього бізнесу є безпосередніми учасниками усіх складних процесів (далі –ПМСБ).

ПМСБ приймають участь у формуванні оптимально структури економіки, реалізації гнучкої ринкової стратегії, грають важливу роль у збереженні соціальної направленості реформ. Сучасний розвиток ПМСБ відбувається складно: без програмної підтримки держави, у середовищі монополій, при скритому безробітті, великій зайнятості у нелегальному секторі та відсутності системи мотивації.

Одночасно відсутні науковообгрунтовані підходи щодо вивчення процесів самого розвитку малого підприємництва. Так, потребують уточнення теоретичні основи ефективності діяльності ПМСБ, необхідно визначити сутність поняття управління ефективністю ПМСБ і виділити основні підходи до управляння ефективністю, встановити ключові характеристики ПМСБ, що впливають на управління ефективністю таких підприємств.

Насамперед **розглянемо теоретичні основи ефективності діяльності ПМСБ в цілому, етапи розвитку цього поняття та сучасний підхід.** Поняття «ефективність» (від лат. effectus – дія, результат) є іноземним терміном в широкому сенсі має кілька аналогів та значень у англійській мові: близьке до поняття «продуктивність»; до понять «дієвість» або «результативність»; до поняття «ефектність». Кожне з перелічених понять в певній мірі відображає міру успішності виконання будь-якої дії чи процесу та може використовуватись стосовно роботи систем та діяльності підприємств, включаючи ПМСБ.

Поняття ефективності у науковій думці уходить своїми коріннями ще у XVII століття. Починаючи з робіт класиків політекономії В. Петті, а пізніше Т. Мена і Ф. Кене, ефективність вживалася у значенні результативності. Пізніше поняття «ефективність» розвивалось у роботах Д. Рікардо по відношенню до капіталу. Подальшого розвитку теорія ефективності набула у роботах

К. Маркса, який вказував на взаємозв'язок економічної ефективності виробництва з результативністю використання у ньому всіх відтворюваних ресурсів.

В тім вже з кінця XIX століття раніше суто економічне поняття «ефективність» починає вживатися у різних областях діяльності людини для оцінки різноманітних дій та завдань, функцій і сфер відповідальності керівництва підприємств. Поняття «ефективність» почало формуватися в процесі опрацювання над проблемою ефективного використання робочої сили і техніки у промисловому виробництві.

Згодом ефективність стає одним з ключових понять у положеннях неокласичної школи політекономії, завдяки включенню економічних систем граничного аналізу і нових методів вивчення питань ефективності виробництва, зокрема у роботах А. Маршалла , Дж. Б. Кларка та В. Парето.

На відміну від неокласиків Дж.М. Кейнс у своїх роботах наполягав на недоцільність надмірного накопичення, а головний акцент робив на можливу користь всебічного витрачання коштів, як фактору підвищення ефективності економічних процесів .

Пізніше поняття «ефективність» еволюціонувало та набуло певного різноманіття, зокрема з'являлись поняття абсолютної і відносної (порівняльної) ефективності. Так Ф. Тейлор вважав, що ефективність діяльності підприємства можна охарактеризувати його здатністю максимізувати прибуток та добробут працівників.

В сучасній управлінській науці постає неоднозначне розуміння та розділення: на власне ефективність (efficiency), яке має більш економічний зміст, та результативність (effectiveness), що має суто управлінське значення. Саме, П. Друкер наполягав, що треба розрізняти поняття «результативність» і «ефективність», які між собою пов'язані. Втім, й досі в теорії та практиці ефективність часто плутається з результативністю або дієвістю.

В сучасний момент ключовим стає поняття «ефективність діяльності підприємства», яке є категорією менеджменту організації. Тому для пізнання цієї категорії треба встановити її сутність. Наприклад, Е. Мейо дотримується думки, що примноження результативності та ефективності діяльності підприємства відбувається використовуючи мотивування, координацію та інші інструменти менеджменту.

Але малій та середній бізнес має певні особливості в організації своєї роботи. Ефективність діяльності ПМСБ в Україні є дуже низькою і це вимагає проведення спеціального дослідження щодо виявлення факторів та резервів підвищення ефективності діяльності українських ПМСБ.

У сучасній управлінській науці існують різні підходи до визначення поняття ефективності діяльності підприємства, зокрема ПМСБ, найбільш важливі з яких наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Існуючи підходи до визначення поняття ефективності діяльності підприємства

Автори	Підхід до визначення поняття
Т.В. Стройко та Д.М. Душейко [1]	Визначають ефективність діяльності ПМСБ в термінах інституціональної економіки за допомогою умов його функціонування та інституційного середовища.
Н.О. Лазарева та А.Г. Гончарук [2, с. 218]	Визначають ефективність діяльності підприємства як економічну категорію, що «виражає здатність підприємства досягати встановлених тактичних та стратегічних цілей з оптимальними витратами ресурсів, що найбільш повно забезпечує реалізацію економічних інтересів його власників».
Т.Г. Рзаєва та А.О. Хурхач [3, с. 18]	Визначають ефективність діяльності підприємства як «якісну характеристику діяльності підприємства, що здатна забезпечити позитивну результативність, і є наслідком правильності певних процесів і дій, характеризує їх продуктивність, через співвідношення результатів та витрат».
Р.Г. Майстро та К.С. Демків [4, с. 138]	Визначають ефективність діяльності підприємства як категорію, яка «виражає відповідність результатів і витрат підприємства цілям діяльності та інтересам власників».
Т.О. Нагавичко [5, с. 295]	Визначає ефективність діяльності підприємства як економічну категорію, яка «характеризує цей процес з якісної сторони і виражає співвідношення між результатом (ефектом) економічного процесу і відповідними затратами».
Т.Ф. Косянчук та С.В. Кучма [6]	Визначають ефективність діяльності підприємства як зв'язок між величиною отриманого результату його діяльності й кількістю інвестованих або витрачених у виробництві ресурсів.
А. Величко [7, с. 66]	Визначає ефективність діяльності підприємства як «поняття, яке охоплює внутрішні та зовнішні аспекти ефективності, а саме формулювання цілей відповідно до потреб, досягнення мети та бажаного співвідношення між результатами і витратами».
А.В. Резніченко та О.Г. Петровська [8, с. 146]	Визначають ефективність діяльності підприємства як економічну категорію, що «виражає результативність його діяльності».
А. Хок [9]	Визначає ефективність діяльності ПМСБ як результат конструктивної управлінської діяльності, що вимірюється його результативністю, дієвістю, продуктивністю та зростанням.

Судячи з наведених визначень, у сучасній теорії склалось неоднозначне, а іноді навіть суперечливе розуміння сутності поняття «ефективність діяльності підприємства», зокрема щодо ПМСБ. Не дивлячись на те, що більшість науковців бачать в ній економічну категорію, втім частина з них розглядає її як здатність підприємства досягати цілей з оптимальними витратами ресурсів, а інші ж ототожнюють її з результативністю діяльності підприємства. Крім того, наведені визначення не враховують соціальних аспектів цієї категорії, а саме максимізації добробуту працівників підприємства, концентруючись більш на максимізації прибутків та реалізації економічних інтересів власників.

Важливою особливістю функціонування ПМСБ є наближеність керівництва та власників до працівників, які частіше знайомі особисто. На відміну від ве-

ликого бізнесу, де власники та вище керівництво зазвичай віддалені від працівників та їх потреб, ця особливість надає високої ваги соціальному аспекту ефективності діяльності ПМСБ. У зв'язку з цим пропоную сформулювати власне визначення категорії ефективність діяльності ПМСБ наступним чином: **Ефективність діяльності ПМСБ є категорією, що характеризує його здатність створювати та максимізувати додану вартість продукції (послуг, робіт), забезпечуючи економічні та соціальні інтереси його власників та працівників.**

Надане визначення є ширшим за більшість з наведених у табл. 1.1 через врахування економічного та соціального аспекту діяльності підприємства, а також інтересів його працівників. В сучасних умовах зростання соціальної відповідальності бізнесу прибуток не може бути єдиним критерієм ефективності діяльності підприємств. Саме тому, додана вартість, що містить окрім прибутку також й витрати на оплату праці та соціальні внески, на наш погляд, найкращим чином відображає ефект від діяльності сучасних підприємств, включаючи ПМСБ.

Підводячи підсумок вищевикладеним теоретичним основам ефективності діяльності ПМСБ, слід зазначити, що розвиток розуміння і трактування ефективності діяльності ПМСБ, а також деталізація її видів визначають багатоаспектність і багатогранність цієї категорії. Також вказують і на незавершеність процесу пізнання сутності ефективності та досягнення однозначності її інтерпретації серед дослідників. Тому цей процес пізнання буде тривати і надалі….

Література:

1. Семотюк Л.Р. Аналітична оцінка поточного фінансово-економічного стану малих та середніх підприємств. *Економічний аналіз: зб. наук. праць. Тернопіль: Економічна думка.* 2016. Т. 23. № 2. С. 175-180.

2. Stroiko T.V., Dusheyko D.M. Quality Assessment Integral Indicator Institutional Environment of National Economy Post-Soviet and Post-Socialist Countries of Eastern Europe. Modeling of the Regional Economy. 2015. Т. 2. №. 26. P. 310-327.

3. Лазарева Н.О., А.Г. Гончарук А.Г. Гносеологічні аспекти ефективності діяльності підприємства. *Економічний форум.* 2015. № 2. С. 216–222.

4. Рзаєва, Т.Г., Хурхач А.О. Оцінка результативності та ефективності діяльності підприємства відповідно до потреб економічного аналізу. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* 2017. № 6. т. 2. С. 17-22.

5. Майстро Р.Г., Демків К.С. Ефективність діяльності промислових підприємств України на основі впровадження інновацій. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки): зб. наук. пр. Харків: НТУ "ХПІ".* 2017. № 46 (1267). С. 136-141.

6. Нагавичко Т.О. Дослідження тотожності понять результативності та ефективності *Підвищення ефективності діяльності підприємств харчової та переробної галузей АПК:* матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 19-20 листопада 2014 р.) Київ: НУХТ, 2015. С. 294-296.

7. Косянчук Т.Ф., Кучма С.В. Теоретичні засади оцінки ефективності діяльності підприємства за сучасних умов. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2014. № 3. Т.3. С. 113–116.

8. Величко А. Антикризове управління як один із напрямів підвищення ефективності діяльності підприємства. *Фінансово-кредитна система України в умовах інтеграційних і глобалізаційних процесів:* матеріали XVI Всеукр. наук.-практ. конф. (Черкаси, 20-21 квітня 2017 р.) Черкаси: ЧННІ ДВНЗ «Університет банківської справи», 2017. С. 65-68.

9. Резніченко А.В. , Петровська О.Г. Ефективність використання ресурсного потенціалу підприємства-суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2016. № 5. Т. 1 С. 145-149.

РОЛЬ МАРКЕТИНГУ В УПРАВЛІННІ ІННОВАЦІЯМИ

Калкатиніч В. С.
студент І курсу магістратури
Інституту права, економіки та міжнародних відносин
Науковий керівник: ***Лебедєва Н. А.***
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Нестабільний розвиток сучасної економіки негативно впливає на діяльність суб'єктів господарювання, адже вони не завжди здатні швидко адаптуватися до змін зовнішнього середовища. На світовий ринок щорічно виводиться близько 100 тис. найменувань нових продуктів, з яких лише 2% є справжніми інноваціями, однак комерційного успіху досягають не більше 25%. Згідно з результатами досліджень, близько 75% ідей нових товарів генерується на основі аналізу потреб ринку. Належним їх аналізом і обліком на підприємствах-інноваторах повинна займатися служба маркетингу. Метою такого аналізу є виявлення існуючих ринкових можливостей інноваційного розвитку, вибір оптимальних варіантів, які відповідають потенціалу конкретного підприємства та зовнішнім умовам, визначення цільових сегментів ринку для реалізації відібраних варіантів або формування нового цільового ринку. Для того щоб підприємство підвищувало свою конкурентоспроможність і мало можливість зайняти лідерські позиції, необхідно дотримуватися двох напрямків діяльності – розробляти та впроваджувати інновації і реалізовувати заходи комплексу маркетингу, які спрямовані на комерціалізацію інновацій, адже проблеми модернізації та інноваційного розвитку економіки є ключовими напрямками соціально-економічних перетворень. Однак інноваційні процеси в українській економіці значно гальмуються внаслідок недостатніх зв'язків між наукою і бізнесом. Інноваційна діяльність незмінно пов'язана з постановкою та досяг-

ненням довгострокових цілей. Створення інноваційно орієнтованого промислового комплексу, наприклад, у США було підтримано приватним капіталом і фінансовою системою: сформований ефективний фондовий ринок, який забезпечує необхідними ресурсами, у т.ч. зовнішніми. Компанії, насамперед великі корпорації високорозвинених країн, забезпечують фінансуванням науково-дослідницькі розробки та виробництво інновацій, їх внесок покриває 80-85% витрат. Виходячи з вищевикладеного, для того, щоб підприємства підвищували свою конкурентоспроможність і мали можливість зайняти лідерські позиції, необхідно дотримуватися двох напрямків діяльності – розробляти та впроваджувати інновації, а також реалізувати заходи комплексу маркетингу, які спрямовані на комерціалізацію інновацій. Так, Ф. Котлер, узагальнюючи етапи розвитку теорії і практики, визначив п'ять концепцій, які дозволяють організаціям здійснювати маркетингову діяльність: концепція вдосконалення виробництва, концепція вдосконалення товару, концепція інтенсифікації комерційних зусиль, концепція маркетингу та концепція соціально-етичного маркетингу. Для вітчизняних товаровиробників однією з головних передумов забезпечення їх комерційного успіху є розробка, виготовлення і просування на ринку нової (інноваційної) продукції. Враховуючи, що в основу ринкової діяльності сучасного підприємства покладена концепція маркетингу («Виготовляти те, що купується, а не продавати те, що виготовляється» – по Ф. Котлеру), його роль для підприємств-інноваторів важко переоцінити. Маркетинг інновацій є самостійною одиницею багаторівневої системи маркетингу, займає окреме місце в економічній літературі. Його роль в управлінні інноваціями широко вивчалися в роботах Ф. Котлера, Ж. Ламбена, Д.Н. Баркан, Дж. Еванса, П. Дойля, М. Портера, І.Н. Герчикової, А.Н. Романова, П.С. Зав'ялова, Р.А. Фатхутдінова та інших вчених-економістів. Ціль маркетингу інновацій – успішне впровадження інноваційного продукту на ринок і забезпечення його конкурентоспроможності. Важливо, що маркетинг інновацій починається із самих ранніх стадій створення новинки. Доказом того, що інноваційний розвиток «охопив» весь світ і концепція інноваційного маркетингу вже зараз активно застосовується компаніями, які прагнуть стати лідерами у своїй області, є дані відносно 100 найбільш інноваційних компаній світу, зібрані видавництвом BusinessWeek і менеджмент – консалтинговою компанією Boston Consulting Group. Так, у першу десятку інноваційних компаній світу увійшли такі компанії, як: Apple, Google, 3M, Toyota, Microsoft, GE, Procter&Gamble, Nokia, Starbucks, IBM. Усі вони є лідерами серед інших компаній, і всі вони активно виробляють інноваційну продукцію, технології або надають послуги, використовують інноваційні підходи до реалізації комплексу маркетингу. Це є прикладом того, що всі найбільш відомі компанії здійснили стрімкий прорив у своїй діяльності завдяки щоденним інноваціям, тобто застосовуючи концепцію маркетингу інновацій. В умовах інноваційного розвитку економіки здійснюється перехід від концепцій товару, збуту, класичного маркетингу, соціально-етичного маркетингу, маркетингу взаємин до концепції інноваційного маркетингу. Маркетинг інновацій може бути представлений як системна інтеграція повного інноваційного циклу: від вивчення кон'юнктури

ринку інноваційних товарів, їх бізнес-планування, реалізації, просування інноваційної продукції на ринок, дифузії інновацій і отримання доходу. Маркетинг інновацій забезпечується, насамперед, збором і аналізом інформації про стан інноваційних процесів і явищ, на основі якої відбувається управління інноваційною діяльністю. Таку інформацію отримують, завдяки проведенню маркетингових досліджень. Плануючи впровадження на ринок інноваційної продукції, компанія повинна провести наступні заходи: провести сегментацію ринку; вибрати цільові сегменти; позиціонувати інноваційний продукт на ринку; сформувати маркетинговий план.

Концепція маркетингу інновацій дозволить досягти вершини, де поєднуються інтереси виробників, споживачів і всього суспільства. Адже, по-перше, товари та послуги, які представлені на ринку, на сьогоднішній день не задовольняють потребам суспільства повною мірою, тому необхідні нові, тобто інноваційні, при виробництві яких ці потреби будуть враховані. По-друге, для того, щоб споживачі зрозуміли важливість такого роду інновацій, які задовольняють не тільки їх власні потреби, але й потреби суспільства, підприємства повинні донести цю думку до свідомості широкого кола споживачів. І, по-третє, створення і поширення інновацій, які необхідні споживачам, приносять більші прибутки, що і є головною метою виробників. Таким чином, дотримання концепції маркетингу інновацій у діяльності підприємств дозволить повною мірою задовольнити потреби споживачів і виробників.

Отже, необхідно використовувати інструментарій маркетингу в процесі інноваційного розвитку підприємства, особливо в конкурентному середовищі, де компанії прагнуть залучити споживачів, пропонуючи більшу цінність або більш низькі витрати за товари чи послуги. Ведення підприємницької діяльності на засадах маркетингу інновацій дає можливість знайти і реалізувати ринкові можливості інноваційного розвитку компанії, забезпечити підвищення рівня її конкурентоспроможності, укріплення ринкових позицій, підвищення ефективності функціонування, забезпечення умов тривалого виживання та розвитку. Маркетингові інновації залишаються основними чинниками конкурентоспроможності підприємств. Інноваційний маркетинг покликаний сформувати перспективний попит на ринку та створити умови для логістичного забезпечення прогресивних перетворень у сфері постачання, виробництва та збуту. А всебічна реалізація маркетингового інноваційного потенціалу в масштабах України забезпечить її конкурентоспроможність на світовому ринку і соціально-економічне зростання.

Література:

1. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізація. К. : КНЕУ. 2003. 394 с.

2. Маркетинг інновацій та інновації в маркетингу. Суми : ВТД «Університетська книга». 2008. 615 с.

3. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент: навч. посібник. К. : КНЕУ. 2003. 504 с.

4. Микитюк П. П, Крисько Ж. Л., Овсянюк-Бердадіна О. Ф., Скочиляс С. М. Інноваційний розвиток підприємства: навчальний посібник. Тернопіль : ПП «Принтер Інформ». 2015. 224 с.

ИНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГ: СУЩНОСТЬ И ТРЕНДЫ

Касьяненко Ю. А.
студентка II курса
Института права, экономики и международных отношений
Кудашкина А. О.
студентка II курса
Института права, экономики и международных отношений
Научный руководитель: ***Мартинюк О. А.***
доктор экономических наук,
профессор кафедры менеджмента
Международный гуманитарный университет
г. Одесса, Украина

Современные словари определяют онлайн маркетинг как практику использования всех аспектов и элементов традиционного маркетинга в сетевом пространстве. Основная задача мероприятий такого рода – получить максимальный эффект от потенциальных пользователей сайта и увеличить их поток. Комплексный интернет-маркетинг применяет все возможные каналы рекламы и продвижения ресурсов в интернете для увеличения посещаемости сайта и роста продаж.

Эффективный маркетинг в Интернете (e-marketing) состоит из следующих компонентов:

1. Продукт (он же товар). Обязательное условие: то, что реализуется через сетевые ресурсы, должно отличаться качеством или какими-то уникальными свойствами, чтобы конкурировать с другими сайтами и обычными магазинами.

2. Цена. Считается, что в интернете цены несколько ниже, чем в «реале».

3. Продвижение – многоуровневая раскрутка как самого сайта, так и отдельных товаров. Данный элемент включает целый арсенал инструментов – SEO, контекстную, интерактивную и баннерную рекламу, работу с сообществами в соцсетях и блогами.

4. Точка продаж – сайт. Функциональный ресурс должен иметь оригинальный дизайн, качественную навигацию, юзабилити высшего уровня.

Стратегия интернет-маркетинга предполагает поэтапную работу над определением потребностей аудитории, созданием и продвижением контента, вовлечением посетителей в активные процессы приобретения.

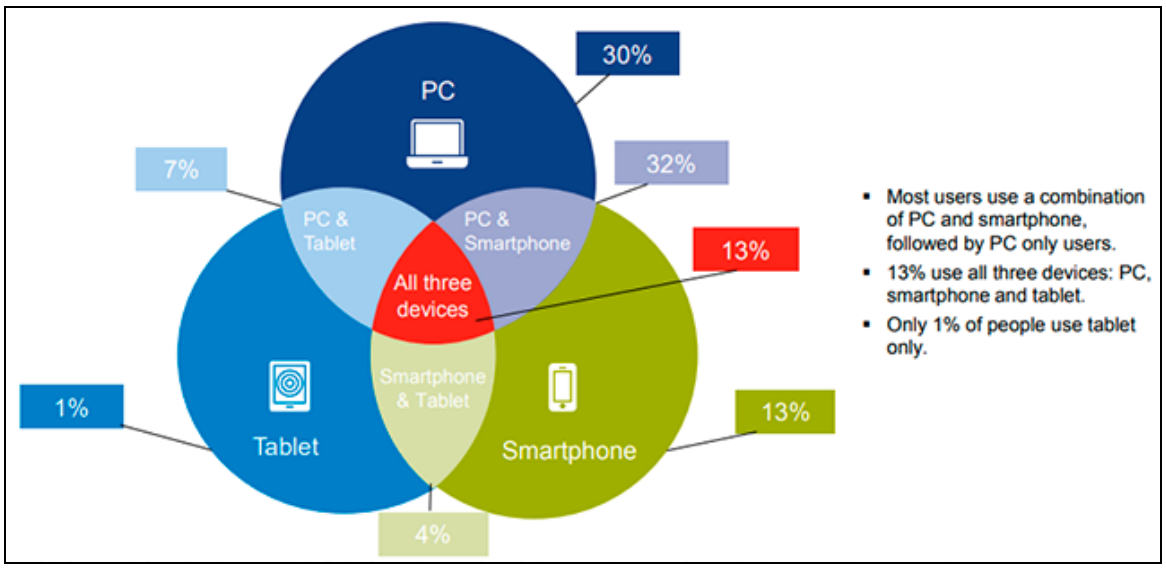

Рис. 1. Кросс-медийное поведение пользователей Интернета в 2018 г.

Основные тренды интернет-маркетинга 2019 года

Тренд № 1: Мобильная платформа будет доминировать

Интеллектуальные устройства – смартфоны, планшеты, часы, носимые гаджеты, очки, микрочипы, HoloLens и другие – изменят мир маркетинга. Сейчас мы вступаем в эпоху интеллектуальных устройств, где маркетинг будет зависеть от более персонализированных отношений с клиентами.

Тренд № 2: Персонализированный маркетинг как норма

Персонализированный маркетинг ориентирован, в первую очередь, на отношения между брендом и потребителем, в соответствии с которыми, контент действует как валюта для укрепления доверия.

Тренд № 3: Лучше меньше, да лучше

Это одна из основных маркетинговых тенденций 2018-2019. По мере того, как контент-маркетинг растет, онлайн публикации корректируют свои модели с учетом этих изменений. Даже за последний год или около того, все больше публикаций смещается от охвата множества широких тем, к публикациям в узконаправленных нишах и высококонцентрированному контенту.

Тренд № 4: Распространение контента – это главное. Да, но…

Контент-маркетинг и эксклюзивный контент всегда оценивались только на основе содержания. Вы много раз слышали о том, что

«контент – король маркетинга». Однако, в нашем мире нет черного и белого. Нужно научиться соблюдать равновесие.

Тренд № 5: Самый важный тренд интернет-маркетинга 2018-2019

Сила пользовательского контента превзойдет силу фирменного, поскольку бренды начинают отказываться от тотального контроля над собственным маркетингом для клиентов. Брендам требуется сильное позитивное воздействие на умы и эмоции потребителей. В связи с этим ставки будут делаться на новые модели создания контента, ориентированного на пользователя. А совместное создание контента между брендами и потребителями станет популярной тенденцией.

7 мифов интернет-маркетинга

Миф №1: Люди выбирают Ваш продукт или услугу по причине того, что у Вас дешевле

Хорошие цены сами о себе не заявят. Если Вы гарантируете самые низкие цены на рынке, но о Вас никто не знает – все Ваши старания тщетны. Если Вы добавите в себестоимость затраты на продвижение, то и цену придется повышать. Более того, клиент, который ориентируется только на цену – самый ненадежный в мире клиент, ему неважен Ваш бренд и Ваша лояльность. Ваши конкуренты снизят цены на несколько гривен и он уйдет к ним. Привлекайте клиентов другими методами: выбором, дополнительными услугами, бонусами, повышайте доверие к Вашей компании.

Миф №2: От количества посетителей на сайте напрямую зависят продажи

Аудитория и целевая аудитория – это, как говорят в Одессе, две большие разницы. Много кликов вовсе не значит, что все посетители станут Вашими клиентами. Не распыляйтесь на группы в социальных сетях с общей тематикой, на сайты, которые не имеют никакого отношения к Вашему бизнесу. Лучше сосредоточьтесь на узкоспециализированных порталах, возможно не столь популярных, но действенных, тех, которые Вам дадут потенциальных клиентов.

Миф №3: Мы хорошо продаем и без маркетинга

Без маркетинга сложно представить современный бизнес, потому что маркетинг – это та самая система знаний, которая помогает бизнесу развиваться. Маркетинг не заключается в приходе посетителя на сайт, с посетителем нужно работать, понимать, увлекать, доводить до сделки. А в кризис и подавно выживают только сильные бренды, которые имеют четкую программу продвижения своих продуктов на рынке.

Миф №4: E-mail – рассылка неэффективна

На самом деле это не так. Если Ваша рассылка не персонализирована, не адаптирована под мобильные гаджеты, не несет информационной ценности, Вы рассылаете письма в неудобное время суток, они слишком длинные и со сложным дизайном – Вы правы, E-mail-рассылка неэффективна. Во всех остальных случаях рассылка позволяет выстраивать доверительные отношения с широкой аудиторией при минимуме затрат.

Миф №5: Мы сделали крутой сайт, можно отдохнуть

Хороший сайт – это только начало. Получить целевой трафик не так уж и просто. Далее следует работа по тестированию и аналитике, проработка подходов и изучение каналов. SEO, PPC, Google Analytics, работа с социальными сетями, полный анализ действий пользователя на сайте – это только часть работы, поэтому основная Ваша задача – анализировать и оптимизировать процесс, способствовать увеличению продаж.

Миф №6: У кого-то это работает, значит и у меня сработает!

Возможно, и сработает, но бездумное заимствование не принесет результата, потому что у Вас свои посетители, свой рынок и свои ценности. Это вовсе не значит, что не нужно перенимать понравившиеся идеи, можно копировать

полезное. При этом адаптировать под свои реалии, настраивать индивидуальные опции.

Миф №7: Можно нанимать людей на отдельные маркетинговые задачи, не тратиться на маркетинговую кампанию

Интернет-маркетинг работает в комплексе, это цельный подход, который начинается с поиска клиента и заканчивается доведением его до воронки продаж. Все составляющие интернет-маркетинга работают в совокупности. Конечно, Вы можете делать ставку только на SMM, но это не значит, что Вы навсегда откажитесь от других инструментов. Маркетинговая стратегия – это как игра в командном спорте: важно сработаться и играть на общий результат.

Литература:

1. Банчуков А. Бизнес в сетях. *IT-Manager*. 2011. № 10. С. 16–17.

2. Довбенко В. Маркетингова складова розвитку інноваційного підприємництва *Вісн. нац. ун-ту «Львів. політехніка»*. 2018. № 811. С. 99–109.

3. Мартинюк О. А. Інноваційні технології в системі управління підприємствами в умовах динамічного середовищ: монографія. Миколаїв: ФОП Швець В.М., 2017. 540 с.

4. Мельников С. Маркетингові стратегії в умовах інформаційної та цінової асиметрії: [монографія]. Одеса: ОНМУ, 2015. 107 с.

5. Третьяк О. Маркетингові аспекти просування інноваційної продукції на ринок. *БізнесІнформ*. 2015. № 1. С. 393–399.

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ АГРОСФЕРИ

Коваленко Д. І.
аспірант ІІ курсу
Науковий керівник: ***Деркач Т. В.***
доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри менеджменту
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Унікальний земельно-ресурсний потенціал України сприяє сталому розвитку економіки. Ефективне і раціональне використання земельних ресурсів агросфери має важливе значення для національної економіки України. Однією з ключових умов досягнення значного зростання обсягів вітчизняної сільськогосподарської продукції є підвищення ефективності використання основного засобу виробництва в агросфері – землі. Адже саме земельні ресурси, унікальні чорноземи та природна родючість ґрунтів формують основні конкурентні переваги вітчизняних агроформувань на європейському та світовому аграрних ринках. Як показує практика, стан використання земельних ресурсів агросфери потребує вжиття

нагальних науково обґрунтованих заходів, спрямованих на підвищення родючості ґрунтів. Одним із головних завдань сучасної державної політики у сфері землекористування є забезпечення раціонального використання та охорони продуктивних земель. Заходи щодо підвищення ефективності використання земельних ресурсів агросфери різноманітні і різнопланові, але найефективніше діють в комплексі, єдиною системою, взаємодоповнюючи і посилюючи дію всіх інших.

В Земельному кодексі України зазначено, що земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави [1]. Основою використання земельних ресурсів є їх екологізація, охорона і захист землі як складової довкілля, примноження та відтворення її продуктивної сили як аграрного ресурсу. Раціональне використання й охорона земельних ресурсів охоплюють вирішення принаймні двох груп завдань: 1) охорона, землі від виснаження і підвищення її родючості та продуктивності – економічна група; 2) охорона від забруднення та його попередження, підвищення екологічної стійкості – екологічна група.

Державне регулювання процесів використання земельних ресурсів агросфери в процесі сільськогосподарського виробництва стає актуальним також у зв'язку з тим, що на основній частині цих земель в Україні здійснюють виробничо-господарську діяльність не власники, а орендарі, які передусім ставлять за мету отримання прибутку від цієї діяльності, а не дбайливе, екологозбалансоване використання чи збереження земельних ділянок, які не є їх власністю, і довкілля [2, с. 49].

Для аграрних підприємств країни характерним є значний землересурсний потенціал. Ефективність аграрного сектору в цілому і кожного господарюючого суб'єкта зокрема залежить від раціональності використання земельних ресурсів. Основою підвищення ефективності використання землі в сільському господарстві, насамперед є збереження і відтворення ґрунтової родючості, рівень якої з кожним роком падає. Сільськогосподарська освоєність території перевищує екологічно обґрунтовані норми. Розораність земель в Україні є найвищою у світі й досягає 56% її площі і 78% сільськогосподарських угідь [3, с. 67]. Це призводить до збільшення площ еродованих земель та втрати родючого шару ґрунту.

Використання недосконалих технологій землеробства, екстенсивний тип сільськогосподарського виробництва в малих та середніх підприємствах, недбале ставлення до земельних ресурсів, що знаходяться у розпорядженні орендарів, призводять до суттєвого погіршення якості земельних ресурсів та посилення проблем техногенного характеру. Унаслідок цього щорічно утворюються порушені землі, які втратили або зменшили свою господарську та екологічну цінність через зменшення ґрунтового покриву внаслідок виробничої діяльності людини або дії деструктивних природних чинників [3, с. 68].

Внаслідок стрімкого розвитку науково-технічного прогресу в сфері аграрного виробництва розроблено і впроваджено в практику нові технології, що дають змогу отримувати рослинницьку продукцію практично незалежно від рівня природної ґрунтової родючості. Україна в цьому відношенні помітно відстає від розвинутих країн світу, але саме це нині може виявитися перевагою, оскільки, не застосовуючи у високих дозах агрохімікатів (у розрахунку на

1 га ріллі вноситься на порядок менше мінеральних добрив, ніж у країнах ЄС, США, Бразилії, Китаю), ми зберегли землі, на яких можна виробляти екологічно чисту продукцію [4, с. 64]. Проте на сьогодні однією з головних проблем в аграрному виробництві більшості країн світу, і України зокрема, стало падіння природної родючості земель.

Основними проблемами в землекористуванні, які не вирішуються роками і стають хронічними, є недоліки стратегічного планування, прогнозування та управління в землекористуванні і охороні земель, порушення екологічних законів землеробства, екологічної рівноваги, повільне впровадження концепції сталого землекористування. Національні, галузеві та регіональні програми з охорони земель носять переважно декларативний характер. Практично відсутньою є діюча система моніторингу про стан і динаміку ґрунтів навіть у зонах з кризовим екологічним станом. Узгодження потребує макро– і мікрорівні механізму фінансування заходів з охорони та відтворення земель. Велике значення має посилення регулюючих функцій сільських та селищних рад в управлінні землекористуванням [3, с. 68].

Вирішення цих проблем має бути побудоване на кардинальному перегляді ставлення до землі, як основного джерела забезпечення продовольчої безпеки країни.

Пріоритетними напрямами відтворення та ефективного використання сільгоспземель може бути реалізація інтенсивної системи агарного виробництва, орієнтованої насамперед на розширене відтворення ґрунтової родючості, при досконаліших механізмах державного регулювання та нормативно-правових гарантіях аграрних перетворень.

На нашу думку, вирішення проблеми ефективного використання та відтворення земельних ресурсів агросфери має розглядатися з позиції взаємодії комплексу заходів щодо підвищення ефективності їх відтворення, де граничний інтерес являтиме ґрунтова родючість (рис. 1).

Також доцільним вбачається звернутися до позитивного досвіду зарубіжних держав. В більшості розвинених країн сформувалася державна політика, спрямована на захист агросфери.

Державне регулювання земельних відносин, використання та обліку землі

Адміністративно-правове регулювання

– моніторинг використання та охорони земель;
– земельний контроль та кадастр

Економічне регулювання:
– кредитна і податкова політика;
– субсидування заходів, спрямованих на збереження та відтворення родючості грунтів;
– сільськогосподарське страхування;
– стан та розвиток ринку землі, оцінювання земельних ресурсів

Внутрішньогосподарські заходи підвищення продуктивності та економічної ефективності використання земель і їх охорони

– вилучення з обробітку виснажених, еродованих, промислово-, хімічно– і радіоактивно забруднених, підтоплених, засолених та заболочених земель з метою їх природної або антропогенної реабілітації;

– розвиток агробіохімічного забезпечення землекористування, збільшення виробництва мінеральних, бактеріальних і грибкових добрив, хімічних меліорантів, створення або відновлення мережі агробіохімічного обслуговування агроформувань, розширення масштабів органічної меліорації земель, удобрювання ґрунтів та підвищення на цій основі їх родючості;

– розвиток вермикультури, створення в кожному із них своєрідних фабрик органічних добрив, збільшення виробництва біогумусу;

– подальший розвиток гідромеліорацій, реконструкція морально і фізично зношених меліоративних систем, розширення масштабів крапельного зрошення;

– створення або відновлення ланцюгів полезахисних насаджень, заліснення ярів, балок та інших неугідь і малопродуктивних земель;

– формування екологічно сталих з оптимальним поєднанням різних видів угідь (лісових угідь, земель під водою, боліт, ріллі, сіножатей і пасовищ, багаторічних насаджень та ін.) з метою зменшення залежності сільськогосподарського виробництва від стихійних сил природи;

– розробка та впровадження біоценозних, ландшафтних, внутрішньо– та міжзональних ресурсозберігаючих, екологічно сталих і високопродуктивних систем ведення сільськогосподарського виробництва.

Рис. 1. Напрями підвищення ефективності відтворення земельних ресурсів агросфери

Джерело: складено автором на основі [2 – 4]

Особливо позитивними результатами характеризується стратегія, що ґрунтується на парадигмі сталого розвитку агросфери, а, відповідно, й сталого розвитку сільськогосподарського виробництва. Так, у США та інших країнах була прийнята система законодавчих актів з охорони земель, екологічного регулювання основних видів діяльності в аграрному виробництві і обмеження негативного впливу на нього промисловості та урбанізованих територій. Були створені спеціальні державні служби, які шляхом дорадництва, різних премій і штрафів, зниження податків, пільгових кредитів, значних дотацій, цільових державних інвестицій тощо допомагають фермерам дотримуватися вимог агроекології [2, с. 50].

Отже, на сьогодні в Україні назріла гостра необхідність у визначенні стратегії розвитку як сільськогоподарського виробництва, так і агросфери в цілому. Зважаючи на неабияку роль якості земельних ресурсів як основи забезпечення продовольчої безпеки та незалежності країни, однією з визначальних умов сталого розвитку вітчизняного аграрного сектора має бути відтворення земельних ресурсів та підвищення ефективності їх використання в сільському господарстві. Основою відтворювальних процесів в аграрному секторі насамперед є збереження природної та зростання економічної родючості ґрунтів. Таким чином, механізм використання земельних ресурсів агросфери має бути побудований на основі взаємодії цілого комплексу заходів щодо підвищення ефективності їх, здатних забезпечити раціональне використання й охорону земель за умови їх комплексного застосування з метою підвищення ефективності державної екологічної політики у сфері охорони довкілля. Для забезпечення оптимізації структури та підвищення ефективності земельних ресурсів агросфери необхідно розробити і затвердити на рівні місцевих та регіональних органів влади програми щодо охорони земель, збереження й відтворення родючості ґрунтів; фінансування ґрунтозахисних та природоохоронних заходів; посилення відповідальності землевласників і землекористувачів за недбале використання земельних ресурсів.

Література:

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III /Верховна Рада України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2768-14 (дата звернення: 16.04.2019).

2. Курман Т.В. Агросфера як основа сталого розвитку сільськогосподарського виробництва. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Право*. 2014. Вип. 197(2). С. 48-54.

3. Мармуль Л.О. Оптимізація структури та підвищення ефективності землекористування сільськогосподарських підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. №15. С. 66 – 69.

4. Ступень Н.Р. Напрями підвищення ефективності відтворення земельних ресурсів агросфери. *Збалансоване природокористування*. 2015. № 2. С. 61 – 68.

КОМПЛЕКСНЕ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ В СИСТЕМІ МАРКЕТИНГУ

Лазаренко А. А.
студентка І курсу магістратури
Інституту права, економіки та міжнародних відносин
Науковий керівник: ***Лебедєва Н. А.***
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Комплексне управління якістю – програми, спрямовані на безупинне поліпшення якості товарів, обслуговування і маркетингової діяльності. Під забезпеченням якості розуміється попередження потреб споживача, розробка нової продукції, її реалізація, ефективне обслуговування та експлуатація споживачем після придбання. Значна роль у забезпеченні якості приділяється маркетингу. Значення та роль маркетингу в забезпеченні якості полягає в наступному: забезпечення якості до реалізації продукції; забезпечення якості в процесі реалізації продукції; забезпечення якості після реалізації продукції.

Відділ маркетингу має першочергове значення в системі комплексного управління якістю. Відділ маркетингу представляє інтереси фірми у взаєминах зі споживачем. Основною умовою реалізації продукції є якість. Управління якістю в системі збуту та маркетингу поширюється не тільки на оптові фірми, торгові фірми, оптові підприємства, підприємства роздрібної торгівлі, супермаркети, універсальні магазини, організації, що забезпечують доставку продукції додому і поштою, але й на відділи маркетингу виробничих фірм, а також і на сферу послуг. У цю категорію можна включити урядові заклади, транспорт, фінанси і банківська справа, засоби зв'язку та інформації, енергетичні галузі, охорону здоров'я та суспільну галузь обслуговування, обслуговування особистої власності, галузі дозвілля та ін. Однак усі ці галузі поєднує одне – усі вони забезпечують споживача послугами короткочасного або тривалого користування.

Комплексне управління якістю поширюється рівною мірою на всі відділи маркетингу незалежно від того, продаються товари, або надаються послуги тривалого, або короткочасного користування. Перед маркетингом ставиться завдання в першу чергу забезпечувати підприємству досягнення високого прибутку в умовах конкуренції на світовому товарному ринку при його насиченні, коли проблема збуту загострилась, а ринок перетворився в ринок покупця. Здійснення діяльності на принципах маркетингу, вимагає в першу чергу наявності досвіду роботи на світовому ринку. Це підтвердили і західноєвропейські фірми, опитування яких було проведено Європейським інститутом стратегічного маркетингу. Головні проблеми, з якими зустрічаються фірми, наступні: підвищення якості продукції і забезпечення обслуговування після продажу; постійна оцінка змін, що відбуваються в галузях виробництва споживачів; використання всіма працівниками підприємства «культури маркетингу». Остання проблема оцінюється як найбільш важка, а обов'язкове сприяння і безпосередня

участь керівництва підприємства при її вирішенні є основною умовою успіху. У деяких випадках підприємства змінюють свою організаційну структуру для того, щоб досягнути більш чіткої організації нової продукції на певних споживачів, поєднуючи при цьому науково-дослідні і проектно-конструкторські роботи з виробництвом і маркетингом. Це дозволяє своєчасно виявити зрушення у структурі споживчого попиту, передаючи цей ринковий імпульс у виробництво, і встигнути змінити його структуру. Таким чином, концепція виготовлення нових видів продукції полягає не у виготовленні найкращих у світі виробів, а у створенні товарів, необхідних для споживача, тобто якісною вважається не та продукція, яка перевищує за технічним рівнем світові зразки, а та, яка задовольняє споживача і відповідає його запитам.

Аналіз діяльності зарубіжних фірм засвідчує, що часто продукція навіть найвищого технічного рівня і якості виявляється неконкурентоспроможною. Фахівці у галузі маркетингу вважають, що ідея нової продукції має виникати не в конструкторському бюро чи науковому закладі, а у відділі маркетингу, який повинен розробляти як вимоги до якості продукції, так і методи її реалізації. Це особливо важливо для товарів широкого вжитку. Так, найбільші універсальні магазини США мають у своєму розпорядженні фахівців в області управління якістю, які самостійно розробляють стандарти на продукцію, а також мають свою власну тестову лабораторію. У Японії успіх супроводжує ті фірми, на яких ефективно діють системи комплексного управління якістю за участю відділів маркетингу. Це в рівній мірі відноситься і до виробників. Обробні галузі Японії відрізняє висока якість і висока продуктивність праці, що забезпечують їм заслужену репутацію конкурентоспроможних і надійних партнерів на міжнародному ринку.

Значення управління якістю найчастіше просто недооцінюється. Одні вважають, що управління якістю є справою невеликої групи фахівців. Інші воліють витрачати час на реалізацію продукції, а не на управління якістю. Деякі посилаються на зайнятість і нічого не очікують від управління якістю, але є й такі, які думають, що управління якістю – лише засіб, що дозволяє виявити «слабкі місця» фірми.

Призначенням управління якістю є виробництво продукції, необхідної споживачеві. Відділ маркетингу є відділом, найбільш тісно взаємодіючим зі споживачем. Цей відділ також має можливості, що дозволяють йому визначити та виявити потреби споживача. Цей відділ повинен випереджати своїх конкурентів у визначенні тенденцій і виявленні потреб, переробляючи їх в ідеї та ухвалюючи потім активну участь у плануванні і розробці нової продукції. Відділ маркетингу безпосередньо відповідає за підготовку плану розробки нової продукції, що відповідає вимогам споживача. Функціонування систем управління якістю, комплексному управлінню якістю та створення гуртків якості на багатьох фірмах позитивно вплинуло на результативність діяльності відділів маркетингу. Незважаючи на це, багато працівників, які пов’язані з діяльністю відділу маркетингу, вважають, що управління якістю немає нічого спільного з їх роботою, і не приховують свого негативного відношення. У зв’язку з цим впровадженню системи управління якістю повинне передувати

проведення ретельно підготовлених попередніх заходів. Найбільш перевіреним засобом по впровадженню управління якістю або комплексному управлінню якістю в область маркетингу, є створення гуртків якості, а цьому повинне передувати розв'язання деяких проблем, щоб співробітники могли усвідомити його значимість. Після цього рекомендується перейти до поетапного вирішення проблем, яке повинне супроводжуватися відповідним навчанням та підготовкою керівників вищої та середньої ланок, персоналу, продавців і керівників гуртків якості в області комплексного управління якістю. У процесі цієї роботи необхідно продемонструвати можливості управління якістю, які можуть бути використані у відділах маркетингу та в оптових фірмах.

Відповідно до світових тенденцій у виробництві та споживанні продукції ціна на неї не виявляється вирішальним фактором під час її споживання. Основним чинником, на який звертають увагу споживачі під час вибору товарів чи послуг із широкого спектру, стає якість. Вона визначає конкурентоздатність товарів і, відповідно, затребуваність продукції підприємства, що означає його подальший економічний і технічний розвиток та життєздатність. Така ситуація потребує від керівників підприємств кваліфікованого підходу до організації, управління та забезпечення високого рівня якості продукції. Розв'язання цих завдань потребує наявності не тільки чітко сформульованої політики в галузі якості продукції, а й висококваліфікованого і відповідального персоналу. Водночас пошук нових споживачів змушує підприємства шукати вихід на міжнародні ринки і просувати там свої товари та послуги. Для полегшення цього завдання необхідно мати сертифіковану систему якості, яка забезпечує постійно високий рівень якості продукції.

Таким чином, відділ маркетингу, має визначальне значення з погляду управління якістю. У зв'язку з вищевикладеним цілком закономірний висновок, що маркетинг є невід'ємним елементом комплексного управління якістю.

Література:

1. Давидова О. Ю. Управління якістю продукції та послуг у готельно-ресторанному господарстві : підручник. Х. : Вид-во Іванченка І.С. 2018. 488 с.

2. Метрологія, стандартизація, управління якістю і сертифікація : підруч. для вищ. навч. закл. / Р. В. Бичківський, П. Г. Столярчук, П. Р. Гамула. Нац. ун-т «Львів. Політехніка». Л. 2002. 560 с.

3. Котлер Ф. Основы маркетинга : краткий курс. пер. с англ. М. : Издат. дом «Вильямс». 2007. 656с.

4. Гаркавенко С.С. Маркетинг : підруч. 5-те вид., допов. К. : Лібра. 2007. 720 с.

ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РЕКЛАМНОЇ ГАЛУЗІ

Лозан С. М.
студент І курсу магістратури
Інституту права, економіки та міжнародних відносин
Науковий керівник: ***Лебедєва Н. А.***
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Головною проблемою для підприємств, що функціонують на ринку рекламних послуг України, є високий рівень конкуренції між рекламними агенціями за можливість максимально повно відповідати потребам замовників, здатність візуалізувати таку потребу та спроможність забезпечити гармонійне задоволення смаків споживачів. В умовах зростаючого конкурентного тиску важливою складовою забезпечення ефективності маркетингової діяльності для підприємств рекламної галузі повинен стати організаційно-економічний механізм, зорієнтований на ідентифікацію вектора розвитку підприємства та на використання комплексних підходів, сучасних елементів, функціональних складових, моделей та методів до систематизованої оцінки маркетингової діяльності підприємств рекламної галузі. В умовах сучасної економіки, що характеризується своєю нестабільністю та жорсткою конкуренцією на ринку товарів і послуг, метою кожного підприємства є створення сприятливих умов для успішного існування та розвитку. Для цього підприємства повинні витримувати той натиск і виконувати умови, що висуває сучасний ринок. Однією з найважливіших складових прибутковості підприємств будь-якої галузі є маркетингова діяльність. Як відомо, успішне господарювання підприємства залежить від спільної ефективної його діяльності, що ведеться так, щоб забезпечити можливість досягнення своєчасного та найповнішого виконання поставлених цільових стратегічних завдань на основі результативного використання існуючих, прихованих ресурсів і резервів. Тому визначення системного підходу до оцінки ефективності діяльності підприємств відповідно до потреб власників, акціонерів, працівників і забезпечення на цій основі перспективного довгострокового майбутнього є важливим завданням для підприємств рекламної галузі. Крім того, сучасні підприємства рекламної галузі з кожним днем все більше залежать від умов, які диктує ринок, а ефективна маркетингова діяльність дає можливість твердо займати позиції на ньому. Ефективність маркетингу залежить від таких основних критеріїв: розробки та впровадження відповідної маркетингової стратегії з особливим наголосом на позиціонуванні товарів; розробки ефективного креативу; виконання маркетингової стратегії та тактичних заходів; ефективного управління зовнішніми агенціями, мотивації, координації маркетингових заходів; зовнішніх чинників – сезонності, регулятор-

них органів тощо. Існують наступні критерії оцінки маркетингової діяльності підприємств: удосконалення стратегії маркетингу; підвищення конкурентоспроможності й авторитету підприємства; зростання доходів від продукції; збільшення питомої ваги нових видів продукції в асортименті; досягнення мети плану, поліпшення конкурентних позицій підприємства; зростання поінформованості покупців; залучення нових покупців; поліпшення іміджу підприємства; підвищення ефективності заходів просування; наявність систематичної оновленої інформаційної бази; забезпечення інформаційних потреб керівників і фахівців з окремих функцій маркетингу. Після формування переліку критеріїв необхідно встановити їх нормативні значення, які рекомендується розробляти з урахуванням ринкових показників, дослідження показників конкурентів і можливостей підприємства на основі SWOT-аналізу.

Ефективність маркетингової діяльності будь-яких організацій у значній мірі визначається функціонуванням маркетингової системи, працівники якої, звісно, не створюють продукції, але, здійснюючи певну організаційну та комерційну діяльність з виробництва товару, збереження його якості, забезпечення товарної інфраструктури, є складовою частиною виробничого персоналу. Аналіз результатів досліджень дозволяє виділити для підприємств рекламної галузі основні критерії оцінки ефективності маркетингової діяльності: розробка та впровадження відповідної маркетингової стратегії (рівень виконання маркетингових цілей); розробка ефективного підходу щодо внутрішніх бізнес-процесів підприємства рекламної галузі (процес обслуговування споживачів рекламної продукції підприємства та визначення споживчої цінності); виконання маркетингової стратегії та тактичних заходів на ринку рекламних послуг стосовно клієнтів підприємства рекламної галузі; ефективність управління персоналом підприємства; ефективність маркетингових інвестицій.

Показники для оцінювання ефективності маркетингової діяльності підприємств рекламної галузі наступні: рівень продажу товарів (приріст продажів, рівень витрат обігу до виручки від реалізації рекламної продукції, рівень валового доходу до виручки від реалізації рекламної продукції, частка на ринку тощо); раціональність функціонування конкретних внутрішніх процесів, необхідних для обслуговування покупців підприємств рекламної галузі та визначення споживчої цінності (рівень цін на рекламну продукцію, рівень обслуговування покупців, ефективність рекламних заходів, коефіцієнт стійкості асортименту); інструмент оцінки цільових споживачів на ринку (кількість охоплених сегментів, динаміка замовлень, середня величина замовлень, структура та динаміка рекламодавців); кадровий аналіз (ступінь задоволення працівників умовами праці, уміння і кваліфікація спеціалістів з продажу рекламної продукції, продуктивність праці одного спеціаліста з продажу рекламної продукції, коефіцієнт плинності кадрів, рівень освіти працівників, коефіцієнт витрат на підвищення кваліфікації продавців); рентабельність маркетингових інвестицій, рентабельність витрат на просування і збут, швидкість та тривалість обороту товарних запасів, коефіцієнт продажу нової рекламної продукції.

Сучасний розвиток ринку реклами в Україні відбувається на фоні економічної та політичної нестабільності, однак має позитивну тенденцію. Нині рекла-

ма залишається затребуваною, що підтверджує її необхідність ще задовго до появи телебачення та радіо. Кардинальні оновлення ринку, швидкі темпи зростання різноманітності, високий рівень конкуренції в рекламній галузі вимагають пошуку нових підходів до реклами. Усе це викликає необхідність оцінки ситуації у рекламному просторі, досліджень сучасних тенденцій розвитку та систематизованого підходу до подальшої діяльності підприємств рекламної галузі. Отже, можна зробити висновок, що ефективність маркетингової діяльності підприємств рекламної галузі – це досягнення результату, який перевищує використані ресурси підприємства.

Для досягнення і утримання високого рівня ефективності маркетингової діяльності підприємствам рекламної галузі необхідні такі зміни:

– збалансування ціни реалізації та витрат;
– зменшення постійних і змінних витрат;
– зменшення собівартості рекламних послуг;
– збільшення середньої величини замовлень;
– залучення нових клієнтів і збереження існуючих шляхом створення більш вигідних умов співпраці та розробки нових пропозицій продажів рекламних послуг;
– збільшення обсягів продажів нових рекламних послуг.

У сучасних умовах господарювання перед управлінцями, науковцями та практиками постає питання стосовно розробки та застосування якісних принципів, підходів, методів конкуренції та новітніх технологій в управлінні маркетинговою діяльністю підприємств рекламної галузі. Результативний організаційно-економічний механізм маркетингової діяльності є основою подолання кризових явищ та однією з умов успішного функціонування підприємств рекламної галузі. Важливим аспектом кінцевого результату маркетингової діяльності підприємств рекламної галузі є результативність організаційно-економічного механізму.

В умовах динамічних змін зовнішнього середовища та постійно трансформуючих викликів внутрішніх організаційних та економічних багатоаспектних процесів функціонування підприємств рекламної галузі зростає необхідність збереження ринкових позицій та обґрунтування умов для подальшого перспективного сталого розвитку таких підприємств. Тому стратегічно важливим аспектом як для управлінців, так і для спеціалістів підприємств рекламної галузі є набуття знань з маркетингу та оволодіння його технологіями.

Література:

1. Багиев Г. Л. Маркетинг: учеб. для вузов. 3-е изд. Санкт-Петербург : Питер, 2006. 736 с.

2. Балабанова Л. В. SWOT-аналіз – основа формування маркетингових стратегій: навч. посіб. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Знання. 2005. 301 с.

ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС ЩОДО СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Назаренко О. О.
аспірант кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка
м. Глухів, Сумська область, Україна

Модернізація системи освіти в Україні безпосередньо пов'язана з удосконаленням її управлінської складової. На початку XX століття управління почали розглядати як самостійну сферу діяльності, що здатна принести успіх організації. Тим самим було покладено початок принципово новому етапу в управлінні – науковому управлінню, центральною фігурою якого став професійно підготовлений керівник-менеджер.

Метою статті є дослідження процесу становлення професійної підготовки менеджерів освіти в Україні у період 1917-2018 роки XX століття. У період з 1917 до 2018 року сутність і характерні особливості управління навчальними закладами відображено в послідовності історичних етапів. Пропонуємо їх розглянути нижче:

– *перший етап* – з 1917 р. до 1930 року – характеризується відсутністю професійної підготовки менеджерів освіти.

З першою половиною XX ст. пов'язана і діяльність Я. Чепіги, який разом із С. Черкасенком, О. Мизиченком, С. Русовою очолює рух за створення національної школи. [5, с. 173].

В «Положенні про єдину трудову школу (1918 р.)» було визначено, що завідувач школи обирається її колективом із складу педагогів школи. В цей період опубліковано наукові праці професора М.М. Іорданського «Керівництво школою» (1918 р.) і монографія «Школознавство», у яких досліджувалися та розглядалися питання теорії і техніки управління загальноосвітньою школою.

– *другий етап* – з 30-х до 40-х років XX ст. – визначальним є тоталітаризація влади. Значний внесок у розробку теорії управління освітою в СРСР 1920 – 1930-і рр. зробив М. Іорданський, основні праці якого присвячено питанням школознавства. М. Іорданський у своїх роботах вперше у вітчизняній педагогіці використовує термін «управління». У середині 1930-х рр. стає зрозумілим необхідність посилення управлінської ланки в системі освіти. У 1939 р. виходить книга Б. Єсіпова та інших авторів, один із розділів якої називається «Управление и руководство школой». У 1939 р. виходить також із друку «Педагогика» за редакцією І. Каірова, в якій є окрема глава «Руководство школой», яка має типову для того часу структуру [7, с. 158-165]. У 1940 р. оприлюднено «Педагогіку» за редакцією П. Груздєва, частина якої присвячена школознавству, побудована за тим же принципом [8, с. 136-140]. Отже, цей

етап характеризується адміністративно-контролюючим підходом, оскільки посилюється державний контроль за навчальними закладами.

– *третій етап* охоплює 40-ві – 60-ті роки XX ст. і характеризується відсутністю цілеспрямованої професійної підготовки управлінців навчальних закладів. Терміни «керівництво» і «управління» в той період розглядаються як синоніми, чіткий поділ між ними відсутній. Серед фундаментальних робіт того періоду слід назвати «Школоведение» за редакцією О. Волковського і М. Малишева, яке вийшло в 1955 р. На особливості управління системою освіти в цей період вплинув закон СРСР «Про зміцнення зв'язку школи з життям та про подальший розвиток системи освіти в СРСР» від 24 грудня 1958 р., яким запроваджувалася обов'язкова восьмирічна освіта. Відповідно, в УРСР було прийнято Закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР» (17 квітня 1959 р.) [3, с. 217; 4, с. 252-262]. Отже, для третього етапу характерним є авторитарно-системний підхід.

– *четвертий етап* – 60-ті – 80-ті роки – відзначається системно-комплексним підходом до підвищення кваліфікації управлінців навчальних закладів. У цей період виходить робота Я. Візгерда та інших авторів «Педагогика школы», в якій окремий розділ присвячено питанням школознавства. У 1970 – 1980 рр. планка вимог до керівників сфери освіти знову підвищується після прийняття постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР від 20 червня 1972 р. № 463 «О завершении перехода ко всеобщему среднему образованию молодежи и дальнейшем развитии общеобразовательной школы», якою перед органами народної освіти висувалося завдання завершити здійснення середнього всеобучу, переходу на нові навчальні плани і програми [4, с. 252-262]. Значний вклад у розвиток теорії управління навчально-виховним процесом у школі належить Ю. Бабанському і його теорії оптимізації навчально-виховного процесу в школі. У цей період виходить низка робіт, присвячених проблемам управління виховною роботою і оптимізації організації навчально-виховного процесу в школі [1, с. 148; 2, С. 252-253]. Отже, четвертий етап характеризується системно-комплексним підходом.

– *п'ятий етап* – з 80-х до 90-их років – відзначається початком активного дослідження науковцями класифікацій особистісних професійно значущих якостей директора загальноосвітньої школи та їх впливу на функціонування закладу. У цей період активно розробляється понятійно-термінологічний апарат школознавства. Уперше ґрунтовно системний підхід до управління школою було висвітлено Ю. Конаржевським, який є одним із провідних теоретиків управління освітою в кінці XX ст. на пострадянському просторі. Окрема увага приділяється районній ланці управління освітою [6, с. 218-220]. Для другої половини 1980-х – початку 1990-х рр. є характерним оприлюднення робіт, які безпосередньо орієнтовані на керівника школи. Отже, цей етап характеризується авторитарно-компетентісним підходом.

– *шостий етап* – з 90-х до 2000-го років започатковується професійна підготовка управлінців навчальних закладів. Поряд із поняттям «керівник» почав широко вживатися термін «менеджер». Розвивається менеджмент освіти, загострюється питання про надання професійного статусу керівникові школи.

У цей період опубліковано наукові роботи Г.А. Дмитренка, Н.Л. Коломінського в яких розкриваються сутність освітнього менеджменту, починають з'являтися роботи, пов'язані з розумінням необхідності підготовки професійних керівників – менеджерів освіти.

– *сьомий етап* – з 2000-го до 2009року – характеризується розвитком системи професійної підготовки керівних кадрів освіти.

Відбуваються перші спроби вищих закладів освіти готувати нове покоління керівниківуправлінців навчальних закладів – менеджерів освіти. З 2000 року Міністерством освіти і науки України було розроблено освітньо-кваліфікаційну характеристику магістра за спеціальністю 8.000009 – «Управління навчальними закладами». Розробляються та вдосконалюються навчальні програми професійної підготовки магістрів зі спеціальності «Управління навчальними закладами», видаються навчально-методичні посібники, методичні рекомендації тощо. Професійною підготовкою магістрів зі спеціальності «Управліньня навчальними закладами» в Україні займаються вищі навчальні заклади IV рівня акредитації різних типів та форм власності та інститути післядипломної педагогічної освіти.

– *восьмий етап* – з 2009 по 2018 рік – характеризується вдосконаленням системи підготовки менеджера освіти шляхом оновлення професійно-управлінської підготовки майбутнього фахівця.

Починаючи з 2009 року, Міністерство освіти і науки України розробило низку галузевих стандартів якості підготовки фахівців з управління. Починаючи з 2015 року, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266 «Про особливості запровадження переліку галузей знань та спеціальностей, за якими навчаються студенти вищої освіти» навчання керівника навчальних закладів здійснюється у відділенні 07 «Управління та управління» та спеціальність 073 «Менеджмент» (Управління навчальними закладами (за видами). Згідно з постановою Кабінету Міністрів України «Порядок підготовки вищих навчальних закладів Освіта випускників ступеня доктора філософських наук і докторів наук у вищих навчальних закладах вищих навчальних закладів (наукових установ) з 23.03.2016 р. дає можливість отримати доктора філософських наук та спеціальності 073 «Менеджмент».

Таким чином, актуальність модернізації професійної підготовки управлінців освіти пов'язана з необхідністю створення у суспільстві висококваліфікованих фахівців (викладачів, керівників навчальних закладів, наукових працівників), які здатні: оволодіти знаннями теорії соціальної сфери. системи управління, філософія освіти, соціологія та психологія управління, педагогіка, основи ринкової економіки, менеджмент, фінанси і право, маркетинг, комп'ютерна грамотність, державні, вітчизняні та іноземні мови та інше.

Література:

1. Березняк Є.С. Керівництво роботою школи. Київ. Рад. Школа, 1970. 262 с.
2. Берека В.Є. Теоретичні і методичні основи фахової підготовки магістрів з менеджменту освіти: дис. … д. пед. н. : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2008. 450 с.

3. Фролов П.Т. Системный поход в управлении педагогическим процессом в школе. Воронеж, 1984. 217 с.
4. Лук'янова Л. Б. Освітні моделі освіти дорослих. Харків: Стиль-Видавництво, 2008. С. 252-262.
5. Основні документи про школу Київ. Радянська школа, 1982. 399 с.
6. Педагогіка / під ред. І. А. Кайрова. Москва. Учпедгиз, 1939. 514 с.
7. Сігаєва Лариса. Модернізація системи освіти дорослих у незалежній Україні. К. Хмельницький, 2008. С. 158-165.
8. Сірополько С. Історія виховання в Україні. Київ. Наукова думка, 2001. 912 с.

ANALISIS OF THE TOURISM INDUSTRY IN THE CONDITIONS OF ESCALATION OF SOCIO-ECONOMICAL AND POLITICAL SITUATION IN UKRAINE

Prascheruk M. P.
Student, Department of Transport Systems and Logistics at
Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture
Scientific supervisor: ***Kutiya O. V.***
Lecturer, Department of Transport Systems and Logistics
Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture
Language supervisor: ***Strelchenko D. V.***
English Teacher (CELTA)
Karazin Kharkiv National University
Kharkiv, Ukraine

Our country has a huge tourist potential, which, unfortunately is not effectively realized these days. The obvious reasons for this problem is a challenging political and social-economic situation in the country, not effectively coordinated trade policy according to the mechanism of stimulating the tourism industry, the absence of facilitating strategy for tourist development on both local and international levels. For the last years, situation in tourism sector requires active research for solutions facing the high quality tourist product.

Tourist business plays an important role in social-economic development of the country. In Ukraine, tourism industry is very important and facilitates the attraction of invitation and creating new working places accordingly. World's standards of investment climate in our country is not attractive enough, taking into account the political situation, so search of investors for development in this sector becomes more challenging. Tourist business is one of the most profitable trades of economy. Considering even in the conditions of escalation of Ukrainian-Russian attitudes, particularly military-political situation, the annexing of the Crimea and etc tourism in Ukraine is necessary to develop.

World's tourism characterizes with high rate of development, growth of its economical role in particular country and its regions. It is possible to examine and analyze Ukrainian's position in Europe.

The main characteristic of tourism is to influence on the region's, country's and world's economy in a whole. Famous American economist W. Rostow in his works described the link between the economical development and special features of the tourism development in early 1959. Despite that fact, that tourism economy models influence greatly on the economical industry and have become more complicated, theory of W. Rostow is not out of date, and moreover still continue to exist due to new statistic dates and modern trends.

If we analyze Ukraine basing on the theory of W. Rostow, which shows that particular stage of development of the society is characterized by a separate type of tourism, Ukraine should be considered as a changing society, in which social-economy conditions facilitate to prioritize the development on both local and international tourism. However, if we consider the situation in Europe, it will considered as community that is more dynamic.

So, we can claim that the main purpose for development of tourism business in Ukraine is government's attention to tourism branch, creation of friendly conditions for engaging foreign investments to the development of tourism sector.

This powerful branch will be profitable only in condition of premature created strategy and proper improved high-quality tourist product.

Thus, the crisis phenomena of recent years in Ukraine, especially Russian aggression have weakened the dynamic of tourism market in Ukraine. Despite that in our country, in short terms, tourism should become a source of replenishment both local and state budgets and a way of full and affordable improvements for health and rest.

References:

1. Мальська М. П. Основи туристичного бізнесу Київ, Центр навчальної літератури, 2004. 272 с.

2. Пономарьова Ю.В. Логістика: Навч. Посібник. Київ, Центр навчальної літератури, 2003. 192 с.

3. W. Rostow Politics and the phases of development. London: edition of Cambridge university, 1971.

РОЛЬ МАРКЕТИНГА В СФЕРЕ УСЛУГ

Пясецкая А. Ю.
студентка I курса магистратуры
Института права, экономики и международных отношений
Научный руководитель: ***Лебедева Н. А.***
кандидат технических наук, доцент,
доцент кафедры менеджмента
Международный гуманитарный университет
г. Одесса, Украина

Маркетинг в сфере услуг – совокупный, универсальный механизм для управления организацией, изменяющийся очень быстро под влиянием внешних факторов и откликающийся на желания потребителей. Роль маркетинга в сфере услуг очень высока, т.к. он является неотъемлемой частью развития организации в сфере услуг. Современное общество и переизбыток рынка различными видами услуг доминируют над классической моделью управления организацией, которая не включает в себя маркетинговый подход. Даже услуга высокого качества не сможет привлечь большое количество потребителей без маркетинга. Для того чтобы быть конкурентоспособным необходимо использовать маркетинговые инструменты. В настоящее время маркетинг в сфере услуг играет ключевую роль в развитии не только организации, но и рыночной экономики. Маркетинг в сфере услуг ориентируется на две задачи: максимизация прибыли организации и удовлетворение спроса потребителей. Маркетинг в сфере услуг гибкий и подстраивается под современные тенденции. Маркетинг в сфере услуг выполняет некоторые функции: исследование и анализ рынка, оптимизация ассортимента услуг, стимулирование сбыта, формирование спроса, разработка ценообразования. Основной целью маркетинга в сфере услуг является сопровождение клиента от оценки услуги до её приобретения, а также стимулирование потребителя к повторной покупке. Сфера услуг очень разнообразна. Данная сфера быстро развивается, поэтому необходимо следить за особенностями рынка и современными тенденциями и маркетинговыми трендами, чтобы работа организации была эффективной. Услуги можно классифицировать по различным критериям. К основным относятся: тип собственности; рынок обслуживания: потребительский (розничная торговля), рынок предприятий (рынок B2B); услуги, предоставляемые высококвалифицированными специалистами, и услуги, не требующие особых навыков. Рынок услуг – один из разновидностей товарного рынка. Данный рынок имеет свои специфические особенности, которые нужно учитывать при построении маркетинговой политики. Направленность на удовлетворение социальных потребностей – одна из особенностей маркетинга в сфере услуг. Для того чтобы удовлетворить социальную потребность не нужно проходить все стадии товара, такие как хранение и транспортировка. Услуга предоставляется здесь и сейчас, поэтому необходимо качественно исполнять услугу. Хорошо исполненная услуга – залог положительной репутации организации. При выполнении услуги удовле-

творяются человеческие потребности, повышается эмоциональный фон потребителя, от его эмоциональной характеристики зависит повторная покупка, а также приведение новых клиентов. Отсюда вытекает основная цель маркетинга в сфере услуг – помощь потребителю в оценке организации и исполнении услуги. Специфика маркетинга в сфере услуг определяется сферой предоставления услуг и её особенностями. Для того чтобы маркетинг, как механизм, мог эффективно справляться со своей основной целью, необходимо четко определить целевую аудиторию и рынок продвижения, сформировать бюджет, а также политику продвижения. Принципы маркетинга в сфере услуг такие же, как и в традиционном маркетинге, только существуют некоторые особенности, влияющие на характер деятельности маркетинга. К этим принципам относится: влияние социального фактора; комплексный подход; производство товара, ориентированного на потребительский спрос и решающего проблемы потребителей; ориентация на достижение максимально положительной реализации услуги и захват доли рынка; интеграция с активно изменяющимся спросом; создание условий для долгосрочной работы с использованием инновационных технологий; учет внешних факторов, воздействующих на рынок. Маркетинг направлен на максимальную автоматизацию бизнес-процессов, в то же время эти бизнес-процессы должны контролироваться. Отсюда вытекает основная функция маркетинговой деятельности в сфере услуг – совокупная деятельность по реализации услуг, ориентированных на современное общество с учетом инноваций. Эта основная функция сопровождается некоторыми подфункциями: формирование бюджета, поиск инвестиций; планирование сбытовой политики; анализ рынка деятельности; определение реального потребительского спроса; организация деятельности по созданию и внедрению инновационных услуг; ориентация ассортимента услуг на потребительский спрос; разработка ценовой политики; воздействие на спрос с помощью рекламы; формирование имиджа организации.

Для эффективной работы, как основной функции, так и всех подфункций необходима последовательность действий. Эти действия можно сгруппировать в основные блоки: разработка маркетинговой стратегии организации и анализ эффективности возможностей рынка; анализ рынка, прогнозирование изменений; создание комплекса маркетинговой деятельности и её методов, направленных на реализацию услуг; анализ эффективности маркетинговой деятельности. Анализ рынка возможен только при исследовании маркетинговой среды. Маркетинговая среда – комплекс элементов, направленных на охват организации доли рынка. При этом маркетинговая среда имеет сложную структуру и подвержена внешним и внутренним факторам. Маркетинговая среда имеет внутреннюю и внешнюю среды. Внутренняя среда включает в себя структурные подразделения организации. Все отделы организации должны иметь общую цель, которая является целью организации. Управление идет со стороны руководства, что дает возможность управлять внутренней средой и рассматривать её как единый функционирующий организм. К частям внутренней среды относятся подразделения, занимающиеся маркетинговой деятельностью, производством, научно-исследовательской деятельностью, административной и

кадровой деятельностью, а также переподготовка кадров и социальная культура коллектива. Внешняя маркетинговая среда подразделяется на микросреду и макросреду. Микросреда в свою очередь включает в себя три составные группы. В первую группу микросреды входят рынки, на которых образуются потребители, потребительский рынок; рынок производителей, потребителями на данном рынке являются организации, которые приобретают услуги; рынок промежуточных продавцов. Ко второй группе микросреды относятся: поставщик услуг; конкуренты поставщика; маркетинговые посредники. В третью группу микросреды входят контактные аудитории, которые проявляют потенциальный или реальный интерес к потреблению услуг и оказывают влияние на других потребителей: финансовые организации; общественные организации; СМИ; региональные контактные аудитории; внутренне-организационные контактные аудитории. К элементам макросреды относятся демографическая и политическая ситуации, экономические и социальные условия, научно-технический прогресс, политическая стабильность и т.д. Организации приспосабливаются к макросреде и подстраивают свою маркетинговую политику. При разработке маркетинговой политики учитывается совокупность факторов макросреды. Сфера услуг – очень быстро развивающийся сектор экономики. Основные маркетинговые принципы применимы к сфере услуг. Также не стоит забывать о том, что при выборе маркетинговой политики нужно ориентироваться не только на внешнюю и внутреннюю маркетинговую среду, но и тенденции современного общества.

Можно сделать вывод, что маркетинг в сфере услуг играет огромную роль, поэтому необходимо использовать маркетинг как функцию по продвижению услуг как на внутреннем, так и на международном рынках.

Литература:

1. Стаханов В.Н. Маркетинг сферы услуг. М., 2001.

2. Маркетинг. Менеджмент : экспресс-курс / Ф. Котлер, К. Л. Келлер. Санкт-Петербург : Мир книг, 2012. 479 с.

3. Котлер Ф. Основы маркетинга : краткий курс : перевод с Английского. М. : Вильямс, 2007. 646 с.

ОСОБЕННОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ОРГАНИЗАЦИОННЫМИ ИЗМЕНЕНИЯМИ

Смирнова А. А.
студентка I курса магистратуры
Института права, экономики и международных отношений
Научный руководитель: ***Лебедева Н. А.***
кандидат технических наук, доцент,
доцент кафедры менеджмента
Международный гуманитарный университет
г. Одесса, Украина

Решение об организационных изменениях дается компании нелегко. Изменения – это шаг в неизвестность, связанный с затратами материальных, временных, финансовых и человеческих ресурсов. Это долгий путь, на котором краткосрочные победы не предопределяют успеха всего мероприятия. Администрации и сотрудникам, привлеченным к процессу изменений, необходимо не только определить проблемы, цели изменений и мероприятия, но и предусмотреть все возможные препятствия на пути к новому облику организации. Весьма серьезным препятствием является сопротивление персонала изменениям. В экономической литературе представлены авторские подходы к организации процесса изменений, разработанные преимущественно консультантами из Европы и США (Дж. Дак, Дж. Коттер, Х.К. Рамперсад и др.). Переход к рыночной экономике сделал вопросы организационного развития актуальными как для консультантов, так и для ученых. Однако единая и устоявшаяся система взглядов на организационные изменения, по мнению экспертов, еще не сложилась. Сопротивление персонала изменениям как элемент сопротивления системы не следует рассматривать в качестве негативной реакции на изменение. Оно создает необходимые предпосылки своеобразного «испытания» новых идей, их доработку в процессе привязки к конкретным условиям. Сопротивление персонала изменениям может быть как активным, так и пассивным. К активному сопротивлению относится: критика изменений, высказывания против изменений; бойкотирование внедряемых изменений, забастовка. К пассивному неприятию относится: выполнение работы по-старому; замедление темпов работы, уменьшение интенсивности труда и/или выработки; ухудшение социально-психологического климата, возникновение конфликтов; увольнение. В литературе существуют разрозненные мнения о причинах сопротивления персонала, экспертами была предпринята попытка упорядочить и классифицировать факторы сопротивления персонала изменениям на следующие группы: психологические; социальные; организационные; профессиональные; экономические сопротивления персонала изменениям. Рассмотрим комплексный перечень мероприятий, направленных на уменьшение сопротивления персонала при организационных изменениях:

– обучение и тренинг. Цель – подготовка работников к изменениям через обучающие и тренинговые программы. Применяется в случае изменения способа выполнения работы или ее технических характеристик, при необходимости в получении точной информации о самом изменении и при наличии времени до осуществления организационных изменений;

– помощь и поддержка. Прием применяется, когда работники сопротивляются изменениям из-за боязни проблем адаптации к новым условиям. Требует затрат и материальных, и временных, при этом может не помочь;

– наличие краткосрочных целей и быстрых успехов. Большая часть работников разочаруется в изменении, если в пределах одного или двух лет не увидит доказательств эффективности изменений. Когда люди понимают, что коренная перестройка займет много времени, они могут утратить чувство безотлагательности действий. В этом случае, они станут более циничны, потеряют интерес к изменениям или перейдут в ряды его противников;

– участие. Сотрудники, участвующие в планировании и организации изменения, лучше понимают его необходимость, чувствуют себя его частью с самого начала и осознают, как изменится их работа в будущем. Применяется, если не выбран лучший способ организации изменений, когда существует возможность предупредить сопротивление работников;

– коммуникации и соглашения. Причем использовать необходимо как можно больше каналов коммуникации (объявления, организационные газеты и сайты, собрания), привлекая особенно те из них, которые заняты несущественной информацией. Так, например, еженедельные совещания можно заменить дискуссиями на тему организационных изменений, а скучные информационные бюллетени превратить в статьи о внедрении изменений в других организациях. Для того чтобы люди увидели правильные взаимосвязи, требуется соответствующая пропаганда;

– поддержка высшего руководства. Изменения будут более успешны, если их возглавляет руководитель, обладающий лидерскими качествами и сознающий необходимость перемен. Поддержка необходима, если изменения затрагивают несколько сфер, отделов, а противоречия между ними могут блокировать процесс;

– привлечение «звезд» и «авторитетов», «публичная экзекуция». Привлечение лиц, которые пользуются популярностью в организации, вызывает интерес к изменению и показывает серьезность намерений руководства. Привлечение негласных лидеров к работе над изменениями также способствует росту интереса к проекту и принятия его теми сотрудниками, которые признают в этом человеке лидера;

– принуждение. Требуется в кризисных ситуациях, когда другие меры уже не действуют, и процесс внедрения изменений затянулся.

Необходимость в организационных изменениях обусловлена усложнением окружающей среды и усилением конкуренции в рыночной экономике. В связи с этим возникает потребность создания как теоретического, так и практического механизма управления изменениями. Факторы сопротивления работников взаимосвязаны и, следовательно, необходимо комплексно подходить к решению дан-

ной проблемы. Чем более разнообразны будут мероприятия, нейтрализующие сопротивление, тем больше проблем, связанных с принятием персоналом изменений, они смогут решить. Организация, заранее продумавшая, как вовлечь персонала в процесс изменений, будет успешна в своих начинаниях.

Литература:

1. Адізес І. Управління змінами – шлях до інтеграції (Central and East European Management Association) URL: http:// www.adizes.com.
2. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия. СПб. : Питер, 1999. 416 с.
3. Блинов А.О. Управление изменениями. М. : Дашков и К, 2017. 304 с.

ЕЛЕКТРОННА КОМЕРЦІЯ: СУТНІСТЬ, ПЕРЕВАГИ ТА ПРОБЛЕМИ

Ступина Г. Л.
студентка ІІ курсу
Інституту права, економіки та міжнародних відносин
Науковий керівник: ***Мартинюк О. А.***
доктор економічних наук,
професор кафедри менеджменту
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

У сучасному житті з кожним днем інформаційні технології переходять на новий рівень і електронна комерція відіграє все більшу роль в світовій торгівлі. Перш ніж оцінити важливість електронної комерції, визначимося з цим поняттям. Електронна комерція – це економічна сфера, що включає в себе всі види Інтернет-операцій. У широкому сенсі електронна комерція – це будь-яка економічна діяльність, що включає використання електронних цифрових технологій.

У числі найбільш поширених Інтернет-операцій виступають:

1) електронна торгівля – здійснення торгівельної діяльності через Інтернет;
2) електронний банкінг – дистанційне надання банківських послуг через Інтернет;
3) електронний обмін інформацією – комплекс нормативів і заходів по стандартизації обміну цифровою інформацією в світовому масштабі;
4) електронні гроші – електронне зберігання грошової вартості на будь-якому технічному пристрої;
5) електронне страхування – здійснення страхової діяльності через Інтернет.

Ідея електронної комерції виникла завдяки розвитку автоматизації різних електронних систем. Автоматизоване управління посприяло поліпшенню якості послуг, що надаються, і на даний момент має великий комерційний успіх. Відсутність географічної прихильності в разі здійснення Інтернет-операцій дозволяє розширити можливості щодо участі в них користувачів по всьому світу.

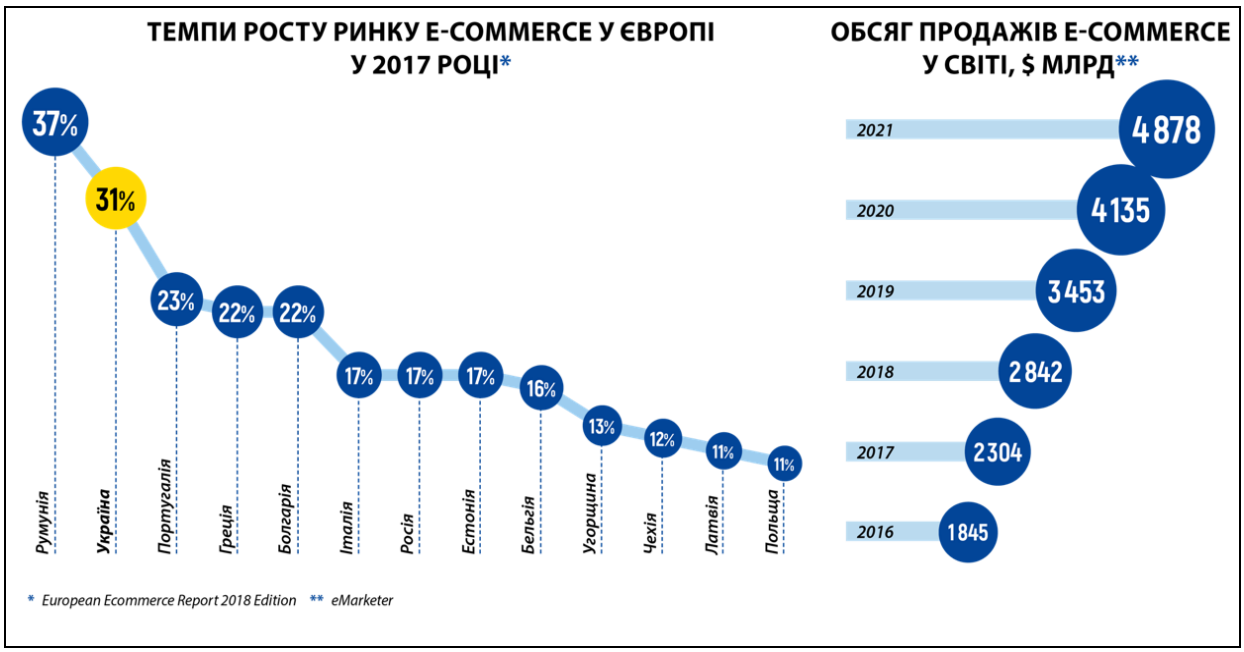

Рис. 1. Зростання e-commerce у світі та в Україні

Крім цього, застосування електронної комерції сприятливо впливають на обсяги витрат компаній.

Залежно від того, хто виступає споживачем в Інтернет-транзакціях, електронна комерція поділяється на основні наступні категорії:

1. B2B: «Бізнес для бізнесу». Суть проста – одна компанія продає щось іншій компанії. Інтернет тут здатний істотно оптимізувати процеси: прискорити операції, зробити взаємини більш прозорими.

2. B2C: «Бізнес для клієнта». Тут теж все очевидно. Компанія продає безпосередньо фізичній особі. Часто в такому форматі проходить реалізація товарів, іноді – послуг (вивчення англійської через Skype). Саме сюди вписуються традиційні інтернет-магазини, а також новий тренд – соціальна торгівля (пошук клієнтів та продаж в соціальних медіа).

3. C2C: «Споживач для споживача». Цікава модель, що передбачає торгові відносини між двома людьми, жоден з яких не може називатися бізнесменом. Ресурси, що надають таку можливість, схожі на щось між блошиним ринком і газетою оголошень. Найбільш частий формат – інтернет-аукціони. Покупцеві вони дозволяють заощадити, а людині, яка продає – збути непотрібне, відбивши гроші.

4. B2A: «Бізнес для адміністрації». Специфічний формат, суть якого у взаємодії підприємця з деякими державними структурами (локальними, федеральними). Приклад – тендер, або деякі бюрократичні операції, які можливо автоматизувати за допомогою Інтернету.

5. C2A: «Клієнт для адміністрації». Самий екзотичний вид електронної комерції в Інтернеті, активно розвивається сьогодні. Суть у взаємодії державні організацій безпосередньо з людьми, які користуються певними послугами. Прикладом є інтерактивні портали центрів державні послуг, що існують у багатьох містах.

Як і кожне явище, електронна комерція має свої переваги і недоліки.

Переваги для організацій.

1. За допомогою електронної комерції, організація може розширити свій ринок до національних і міжнародних ринків з мінімальними витратами. Підприємці можуть знайти більше клієнтів, кращих постачальників і відповідних ділових партнерів на будь-якому континенті.

2. Електронна комерція допомагає організації знизити витрати на створення процесу, поширювати, отримувати і управляти паперовою інформацією шляхом оцифровування інформації.

3. Електронна комерція покращує імідж компанії.

4. Електронна комерція допомагає організації поліпшити якість обслуговування клієнтів.

5. Електронна комерція допомагає спростити бізнес-процеси і зробити їх більш швидкими та ефективними.

Переваги для клієнтів.

1. Цілодобове використання. Клієнт може здійснювати транзакції для продукту або запит на продукт/послугу, що надаються компанією в будь-який час, в будь-якому місці.

2. Додаткові можливості для вибору більш дешевого і кращого варіанту.

3. Клієнт може дивитися, що інші купують або бачити коментарі відгуків інших клієнтів, перш ніж зробити остаточну покупку.

4. Електронна комерція надає можливість віртуальних аукціонів.

5. Легко доступна інформація. Клієнт може побачити відповідну детальну інформацію протягом декількох секунд, а не чекати кілька днів або тижнів.

6. Електронна комерція збільшує конкуренцію між організаціями, і в результаті організації надають істотні знижки для клієнтів.

Переваги для суспільства.

1. Електронна комерція допомагає знизити вартість продукції, щоб менш багаті люди також могли дозволити собі продукти.

2. Електронна торгівля дозволила отримати доступ до послуг і продуктів в сільських районах, які в іншому випадку їм недоступні.

3. Електронна комерція допомагає уряду надавати такі громадські послуги, як охорона здоров’я, освіта, соціальні послуги за зниженими цінами і поліпшеним способом.

Незважаючи на зростання інтересу до віртуальних продаж, в сфері електронної комерції і сьогодні існує безліч проблем, які ускладнюють нормальне здійснення продажу і купівлі.

1. Глобалізація. Сама суть електронної комерції сприяє скороченню відстаней, оскільки стирає кордони і допомагає налагодити зв’язки між будь-якими точками земної кулі. При цьому питання міжкультурних комунікацій, культури споживання інформації, принципів ведення бізнесу в різних країнах залишаються відкритими і будуть актуальними завжди. Які шляхи вирішення? Підвищення залученості та інвестицій в бізнес не тільки на рівні цифр, але і партнерських відносин, вивчення мов, традицій.

2. Питання безпеки інформації. Побудова комерційної діяльності через онлайн-мережу вимагає опрацьованих і дієвих рішень для гарантії конфіденційності. Одними із способів є застосування сертифікації систем, авторизації доступу.

3. Авторське право. При електронному способі розповсюдження продукту потрібно опрацювання всіх аспектів, пов'язаних із захистом права власності. Це також досить гостра проблема.

4. Юридичне та податкове поле. Різне законодавство може бути перешкодою. Не завжди зрозуміло, як трактувати угоди, в якій юрисдикції укладати. Рішенням може послужити окрема правова база для електронної комерції та введення в закони різних країн її стандартів. Очевидно, що це вимагає часу і ресурсів.

5. Особливості законодавства окремих країн. Крім питань оформлення угод, існують ще глобальні правові акти міжнародної та внутрішньої торгівлі з безліччю обмежень, угод, умов.

Таким чином, впровадження Інтернет-технологій в комерційну діяльність може бути ефективним на різних рівнях економіки – від світового до рівня окремих господарюючих суб'єктів. На кожному рівні ефективність електронної комерції слід розглядати як комплексну категорію, що складається з критеріїв економічної, технологічної, соціальної і екологічної ефективності. Економічна ефективність повинна оцінюватися комплексно з використанням інтегрованого показника, який враховує особливості ведення економічної діяльності в мережі Інтернет.

Література:

1. Электронная коммерция в Украине. URL: http://www.trust.ua/news/124066-elektronnaya-kommerciya-v-ukraine.html.

2. Ховрак І. В. Електронна комерція в Україні: переваги та недоліки. *Економіка. Фінанси. Право*. 2013. № 4.

ИНТЕГРАЦИЯ DEVOPS НАПРАВЛЕНИЯ В МАРКЕТИНГ

Тополь О. В.
аспірант ІІІ курсу
кафедри бізнес адміністрування та корпоративної безпеки
Науковий керівник: ***Гончарук А. Г.***
доктор економічних наук, професор
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Технология, несомненно, сблизила разработчиков и специалистов по маркетингу. Поскольку методология DevOps продолжает распространяться в магазинах разработки программного обеспечения, важно изучить, как это повлияет на роль маркетинга.

Отношения маркетинга с DevOps двоякие. Во-первых, существует много внутренних совпадений между программами, в которых DevOps и маркетинг сотрудничают и требуют доступа. Во-вторых, маркетологи работают с DevOps, чтобы лучше влиять на пользовательский опыт. Какие шаги, например, вы должны побудить своего клиента предпринять после того, как он начал использовать вашу программную платформу?

Поскольку разработчики не находятся на переднем крае взаимодействия с клиентами, они могут не всегда знать о проблемах, которые их аудитория больше всего волнует. DevOps нуждается в маркетинге, чтобы получать отзывы и узнавать о пробелах в функциональности от клиентов и потенциальных клиентов. Между тем, маркетинговая команда должна понимать, на что ориентируется DevOps, чтобы они могли планировать такие вещи, как рекламные акции, развертывание и обучение [3].

Нравится ли это командам маркетинга и DevOps или нет, у них симбиотические отношения. К сожалению, эти две группы не всегда видят друг друга, даже если это приносит пользу им обоим. Итак, как мы можем это изменить?

И разработчики, и маркетологи хотят, чтобы их компания была успешной. Они оба работают, чтобы привлечь новых клиентов; Один фокусируется на улучшении фактического продукта, в то время как другой фокусируется на том, на кого нужно ориентироваться и как их достичь.

Люди, чья работа заключается в продвижении продукта или услуги, столь же неотъемлемы, как и те, кто разрабатывает и внедряет код. Это объясняется тем, что продвигающие программное обеспечение являются теми, кто стимулирует оплату клиентов и способствует взаимодействию с продуктом, помимо простого его использования (например, социальные сети, вебинары, выставки и т. Д.). Без тех покупателей, которые буквально покупают продукт и не обсуждают его, что вызывает интерес венчурного капитала или создает полностью самодостаточный поток доходов, нет продукта для постоянного развития [1].

Хотя жизненный цикл разработки программного обеспечения и воронка продаж / маркетинга представляют собой две разные концепции, они связаны друг с другом. Когда вы запускаете обновление для своего программного обеспечения, маркетинг продвигает свои новые функции через такие каналы, как социальные сети, электронная почта, веб-сайт, пресс-релизы, события и сообщения в блогах. Компании с партнерскими программами также должны быть уверены, что они информируют своих партнеров об обновлениях и изменениях, поскольку партнеры являются сторонниками вашего программного обеспечения. Затем они могут помочь поделиться этой информацией с потенциальными клиентами и клиентами. Управляя и программно делая объявления о выпуске или обновлении, маркетинг может собирать важные отзывы и идеи, которые могут предоставить только ваши клиенты, партнеры и потенциальные клиенты.

Эта внешняя обратная связь помогает управлять процессом разработки. Расставляя приоритеты отзывов клиентов и запросов пользователей, или пользователей (если они находятся в пределах разумного), вы можете лучше радовать свою базу. Но DevOps и маркетинг могут достичь этой точки, только если они работают вместе [2].

Маркетинг и продажи также должны работать с DevOps для подключения ко всем данным. Например, маркетинг и продажи должны иметь возможность видеть активность пользователей в своих CRM и системах автоматизации маркетинга. Это позволит маркетингу создавать более релевантный контент для

пользователей на основе того, для чего они используют ваше программное обеспечение, как они используют ваше программное обеспечение или даже как часто они используют ваше программное обеспечение.

Менеджеры по работе с клиентами, которые, как правило, также работают из CRM, должны иметь возможность видеть открытые заявки в службу поддержки и информацию об использовании клиентов, что позволяет им вмешиваться при необходимости в учетные записи, которые им удается проверить, довольны ли они решениями службы поддержки. Если произошло заметное снижение (или всплеск) использования, менеджеры по работе с клиентами могут решить возможные проблемы или воспользоваться возможностью перепродажи.

Работая над уменьшением оттока клиентов, также полезно представить маркетинговые отчеты о билетах клиентов, чтобы они могли работать над программами взаимодействия, разработанными с учетом общих проблем.

Но маркетинг не может подключиться к этим данным без помощи DevOps [5].

Маркетологи создают контент и цифровую рекламу, чтобы увеличить количество платных пользователей продукта. DevOps может помочь с созданием контента, направляя маркетинг в правильном направлении с точки зрения обмена сообщениями. В конце концов, они создали продукт – они знают его преимущества продажи!

В мышлении DevOps укоренилась реакция колена «Это неправильно!» На работу маркетинговой команды. В DemandZEN мы видели этот ответ бесчисленное количество раз, так как мы работаем с обоими отделами. Из-за этого мы понимаем причины реакции DevOps. И мы видели, что маркетологи обрабатывают эти возражения с грацией и ... чем-то меньшим, чем грация. Чтобы маркетинг и DevOps вышли на другой конец в хорошем настроении (или все еще разговаривали), важно знать, откуда идет каждая сторона.

Реакция DevOps часто связана с тем, что две команды не говорят на одном языке. Маркетинг использует маркетинговые термины и сокращения, которые разработчики, вероятно, не понимают. А разработчики используют технический язык, которого маркетинг обычно не понимает.

Однако, если команды делятся своими целями друг с другом и ведут постоянный диалог, они могут облегчить некоторые общие проблемы недопонимания и недопонимания. Встречайтесь регулярно, чтобы развить более общий язык. Маркетинг со временем поймет, какие термины должны быть определены для команды DevOps, и DevOps также поймет, когда технический язык нуждается в дополнительном объяснении.

DevOps должен знать об этом, чтобы лучше поддерживать аспекты программного обеспечения, на которое тратит время маркетинг. Если маркетинг проводит успешную бесплатную пробную рекламную кампанию, которая привлекает большое количество новых пользователей, DevOps должен знать, что кампания запущена, и реагировать немного быстрее на жалобы об ошибках в бесплатной пробной версии программного обеспечения. Они также могут быть использованы для своевременного просмотра содержимого или социальных сообщений.

Теперь о общих целях DevOps. Задачи команды DevOps могут включать выпуск нового обновления к определенной дате, устранение ошибок в течение 18-часового периода или усреднение времени безотказной работы из четырех девяток за весь квартал.

Маркетинг должен помочь в обнаружении ошибок в программном обеспечении с помощью анализа настроений, чтобы найти проблемы и проблемы для решения DevOps.

По сути, анализ настроений в маркетинге включает в себя автоматический мониторинг сообщений (например, комментариев, электронных писем, сообщений в социальных сетях), чтобы понять эмоции, тона и отношение клиентов. Если члены группы маркетинга замечают повторяющиеся жалобы во время анализа настроений, они могут предупредить DevOps, чтобы исправить конкретную ошибку или добавить определенную функцию.

Маркетинг также должен быть немедленно проинформирован о больших перебоях в работе, чтобы они могли контролировать ущерб и убедиться, что их пользователи проинформированы. То, как пользователь реагирует на перебои, во многом зависит от того, как они узнают, и от гарантии, которую они получают от компании, что все будет восстановлено в течение определенного периода времени. Если это не реальность, то маркетингу тоже нужно распространять эту информацию и сообщать о том, что дела идут без дела в течение долгого времени [4].

Література:

1. Дженнифер Дэвис, Кэтрин Дэниелс – DevOps. Искусство управления IT, 2016 г.

2. Джин Ким, Джез Хамбл, Джон Уиллис, Патрик Дебуа – Руководство по DevOps. Как добиться гибкости, надежности и безопасности мирового уровня в технологических компаниях, 2016 г.

3. Джордж Спаффорд – Проект «Феникс». Роман о том, как DevOps меняет бизнес к лучшему, 2015 г.

4. Скрынник Олег – DevOps для ИТ-менеджеров, 2015 г.

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА БІОГАЗУ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ США ТА ЄС

Чебаненко Д. І.
аспірант кафедри економіки
Науковий керівник: ***Деркач Т. В.***
доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри менеджменту
Інституту права, економіки та міжнародних відносин
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Сучасна економічна ситуація в Україні в поєднанні з загостренням геополітичних реалій, структурними зрушеннями в світовій енергетичній системі сприяє розвитку новітніх екологічних шляхів отримання енергії та прискорює розвиток ВДЕ на території нашої країни.

Станом на 2017 р. доля споживання ВДЕ в Україні скала 4,4%, в той час, як власне виробництво ВДЕ досягло 7,7%. В структурі споживання ВДЕ перше

місце займає енергія вироблена на основі біомаси – біоенергія. Її доля – 79,8%. Сьогодні відмічаються незначні зрушення в вітчизняному виробництві біоенергетики. Так за 2017 р. було виготовлено 3618 тис.т н.е. енергії на основі біопалив та відходів і експортовано 542 тис.т н.е. порівняно з 3346 тис.т. н.е. за 2016 р. Загальна частка експорту біопалив склала 27,9% [1].

Слід відмітити, що виробництво біогазу відбувається шляхом використання бактерій для анаеробного перероблення біомаси отриманої із спеціально вирощених рослин або відходів виробництва. Тому Україна, котра є країною з потужнішим сектором сільськогосподарського виробництва має значний потенціал для розвитку виробництва біогазу, як задля задоволення власних потреб у енергії так і для експорту в країни ЄС.

Природні умови України дозволяють ефективно вирощувати різноманітні види рослин які використовуються для виробництва біогазу. Найбільший економічний потенціал для виробництва біогазу має кукурудза, що займає 4,480,7 тис. га сільськогосподарських земель. Для порівняння, під пшеницю та соняшник, що є менш економічно ефективними, проте відходи котрих також використовуються, виділено 6,361 тис. га та 6,060 тис. га відповідно. Незважаючи на те, що виробництво базується на використання відходів сільськогосподарської галузі, відбувається незначний конфлікт з харчовою промисловістю за отримання агропромислової продукції. Доля використання рослин харчової орієнтації на заводах біоенергетики може складати до 40%.

В США та ЄС більша частина виробництва біогазу орієнтована на отримання електроенергії та для обігріву осель шляхом використання біогазу на спеціальних заводах. Основна різниця в використанні біогазу в Україні полягає в тому, що більша частина виробництва націлена на використання біогазу в малих обсягах для отримання електрики та тепла в домашніх господарствах і невеликих підприємствах, в той час, як розвинуті країни орієнтуються на комерційне виробництво.

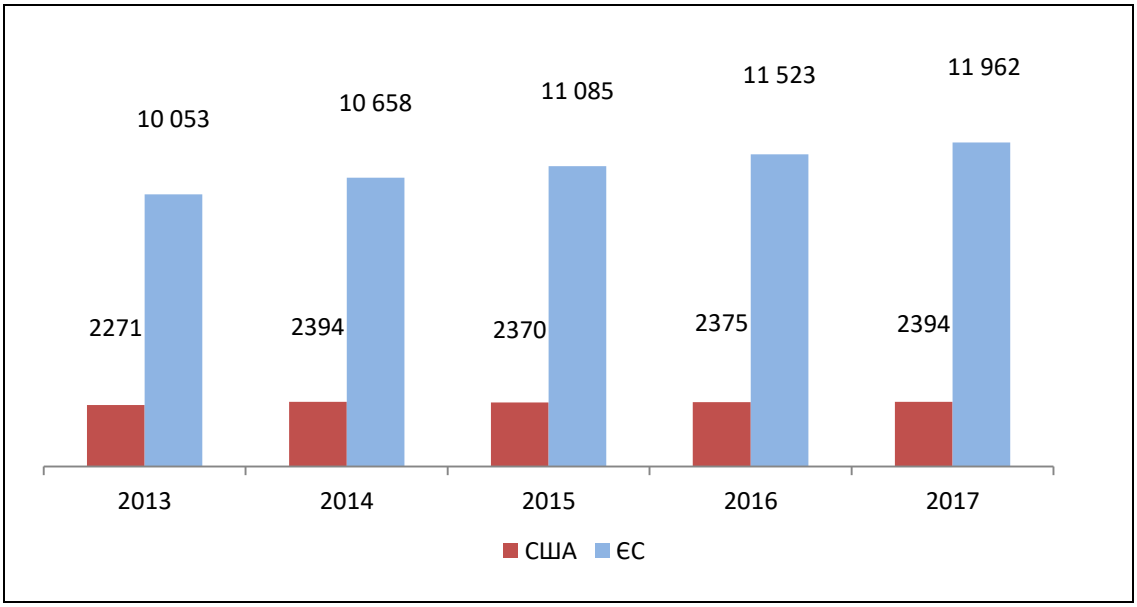

Рис. 1. Рівні встановленої потужності підприємств виробництва біогазу в США та ЄС за 2013-2017 р.р. (МВт)

Джерело: складено автором на основі [3]

Наведений графік на рис.1 ілюструє стабільне зростання цього напрямку біоенергетики на протязі 5 років. За цей період потужності з виробництва біогазу в США і ЕС зросли на 5,4% (123 МВт) та на 18,9% (1909 МВт) відповідно. Позитивні тенденції розвитку були досягнені завдяки активній законодавчій діяльності направленій на створення сприятливого клімату для розвитку біоенергетики.

Наприклад, «Закон о чистому повітрі» США встановлює, що звалища повинні встановити та запустити в оборот системи збору звалищного газу після досягнення ними певного розміру. Слідуючи цьому закону звалища можуть спалювати звалищний газ або збирати його. В результаті цього все більше звалищ починають встановлювати невеликі заводи по збиранню та очищенню звалищного газу задля отримання метану, котрий використовують для генерування електрики або для продажу в чистому вигляді.

Орієнтування на екологічний розвиток, а також покращення умов для виробництва і торгівлі біогазом відображено в NREAPs країн-членів ЄС та законодавстві ЄС в галузі поводження з відходами. Додаткові позитивні зрушення очікуються і в США після ухвалення наступних законодавчих актів «Carbon Utilization Act of 2018» і «Renewable Fuel Standard program». Що до України, то основну підтримку для виробників біоенергії відображено в «Енергетичній стратегії України до 2035 року» та в Закон №514 VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії». Цим законом затверджується спеціальний тариф для стимулювання виробництва енергії на основі ВДЕ в тому числі і для біогазу.

На прикладі досвіду ЄС можливо побачити, що різноманітні види схем підтримки розвитку галузі можуть суттєво впливати на рівні споживання і виробництва. В середньому доля споживання біогазу в ЄС коливається в межах 4%, проте активна підтримка уряду дала можливість досягти рівня споживання в 12% на території Німеччини.

Станом на 2016 р. в ЄС налічувалося 17,662 біогазових підприємств в той час, як в 2012 р. їх було лише 12,397. Таким чином, за 5 річний період відбулося зростання в обсязі 42%. Більшість потужностей заводів ЄС орієнтовано на виробництво біогазу на базі відходів сільськогосподарського сектору – 74% і на основі звалищного газу – 17% [2].

Дещо інша ситуація відмічається в США. Розглянувши 2017 рік можливо виявити наступні факти: при загальній кількості заводів виробництва біогазу в 2100 одиниць, 250 з них займається переробкою відходів тваринництва та виготовило 116 млн. кВт год. електроенергії, 1240 заводів, що здійснюють технологію очищення стічних вод створили 1,2 млрд. кВт год., а 654 об’єкта по видобутку звалищного газу поставили 11,5 млрд. кВт год. електроенергії. Загальної потужності виробництва вистачило на покриття 0,3% від загального обсягу потреб електроенергії США за 2017 р. [4]. Наведені дані свідчать, що існуюча тенденція в США сприяє більшому розвитку виробництва біогазу на основі систем очищення стічних вод та звалищного газу, а не на основі відходів сільського господарства, що притаманне ЄС.

В Україні відмічається подібна до ЄС ситуація відносно розвитку біогазу. За період 2016 – 2018 р.р. українське виробництво біогазу виказало стрімку тенденцію зростання і досягло розміру 41 МВт, що становить приріст в розміру 19 МВт (+90%) відносно показників 2016 р.

Основний напрям виробництва біогазу в Україні орієнтований на використання потенціалу агропромислового сектору. Рівень надходжень біогазу з цього сектору майже сягає рівнів ЄС і складає 62%. На звалищний газ приходиться 37% виробництва, але цей напрям має значний потенціал розвитку. Керівництво Держенергоефективності України заявило, що щорічно на території країни утворюється 10 млн. т твердих відходів. Налагодивши ефективну систему переробки можливо зібрати 150-250 $м^3$ звалищного газу з однієї тони брухту. Це створює необхідні умови для потенційного отримання 1 млрд. $м^3$ газу.

Проведений аналіз виявив чіткі тенденції до розвитку біогазу в ЄС, США та Україні, які викликані необхідністю покращення глобальної і місцевої екологічної ситуації, а також економічною ефективністю систем виробництва біогазу за наявності сприятливої бази для отримання біомаси та законодавчої підтримки таких проектів.

В проведених дослідженнях було виявлено наявність сприятливих умов для розвитку сектору біогазу на основі потужного сільськогосподарського потенціалу України. Встановлено, що низький рівень розвитку виробництва біогазу в Україні витікає з неефективного використання потенціалу біомас, що в свою чергу обумовлено недосконалістю української законодавчої бази в напрямку контролю відходів та відсутністю стимулів в пошуку економічних шляхів переробки залишків виробництва.

Література:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua

2. Офіційний сайт European Biogas Association. URL: http://european-biogas.eu

3. Офіційний сайт International Renewable Energy Agency. URL: https://www.irena.org

4. Офіційний сайт U.S. Energy Information Administration. URL: https://www.eia.gov

СУЧАСНІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ФІНАНСУВАННЯ СТАРТАПІВ

Шупер А. С.
студент І курсу
економічного факультету
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Мартинюк А. Ю.
студент І курсу
економічного факультету
Науковий керівник: ***Ткач Є. В.***
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

На даному етапі розвитку світової економіки визначною тенденцією сучасного бізнесу стало стрімке поширення стартапів – особливої організаційної структури, що спрямована на розробку та впровадження високотехнологічного та інноваційного продукту. Термін «стартап» зародився в США у 1939 році, коли американські студенти Хьюлетт і Паккард створили власну невелику фірму, яку назвали «start-up». Згодом компанія досягла світових масштабів та зараз відома під назвою Hewlett-Packard (HP) [1, с. 647].

Основні світові тенденції розвитку та економічні аспекти оцінювання інноваційного потенціалу стартапів, визначення факторів і створення передумов для їх виходу на міжнародні ринки потребують ретельного вивчення з метою розуміння місця вітчизняних підприємств на міжнародному ринку для підвищення ефективності стартапів [2, с. 215].

Мета роботи: проведення аналізу сучасних світових тенденцій розвитку та фінансування стартапів як особливих економічних структур у ринкових умовах господарювання.

Зазвичай під стартапом розуміють молоді компанії з обмеженими ресурсами, які нещодавно створені або ж знаходяться на етапі заснування й розвитку. На сьогодні цей термін застосовується в усіх сферах діяльності, але найбільш розповсюджений у мережі інтернет та IT-індустрії. Класичним стартапам притаманна така риса як унікальність ідеї, тобто її ексклюзивність та оригінальність [3, с. 66].

На думку міжнародних спеціалістів у галузі стартап-технологій, в розвитку стартапу можна виділити 5 стадій [6, с. 217]:

1. Посівна: наявність чіткої ідеї та розуміння, що саме необхідне цільовій аудиторії; при цьому вивчається ринок, формується план дій, відбувається пошук інвесторів.

2. Запуск: інвестор уже знайдений, продукт можна випускати на ринок, при цьому він повинен довести власну перевагу над аналогами. Розробникам стартапу варто проявити завзятість та продемонструвати творче мислення, оскільки на даному етапі проект піддається найбільшому ризику.

3. Зростання – становище стартапу, при якому проект «вижив» у конкурентній боротьбі, користується попитом, займає ринкову нішу, встановлену у бізнес-плані.

4. Розширення – цілі, сформовані у бізнес-плані досягнуто, проте відбувається експансія бізнесу на інші ринки, в т. ч. за рахунок покупки інших стартапів. Її позиціям вже нічого не загрожує: продукція користується стабільним попитом, доходи поступово зростають.

5. Вихід – вихід з проекту первинних інвесторів в особі венчурних фондів, і подальший продаж проекту. Компанія досягла вершини власного розвитку, інвестори відмовляються від частки у бізнесі та вигідно її реалізовують.

Сьогодні стартапи досить активно заповнюють свою нішу у світовій економіці. Майже в кожній країні створюються колективи, які активно просувають свої інноваційні ідеї або продукти на ринок товарів і послуг [6, с. 215].

Одним із основних показників, який може характеризувати передумови розвитку стартапів у світі, – це індекс інноваційного розвитку (Global Innovation Index). Під час оцінювання інноваційного розвитку експерти ООН оцінюють два складові: вхідні інноваційні фактори та інноваційний результат [5]. Країни, які знайшли баланс між цими показниками, отримали найкращі результати. У 2018 році п’ятий рік поспіль світовим лідером у сфері інновацій визнана Південна Корея, другу сходинку посіла Швеція, третю – Сінгапур, який за рік піднявся одразу на три позиції в рейтингу. За кількістю стартапів у світі перше місце належить США, на їх частку припадає понад 50% всієї кількості стартапів. На другій позиції за кількістю стартапів знаходиться Індія (5 245 стартапів) та Великобританія (4 708 стартапів) [4, с. 125].

На передових позиціях методів фінансування стартапів у світі перебуває франчайзинг та венчурний капітал. Значний розвиток венчурна індустрія отримала не тільки у США та європейських країнах, але й у Австралії, Мексиці, Китаї, Республіці Корея, Сінгапурі, Чилі, Японії. Крім того, венчурний капітал з «посівного капіталу» (seed capital) і «стартового капіталу» (start capital) перейшов у нові стадії розвитку й почав ставати ще й «капіталом розвитку» (development capital) і «капіталом розширення» (expansion capital) [4, с. 126].

Поняття стартапу найчастіше асоціюється з інноваційною ідеєю, планом її просування на ринку, стратегією розвитку компанії та обмеженими ресурсами. До характерних рис стартапу належать [4, с. 124]:

1) тимчасовість існування: через декілька років успішний стартап перетворюється на повноцінну компанію, продається або стає підрозділом іншої компанії;

2) орієнтованість на розроблення інноваційного продукту, що задовольнить певні потреби ринку;

3) високий потенціал розвитку, здатність до масштабованості бізнесу;

4) нестійке становище на ринку та невизначеність подальшого існування.

Стартап зазвичай формується з трьох основних компонентів: ідея, команда та фінансування [2, с. 216].

- Ідея – це основний ресурс для створення нового стартапу. Стартап починається з формування і розвитку ідеї. Світовий досвід довів, що від рівня ідеї залежить життєздатність стартапу, чим унікальнішою є ідея, тим триваліший життєвий цикл новоствореного продукту та його ефективність. Важливою рисою стартапів, яка досі залишається поза увагою дослідників, є високий інте-

лектуальний потенціал команди засновників. За оцінками експертів, майже 100 % вартості стартапу базується на його інтелектуальній власності [5].

- Команда – найважливіша складова стартапу. Зазвичай команду стартапу складають друзі, однодумці, які вважають цей проект привабливим і мають у своєму розпорядженні необхідні навички та компетенції.
- Фінансування. Основою для розвитку ідей є інтелектуальний ресурс, тому на початку розвитку стартапи можуть швидко зростати при обмежених фінансових інвестиціях та матеріальних ресурсах. Потреба у фінансах виникає пізніше, на етапі реалізації ідеї у вигляді інноваційного продукту; тоді і починається активний пошук інвесторів [4, с. 124].

Світові тенденції фінансування стартапів найчастіше включають венчурні фонди (інвестують у стартапи або в інші інноваційні підприємства, діяльність яких потенційно може бути високоприбутковою, але пов'язана з високим ризиком), сід-фонди (високоризиковане інвестування у стартапи на початкових етапах їх розвитку) та краудфандинг (потрібна сума для реалізації проекту стартапу збирається численними донорами на добровільних засадах, як правило, через Інтернет). Найбільш популярною краудфандинговою платформою світу є Kickstarter [3, с. 66].

Отже, успішність стартапу визначається синергетичним поєднанням вищенаведених компонентів.

Таким чином, світовий ринок стартапів стає все більш привабливим для інвестиційної діяльності. Враховуючи особливості структури та розвитку, стартапи інтенсивно розвиваються у глобальних масштабах, що обумовлено ретельним моніторингом за змінами попиту споживачів та гнучким і вчасним реагування на нього.

Найпоширенішими методами фінансування стартапів виступають франчайзинг у сфері послуг із швидкого харчування та венчурний капітал, що більше орієнтується на високотехнологічні галузі. На сьогоднішній день лідерами на ринку стартапів є насамперед країни з розвиненою економікою, однак прослідковується тенденція виходу в лідери країн, що розвиваються.

Література:

1. Гладка Л. І., Колєснік Є. О. Українські стартапи: сучасний стан розвитку інноваційного підприємництва. Молодий вчений. 2017. № 4. С. 647-651.
2. Оксенюк К. І. Стартап як прогресивна форма розвитку інноваційної підприємницької діяльності. Молодий вчений. 2018. № 6 (58). С. 215-218.
3. Ситник Н. Концептуальні основи стартапів: їх сутність і класифікація. БізнесІнформ. № 8. 2016. С. 64–68.
4. Хромова Д. Д., Антоненко К. В. Сучасні світові тенденції розвитку стартапів на світовій арені. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Випуск 19 (частина 3). С. 123-127.
5. Global Innovation Index 2017. URL: https://www.globalinnovationindex.org.
6. Rainer L., Malinauskaite L., Marinova I. The vital role of business processes for a business model: the case of a startup company. Problems and Perspectives in Management. 2014. Vol. 12, No. 4. P. 213–220.

НАПРЯМ 3. МЕДИЦИНА ТА ФАРМАЦІЯ

РОЗРОБКА НОРМАТИВНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ НА ВИРОБНИЦТВО ВНУТРІШНЬОАПТЕЧНИХ ЗАГОТОВОК В УМОВАХ АПТЕК

Богуцька О. Є.
кандидат фармацевтичних наук,
доцент кафедри аптечної технології ліків
Національний фармацевтичний університет
Вишневська Л. І.
доктор фармацевтичних наук, професор,
завідувач кафедри аптечної технології ліків
Національний фармацевтичний університет
м. Харків, Україна

Однією з задач сучасної фармації є оновлення та розширення номенклатури екстемпоральних препаратів, що виготовляються в умовах аптек за індивідуальними прописами та про запас. Незважаючи на те, що кількість виробничих аптек в Україні останнім часом збільшилась, при виготовленні екстемпоральних лікарських засобів виникають певні труднощі, що потребують негайного вирішення. На фармацевтичному ринку країни недостатній асортимент діючих і допоміжних речовин, багато з яких імпортуються із-за кордону, тому необхідно розширити їх вітчизняне виробництво. Крім субстанцій, є певні труднощі й у наявності в аптеках виробничих приміщень, а також сучасних засобів малої механізації, але обладнати можна одну виробничу аптеку з мережі, а у всі інші аптеки доставляти виготовлені препарати.

Однією з проблем, що потребує вирішення є розробка нормативної документації (НД) на виготовлення та стандартизацію екстемпоральних засобів, внутрішньоаптечних заготовок і препаратів, що виготовляються про запас.

Метою даної роботи є визначення етапів розробки нормативної документації (технологічної інструкції) на виробництво екстемпоральних препаратів про запас і внутрішньоаптечних заготовок в умовах аптек.

На кафедрі аптечної технології ліків Національного фармацевтичного університету проводиться робота з розробки технологічних інструкцій на екстемпоральні лікарські засоби. Кафедра має постійний зв’язок з виробничими аптеками м. Харкова, надає їм допомогу з питань виготовлення лікарських засобів і можливостей розширення їх номенклатури.

Кафедрою останнім часом нами були розроблені технологічні інструкції на розчин рибофлавіну 0,02 %, концентрований розчин кальцію хлориду 50 % для ТОВ ВО «Фармація» (аптека 11) та ін. У даній роботі ми ділимось своїм досвідом у вирішені даного питання.

При розробці інструкцій використовували сучасну нормативну базу: ДФУ, Стандарти МОЗ України 42-4.5:2015 та 42-4.6:2015, наказ МОЗУ від 23.11.12 р. № 812 та ін.) [2, с. 697-720; 3, 76 с.; 5, 35 с.].

Технологічна інструкція з виробництво внутрішньоаптечних заготовок і екстемпоральних засобів за прописами, що часто повторюються, має наступні розділи [3, 76 с.]:

1. Склад внутрішньоаптечної заготовки.
2. Характеристика внутрішньоаптечної заготовки.
3. Підготовка виробництва.
3.1. Санітарна підготовка виробництва.
3.2. Підготовка персоналу.
3.3. Підготовка виробничих приміщень.
4. Вхідний контроль лікарської засобу, допоміжних речовин, матеріалів, тари та пакувальних засобів.
4.1. Активний фармацевтичний інгредієнт (АІФ).
4.2. Допоміжні речовини.
4.3. Підготовка виробничого устаткування, обладнання, матеріалів.
5. Технологічний (виробничий) процес виготовлення внутрішньоаптечної заготовки або екстемпорального засобу.
6. Стандартизація внутрішньоаптечної заготовки або виготовленого екстемпорального засобу.
7. Фасування.
8. Маркування.

Санітарна підготовка виробництва, проводиться згідно Стандарту МОЗ України «Вимоги до виготовлення стерильних і асептичних лікарських засобів в умовах аптек» (СТ-Н МОЗУ 42-4.6 : 2015) [3, 76 с.]. Підготовку персоналу, приміщення, устаткування, допоміжного матеріалу проводять згідно Наказу МОЗ України від 15.05.2006 р. № 275 і СТ-Н МОЗУ 42-4.6 : 2015. Показники якості АФІ (опис, розчинність, якісний та кількісний вміст діючої речовини, домішки та ін.) і допоміжних речовин (фізико-хімічні властивості, індиферентність по відношенню до АФІ та ін.) мають відповідати вимогам нормативної документації: ДФУ 2,0 та інші НД. В інструкції обов’язково вказуються технічні засоби (устаткування, обладнання), що застосовуються (СТ-Н МОЗУ 42-4.6 : 2015 р., розділ 5.3) [3, 76 с.].

Одним з основних етапів розробки технологічної інструкції є вибір оптимальної технології виготовлення лікарського засобу. У НД надається технологічна схема виробництва з описом окремих стадій виготовлення лікарського засобу. Склад внутрішньоаптечних заготовок реєструється у «Журналі обліку лабораторно-фасувальних робіт».

Вибір методів контролю якості проводиться згідно ДФУ та іншої НД. Обов’язковими є органолептичний (зовнішній вигляд, запах, колір, наявність механічних домішок та ін.); фізичний (pH, маса, об’єм, тощо), хімічний (розробка методів ідентифікації лікарського засобу та кількісного аналізу та письмовий контроль виготовленого лікарського засобу [1, с. 724; 2, с. 697-720; 3, с. 76].

Певні труднощі стандартизації виникають при виборі методів кількісного аналізу діючих речовин у ектемпоральному лікарському засобу. Для кількісного визначення лікарських засобів у ДФУ часто використовуються хроматографічні, спектрофотометричні та інші методи, устаткування для їх проведення досить коштовне. Далеко не всі аптеки його можуть придбати. Тому при розробці методик кількісного аналізу екстемпоральних лікарських засобів треба використовувати титрометричні методи, рефрактометрію, тобто методики, які в умовах аптек можна відтворити.

Таким чином, розробка НД на внутрішньоаптечні заготовки та екстемпоральні лікарські засоби, що виготовляються про запас є однієї з задач для розширення номенклатури екстемпоральних лікарських засобів рецептури.

Література:

1. Державна фармакопея України / ДП «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів». 2-е вид. Харків : Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2014. Т. 2. 724 с.
2. Державна фармакопея України / ДП «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів». 2-е вид. Харків : Державне підприємство «Український Науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2014. Т. 3. 732 с.
3. Стандарт МОЗ України «Вимоги до виготовлення стерильних та асептичних лікарських засобів в умовах аптек» СТ-Н МОЗУ 42-4.6 : 2015 / за ред. О. І. Тихонова і проф. Т. Г. Ярних. Київ, 2015. 76 с. (Затверджено наказом МОЗ України від 01.07.2015 р. № 398).
4. Про затвердження Інструкції із санітарно-протиепідемічного режиму аптечних закладів : наказ МОЗ України від 15.05.06 р. № 275 // Офіційний вісник України. 2006. № 47.
5. Про затвердження правил виробництва (виготовлення) лікарських засобів в умовах аптеки : наказ МОЗ України від 17.10.12 р. № 812 // Офіційний вісник України. 2012. № 87.

ОСОБЛИВОСТІ ТОПОГРАФІЇ КЛИНОПОДІБНОЇ ПАЗУХИ ІЗ СУМІЖНИМИ СТРУКТУРАМИ У ПЛОДІВ 5-8-го МІСЯЦІВ ВНУТРІШНЬОУТРОБНОГО РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ

Бойчук О. М.
асистент кафедри анатомії людини імені М. Г. Туркевича
ВДНЗ «Буковинський державний медичний університет»
Бамбуляк А. В.
кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри хірургічної стоматології та щелепно-лицевої хірургії
ВДНЗ «Буковинський державний медичний університет»
м. Чернівці, Україна

Вивчення особливостей розвитку і становлення стінок клиноподібної пазухи проведено на препаратах плодів людини. Встановлено, що на початку 5-го місяця розвитку внаслідок впинання слизової оболонки верхніх носових ходів вище основ середніх носових раковин у прилеглу мезенхіму утворюються зачатки клиноподібної пазухи. Зачаток пазухи межує з хрящовою капсулою бічних стінок носа. Форма пазухи наближується до овальної. Наприкінці 5-го місяця розвитку передньозадній розмір пазухи збільшується до 1,2±0,1 мм. Таким чином, зачаток клиноподібної пазухи виявляється на 5-му місяці розвитку, який представлений незначних розмірів порожниною овальної форми. Проте рентгенографічно чіткі анатомічні ознаки меж пазухи відсутні. Зачаток клиноподібної пазухи у плодів 5-го місяця на фронтальних зрізах має видовжену овальну форму. На цій стадії спостерігається процес формування залоз слизової оболонки пазух шляхом вростання епітелію в прилеглу мезенхіму. Товщина слизової оболонки досягає 0,2±0,01 мм. Рентгенографічно в передній проекції простежуються додаткові острівці скостеніння в ділянці нижніх відділів медіальних стінок очних ямок. Розташовуються вони латеральніше і вище країв грушоподібного отвору. На межі між верхньолатеральною ділянкою грушоподібного отвору і медіальною стінкою очної ямки простежується ділянка просвітлення, яку слід вважати місцем початку формування клиноподібної пазухи.

На рентгенограмах голови у бічній проекції 6 місячного плода спостерігається вогнище просвітлення трикутної форми між острівцями скостеніння присередньої стінки очної ямки, обернене основою допереду. Впродовж 6-го місяця внутрішньоутробного періоду розвитку клиноподібна пазуха має овальну форму. Рентгенографічно визначається місце формування пазухи.

Провівши дослідження препаратів плодів 7-го місяця розвитку, нами встановлено, що клиноподібна пазух розташована в клиноподібній кістці.

Відзначається збільшення висоти пазухи і відносне зменшення діаметра природних її отворів.

У даному віковому періоді розвитку виявляється варіабельність форми входу правої і лівої половин пазухи у вигляді кулястої, овальної та кулясто-овальної форм.

Слід зазначити, що пазуха обмежена твердим остовом клиноподібної кістки. На даному етапі внутрішньоутробного розвитку у слизовій оболонці пазухи чітко виявляються залози.

При рентгенографічному дослідженні голів у передній проекції виявляються такі ж острівці скостеніння, як у 6-місячних плодів. На бічних рентгенограмах визначаються затемнені неправильної, наближеної до овальної форми ділянки діаметром 2-4 мм в ділянці фолікулів із зачатками зубів.

Дослідження трупів плодів 8-го місяця показало, що пазуха розташована нижче надочноямкового краю.

На цій стадії розвитку виявляється асиметрія вхідного отвору правої і лівої половин пазухи. Так, справа у 50 % випадків спостерігається овальна форма, у 33 % – куляста і у 17 % – кулясто-овальна. Зліва куляста форма пазухи зустрічається у 58 % випадків, овальна – у 33 %, кулясто-овальна – у 9 %.

На рентгенограмах голів плодів 8-місячного віку в передній проекції острівці скостеніння мають таку ж контрастність, як і на попередніх стадіях розвитку. Проте на бічних рентгенограмах простежуються затемнені ділянки неправильної, частіше овальної форми діаметром 3-5 мм.

Пазуха має майже сформовані кісткові стінки, які вистелені слизовою оболонкою, товщина якої становить 0,25-0,3 мм. На фронтальних зрізах пазуха має такі форми: справа у 52 % випадків спостерігається овальна форма, у 32 % – куляста і у 16 % – кулясто-овальна. Зліва куляста форма пазухи виявлена у 56 % випадків, овальна – у 34 %, кулясто-овальна – у 10 %. Рентгенографічно у плодів 8-місячного віку у передній проекції ділянки локалізації пазух визначаються чіткіше, ніж у плодів попередньої вікової групи. На відміну від останніх пазуха у 8-ми місячних плодів на рентгенограмі має щілиноподібну форму, не пневматизована.

Клиноподібна пазуха знаходиться ще на початковій стдії розвитку. Остання представлена направленими дозаду впинаннями слизової оболонки бічної стінки носової порожнини глибиною 1,8±0,05 мм.

Твердий остов стінок носа і приносових пазух вкритий слизовою оболонкою. Остання досить тісно зв’язана з окістям і охрястям. Слизова оболонка вистелена багаторядним циліндричним миготливим епітелієм, який розташований на базальній мембрані. Товщина слизової оболонки дорівнює 0,5-0,65 мм. У дихальній ділянці ядра його клітин утворюють 3-4 ряди, в нюховій – 4-6. Товщина епітелію відповідно дорівнює 36 і 51 мкм.

Вхід у клиноподібну пазуху знаходиться в діляці верхнього носового ходу, який обмежений верхньою і середньою носовими раковинами.

На рентгенограмах голів плодів наприкінці 8-місячного віку в передній проекції острівці скостеніння мають таку ж контрастність, як і на попередніх стадіях розвитку. Проте на бічних рентгенограмах простежуються затемнені ділянки неправильної, частіше овальної форми діаметром 3-5 мм.

ОСОБЛИВОСТІ ГІГІЄНІЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СТОМАТОЛОГІЧНИЙ СТАТУС ДІТЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ (6-9 РОКІВ), ЩО ПРОЖИВАЮТЬ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Ватуня А. В.
студентка IV курсу стоматологічного факультету
Ужгородський національний університет
Горзов В. В.
старший викладач кафедри дитячої стоматології
стоматологічного факультету
Ужгородський національний університет
Горзов С. С.
старший викладач кафедри дитячої стоматології
стоматологічного факультету
Ужгородський національний університет
Дуткевич-Іванська Ю. В.
старший викладач кафедри основи здоров'я
факультету здоров'я та фізичного виховання
Ужгородський національний університет
Горзов С. П.
лікар вищої категорії
Іршавська центральна районна лікарня
Науковий керівник: ***Мельник В. С.***
кандидат медичних наук,
доцент кафедри дитячої стоматології стоматологічного факультету
Ужгородський національний університет
м. Ужгород, Україна

Вступ. Сучасні епідеміологічні дослідження свідчать, що 35-40% дітей-інвалідів – це інваліди внаслідок перенатальних уражень нервової системи [1] . Рухові розлади займають домінуюче становище в структурі перенатальних уражень головного мозку, і у розподілі дітей-інвалідів по обмеженням становлять 35,9% [2] [5].

Наявність великої кількості хронічних захворювань у дітей з наслідками перинатальної патології центральної нервової системи (ЦНС) обумовлює інтенсивний розвиток стоматологічних захворювань – карієсу зубів, патології тканин пародонта, зубо-щелепних аномалій та деформацій, різноманітних функціональних порушень – жування, ковтання, мови і інше. Складність проведення у таких дітей лікувально-корекційних маніпуляцій в порожнині рота обумовлена наявністю симптомів ураження центральної нервової системи, такими як параліч артикуляційних і жувальних м'язів, судоми, сенсорні порушення, сіалорея, контрактури суглобів.

Мета. На підставі комплексного стоматологічного обстеження, вивчення рівня гігієнічних знань і навичок, харчових звичок, обґрунтувати методику медико-гігієнічного стоматологічного виховання дітей молодшого шкільного віку з порушеннями опорно-рухового і нервово-м'язового апарату, що відвідують ЗОШ Закарпатської області.

1. Визначити рівень стоматологічної захворюваності у дітей з порушеннями ОРА в порівнянні зі здоровими дітьми тієї самої вікової групи.

2. Провести порівняльний аналіз деяких місцевих факторів ризику виникнення основних захворювань порожнини рота у дітей з порушеннями і без порушень ОРА.

3. Обгрунтувати методику медико-гігієнічного виховання дітей з обмеженими можливостями з урахуванням віку .

4. Провести аналіз ефективності гігієнічного стоматологічного виховання дітей-інвалідів.

Матеріали і методи дослідження. Проведено стоматологічне обстеження дітей з порушеннями ОРА і практично здорових дітей у віці від 6 до 9 років, які відвідують загальноосвітні шкільні заклади та постійно проживають в Закарпатській області. Групи обстежених формувалися з урахуванням рівномірного розподілу за віковими періодами розвитку. Число дітей з порушеннями ОРА склало 36 дітей. Рухові порушення відповідали легкого та середнього ступеня . До групи контролю увійшли 120 здорових дітей.

При оцінці стоматологічного статусу заповнювали розроблену нами карту обстеження, проводили згідно методик, прийнятими в дитячій стоматології .Стан зубів визначали за методикою, рекомендованою ВООЗ. Поширеність і інтенсивність захворювань пародонта оцінювали за індексом РМА. Рівень гігієни визначали за допомогою індексу гігієни. Швидкість слиновиділення визначалася в мл/хв. Водневий показник змішаної слини вивчали експрес-методом шляхом занурення в слину на дно порожнини рота індикаторного паперу pH 0-12 . Для визначення вмісту кальцію, фосфору в ротовій рідині використовували набори реагентів..

Інформаційно-аналітичне вивчення рівня гігієнічних навичок і звичок харчування у дітей та підлітків проводили за розробленою нами анкетою-опитувальником для дітей які відвідують ДДНЗ Закарпатської області.

Проведено анкетування 32 батьків дітей з обмеженими можливостями та 10 педагогів, які працюють з даною категорією дітей.

Оцінку отриманих результатів проводили з використанням індексів рівня гігієнічних знань.

Спостереження стійкості гігієнічних навичок проведено протягом 9 місяців в двох групах дітей 7-річного віку до і після індивідуального навчання стандартним методом чистки зубів. Першу групу склали здорові діти, другу – діти з порушеннями ОРА Для дослідження використовувалися нові однакові дитячі мануальні зубні щітки. Процес чищення зубів записувався відеокамерою. При вивченні відеоматеріалу оцінювали захоплення ручки мануальної зубної щітки, типи рухів зубною щіткою при чищенні зубів, загальний час чищення зубів, час чищення окремих сегментів зубних рядів [3].

Результати. Аналіз результатів проведеного стоматологічного обстеження показав велику частоту порушень таких функцій щелепно-лицевої ділянки, як ковтання і мовна артикуляція у дітей з порушеннями ОРА в порівнянні зі здоровими дітьми . Крім того, у дітей з порушеннями ОРА частіше реєструвалися захворювання пародонту, некаріозні ураження твердих тканин зубів, адентії постійних зубів[4]. Поширеність карієсу зубів була висока і не відрізнялася в обох групах спостереження .

Інтенсивність карієсу зубів у дітей з порушеннями ОРА в порівнянні зі здоровими дітьми була вище ,з максимальними значеннями в вікових періодах 6 і 9 років. У структурі вторинних адентій нижні перші постійні моляри займають перше місце, верхні перші постійні моляри – друге.

Висока поширеність гіпоплазії емалі у дітей-інвалідів була характерна для тимчасових і постійних зубів , що стало свідченням глибоких порушень метаболічних процесів в організмі плода та новонародженого.

Найбільш висока частота аномалій оклюзії зубних рядів виявлена в віці 6-7 років. У структурі патології найпоширенішою була дистальна оклюзія з переважанням у дітей з порушеннями ОРА. У дітей-інвалідів 6-9 років вертикальна різцева дизоклюзія була обумовлена інфантильним типом ковтання.

Вивчення основних параметрів змішаної слини показало, що у 43% дітей з порушеннями ОРА була підвищена, у 30% нормальна швидкість слиновиділення, а гіперсекреція слини – у 47% .У дітей у віці 6-7 років швидкість слиновиділення в 2,5 рази перевищувала її у здорових дітей того ж віку . Однак поряд із значним збільшенням кількості змішаної слини у 75,0% дітей-інвалідів, в порівнянні зі здоровими дітьми (51,0%), виявлені низькі значення вмісту загального кальцію 0.8 ммоль/л і вкрай низькі значення неорганічного фосфору в змішаній слині 0.6-0.8 моль/л.

Низькі значення макроелементного складу змішаної слини, критичний рівень кислотно-лужного стану порожнини рота 7,32 pH у дітей з порушеннями ОРА свідчать про виражену рухливості і інтенсивності процесів демінералізації і ремінералізації в порожнині рота і відображають нестійкість гомеостазу твердих тканин зубів, більш зміщену в бік демінералізації [6].

Аналіз анкетних даних показав, що більшість дітей-інвалідів чистили зуби 1 раз в день, в той час як здорові діти – двічі в день. На питання про участь батьків у контролі за чищенням зубів діти обох груп відповіли негативно.

Знання батьків дітей-інвалідів по догляду за порожниною рота, про раціональність харчування були задовільними, однак 47% батьків не контролювали і не допомагали своїй дитині здійснювати догляд за порожниною рота.

Проведений аналіз стійкості мануальних навичок чищення зубів показав, що в процесі чистки зубів діти двох груп найбільш часто використовували (в порядку убування) косою, дистальний косою і силовий захоплення ручки зубної щітки. Загальний час чищення зубів у дітей обох груп в усі періоди спостереження становило менше 1 хвилини .

Таким чином, отримані дані дозволили сформулювати основні принципи гігієнічного виховання дітей-інвалідів в організованих колективах.

Висновки. Стоматологічний статус дітей і підлітків з порушеннями опорно-рухового апарату, в порівнянні зі здоровими дітьми, характеризувався високою частотою порушень функцій ковтання і мовної артикуляції , захворювань пародонта, адентія постійних зубів, некаріозних уражень твердих тканин тимчасових і постійних зубів ,а також більшою інтенсивністю течії карієсу.

Аналіз місцевих факторів ризику виникнення основних захворювань порожнини рота у дітей з порушеннями опорно-рухового апарату показав знижену структурно-функціональну резистентність емалі зубів, більш високі значення індексів гігієни, наявність змін складу і властивостей змішаної слини.

Гігієнічний стан порожнини рота у дітей з порушеннями опорно-рухового апарату залежить від обмеження рухової функції верхніх кінцівок, зниження швидкісних можливостей, пов'язаних з особливостями дрібної моторики кистей рук, швидкої втрати придбаних мануальних навичок по догляду за порожниною рота, вуглеводної спрямованості раціону харчування і відсутність контролю і допомоги з боку батьків.

Встановлено низький рівень гігієнічних стоматологічних знань у дітей-інвалідів шкільного віку Оцінка рівня гігієнічних знань педагогів вище, ніж у батьків дітей-інвалідів . Педагоги, що працюють з дітьми з обмеженими можливостями, мають потребу в інформації з питань профілактики стоматологічних захворювань для викладання уроків гігієни.

Література:

1. Аухадеев Э. И. Стратегия коррекции развития детей при различных формах детского церебрального паралича / Э. И. Аухадеев, Ш. С. Усманов // *Проблемы реабилитации в детской неврологии*. М., 2000. С. 10-11.
2. Бадалян Л. О. Детские церебральные параличи / Л. О. Бадалян, Л. Т Журба, О. В. Тимонина. М. : Медицина, 2018. 329 с.
3. Бортфельд С. А. Двигательные нарушения и лечебная физкультура при детском церебральном параличе / С. А. Бортфельд. Л. : Медицина, 1971. 247 с.
4. Захворювання пародонта : атлас / Н. Ф. Данилевский, Е. А. Магід, Н. А. Мухін, В. Ю. Мілікевич. М. : Медицина, 2003. 328 с.
5. Морозов В. И. Последствия перинатальных поражений нервной системы у детей. *Педиатрия*. 2008. № 1. С. 35-37
6. Вільям Ф. Ганонг. Фізіологія людини: Львів. 2002

СТАН РОТОВОЇ ПОРОЖНИНИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ (6–9 РОКІВ) ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ, ЯКІ ХВОРІЮТЬ НА ДЦП

Глеба І. І.
студент IV курсу стоматологічного факультету
Ужгородський національний університет
Цупра В. І.
студент II курсу стоматологічного факультету
Ужгородський національний університет
Кедик Р. Є.
студентка IV курсу стоматологічного факультету
Ужгородський національний університет
Гриненко Є. М.
старший викладач кафедри дитячої стоматології
Ужгородський національний університет
Горзов Н. М.
лікар-стоматолог вищої категорії
Іршавська центральна районна лікарня
Науковий керівник: ***Горзов В. В.***
старший викладач кафедри дитячої стоматології
Ужгородський національний університет
м. Ужгород, Україна

Актуальність теми. Провідні місця в дитячій вродженій інвалідності посідають захворювання центральної нервової системи та психічні розлади. Головною причиною дитячої інвалідності серед захворювань центральної нервової системи є дитячий церебральний параліч (ДЦП) [2].

В сучасному суспільстві велика увага акцентується на здоров'я та покращення стану життя даної групи людей. Стоматологічний статус пацієнтів з дитячим церебральним параліч відрізняється та потребує особливої уваги як зі сторони спеціалістів так і батьків [3].

У дітей з ДЦП важливою ланкою патогенезу є розвиток комбінованої хронічної гіпоксії, на тлі якої знижуються імунобіологічні властивості слини [1]. Складність надання ортодонтичної допомоги пацієнтам з дитячим церебральним паралічем обумовлена клінічними проявами ДЦП, порушенням зубощелепної системи, а також тяжкістю виконання лікувально-профілактичних заходів [5].

Діти молодшого шкільного віку, хворі на ДЦП, є складною групою пацієнтів. Робота лікаря з такими хворими вимагає особливого підходу. У дитячій практиці для лікування бажано застосовувати неінвазивні, малотравматичні методи, а у дітей у віці 6-9 років, хворих на ДЦП, особливо, так як підвищена збудливість нервової системи швидко опосередковує розвиток стресових реакцій і посилює перебіг основного захворювання [4].

Мета. На меті було поставлено:
– налагодження контакту з даною групою пацієнтів;
– визначення стану гігієни ротової порожнини;
– визначення інтенсивності карієсу (КПВ);
– визначення стану тканин пародонта;
– pH слини, вміст кальцію та фосфору в ротовій рідині
– навчання навичок гігієнічного догляду за ротовою порожниною дітей у віці 6-9 років.

Матеріали та методи дослідження. У період з грудня 2016 до липня 2018 року на базі університетської стоматологічної клініки УжНУ було проведено обстеження 340 дітей що проживають в Закарпатській області, з них 25 дітей, які мають діагноз дитячий церебральний параліч.

Для проведення дослідження ми взяли 50 дітей, молодшого шкільного віку, поділили їх на дві групи, основну (25дітей хворих на ДЦП) та контрольну (25 практично здорових дітей).

Результати дослідження та їх обговорення. Оцінка стану гігієни ротової порожнини у групах дослідження за Індексом Гріна-Вермільйона (OHI-S)

Показники індексу OHI-S	Основна група		2-а контрольна група	
	абс. число	%	абс. число	%
0-0,6 – добрий	2	8,33±2,66	12	46,99±5,47
0,7-1,6 – задовільний	6	20,37±3,87	6	25,30±4,77
1,7-2,5 – незадовільний	7	27,77±4,31	6	18,07±4,22
> 2,6 – поганий	10	43,52±4,77	1	9,63±3,23
p	<0,001			

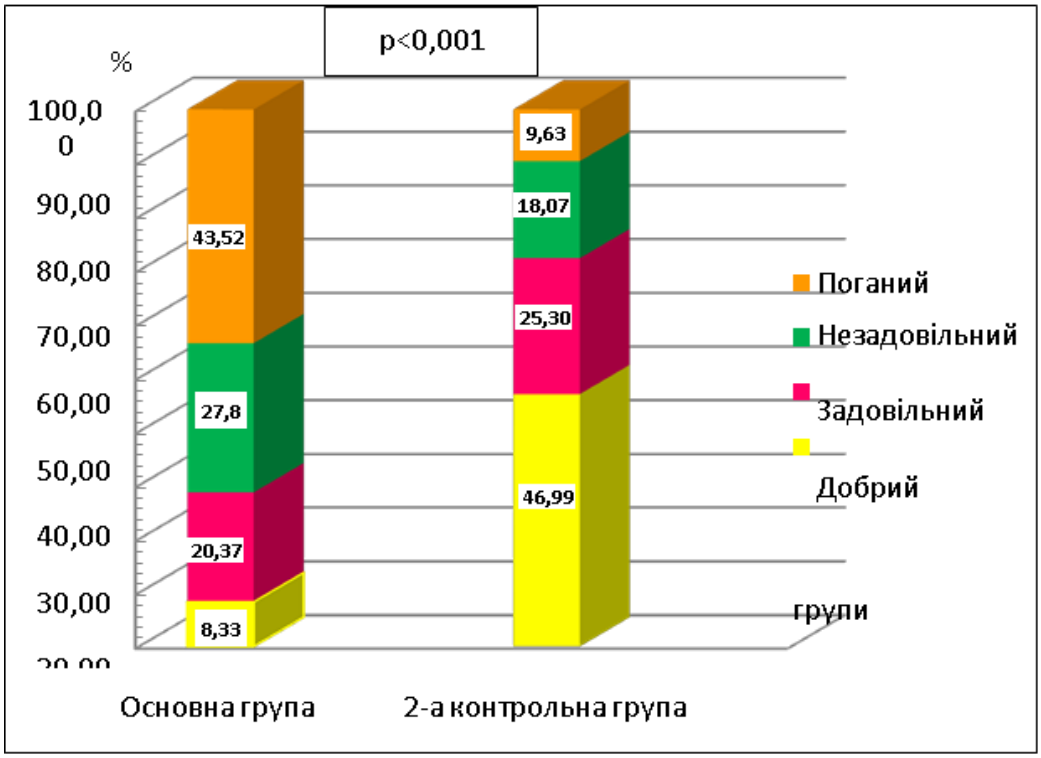

Рівень КПВ склав:

Показники	Основна група	Контрольна група
Дуже високий	7	5
Високий	9	6
Середній	5	10
Низький	4	4

Вміст іонів Са становить 0.7-0.9 ммоль/л, неорганічного фосфору 0.6-0.8 моль/л., рН слини становить 7.3.

Висновок. Таким чином, у дітей молодшого шкільного віку що проживають в Закарпатській області та мають діагноз ДЦП встановлена висока поширеність захворювань тканин пародонта, у структурі якого переважає хронічний катаральний гінгівіт. У дітей, хворих на ДЦП, інтенсивність запальних процесів збільшувалась з віком, залежала від ступеня важкості ХКГ, що підтверджено даними параклінічних індексів, та була вищою, ніж у дітей із ХКГ без загально соматичних захворювань.

Проводивши обстеження 25 пацієнтів з діагнозом дитячий церебральний параліч ми прийшли до висновку, що більшість дітей має незадовільний стоматологічний статус. Це обумовлено складністю проведення гігієнічних процедур у пацієнтів даної категорії, зниженні імунобіологічних властивостей слини.

Нами було проведено навчання правилам гігієни ротової порожнини, як самих пацієнтів так і їх батьків. Також, запропоновані методи профілактичних та лікувальних заходів.

Література:

1. Терапевтическая стоматология детского возраста: ученик (2013) Хоменко ЛА, Кисельникова ЛП. Книга плюс 859
2. Состояние микробиоценоза полости рта у детей в норме и при патологи по результатам изучения микробных метаболитов слюны (2009) Елизарова ВМ, Горелов АВ, Ардасткая МД, Дикая АВ12-17
3. Смаглюк ЛВ, Трофіменко НВ (2006) Взаємозв’язок гігієни порожнини рота та функціонального стану зубощелепної системи у дітей 6-9 років. 75-77
4. Слуцкий ДБ (2005) Состояние зубо-челюстной системы у детей страдающих различными формами детского церебрального паралича. Ортодонтия 2: 14-18
5. Мельничук ГМ, Рожко ММ (2010) Гінгівіт, пародонтит, пародонтоз: особливості лікування: навч.посіб. Івано-Франківськ 284

ПОШИРЕНІСТЬ МАТКОВИХ КРОВОТЕЧ ТА ГЕМОРАГІЧНОГО ШОКУ У ЖІНОК РЕПРОДУКТИВНОГО ВІКУ НА ТЕРИТОРІЇ М. ЧЕРНІВЦІ ТА ОБЛАСТІ ЗА 2017-2018 РР.

Добинда І. Р.
викладач другої кваліфікаційної категорії
Чернівецький медичний коледж
Буковинського державного медичного університету
м. Чернівці, Україна

Актуальність теми. У наш час кровотечі являють собою часті ускладнення в акушерській практиці та одну з основних причин материнської смертності. Щорічно у світі 128 тис жінок (25% загальної материнської смертності) помирають від кровотеч.

Проблема стратегії та тактики поповнення гострої крововтрати особливо актуальна. За результатами проведеної терапії можна зробити висновки про кваліфікацію медичного персоналу, про організацію невідкладної медичної допомоги у тому чи іншому медичному закладі.

Акушерські кровотечі виступають у структурі материнської смертності як конкуруюча причина – у 42%, а як фонова – до 78%. Показник акушерських кровотеч коливається від 3 до 8% по відношенню до загальної кількості пологів. При цьому 2-4% випадків кровотеч пов'язані з гіпотонією матки у послідовому та післяпологовому періодах, біля 1% виникають при передчасному відшаруванні нормально розташованої плаценти та передлежанні плаценти.

Основні фактори, які визначають смертельний наслідок при акушерських кровотечах – неповне обстеження, неповноцінна оцінка стану пацієнтки та неповноцінна інтенсивна терапія. Актуальними проблемами сучасного акушерства являються профілактика, прогнозування та адекватна інтенсивна терапія кровотеч.

Проведення послідовних та своєчасних заходів, направлених на зупинку кровотечі, дає можливість зберегти не тільки життя жінки, але і репродуктивну та менструальну функцію [1, с. 53].

Мета дослідження. Узагальнення показників поширеності та захворюваності на акушерські кровотечі та геморагічний шок на території м. Чернівці та області за 2017-2018 роки; показників летальності від масивних акушерських кровотеч на території м. Чернівці та області за 2017-2018 роки; принципів надання невідкладної медичної допомоги у разі масивних акушерських кровотеч у пологових будинках м. Чернівці.

Методи дослідження. Аналіз звітної документації акушерсько-гінекологічної допомоги аналітичного відділу м. Чернівці; звітної документації жіночої консультації № 1 м. Чернівці; статистична обробка історій пологів з акушерськими кровотечами на базі Міського клінічного пологового будинку № 1 м. Чернівці.

Об'єкт дослідження. Звітна документація та історії пологів.

Предмет дослідження. Роль відповідності діяльності ланок акушерсько-гінекологічної допомоги та ефективності надання екстреної медичної допомоги у разі гострої масивної крововтрати у пологах та післяпологовому періоді та геморагічного шоку з метою профілактики розвитку ускладнень, летальних наслідків, що позитивно вплине на рівень материнської та перинатальної захворюваності та летальності, що у свою чергу вплине на демографічну ситуацію в країні.

Матеріали та методи дослідження. Рівень поширеності, захворюваності та летальності від акушерських кровотеч на території м. Чернівці та області вивчався на базі аналітичного відділу м. Чернівці та жіночої консультації № 1 м. Чернівці. За період дослідження була опрацьована звітна документація за 2017-2018 роки.

Другий етап дослідження полягав у вивченні анамнестичних даних, визначення факторів ризику розвитку маткових кровотеч, обсягу надання невідкладної медичної допомоги у разі масивної крововтрати у пологах та післяпологовому періоді та її ефективності шляхом опрацювання історій пологів на базі міського клінічного пологового будинку №1 м. Чернівці.

Результати дослідження.

На основі проведеного дослідження було визначено за період 2017-2018 рр зниження показника кровотеч на 1000 пологів у послідовому та післяпологовому періодах з 25 до 17. Крім того, зазначається зниження показника кровотеч на 1000 пологів за причиною порушення згортання крові з 1,4 до 0,35. За об'ємом кровотечі від 500 до 1000 мл також визначено зниження показника з 1,5 до 1,25, а також при кровотечі від 2 до 3 л зниження показника з 0,08 до 0,05.

За 2018 рік зареєстровано 5640 пологів, 2017 рік – 5055. На фоні збільшення числа пологів показник кровотеч знизився з 29 у 2017 році до 25 у 2018 році на 1000 пологів.

У структурі кровотеч за досліджуваний період показник кровотеч на 1000 пологів склав 1,2 при передлежанні плаценти, 6,1-6,2 – при передчасному відшаруванні нормально розташованої плаценти.

Також за даний період виявляється збільшення частоти пологорозрішення шляхом проведення кесарського розтину при кровотечах з 38,0 до 43%. При цьому зареєстровано зниження частоти кровотеч при екстрених операціях «кесарського розтину» з 90,0 до 85%. При чому у структурі кровотеч при кесарському розтині зазначається зниження частоти кровотеч при гіпотонії матки з 52 у 2017 році до 33 – у 2018 році. Причинами гіпотонії при кесарському розтині виявились аномалії пологової діяльності у 40%, великий плід – у 30%, гестоз – у 25% та двійня – у 5%. За досліджуваний період відзначається зниження гіпотонії при операції кесарського розтину за причиною аномалій пологової діяльності з 47 до 40% [2, с. 16].

За світовими даними, важкі гіпотонічні кровотечі у поєднанні з гестозом являються причиною смерті у 36% роділь, а у випадку приєднання соматичної патології у 49% виявляється прямий зв'язок між частотою екстрагенітальної патології, ускладнень вагітності та патологічною матковою кровотечею. Наявність органічної патології серцево-судинної, дихальної систем та печінки при виникненні

патологічної крововтрати знижує адаптацію до зменшення об'єму циркулюючої крові та може визначати у більшості випадків безуспішність навіть сучасно та у повному об'ємі проведених лікувальних заходів. За матеріалами пологового будинку м. Чернівці №1 за досліджуваний період визначається збільшення гіпотонії при вагінальних пологах за причиною гестозу з 12,5 до 20%.

За досліджуваний період виявлено зниження частоти патології послідового періоду, зокрема щільного прикріплення плаценти з 25 до 19. Гіпотонія матки у III періоді пологів сприяє порушенню відділення та виділення посліду або, навпаки, може бути наслідком даних процесів.

Висновки та рекомендації. Враховуючи складний процес боротьби з акушерськими кровотечами, які пов'язані з гіпотонією матки, необхідно з особливою увагою віднестися до проведення профілактики її виникнення.

Ще на етапі обстеження вагітних необхідно виділяти групи ризику розвитку маткових кровотеч під час вагітності, пологів та післяпологового періоду, виявляти та коректувати порушення, які сприяють виникненню патологічної крововтрати, раціонально вести I та II періоди пологів, уникати тривалого використання пологостимулюючих препаратів, своєчасно проводити оперативне пологорозрішення.

При патологічній крововтраті необхідне адекватне лікування за принципами своєчасності, комплексного підходу та індивідуального вибору інтенсивної терапії.

Проведення послідовних та своєчасних заходів, направлених на зупинку кровотечі, дає можливість зберегти не тільки життя жінки, але і репродуктивну та менструальну функцію.

Література:

1. Бреслав И. Ю. Кровотечения при поздних сроках беременности и во время родов. Возможности органосохраняющих операций. *Акушерство и гинекология.* 2016. № 10. С. 52-58.

2. Синчихин С. П., Сарбасова А. Е., Мамиев О. Б., Степанян Л. В. Современные аспекты профилактики повышенной кровопотери при кесаревом сечении. *Акушерство и гинекология.* 2018. № 4. С. 16-20.

КЛИНИКО-ЭЛЕКТРОМИОГРАФИЧЕСКИЕ ИЗМЕНЕНИЯ У ПАЦИЕНТОВ С СИНДРОМОМ КОМПРЕСИИ КОРЕШКОВ L5-S1 В СТАДИИ КЛИНИЧЕСКОЙ РЕМИССИИ

Ибрагимова Е. Л.
кандидат медицинских наук,
ассистент кафедры неврологии № 1
Харьковский национальный медицинский университет
Гелетка А. А.
кандидат медицинских наук,
старший лаборант кафедры неврологии № 1
Харьковский национальный медицинский университет
г. Харьков, Украина

Боль в пояснице на сегодняшний день является одной из самых частых причин обращения к врачу [1-3]. Наиболее частой причиной развития радикулопатии служат дегенеративные изменения позвоночника, такие как грыжа диска, спондилез, спондилоартроз, спондилолистез и утолщение желтой связки. К другим причинам, имеющим некомпрессионные механизмы повреждения, относятся инфекции, воспаление, опухоли и сосудистые поражения [2, 4, 5].

Нами было обследовано 46 пациентов из них 21 женщина и 25 мужчин с синдромом правосторонней компрессии корешков L5-S1 в стадии клинической ремиссии. Средний возраст составил 37,3±3,2 года, все пациенты находились на обследовании и лечении в неврологическом отделении КНП ХОС «Областная клиническая больница» г. Харькова. Контрольную группу составили 23 человека в возрасте от 21 до 25 лет сопоставимые по полу, без признаков очаговой неврологической симптоматики.

Диагноз вертеброгенной полирадикулопатии корешков L5-S1 устанавливался с помощью данных анамнеза, неврологического статуса, консультации травматолога, МРТ пояснично-крестцового отдела позвоночника, данных поверхностной стимуляционной электромиографии.

Так, из анамнеза пациенты указывали на наличие эпизодов обострения в виде болей в области поясницы, которые иррадиировали по ходу седалищного нерва в одну ногу не реже одного раза в год, длительность периода после последнего обострения составляла от 2 до 5 месяцев. В неврологическом статусе были признаки преимущественно одностороннего мышечного напряжения на уровне нижнего грудного и пояснично-крестцового отделов позвоночника, гипотрофии тыльных разгибателей голени и стопы, слабость тыльных и подошвенных сгибателей до 4 баллов, снижение ахиллового рефлекс, а также чувствительные нарушения по ходу корешков L5-S1.

При проведении нейровизуализации при помощи 1,5 теслового магнитно-резонансного томографа выявляли наличие односторонних, преимущественно латеральных грыжевых выпячиваний на уровне L5-S1, без признаков отека ко-

решково-спинальных структур и компрессии структур спинного мозга и конского хвоста на момент осмотра.

При проведении стимуляционной электромиографии (ЭМГ) на 4-х канальном электронейромиографе «M-test», Харьков, Украина определяли амплитуды моторных ответов, скорость проведения импульса по малоберцовому и большеберцовому нерву с двух сторон на сегменте предплюсна-подколенная ямка с отведением потенциалов с мышц отводящих большой палец стопы и мышц разгибателей пальцев стопы с двух сторон.

Скорость проведения импульса по обоим малоберцовым и большеберцовым нервам совпадала со значениями контрольной группы и составляла 52,1±3,5 м/сек., и 46,3±2,78 м/сек. соответственно, без значимой разницы от стороны стимуляции.

В группе больных амплитуда М-ответов при стимуляции разгибателей пальцев стопы составила 4,82±0,26 мВ на стороне компрессии L5-S1 корешков, что на 11,2% ниже и 5,9±0,38 мВ на противоположной стороне, что в пределах значений контрольной группы (6,11 мВ). Разница амплитуд между правой и левой сторонами стимуляции составила 18,7%.

Амплитуды М-ответов мышцы отводящей большой палец стопы на стороне грыжевого выпячивания были 9,2±0,45 мВ справа, что на 37,5% ниже значения на той же стороне стимуляции в контрольной группе (14,7 мВ), а на противоположной стороне 18,3±0,51 мВ, что на 12,9% больше чем в контрольной группе. Разница амплитуд между правой и левой сторонами стимуляции составила более 50%.

В контрольной группе нами была выявлена асимметрия амплитуд моторных ответов мышцы разгибателя пальцев стопы (5,42 и 6,11 мВ соответственно) и мышцы сгибателя большого пальца до 15% (14,7 мВ и 16,2 мВ соответственно) за счет увеличения значений на стороне так называемой более сильной «толчковой ноги».

Выявленное распределение значений амплитуд М-ответов в группе пациентов с односторонней компрессией L5-S1 корешков, может быть следствием одновременно двух процессов: на стороне компрессии корешков L5-S1 хронической компенсаторной гипертрофии мышц разгибателей стопы из-за длительного снижения функции их антагонистов – сгибателей стопы, а также процессов хронического повышения нагрузки преимущественно на подошвенные сгибатели противоположной стопы, которые вероятно носят викарный характер.

При динамическом комплексном наблюдении и проведении ЭМГ обследования с частотой 1 раз в 6 месяцев возможна более полноценная объективизация лечебных, реабилитационных мероприятий и определение прогноза заболевания.

Литература:

1. Cho S.C., Ferrante M.A., Levin K.H. et al. Utility of electrodiagnostic testing in evaluating patients with lumbosacral radiculopathy: An evidence-based review. Muscle & Nerve 2010;42:276–82.

2. Shea P.A., Woods W.W., Werden D.H. Electromyography in diagnosis of nerve root compression syndrome. Arch Neuro Psychiatr 1950;64:93–104.
3. Wilbourn A.J., Aminoff M.J. The electrodiagnostic examination in patients with radiculopathies. Muscle Nerve 1998;21:1621–31.
4. Levin K.H. Electrodiagnostic approach to the patient with suspected radiculopathy. Neurologic Clinics 2002;20(2):397–421.
5. Chouteau W.L., Annaswamy T.M., Bierner S.M. et al. Interrater reliability of needle electromyographic findings in lumbar radiculopathy. Am J Phys Med Rehabil 2010;89(7):561–9.

ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

Карпенко Ю. П.
викладач
Черкаська медична академія
м. Черкаси, Україна

Аналіз державних документів свідчить, що організація науково-дослідної діяльності студентів є особливо актуальною в умовах інтеграції вітчизняної системи вищої освіти в європейський освітній простір. Так, у Комюніке міністрів з питань вищої освіти у м. Берген 19-20 травня 2005 р. зазначено, що важливою метою Болонського процесу є посилення дослідницької компоненти у навчальній діяльності студентів [1, с. 60]. Особливе місце в освітньому просторі займають студенти медичних спеціальностей. Медицина – це галузь, яка розвивається стрімко, і студенти сьогодення є завтра творцями сучасної медицини. У практичній діяльності виникає необхідність швидкого реагування та прийняття рішень, які можуть вартувати життя пацієнту, і здобути такі компетенції майбутній фахівець повинен під час навчальної діяльності.

Аналіз праць науковців (С. Балашової, С. Єфремова, М. Князян, В. Сердобінцева, О. Хромченко та інш.) та практичного досвіду дозволяє стверджувати, що *науково-дослідна діяльність студентів* – це є інтелектуальна творча самостійна діяльність (під керівництвом викладача), спрямована на здобуття і використання нових знань за допомогою певних методів, котра включає в себе два взаємопов’язаних сегменти: навчання студентів елементам дослідної діяльності, організації та методики наукової творчості, також наукові дослідження, що здійснюють студенти під керівництвом викладачів.

Нам імпонує думка М. Князян, яка вважає, що науково-дослідна діяльність студентів є одним із засобів навчальної діяльності, яка розвиває готовність майбутнього спеціаліста до особистісно-професійного саморозвитку [2, с. 8]. О. Хромченко у своєму дослідженні акцентує увагу на тому, що науково-дослідна діяльність активізує творчі можливості молоді, сприяє формуванню

наукового світогляду та вмінь ефективного використання методів наукових досліджень у професійній діяльності [3, с. 26]. На нашу думку, завдання, які пропонуються студентам у навчальних закладах медичного профілю, повинні відповідати наступним вимогам:

– мати суспільно-корисну значущість;

– бути професійно спрямованими;

– відрізнятися високим рівнем складності;

– вимагати від студентів активного застосування теоретичних знань;

– передбачити можливість колективної, групової та індивідуальної діяльності студентів;

– сприяти поглибленню теоретичних знань, отриманих під час вивчення медичних дисциплін;

– допомагати усвідомлювати практичне застосування набутих знань;

– мати зв'язок з навчально-виховним процесом.

З метою більш повного розкриття завдань та функцій науково-дослідної діяльності студентів звернемося до практичної діяльності майбутніх медичних працівників. Згідно посадової інструкції лікаря загальної практики – сімейного лікаря, він повинен керуватися чинним законодавством України; знати організацію медичної допомоги; безпосередньо надавати первинну медичну допомогу; здійснювати динамічне спостереження за станом здоров'я кожного члена сім'ї (незалежно від стану здоров'я), контролювати планові обстеження, спілкуватися з пацієнтами; застосовувати сучасні методи діагностики, лікування, імунопрофілактики; вести відповідну документацію та розробляти індивідуальні програми спостереження за здоров'ям, оформляти довідки, листки непрацездатності; удосконалювати свій професійний рівень, розвивати фахові компетентності та контролювати систематичне підвищення рівня професійної кваліфікації підлеглих тощо.

З окресленого вище випливає, що для набуття фахових компетентностей головними завданнями науково-дослідної діяльності студентів у закладах вищої медичної освіти є:

– формування наукового світогляду, оволодіння методологією і методами наукового дослідження;

– надання допомоги студентам у прискореному оволодінні медичною спеціальністю, досягненні високого професіоналізму;

– розвиток творчого мислення та індивідуальних здібностей студентів у вирішенні практичних медичних завдань;

– розвиток ініціативи, здатність застосовувати теоретичні знання у своїй практичній роботі, залучення талановитих студентів до вирішення наукових проблем;

– постійне оновлення й удосконалення своїх знань;

– розширення теоретичного кругозору і наукової ерудиції майбутнього фахівця сімейної медицини;

– створення та розвиток наукових шкіл, творчих колективів, виховання у стінах вищого медичного навчального закладу резерву вчених, дослідників.

Наприклад, під час вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльності, основи біоетики та біобезпеки» студенти Черкаської медичної академії отримали завдання: скласти словник термінів з основ біоетики; скласти таблицю біотичних принципів та їх застосування під час відвідування практичних занять на базах лікувальних установ; провести інтерв'ю з інтернами, щодо знання основ біобезпеки та значення їх у практичній діяльності. Для виконання поставлених задач студенти використали не лише теоретичний та практичний курс з даної дисципліни, а знаходили додаткову інформацію в науковій літературі, мережі Інтернет, під час спілкування з медичними працівниками. При підготовці до захисту своєї роботи студенти використали емпіричні та теоретичні наукові методи, зокрема, спостереження, інтерв'ювання, аналізу, систематизації, узагальнення тощо.

Науково-дослідна діяльність у закладах вищої медичної освіти, на відміну від інших профільних установ, виконує певні функції, серед яких слід назвати:

– навчальні – удосконалення навчального процесу та відображення сучасних наукових досягнень у діяльності закладу вищої медичної освіти; розвиток мислення, комунікації, вміння спостерігати, аналізувати, навичок самостійної творчої дослідницької роботи, вміння застосовувати у практичній медичній діяльності отримані результати.

– виховні – наукові дослідження розкривають широке коло різноманітних науково-медичних проблем, що сприяють розширенню світогляду, виховують якості особистості (самостійність, наполегливість, цілеспрямованість, відповідальність, потяг до самоосвіти); надають психологічної стійкості під час певного дослідження.

Отже, завдання та функції науково-дослідної діяльності студентів у закладах вищої медичної освіти повинні бути направлені на набуття та розвиток фахових компетентностей, які сприяють професійному та особистісному зростанню медичних працівників.

Література:

1. Джура О. Болонський процес як прояв модернізації освіти. *Вища освіта України.* 2008. № 4. С. 58-64.

2. Князян М.О. Педагогічна технологія підготовки майбутніх викладачів вищих навчальних закладів до особистісно-професійного саморозвитку. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: зб. наук. праць.* Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2017. Вип. 48. С. 5-20.

3. Хромченко О.В. Підготовка майбутніх учителів філологічних спеціальностей до організації навчально-дослідницької діяльності старшокласників: автореф. дис.. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»; Харківській держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2014. 20 с.

ВПЛИВ СПИРТОВОЇ НАСТОЙКИ ЛИСТЕЦЯ РЯСКИ МАЛОЇ НА МОРФОЛОГІЧНИЙ СТАН ЩИТОПОДІБНОЇ ЗАЛОЗИ ПРИ АВТОІМУННОМУ ТИРЕОЇДИТІ У ЩУРІВ

Кононенко А. Г.
кандидат фармацевтичних наук, доцент,
доцент кафедри фізіології та анатомії людини
Науковий консультант: ***Кравченко В. М.***
доктор біологічних наук, професор,
завідувач кафедри біологічної хімії
Національний фармацевтичний університет
м. Харків, Україна

В даний час відзначається зростання частоти аутоімунних захворювань в цілому, в тому числі хронічного аутоімунного тиреоїдиту, який займає від 20 до 50% в структурі тиреоїдної патології. При цьому зберігається тенденція до збільшення частоти аутоімунних захворювань щитоподібної залози (ЩЗ), особливо в екологічно неблагополучних регіонах. У патогенезі аутоімунного тиреоїдиту провідна роль належить порушенням в імунній системі [1, с. 21]. Лікування, що застосовується на сьогоднішній день при даному захворюванні, є симптоматичним і спрямоване на нормалізацію функціонального стану ЩЗ, крім того, консервативна гормональна терапія в 20-40% випадків пов'язана з ризиком розвитку рецидиву, що вимагає пошуку підвищення її ефективності [2, с. 111; 3, с. 30].

Тому, метою нашого дослідження стало вивчення впливу 30% спиртової настойки листеця ряски малої (НЛР) на стан ЩЗ у щурів в умовах експериментального автоімунного тиреоїдиту.

Дослідження проводили на щурах самцях з масою тіла 220-280 г. Експериментальний автоімунний тиреоїдит у щурів викликали шляхом імунізації антигеном ЩЗ людини, видаленої субопераційно, в комбінації з повним ад'ювантом Фрейда. Введення НЛР проводили внутрішньошлунково протягом 21 доби після останньої імунізації. Виведення з експерименту тварин проводили одразу після припинення введення досліджуваного засобу та проводили оцінку морфологічного стану ЩЗ.

Щитоподібні залози фіксували у 10% розчині формаліну, зневоднювали у спиртах зростаючої міцності, заливали у парафін. Зрізи товщиною 5-6 мкм фарбували гематоксиліном та еозином [4]. Для зручності порівняння морфофункціонального стану ЩЗ на мікропрепаратах визначали умовний ступень виразності наступних морфологічних ознак: наявність у паренхімі залозистої тканини ділянок, що різнилися за морфофункціональним станом один від одного наявність трансформації фолікулярних та екстрафолікулярних тиреоцитів у клітини Ашкеназі-Гюртля, наявність деструкції тиреоїдних фолікулів, лімфоплазмацитарна інфільтрація строми. За основу взято напівкількісну візуальну оцінку (бальну) потужності гістохімічних реакцій за методом Соколовського

[5]. Згідно шкали оцінки: ознака відсутня – 0 балів; дуже слабко виражена – 1 бал; помірно-слабко виражена – 2 бали; помірно виражена – 3 бали.

Мікрофотографування зображень здійснювали цифровою відеокамерою Granum ДСМ 310. Фотознімки обробляли на комп'ютері Pentium 2,4 GHz за допомогою програми Toup View.

Результати дослідження показали, що мікроскопічна картина залозистої тканини у щурів з автоімунним тиреоїдитом у межах мікропрепарату доволі виразно варіює. На одних ділянках часточок тиреоідні фолікули збільшені у розмірі відносно інтактного контролю. Тиреоцити у більшості фолікулів розташовано упорядковано, у один ряд. Колоїд блідооксифільний, гомогенний, не виповнював весь просвіт фолікулів. Деякі фолікули вільні від колоїду. Екстрафолікулярний епітелій подано помірно, утворює компактні скупчення клітин, які або відокремлені від стінки фолікулів, або зливаються з ними. Межі клітин у таких скупченнях не окреслюються, ядра округлі, часто з добре видним ядерцем. Повнокровність судин місцями підвищена (рис. 1). Подібний стан відображає дещо знижену функціональну активність тиреоїдних фолікулів.

На інших ділянках часточок тиреоїдині фолікули тісно прилягають один до одного, частина з них збільшена у розмірі, форма коливалася від типової до дещо викривленої. Просвіт фолікулів також коливався за шириною, межі нечіткі. Практично у всіх фолікулах простежено гіпертрофію і гіперплазію фолікулярних тиреоцитів, іноді – з створенням епітеліальних виростів та щось подібне подушкам Сандерсона з вторинними фолікулами або без них. Часто простежено розташування фолікулярних клітин у стінці хаотичне або у декілька рядів. Цитоплазма тиреоцитів значно більш виразно вакуолізована, Все це – морфологічні ознаки підвищеної функціональної активності.

У стінці фолікулів різних ділянок часточок серед типових тироцитів часто видно доволі багато клітин Ашкеназі-Гюртля або В-клітин. Аналогічні клітини простежено і серед комплексу клітин екстрафолікулярного епітелію. Крім того, серед клітин екстрафолікулярного епітелію місцями видні нечисленні плазматичні клітини, фібробласти і поодинокі лімфоцити.

Окрім ділянок з тиреоїдними фолікулами різного морфофункціонального стану, у паренхімі залози виявлені різні за розміром зони деструкції фолікулів, часто з некробіозом тиреоцитів, руйнуванням базальної мембрани, іноді – з помірною або помірно-слабкою лімфо-плазмацитарною інфільтрацією.

У переважної більшості щурів, яким на тлі моделювання патології вводили 30° спиртову НЛР, тиреоїдині фолікули овальної і округло-овальної форми, зорово розмір їх або дещо збільшений, або відповідав інтактному контролю. Колоїд щільний гомогенний, в окремих фолікулах з вакуолями резорбції, заповнював цілком або більшу частину порожнини фолікулів. Тиреоцити, що вистеляли стінку переважної більшості фолікулів, мали кубічну форму, розташовані упорядковано у один ряд. Ядра клітин не змінені, цитоплазма на різних ділянках часточок з помірною вакуолізацією. Трансформацію тиреоцитів у типові клітини Ашкеназі-Гюртля виявлено в окремих фолікулах. Деструкція фолікулів відсутня. Осередки екстрафолікулярного епітелію не містять ніяких клітин крім епітеліальних. Тканинні лаброцити не дегранульовані.

Таблиця 1

Напівкількісна оцінка морфофункціонального стану ЩЗ щурів з експериментальним гіпотиреозом аутоімунного ґенезу і коригуючий вплив на нього 30% НЛР

Група щурів	Ознаки/бали			
	Наявність ділянок з різним морфофункціональним станом фолікулів	Трансформація тиреоцитів у клітини Ашкеназі-Гюртля	Наявність зон деструкції фолікулів	Лімфоплазмоцитарна інфільтрація строми
ІК	0	0	0	0
КП	2,125	2,875	2,125	1,625
30% НЛР	0,4	0,4	0	0

Як видно з даних, поданих у таблиці, НЛР виразно покращує морфофункціональний стан залозистої тканини щурів за всіма показниками.

Таким чином, на підставі комплексу отриманих мікроскопічних та морфометричних даних можна зробити висновок про те, що 4-тижнева імунізація щурів антигеном ЩЗ людини, видаленої субопераційно, в комбінації з повним ад'ювантом Фрейда через місяць після моделювання патології призводить до формування, на наш погляд, ранньої (начальної) стадії тиреоідиту з ще мінімальними мікроскопічними ознаками. Ці зміни відбуваються на тлі як фолікулів з морфологічними ознаками підвищеної функціональної активності, так і гіпофункціональним станом.

Введення НЛР вірогідно сприяє відновленню структурно-функціонального стану ЩЗ щурів, перешкоджає розвитку деструктивних змін фолікулів, в певній мірі гальмує трансформацію фолікулярного епітелію у клітини Ашкеназі-Гюртля.

Література:

1. Жуковская А.О., Москаленко И.С. Аутоимунный тиреоидит (Зоб Хашимото). *Международный научный журнал «Символ науки»*. 2016. № 10-3. С. 111-114.
2. Джикаев Г.Д. Морфологические критерии активности аутоиммунного тиреоидита. *Вестник молодого ученого*. 2012. № 1. С. 21-23.
3. Боташева В.С., Джикаев Г.Д. Аутоиммунный тиреоидит (Зоб Хашимото). *Актуал. пробл. практ. здравоохранения:* сборник тез 8-ой науч.-практ. конф. врачей Карачаево-Черкесской респ. Черкесск, 2010. С. 30-32.
4. Меркулов Г.А. Курс патологогистологической техники. М.: Медицина, Ленингр. отд-ние, 1969. 424 с.
5. Соколовский В.В. Гистохимические исследования в токсикологии. Л.: Медицина, 1971. 176 с.

ВИКОРИСТАННЯ МЕЗЕНХІМАЛЬНИХ СТОВБУРОВИХ КЛІТИН В ПРОФІЛАКТИЦІ ХРОНІЗАЦІЇ ЗАПАЛЕННЯ В ЕКСПЕРІМЕНТІ

Кузьміна І. Ю.
доктор медичних наук, професор
кафедри патологічної фізіології імені Д. О. Альперна
Харківський національний медичний університет
Павлова О. О.
доктор медичних наук, професор
кафедри патологічної фізіології імені Д. О. Альперна
Харківський національний медичний університет
Сафаргаліна-Корнілова Н. А.
кандидат медичних наук, доцент
кафедри патологічної фізіології імені Д. О. Альперна
Харківський національний медичний університет
Сулхдост І. О.
кандидат медичних наук, доцент
кафедри патологічної фізіології імені Д. О. Альперна
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Хронічне запалення є патологічним станом, що характеризується триваючою активністю, запальною відповіддю і руйнуванням тканин. Для удосконалення профілактики і лікування хронічного запалення представляє інтерес вивчення клітинних змін на периферії вогнища запалення, які детермінують розвиток запального процесу [1]. Одним з важливих, але мало вивчених факторів, що впливають на процеси регуляції хронічного запалення, є регуляторна активність мезенхімальних стовбурових клітин [2].

Мезенхімальні стовбурові клітини (МСК) – унікальні прогеніторні клітини, які можуть бути виявлені в більшості васкуляризованих тканин організму. Відомо, що ці клітини мають потенціал диференціювання. Для них характерна імуномоделююча і трофічна активність [3].

Мета дослідження. патогенетичне обґрунтування можливості використання МСК в профілактиці хронізації запалення в експерименті.

Матеріал та методи дослідження. Для експерименту використана модель хронічного запалення викликаного карагіненом. Експерименти проведені на 52 нелінійних щурах-самцях (популяції WAG/G Sto), масою тіла 180-200 г. Хронічне запалення викликалося шляхом внутрішньом’язового введення в стегно щура 0,2 мл 10% розчину карагінена лямбда (Sigma, США), що відповідає 20 мг діючої речовини.

Тварини були розподілені на 3 групи. Щурам першої групи, що складалась з 20 щурів, вводили тільки карагінен. Другій групі з 20 щурів в одну і ту же ділянку м’яза одночасно вводили карагінен і суспензію МСК. Концентрація МСК становила 2 млн клітин в 0.4 мл. У подальшому ін’єкції суспензії МСК

проводились з інтервалом 24 години на протязі 30 днів, зважаючи на період напив виведення суспензії, що становить 9-13 годин. Третя група, з 12 здорових щурів, була контрольною, яким нічого не вводилося.

МСК були галогенні та отримані з кісткового мозку щурів тієї ж лінії, що і експериментальні.

Всі процедури на тваринах проводилися відповідно до національних «Загальних етичних принципів досліджень на тваринах» (Україна, 2001). Статистична обробка результатів дослідження проводилась з використанням комп'ютерної програми Stadia-6.0 й t-критерію Стьюдента на ПВЕМ «Pentium-4», а також за допомогою пакетів прикладних програм для ПВЕМ (S-Plus 2000), «Excel».

Результати дослідження та їх обговорення. В результаті проведених досліджень встановлено фазний характер змін концентрацій про– та протизапальних цитокінів, що свідчить про хронічний перебіг карагіненового запалення. При хронізації запалення у щурів 1 групи, в порівнянні з контролем, на периферії вогнища запалення зменшується кількість гранулоцитів та виявляється більше інших клітин, ніж у центрі, виражені альтеративні і ексудативно-інфільтративні явища, але переважно – репаративні.

Лейкоцитарна реакція периферичної крові при вторинному хронічному запаленні у щурів 1 групи змінюється хвилеподібно, що відображає еміграцію циркулюючих лейкоцитів у вогнище, активацію кровотворення, розвиток гіперплазії кісткового мозку, що обумовлює повторний вихід лейкоцитів у вогнище в зв'язку з тривалою течею запального процесу.

Функціональна активність нейтрофілів периферичної крові, за даними активності маркерних ферментів, при експериментально викликаному хронічному запаленні, характеризується наявністю хвилеподібних коливань маркерних ферментів лейкоцитів периферичної крові, що відображають співвідношення між посиленою дегрануляцією клітин (з 10 –ї по 21-у добу) і повторним припливом свіжих лейкоцитів з кісткового мозку. Посилена дегрануляція нейтрофілів і повторні припливи моноцитів і лімфоцитів підтверджують хронізацію запального процесу, що викликано за допомогою карагінену. За даними концентрації про– та протизапальних цитокінів, функціональної активністі нейтрофілів та особливостями субпопуляційного складу лімфоцитів в периферичній крові можна здійснювати контроль за процесом протікання запалення та оцінювати ефективність застосування МСК у профілактиці та лікуванні запального процесу.

Застосування МСК у тварин 2-ї групи призводила до зниження хронізації запального процесу, що свідчить про можливості їх використання для удосконалення протизапальної профілактики та патогенетичної терапії.

Висновки. Для встановлення патогенезу хронізації запалення доцільним є вивчення клітинно-тканинної динаміки вогнища запалення, кісткового мозку і зміни у периферичної крові.

Для підтвердження можливості застосування МСК для профілактики та терапії хронізації запального процесу необхідно визначати концентрацію прозапальних цитокінів, здійснити їх зв'язок з функціональною активністю нейтрофілів та особливостями субпопуляційного складу лімфоцитів в периферичній крові.

Література:

1. Клименко Н. А. Роль воспаления в патологии. Загальна патологія та патологічна фізіологія. 2010. № 2. С. 20–21.
2. Rakhmetova V., Orazbayeva A. Stem cells therapy in inflammatory bowel disease . J Clin Med Kaz. 2017. № 4(46). P. 6-10.
3. Mayanskaya I.V., Goganova A.Yu., Tolkachova N.I. Immunosuppressive activity of mesenchymal stem (stromal) cells. Immunology. 2013. № 34(2). P. 122-128.

ФАКТОРИ РИЗИКУ РОЗВИТКУ ЗАЛІЗОДЕФІЦИТНОЇ АНЕМІЇ У ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ

Латанська Н. С.
студентка V курсу
Науковий керівник: ***Яворович М. В.***
кандидат медичних наук
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Дефіцит заліза у дітей раннього віку несприятливо впливає на психомоторний та розумовий розвиток дітей та може призвести до віддалених порушень когнітивних функцій. При дефіциті заліза в організмі дітей знижується рівень неспецифічних факторів захисту, розвиваються порушення клітинного та гуморального імунітету, що клінічно проявляється слабкою імунною відповіддю на вакцинацію, частими ОРВІ, кишковими інфекціями, затяжним та ускладненим перебігом інфекційно-запальних захворювань.

Мета дослідження. Визначити провідні фактори ризику розвитку залізодефіцитної анемії у дітей раннього віку.

Матеріали та методи. Нами досліджено 38 (20 дівчат та 18 хлопчиків) дітей віком від 1 до 3 років, хворих на залізодефіцитну анемію. Діагноз залізодефіцитної анемії (ЗДА) встановлювали згідно протоколу МОЗ України. Для вирішення поставленої мети роботи проведено ретельне вивчення даних амбулаторної форми 112/у, зібрано анамнестичні дані, проведено оцінку фізичного та психомоторного розвитку, опрацьовано клінічні та лабораторні показники. Статистична обробка даних проведена з використанням статистичної програми «EXCELL FOR WINDOWS». Визначено вибіркову долю в відсотках та статистичну похибку вибіркової долі.

Результати та їх обговорення. При аналізі особливостей перебігу вагітності матерів обстежуваних дітей встановлено, що 19 (50,0±8,1%) матерів мали обтяжливий акушерський анамнез, з них 2 (10,5±7,1%) матері мали загрозу переривання вагітності, 5 (26,3±10,1%) – прояви гестозу та пієлонефриту. У 12 (31,5±7,5%) матерів дітей, хворих на ЗДА вагітність перебігала на фоні анемії, що є суттєвим фактором ризику розвитку дефіциту заліза у новонародженої дитини. За даними акушерського анамнезу 29 (76,3±6,8%) дітей основ-

ної групи народились доношеними та 9 (23,7 ±6,8%) дітей народилися у термін вагітності до 37 тижня гестації. Серед дітей з ЗДА 20 (52,6±8,1%) народились з нормальною масою тіла, 3 (7,9±4,3%) – з надмірною масою тіла та 9 (39,4±7,9%) – з малою масою тіла.

Раціональне харчування дітей першого року життя забезпечує в подальшому морфофункціональне дозрівання органів і систем організму дитини. Серед обстежених більшість дітей знаходилась на природному вигодовуванні (27 (71,1±7,3%)) та 11 (28,9±7,3%) – вигодовувались штучно. Зазначимо, що 26 (68,4±7,5%) дітей отримали пізнє введення прикорму, 19 (50,0±8,1%) не отримували збалансоване харчування, 5 (13,2±5,4%) дітей отримували цільне коров'яче молоко на першому році життя.

Проведене ретельне опрацювання даних алергологічного анамнезу. Встановлено, що 22 (57,9±8,0%) хворих основної групи мали алергічну настроєність організму. На загальний стан організму впливає супутня соматична патологія ШКТ, яка стає загальним несприятливим фоном, на тлі якого підвищується ризик виникнення ЗДА. У 12 (31,5±7,5%) дітей відмічені функціональні розлади кишківника, 7 (18,4±6,2%) дітей мали в анамнезі дані про глистні інвазії, 3 (7,8±4,3%) – кишкові інфекції.

Нами встановлено, що 24 (63,2±7,2%) дитини з ЗДА мали в анамнезі 2 та більше факторів ризику розвитку захворювання.

Висновки. Більшість дітей народились доношеними, з нормальною масою тіла та отримували природне вигодовування на першому році життя. Таким чином, значну роль в розвитку ЗДА грають особливості перебігу вагітності, нераціональне харчування першого року життя та супутні захворювання ШКТ. Комбінація декількох несприятливих факторів розвитку ЗДА значно підвищують ризик виникнення дефіциту заліза.

Література:

1. Коровина Н. А., Заплатников А. Л., Захарова И. Н. Железодефицитные анемии у детей (руководство для врачей). М., 1999. С. 64.
2. Финогенова Н. А., Чернов В. М., Морщакова Е. Ф. и др. Анемии у детей: диагностика и лечение. М., 2000. С. 9–17.
3. Финогенова Н. А., Чернов В. М., Морщакова Е. Ф. и др. Анемии у детей. Диагностика, дифференциальная диагностика, лечение. М., 2004. С. 20–64.
4. Городецкий В. В., Годулян О. В. Железодефицитные состояния и железодефицитная анемия: лечение и диагностика (метод. рекомендации). М., 2006. С. 25.

ОСНОВНІ ТИПИ ВІДНОШЕННЯ ХВОРОГО ДО ХВОРОБИ

Мартинова Ю. Ю.
кандидат медичних наук
Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова
м. Вінниця, Україна

Для сучасного світу загалом і нашої держави зокрема є характерною проблема збереження здоров'я людини. Міжгалузевою комплексною програмою «Здоров'я нації» передбачено реалізацію Україною відповідних заходів, спрямованих на задоволення потреб населення щодо охорони здоров'я, та створення належних умов з метою формування здорового способу життя. Саме тому основним засобом досягнення зазначеної мети є корекція різноманітних типів ставлення людини до її хвороби.

Питання ставлення людини до своєї хвороби завжди перебувало предметом наукових пошуків вітчизняних та зарубіжних вчених. Проте саме німецький лікар А. Гольдшейдер одним із найперших науковців у своїх працях розпочав дослідження проблеми реакцій хворого на свою хворобу. Так, зокрема, вченим було описано відчуття, переживання та уявлення хворого про хворобу, що було названо А. Гольдшейдером аутопластичною картиною захворювання. Також вчений визначив наступні рівні у картині захворювання: «сенситивний» (виникає на основі відчуттів) та «інтелектуальний» (є результатом роздумів хворого про свій фізичний стан). Проблема ставлення людини до своєї хвороби у вітчизняній науковій літературі піднімалась у працях наступних вчених: С.П. Боткіна, П.Б. Ганнушкіна, В.А. Гіляровського, Г.А. Захар'їна, С.С. Корсакова, Є.К. Краснушкіна, М.Я. Мудрова, М.І. Пирогова та ін. Крім того, дослідження проблеми типів ставлення людини до хвороби подається у працях Л.Н. Лежепекової, А.Д. Степанова, П.Я. Якубова (основні типи ставлення до хвороби за взаємодією, яка сформована між лікарем та пацієнтом), Р.А. Лурії (внутрішня картина хвороби і ятрогенні захворювання), А.Є. Личко та Н.Л. Іванова (класифікація типів ставлення людини до хвороби).

Р.А. Лурія вперше визначив поняття «внутрішня картина хвороби», під яким вчений розумів комплекс переживань людини, пов'язаних із хворобою: загальне самопочуття, відчуття, сприйняття, емоції та уявлення про хворобу [3, с. 89]. У свою чергу, А.Є. Лічко вважає, що ставлення людини до хвороби інтегрує всі психологічні категорії [1, с. 124]. Для кожної людини характерне різне ставлення до до власної хвороби, що базується на відчуттях, емоціях та психічних особливостях. Сучасна медицина виокремлює наступні реакції людини на хворобу:

– адекватна (гармонійна);

– значне перебільшення важкості хвороби;

– недооцінка важкості хвороби, що включає заперечення факту хвороби (аногнозія);

– усвідомлене спотворення оцінки хвороби (симуляція, агравація, дисимуляція).

Відповідно, клінічними та медичними психологами був сформований такий поділ реакції людини на хворобу: стенічна, астенічна і раціональна. У випадку стенічного типу реакції людина практично нездатна до виконання обмежень, накладених хворобою. У випадку астенічного типу реакції в людини розвивається песимізм та підозрілість, однак хворий набагато легше адаптується до своєї хвороби у порівнянні із стенічним типом реакції. У випадку раціонального типу реакції відбувається реальне оцінювання хворим ситуації та подальший раціональний вихід зі стану фрустрації.

А.Є. Лічко та Н.Я. Івановим було виявлено наступні типи ставлення людини до своєї хвороби: гармонійний, ергопатичний, анозогнозичний, тривожний, іпохондричний, неврастенічний, меланхолічний, апатичний, сенситивний, егоцентричний, дисфоричний і парано́яльний [1, с. 193]. Кожен із зазначених типів наділений певною специфікою. Так, зокрема, гармонійним типом ставлення предбачається адекватна оцінка людиною свого стану без перебільшення його важкості і бачення власної перспективи. Також є характерною спроба сприяти успіху лікування у всьому та небажання перевантажувати інших осіб доглядом за собою. Ергопатичному типу ставленння притаманна так звана «втеча від хвороби в роботу» і бажання людини зберегти працездатність. Анозогнозичний тип ставленння є активним відкиданням людиною думок про хворобу, її можливі наслідки, а також відмовою від обстеження і лікування. Тривожний тип ставленння передбачає постійне занепокоєння людини та її недовіру, міркування про несприятливий перебіг хвороби, можливі ускладнення та неефективність лікування [1, с. 192]. Іпохондричний тип ставленння – це зосередженість людини на суб'єктивних відчуттях і перебільшення їх значення, страх перед побічною дією лікарських препаратів, відсутність віри в успішність лікування, а також пошук неіснуючих хвороб. Неврастенічний тип ставленння вважається поведінкою за типом «дратівливої слабкості», коли відзначаються спалахи дратівливості, особливо у випадку наявності болю, невдач лікування та несприятливих даних обстеження. З часом ці особистості висловлюють сором і каяття за неспокій та нестриманість. Меланхолійний тип ставленння передбачає відсутність віри в одужання навіть у разі сприятливих об'єктивних даних обстеження, можливий також депресивний настрій із суїцидальними думками. Для апатичного типу ставленння є характерною повна байдужість людини до своєї долі, пасивне підпорядкування лікуванню, а також втрата інтересу до всього, що раніше турбувало. Сенситивний тип ставленння відзначається надмірною схвильованістю людини щодо ймовірного неприємного сприйняття її оточуючими через хворобу та побоюванням, що інші особи уникатимуть її, вважатимуть неповноцінною, а також страхом стати тягарем для близьких. Егоцентричний тип ставленння вважається «втечею у хворобу», що супроводжується виставленням людиною напоказ своїх страждань для того, щоб привернути увагу близьких та оточуючих. При дисфоричному типі ставленння в людини є домінуючими похмуро-озлоблений настрій, депресивний стан, ненависть до здорових людей, значні спалахи люті зі схильністю звинувачувати в своїй хворобі інших та вимагати до себе особливої уваги. Окремими рисами зазначеного типу ставленння є підозрілість до процесу

лікування і деспотичне ставлення до близьких, яке проявляється у вимаганні, щоб усі догоджали забаганкам хворого. Для параноядьного типу ставлення є характерною переконаність людини в тому, що її хвороба виникла як результат злого умислу, підозрілість до призначених медичних процедур та лікарів, приписування ускладнень лікування некваліфікованості медичного персоналу та безпідставне звинувачення медичних працівників [1, с. 204].

Таким чином, в основу класифікації типів відношення хворого до його хвороби покладені «сенситивний» та «інтелектуальний» рівні у картині захворювання, запропоновані у свій час А. Гольдшейдером. Як результат, згодом А.Є. Лічко та Н.Я. Іванов виокремили такі типи ставлення людини до хвороби, як гармонійний, ергопатичний, анозогнозичний, тривожний, іпохондричний, неврастенічний, меланхолічний, апатичний, сенситивний, егоцентричний, дисфоричний і параноядьний.

Література:

1. Лакосина Н.Д. Клиническая психология : / Н.Д. Лакосина, И.И. Сергеев, О.Ф. Панкова. М. : Мед. прес-информ, 2005. 416 с.

2. Лежепекова Л.А. Вопросы психогигиены и психопрофилактики в работе практического врача / Л.А. Лежепекова, Б.А. Якубов. Л. : Медицина, 1977. 160 с.

3. Лурия А.Р. Внутренняя картина болезней и ятрогенные заболевания / А.Р. Лурия. М. : Мир, 1977. 138 с.

4. Менделевич В.Д. Клиническая и медицинская психология / В.Д. Менделевич. М. : МЕДпресс, 2001. 592 с.

5. Методика психологической диагностики типов отношения к болезни / под ред. А.Е. Личко. Л. : Лаборатория клинической психологии Ленинградского психоневрологического института имени В. М. Бехтерева, 1987. 28 с.

ТОПОГРАФО-АНАТОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КАПСУЛИ ТА ЗВ'ЯЗКОВОГО АПАРАТУ ПЛЕЧОВОГО СУГЛОБА ЛЮДИНИ

Руснак В. Ф.
асистент кафедри анатомії людини імені М. Г. Туркевича
ВДНЗ «Буковинський державний медичний університет»
Тхакур Аман
студент I курсу медичного факультету № 3
ВДНЗ «Буковинський державний медичний університет»
м. Чернівці, Україна

Плечовий суглоб є одним із найбільш мобільних суглобів тіла та характеризується значною амплітудою рухів в усіх площинах. Цим пояснюється і його «анатомічна схильність» до нестабільності [1, с.132]. Стабілізуючі структури плечового суглоба можна поділити на статичні та динамічні [2, с. 48]. Нині прийнято вважати, що нестабільність плечового суглоба є наслідком сукупно-

го впливу декількох причинних факторів, основними з яких є порушення нервової регуляції відповіді м'язів під час рухів, дефекти Hill-Sachs, порушення співвідношень елементів плечового суглоба тощо.

Проблеми етіології та патогенезу захворювань кістково-м'язової системи, і сполучної тканини взагалі, стають дедалі актуальнішими. Останнім часом набуває все більшої поширеності синдром гіпермобільності суглобів, морфологічним проявом якого є недиференційована дисплазія сполучної тканини. Причини та механізми розвитку сполучнотканинної неповноцінності досі залишаються не в повній мірі вивченими [5, с. 60].

Суглобовий хрящ, субхондральна кістка, синовіальна рідина та капсула суглобу перебувають у постійній і нерозривній взаємодії, забезпечуючи цілісність суглоба, його статиколокомоторну функцію [3, с. 55]. Суглобова губа візуалізується у вигляді гіперехогенного трикутника по периферії суглобової западини лопатки [4, с. 65].

Описані нейронні структури в суглобовозападинно-плечових зв'язках мають особливе клінічне значення з огляду на високу частоту рецидиву вивиху плечей і супутніх уражень Банкарта. Механорецептори, що знаходяться в суглобовозападинно-плечових зв'язках, можуть контролювати стабілізуючу плечову мускулатуру. При цьому розрив або відшарування цих зв'язок призведе до втрати механізму зворотного зв'язку [6, с. 152].

Капсула плечового суглоба – фіброзне утворення, яке відмежовується від прилеглих м'язів. Закладка капсули формується навколо кісткового краю суглобової западини лопатки. Верхня частина внутрішньої поверхні передньої стінки капсули плечового суглоба починається дещо досередини від переднього краю суглобової западини лопатки. Зміщення місця початку капсули пов'язано із внутрішньосуглобовим розташуванням сухожилку довгої головки двоголового м'яза плеча та наявності на передній поверхні шийки лопатки підлопаткового синовіального випину. Зрощення між капсулою плечового суглоба та зовнішнім краєм губи суглобової западини остаточно не підтверджує ймовірність походження початку капсули плечового суглоба від суглобової губи.

Місцем прикріплення капсули плечового суглоба до плечової кістки є її анатомічна шийка. Залежно від місця прикріплення капсули плечового суглоба до суглобового хряща голівки плечової кістки існує декілька варіантів прикріплення капсули. З віком відбувається дистальне зміщення рівня місця прикріплення капсули плечового суглоба до плечової кістки, що відбувається внаслідок вікових змін місць прикріплення м'язів плечового поясу, сухожилки яких зрощені із капсулою плечового суглоба.

Товщина капсули може коливатися в межах від 1,0 мм – у верхній частині передньої стінки капсули, найтонше місце – місце утворення синовіальних піхв, до 6,0 мм – нижня частина передньої стінки капсули, найтовще місце – місце прикріплення капсули до плечової кістки та кісток плечового пояса.

Характерною особливістю капсули плечового суглоба є наявність синовіальних випинів: міжгорбкового та підлопаткового. Міжгорбковий синовіальний випин має циліндричну форму, розташовується у міжгорбковій борозні плечової кістки і є формацією піхви сухожилка довгої головки двоголового м'яза плеча,

довжиною в середньому до 40,0 мм та шириною до 10,0 мм. Підлопатковий синовіальний випин представлений у вигляді підсухожилкової сумки підлопаткового м'яза та охоплює передню, верхню та задню поверхні сухожилка підлопаткового м'яза і складається із переднього та заднього випинів. Передній випин виражений в місці прикріплення сухожилка підлопаткового м'яза до малого горбка плечової кістки, задній випин розташовується між передньо-верхньою поверхнею шийки лопатки і задньою поверхнею підлопаткового м'яза. Випини суглобової капсули заповнені синовіальною рідиною та мають постійне сполучення із капсулою плечового суглоба. В окремих випадках розміри міжгорбкового та підлопаткового синовіальних випинів можуть збільшуватись, що зумовлює вторинний процес розвитку, що в цілому залежить від особливості морфогенезу двоголового м'яза плеча та підлопаткового м'яза.

До складу плечового суглоба входить чотири зв'язки: дзьобо-плечова та верхня, середня і нижня суглобовозападинно-плечові зв'язки. Всі вони представляють собою потовщення фіброзного шару капсули плечового суглоба. Дзьобо-плечова зв'язка розташовується в товщі капсули по ходу сухожилка довгої головки двоголового м'яза плеча. Початком дзьобо-плечової зв'язки є зовнішня основа дзобоподібного відростка лопатки, а місцем прикріплення – великий горбок плечової кістки. Зв'язка представляє собою незначне потовщення фіброзного шару капсули.

Суглобовозападинно-плечові зв'язки розташовуються в товщі передньої стінки капсули і беруть початок від переднього півкола губи суглобової западини. Місцем їх прикріплення є анатомічна шийка плечової кістки. Розвиток зв'язкового апарату плечового суглоба залежить від топографо-анатомічних особливостей розташування прилеглих м'язів. Дзьобо-плечова зв'язка розвивається із ембріонального залишку сухожилка двоголового м'яза плеча, який в ранньому періоді розвитку розташовується в товщі елементів капсули. Суглобовозападинно-плечові зв'язки розвиваються в тісній залежності від особливостей розташування сухожилка підлопаткового м'яза. Вони добре розвинені тоді, коли сухожилок підлопаткового м'яза верхньою частиною проходить в порожнині капсули плечового суглоба і навпаки, зв'язки відсутні при позакапсульному розташуванні сухожилка.

Література:

1. Bahk M, Keyurapan E, Tasaki A, Sauers EL, McFraland EG. Laxity testing of the shoulder: A review. Am J Sports Med. 2007; 35:131-144

2. Abboud JA, Soslowsky LJ. Interplay of the static and dynamic restraints in glenohumeral instability. Clin Orthop Relat Res. 2002; 48-57

3. Волошин МА, Федотченко АВ, Молчанов ОО. Особливості товщини капсули кульшового суглоба в нормі та після внутрішньоплідного введення антигенів. *Актуальні питання фармацевтичної і медичної науки та практики.* 2011. Випуск XXIV;1:55-7.

4. Литвин ЮП, Спузяк МІ, Логвиненко ВВ, Неханевич ОБ**.** Статична та функціональна ультрасонографічна картина плечового і ключично-акроміального суглобів в нормі та при гіпермобільності. Морфологія. 2012; Т. VI: № 4: 64-70.

5. Волошин МА, Федотченко АВ, Щербаков МС, Чугін СВ. Морфофункціональний стан субсиновіальної основи капсули суглоба протягом постнатального періоду в нормі та при формуванні недиференційованої дисплазії сполучної тканини. *Таврический медико-биологический вестник*. 2012. Т.15;2:23(58):60-4.

6. Jerosch J, Steinbeck J, Clahsen H, Schmitz-Nahrath M, Grosse-Hackmann A. Function of the glenohumeral ligaments in active stabilisation of the shoulder joint. Knee Surgery, Sports Traumatology, Arthroscopy. September 1993; Volume 1:152–158.

ВИЩА МЕДИЧНА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Стаднік В. К.
студент ІІ курсу
Дніпропетровська медична академія МОЗ України
Пунтус В. М.
студент ІІ курсу
Науковий керівник: ***Шарун А. В.***
кандидат медичних наук,
доцент кафедри мікробіології, вірусології, імунології та епідеміології
Дніпропетровська медична академія МОЗ України
м. Дніпро, Україна

Мета. Розглянути проблеми та перспективи розвитку медичної освіти в Україні, порівняти її з Європейськими країнами. Дати свої пропозиції щодо покращення.

21 століття стало ерою не тільки технологічного прориву, але і тисячоліттям реформ у всіх сферах життєдіяльності. Освітню галузь також не обійшли стороною істотні зміни, наприклад, останніх 15 років активно проходить трансформація системи вищої освіти. За ці роки в багатьох країнах Європи і колишнього СРСР почався Болонський процес. Офіційно його датою зародження вважається 1999 рік, коли представники 29 держав підписали Болонську декларацію. У даній роботі ми хочемо розглянути переваги та недоліки сучасної освіти. Ми, як студенти медичної академії, досить чітко розуміємо сенс та конструкцію сучасної освіти, а саме – Болонської. Ця система в Україні діє майже 15 років, вона стала основною реформою у сфері освіти. Україна серед країн Європи досить пізно увійшла в систему ECTS (єдиний порядок переведення і накопичення кредитів).[1] Кредити по закінченню навчання покажуть успішність студента. Для складання предмету потрібно набрати мінімальний бал, E(120балів) або D,C,B,A. A-це найвищий бал (192-200). Сума балів потрібна для оцінювання засвоєння учбових програм студентів, що навчались у різних університетах.

Оцінка знань учнів є однією з основних завдань будь-якої освітньої організації. Від інших методів діагностики тести відрізняються наступним: 1) припускають цілісну систему збору та обробки даних; 2) дозволяють дізнатися рівень знань того, хто навчається за великим спектром питань; 3) малі витрати часу по виявленню знань; 4) практично виключають суб'єктивізм викладача. Саме тому тестування перевершує інші форми контролю [2].

У минулому знання студентів та абітурієнтів перевіряли теорією і практикою, їх мислення, а не вміння запам'ятовувати тести. «Мислення – це нове створення світу» (А. Камю). Студент думає не про матеріал та його засвоєння, а лише про отримання балів. Для нас, як майбутніх спеціалістів застосування такої методики є недопустимим. Ми вважаємо, що потрібно модернізувати минулу, перевірену часом систему. Ми пропонуємо, не віддавати перевагу самонавчанню, адже навіщо тоді вступати до ВНЗ? Нам потрібно більше зустрічатися з викладачами, збільшити кількість академічних годин. Пропонуємо також ввести більше практичних занять з основних медичних дисциплін, які виносяться на іспити. Ось наприклад, у Німеччині з першого курсу групам дають свіжий трупний матеріал і вони вивчають рік анатомію та гістологію на практиці. Поступова систематизація дає плідний результат, у кінці курсу студенти пишуть іспити. Система освіти має включати в себе теорію, практику, тестові контролі. Останні потрібно залишити для іспитів, щодо них то екзамен буде більш незалежним для студента і тестовий формат економить час для проведення і перевірки іспитів. Щоб на іспитах не виникало питань про некоректність поставлених питань, тести мають відповідати технічним нормам: стислість; правильність форми; коректність змісту; логічна форма висловлювання; наявність певного місця для відповідей; правильність розташування елементів завдання; адекватність інструкції формою і змістом завдання.

Хотілося б розглянути ще один аспект тестування, що з'явився не так давно. IFOM – International Foundations of Medicine – іспит з Міжнародних основ медицини. За змістом тестові завдання IFOM охоплюють питання внутрішньої медицини, хірургії, педіатрії, психіатрії, акушерства та гінекології, які повинні знати студенти будь-якої країни світу, навчаючись на останньому курсі вищого медичного навчального закладу.[3] Структуру та зміст іспиту IFOM розроблено міжнародною експертною комісією, вона є єдиною для усіх країн, які беруть участь у іспиті IFOM. Тест містить 160 питань. На сьогодні тестування IFOM проводиться англійською мовою в комп'ютерному форматі упродовж чотирьох годин. Стандартизований іспит дозволяє охопити усю систему медичної освіти країни, а також оцінити, як і сам навчальний заклад, так і кожного студента. Але немає чіткої підготовку до цього іспиту, принаймні на найближчі роки. Рівень англійської в цілому недостатній, щоб проводити таку «перевірку» для студентів. На нашу думку, для того, щоб проводити подібні іспити або зрізи знань, потрібно збільшити кількість навчальних годин англійської мови за професійним спрямуванням. На сьогоднішній день англійська мова повинна вивчатися у медичному вищі всі 6 курсів, тому що це не тільки можливість успішно скласти іспити, але й перспектива майбутнім українським лікарям працювати й добре розуміти колег з інших країн. Не для кого не секрет,

що англійська мова вже стала міжнародною науковою мовою, тому кожен лікар, знаючи англійську мову, зможе займатися науковою діяльністю.

Попри всі наші зауваження, наша освіта має деякі перспективи. По-перше, наша освіта – дуже дешева на європейському ринку. Багато іноземних студентів прагнуть навчатися саме в нашій країні, тому що в нас Болонська система схожа з країнами Західного блоку, але набагато дешевша. І це – основна наша перспектива. По-друге, ми маємо гідну молодь, яка прагне реформувати свою країну задля щасливого майбутнього. По-третє, в Україні багато кваліфікованих спеціалістів, котрі прагнуть надати необхідний об'єм знань студенту і можливість знаходити рішення, аби досягти певної мети. В майбутньому наша система зміниться, щоб ми гідно показували себе на Європейському рівні.

Література:

1. http://euroeducation.com.ua
2. https://scienceforum.ru/2018/article/2018001516
3. https://www.studying-in-germany.org/study-medicine-in-germany/
4. https://www.testcentr.org.

ЗАСТОСУВАННЯ МУЛЬТІМЕДІА-ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ НАВЧАННІ ПРОВІЗОРІВ

Хмельникова Л. І.
кандидат хімічних наук,
доцент кафедри біохімії та медичної хімії
ДЗ «Дніпровська медична академія МОЗ України»
Більчук В. С.
кандидат біологічних наук,
викладач кафедри біохімії та медичної хімії
ДЗ «Дніпровська медична академія МОЗ України»
м. Дніпро, Україна

В даний час процеси інформатизації охоплюють всі сфери нашого життя, в тому числі і фармацевтичну освіту. В даному контексті інформатизація освіти розуміється як процес інтелектуалізації діяльності викладача і майбутнього провізора [1, с. 315]. У свою чергу, розвиток студентів – провізорів відбувається за рахунок використання засобів інформаційних та мультмедіа – технологій. Сьогодні в рамках освітнього процесу спостерігається масове використання мультимедіа і освоєння інформаційних (комп'ютерних) технологій студентами і викладачами. Але, незалежно від цього факту, не всі можливості мультимедіа реалізуються в навчально-методичному процесі. Саме ця суперечність виявляється істотним і обумовлює проблему виявлення як ефективних, так і неефективних мультимедіа-технологій, а також позначення критеріїв, які оцінюють ефективність їх використання, що стає зрозумілим під час проведення занять з хі-

мічних дисциплін із застосуванням мультимедійних технологій. Однією з переваг мультимедіа є інтерактивність. Дана властивість є найбільш важливою, оскільки завдяки її студенти можуть самостійно вибирати цікаву для них інформацію, швидкість і послідовність її вивчення. Передумовами до застосування мультимедіа в освіті слугують цілі, які переслідує самоосвіта (побудова засвоєних знань і вибудовування значущих, прикладних знань і знань про навчання). Досягти згаданих цілей навчання допомагає використання мультимедійних засобів навчання і ресурсів Інтернету, які мають деякі можливості підвищення ефективності процесу навчання: активізація не одного каналу сприйняття, а декількох, що робить можливою інтеграцію інформації, яка доставляється різними органами почуттів; візуальне представлення динамічних процесів і абстрактної інформації; формування у студента системності побудови навчального матеріалу. Інакше кажучи, тут вимальовується давно розроблений принцип наочності в навчанні, якому необхідно подальший розвиток в нових умовах застосування ІКТ в освіті. Значуща перевага мультимедіа в освітньому процесі – це можливість його індивідуалізації. При використанні засобів мультимедіа студенти можуть приймати рішення, працювати самостійно над навчальними матеріалами з використанням інтерактивних можливостей мультимедійних програм і вирішувати, в якій послідовності їх вивчати. Іншими словами, студенти беруть активну участь в навчальному процесі. Це означає, що студенти мають можливість вибирати матеріал, який вони хочуть вивчати, і можуть повторювати його декілька разів, щоб краще засвоїти інформацію. Мультимедіа дозволяють працювати не тільки самостійно і індивідуально, але можуть забезпечити і групове навчання. Один мультимедіа – додаток може бути використаний групою учнів. При цьому можуть розвиватися різні навички.

Таким чином, мультимедіа-технології можуть бути використані для подання та обробки різного типу знань. Застосування мультимедіа – продуктів може сприяти формуванню власних знань і навичок студентів. Перед викладачами кафедри стоїть проблема пошуку методичних рішень, що дозволяють підняти якість хімічної, а значить і фармацевтичної освіти для забезпечення високого рівня підготовки провізорів. Одним з таких методів і засобів навчання є проблемний хімічний експеримент, який відіграє важливу роль в розвитку критичного аналізу інформації, навчанні методам пізнання, дозволяє навчити порівнювати і узагальнювати, виявляти головне і встановлювати закономірності, самостійно формулювати проблему, висувати і експериментально перевіряти гіпотезу, формулювати висновки. Проблемний експеримент спонукає студентів до самостійної пошукової діяльності, в ході якої формуються ключові компетенції. Студенти вчаться не тільки правильно виконувати хімічний експеримент, але і грамотно інтерпретувати його сутність. Відомо, що хімічний експеримент сильніше впливає на уяву, ніж знайомство з теоретичним матеріалом, і проблемному експерименту в розвитку мислення студентів, що вивчають хімічні дисципліни, відводиться першорядна роль. Для більш повного аналізу можливостей використання мультимедіа в навчанні зокрема хімічних дисциплін було проведено анкетування студентів – фармацевтів з метою визначення їх зацікавленості у використанні мультимедійних засобів навчання на заняттях.

Дослідження показало, що на кафедрі не в достатній мірі використовуються мультимедійні засоби навчання (88% опитаних студентів). Також значна частка опитаних (83%) вважає, що мультимедіа позитивно вплинути на навчальний процес. На думку студентів, форма проведення заняття, відмінна від традиційної, викликає інтерес у студентів і підвищує ефективність навчального процесу. Зокрема, 77% опитаних рекомендують викладачам використовувати на заняттях мультимедійні презентації, при цьому лише третина студентів самі знайомі з вимогами до їх складання. Таким чином, використання презентацій, а значить і мультимедійних засобів навчання, на наш погляд, підвищить мотивацію студентів і, як наслідок, сприятиме і підвищенню ефективності процесу навчання.Підсумовуючи наведене вище, слід зазначити, що використання декількох каналів чуттєвого сприйняття і можливість включити студента в активну діяльність за допомогою застосування засобів мультимедіа дозволяють виробити і закріпити нові навички та вміння, отримані на заняттях з хімічних дисциплін, а також підвищити ефективність і якість засвоєння навчального матеріалу за рахунок основних властивостей мультимедіа-технологійЗвичайно, для реалізації такого потенціалу необхідні достатній рівень підготовки і студентів і викладачів, але результати при цьому можуть значною мірою перевершити всі очікування.

Література:

1. Подоляк Л. Г. Психологія вищої школи: підручник / Л.Г. Подоляк, В.І. Юрченко. – 2-е вид. – К.: Каравела, 2014. – 360.

НАПРЯМ 4. ЛІНГВІСТИКА, ВИКЛАДАННЯ МОВ, ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

ВІДТВОРЕННЯ ФОНОЛОГІЧНИХ СТИЛІЗАЦІЙ МОВЛЕННЄВИХ АНОМАЛІЙ В ПЕРЕКЛАДІ

Воротченко В. О.
студентка V курсу
факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Науковий керівник: ***Струк І. В.***
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології і перекладу
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

Наше дослідження присвячено вивченню чинників перекладності та аналізу стратегій і способів відтворення фонографічних стилізацій мовлення персонажів у перекладі англійської художньої літератури.

Актуальність запропонованої наукової розвідки визначається важливістю подальшої розбудови у сучасному перекладознавстві підходу, який буде слугувати підставою для аналізу англо-українського перекладу графонів з урахуванням їх лінгвістичних, літературознавчих та перекладознавчих аспектів формування та функціонування.

Мета дослідження – встановити оптимальні стратегії і способи перекладу фонографічних стилізацій мовленнєвих аномалій українською мовою шляхом виокремлення чинників їхньої перекладності / неперекладності.

До проблеми відтворення графонів, через які реалізується мовна варіативність, звертаються як вітчизняні, так й іноземні дослідники, втім дослідження часто обмежуються тільки вивченням певного аспекту цієї теми або описують стан ситуації на момент дослідження. Допустимість використання певних стилістично забарвлених одиниць в художній літературі постійно змінюється у бік демократизації мовлення, тому деякі елементи мовленнєвої характеристики залишаються не вивченими [1, 201; 2, 408; 4, 67].

Фонографічна стилізація або графон є одним із характерних засобів увиразнення мовлення персонажів англомовного художнього дискурсу. У дослідженні було виявлено, що, по суті, графон – це деформація графічної форми вираження лексеми з метою наблизити її до способу вимови персонажа. За функціональністю графони можуть передавати територіальний чи соціальний статус, іноземне походження, вік героя, емоційний стан, вади здоров'я тощо.

При відтворенні графонів важливу роль відіграє їхнє функціональне навантаження, яке необхідно зберегти при перекладі. Тому у дослідженні виокрем-

лено та представлено такі функції графонів, як характерологічна, емотивна та ігрова [11, 123].

Літературна теорії описує графони як засоби художньої виразності, доцільність яких пояснюється з позицій теорій очуднення / одивнення / очуження. Вперше чергу ми звертаємо увагу на зв'язок між графоном як прийомом очуднення / одивнення (від російського терміну «остранение», упровадженого В. Шкловським) та очуженням як потенційною стратегією його іншомовного відтворення [15, 67; 12, 139].

Перекладач може перекладати графон графоном, тим самим відтворюючи формальні прийоми автора твору, що є проявом стратегії форенізації, але також може адаптувати графон до особливостей реципієнта та культури за рахунок фонографічної або лексико-граматичної компенсації, забезпечуючи ефект природності викладу, що є проявом стратегії доместикації. Таким чином, ми робимо висновок, що доцільніше використовувати стратегію «золотої середини», в якій поєднуються обидва підходи [17, 91].

У дослідженні розглядаються різні типи графонів, які самі по собі впливають на вибір стратегії та способу їх відтворення. При перекладі графонів, що позначають територіальні та соціальні діалекти, перекладачі використовують широкий арсенал перекладацьких стратегій, намагаючись або зовсім ігнорувати задум автора або максимально повно відтворити їх за допомогою паралельних цільових засобів [5, 48].

Візьмемо до прикладу цитату з роману *«Pioneers»*Ф. Купера:

*– I thank **thee**, thank **thee**, Oliver; as **thou sayest**, it is almost too horrid to be remembered.* (Cooper F., Pioneers)

– Дякую, Олівере, дякую! Ти правду кажеш, це таке страхіття, що краще й не згадувати. (Фенімор-Купер Дж. Піонери або біля витоків Саксуеханни, переклад Є. Крижевича).

При перекладі фонографічних стилізацій, що відображають іншомовний акцент, перекладач послуговується значно більшою кількістю засобів відтворення, що пояснюється наявністю стереотипізованих уявлень про акцент представників різних спільнот [8, 52; 9, 160].

Для ілюстрації графонів цієї групи ми взяли уривок роману «*Pioneers»* Ф. Купера, в якому імітується акцент німця, який говорить англійською мовою:

*«**V**elcome, **v**elcome Tchooge,» – said the elder of the party, with a strong German accent. «Miss Petsy **v**ill owe me a kiss.»* (Cooper F., Pioneers)

***Ф**ітаю, **ф**ітаю, судде, – з помітним німецьким акцентом мовив найстарший. – Міс Петсі **фин**ен мені один поцілунок* (Фенімор-Купер Дж. Піонери або біля витоків Саксуеханни, с. 156, переклад Є. Крижевича).

При перекладі фонографічних стилізацій на позначення фізіологічних або вікових характеристик мовця зафіксовано найвищий рівень паралельних засобів характеризації персонажу у друготворі [6, 20].

Розглянемо приклада з роману «Flowers for Algernon» Денієла Кіза: *He **sed** sit down Charlie and make yourself **cunfortible** and **rilax**. He had a **wite** coat like a **docter** but I **dont** think he was no **docter** because he **dint** tell me to **opin** my mouth and say ah. All he had was those **wite** cards.* (Keyes D., Flowers for Algernon, p. 42)

Переклад: *Він сказав сідай* ***Чярлі*** *прилаштуйся зручніше й розслабся. Він був у білому пальті як* ***дохторь*** *але думаю він не був* ***дохторем*** *бо не попросив мене* ***роззявити*** *рота й сказати а. У нього були лише* ***оті*** *білі карти.* (Кіз Д., Квіти для Елджернона, с. 44, переклад В. Шовкуна)

В результаті бачимо, що відтворення фонологічної аномалії мовлення персонажа – це складне та комплексне явище, яке потребує подальшого вивчення та дослідження. Автор може присвоювати своєму герою різний мовленєвий портрет, змальовючи тим самим їх характер, емоції, менталітет, вади, світобачення. Перекладач повинен вловити авторський задум, виокремити певні фонологічні елементи та відтворити їх у перекладі такими самими або еквівалентними одиницями.

Література:

1. Алексеева И. С. Введение в переводоведение. Москва, 2004. 352 с.
2. Карабан В.І., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську мову. Вінниця: Нова книга. 2003. 608 с.
3. Кіз Д. Квіти для Елджернона : роман / пер. з англ. В. Шовкуна. Харків : Книжковий Клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2015.
4. Кухаренко В.А. Інтерпретація тексту. Вінниця: Нова книга. 2004. 272 с.
5. Медведєва А. О. Стратегії відтворення фонографічних стилізацій діалектної вимови літературних персонажів. *Філологічні науки в умовах сучасних трансформаційних процесів* : VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 26–27 вересня 2014 р.). Львів, 2014. С. 48–49.
6. Медведєва А. О. Особливості відтворення мовлення персонажів з розумовими вадами. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Стефаника. Серія «Філологічні науки (мовознавство)»*. 2016. Вип. 5. – С. 20–24.
7. Снікет Л. Поганий Початок: Повість /пер. з англ. А. Онишка. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005.
8. Статівка А. О. Особливості відтворення іноземного акценту в англо–українському перекладі. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.* Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов».2017. Вип. 85. – С. 52-57
9. Статівка А. О. Функціональний аспект дослідження перекладу фонографічних стилізацій .*Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2017. Вип. 86. – С. 160-166
10. Фенімор-Купер Дж. Піонери або біля витоків Саксуеханни. Київ : Веселка, 1980.
11. Шаховский В. И. Лингвистическая теория эмоций : монография / В. И. Шаховский. – Москва : Гнозис, 2008. – 416 с.
12. Шкловский В. Б. О теории прозы / В. Б. Шкловский. – М. : Искусство, 1929. – 267 с.
13. Cooper F. Pioneers or The Sources of the Susquehanna. URL : http://www.online literature.com/cooperj/pioneers

14. Keyes D. Flowers for Algernon : A Novel. New York : A Harvest Book, 2004.
15. Nida E. A. Toward a Science of Translating. Leiden : B. J. BRILL, 1964. – 331 p.
16. Snicket L. The Bad Beginning. URL:http://aaa3rd.weebly.com/uploads/5/2/4/6/52460811/the_bad_beginning.pdf
17. Venuti L. Translation, Heterogeneity, Linguistics . TTR. – 1996. Vol. 9, № 1. – P. 91–115.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

Горохова Т. О.
кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри української мови
Інституту філології
Київський університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

У роботі над формуванням граматичної компетентності майбутніх учителів важливим є врахування психологічних чинників: *мотивації, процесів мислення, пам'яті, уваги, сприймання*. Психічні характеристики вікової категорії студентства є сприятливими для особистісного розвитку та формування компетентностей, оскільки студенти вирізняються високою соціальною активністю, достатньо високим рівнем пізнавальної мотивації, сформованістю індивідуально-психічної сфери (перцептивних, мнемічних, мислетворчих процесів) [3]. Відповідно, урахування психологічних чинників студентського віку є важливою умовою формування граматичної компетентності.

Мета роботи полягає у визначенні психологічних чинників формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури.

Методика формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури спирається на психологічні та психолінгвістичні аспекти навчальної діяльності, які різнобічно висвітлені в науковій та навчальній літературі.

Розвиток мовленнєвих функцій, особливості усвідомлення мовлення розглядаються психологами і психолінгвістами (Л. Виготський, І. Гальперін, І. Зимня, М. Жинкін, Д. Ельконін, А. Маркова, А. Лурія, С. Карпова, Г. Костюк, С. Рубінштейн, І. Синиця, В. Семиченко, Л. Щерба та інші). Теоретичні основи навчання, що сприяють розвитку інтелектуальної, вольової, емоційної і мотиваційної сфер особистості, а також забезпечують її різнобічний розвиток, висвітлені в працях Б. Ананьєва, Д. Ельконіна,

В. Давидова, Л. Занкова, І. Зимньої, О. Леонтьєва, Н. Менчинської, В. Сластьоніна, В. Якуніна.

Зважаючи вікові психологічні особливості періоду студентства та спираючись на аналіз психолого-педагогічної літератури, вважаємо, що внутрішній (психологічний) процес формування граматичної компетентності студентів-філологів включає такі взаємопов'язані етапи: ***мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексії.***

Мотиваційний етап передує процесові сприймання граматичного навчального матеріалу, оскільки реалізується через опору на попередні знання та досвід студентів, проекцію на майбутню професійну діяльність та впливає на формування позитивного ставлення до навчання. Стійка внутрішня мотивація, усвідомлення значення наукових знань та практичних навичок з морфології та синтаксису для майбутньої професійної та суспільної діяльності, потреба у самовдосконаленні формують у студентів позитивне ставлення до навчання граматики, що, відповідно, підтримує інтерес до предмета, сприяє систематичності та послідовності у самостійній роботі студентів й активізації їх пізнавальної діяльності на заняттях.

Когнітивний етап пов'язаний із формуванням теоретичних знань (сприймання, осмислення, розуміння, запам'ятовування матеріалу) та передбачає свідоме оволодіння граматичними знаннями, а також способами виконання навчальних дій. Основою процесу формування граматичної компетентності є *сприймання граматичного матеріалу* – відображення в свідомості властивостей, якостей і ознак мовних одиниць, в результаті чого формуються уявлення як нижча форма знань. Вищим ступенем розуміння граматичного матеріалу є його *осмислення* – розкриття сутності мовних одиниць, засвоєння особливостей формотворення слів, побудови словосполучень та речень, усвідомлення закономірностей вживання мовних засобів у мовленні, взаємозв'язку між морфологічним та синтаксичним рівнями мови. Процес осмислення мовних одиниць граматичного рівня передбачає організацію навчальної діяльності студентів, яка супроводжується здійсненням різних логічних операцій: аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, абстрагування, класифікація, обґрунтування тощо. Результатом осмислення є *розуміння* матеріалу й *формування теоретичних понять*.

А.Коваленко виділяє три компоненти розуміння: *когнітивний* (набуті знання, обізнаність у певній галузі, лексичний запас); *операціональний* (здатність висувати гіпотези, проектувати наслідки, встановлювати асоціації, робити узагальнення, тобто мисленнєві стратегії), *регулятивно-особистісний* (тип особистості, характер мислення, рівень інтелекту, мотиви діяльності тощо) [1].

Успішному розумінню та формуванню теоретичних понять сприяє врахування процесів безпосереднього чуттєвого ознайомлення з граматичним матеріалом за допомогою особливих засобів діяльності: словесна і схематична наочність, наукова і навчальна література, технічні засоби навчання, контекст, реальні й теоретичні моделі майбутньої професійної діяльності, спілкування з одногрупниками, викладачами та представниками професії [2, 33].

Завершальним внутрішнім компонентом формування теоретичних понять граматики є *запам'ятовування*, що ґрунтується на глибокому і всебічному розумінні засвоєного матеріалу. Оскільки граматичний матеріал має зберігатися в пам'яті для практичного використання, вільного і логічного його відтворення в усній та писемній мовленнєвій діяльності, то важливо забезпечувати процес запам'ятовування як діяльності, в якій розкриваються і осмислюються нові деталі попередньо вивчених мовних явищ. Важливими при цьому є наведення власних прикладів, розвиток умінь відтворювати, переказувати, створювати тексти, осмислювати їх світоглядну, моральну, культурознавчу, естетичну, професійну спрямованість тощо. Правильна організація процесу запам'ятовування сприяє ефективному засвоєнню теоретичного матеріалу студентами, сприяє глибшому осмисленню мовних явищ, розвиває мислення, пам'ять, морально-вольові та професійні філологічні якості.

Діяльнісний (операційний) етап пов'язаний з формуванням вмінь та навичок практичного застосування знань з граматики, їхньою реалізацією у власній мовленнєвій діяльності.

Оскільки у студентському віці відбуваються суттєві зміни в структурі самосвідомості: завершується процес професійного самовизначення, вдосконалюються психічні процеси і стани, збагачується життєвий і професійний досвід, розвиваються необхідні професійні здібності, а також формується почуття обов'язку й відповідальності, самостійність і самоконтроль, то доцільним вважаємо виділити внутрішній **етап рефлексії** та самовдосконалення граматичних умінь та навичок. Здатність до рефлексії та вміння вчитися самостійно – необхідний складник процесу формування граматичної компетентності, оскільки дає змогу визначати межі своїх можливостей, шукати нові способи дій, в результаті чого формуються мотиви професійного самоствердження і самореалізації, підвищується роль самоосвіти й самовиховання в професійному становленні.

Урахування психологічних чинників навчальної діяльності забезпечує доцільність вибору педагогічних підходів, правильність застосування різних методів та засобів навчання на всіх етапах формування граматичної компетентності студентів-філологів, а також вироблення лінгводидактичних стратегій навчання.

Отже, формування граматичної компетентності у процесі вивчення морфології та синтаксису – складний процес, що, спираючись на внутрішню потребу студентів використовувати доцільні граматичні конструкцій у своєму мовленні, передбачає врахування різних видів мисленнєвої діяльності, які виявляються на чотирьох етапах: мотиваційному (формування джерела активності навчання граматики), когнітивному (врахування процесів розумової діяльності: сприйняття, усвідомлення, осмислення, розуміння граматичних процесів та формування теоретичних понять), діяльнісному (формування граматичних умінь та навичок у процесі мовленнєвої діяльності та роботи з текстами), рефлексії (усвідомлення рівня засвоєних знань та сформованих умінь з граматики задля вироблення стратегії саморозвитку у професійній сфері). Перспективи подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні комунікативно-когнітивного

підходу у формуванні граматичної компетентності майбутніх учителів-словесників.

Література:

1. Коваленко А. Психологія розуміння творчих задач: дис.… докт. психол. наук: 19.00.01. К., 2000. 395 с.
2. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / Колектив авторів за редакцією М. Пентилюк: М. Пентилюк, С. Караман, О. Караман, О. Горошкіна, З. Бакум, М. Барахтян, І. Гайдаєнко, А. Галетова, Т. Коршун, А. Нікітіна, Т. Окуневич, О. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2004. С. 33 – 40.
3. Попова О. Розвиток граматично правильного українського мовлення майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у двомовному середовищі: дис. … канд. пед. наук: 13.00.02. Херсон, 2010.

ВЕРБАЛЬНІ ТА ПАРАВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КРИТИКИ В ЕЛЕКТОРАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ НІМЕЧЧИНИ ТА УКРАЇНИ

Гридюшко О. О.
аспірант ІІІ курсу кафедри германських та східних мов
Міжнародний гуманітарний університет,
асистент кафедри іноземних мов № 2
Національний університет «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: ***Петлюченко Н. В.***
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри іноземних мов № 2
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна

Електоральний або передвиборчий дискурс (англ. *electoral discourse, нім. Wahlkampagne*) є різновидом політичного дискурсу та концептуально зорієнтованим на *критику*. Так, його основною характеристикою виступає прагнення до апологізації, тобто подання в кращому світлі свого кандидата, партії і, водночас, спрямованість на активну критику опонента у *face-to-face* комунікації [2; 4; 7]. Також критика зорієнтована не тільки на безпосередньо присутніх слухачів, але вона шукає собі і більш широке коло слухачів. Цієї концепції «не присутнього третього» (англ. *face-to-back communication*) присвячено досить багато робіт з сучасного моделювання мовної комунікації [напр.: 9, 187-208].

Основними ознаками критики у передвиборчому дискурсі є її оцінність, агональність і агресивність [8]. *Оцінність* критики у передвиборчий період пов'язана з тим, що виборці мають право і хочуть критично оцінити усі здібності потенційного переможця у перегонах, навіть того, якому вони внутрішньо симпатизують і притуляють йому свої уподобання [6]. *Агональність* критичних висловлювань найбільш яскраво прослідковуємо у створенні опозитивних «МИ:ВОНИ» диску-

рсів, які слугують для позначення межі між «своїми» та «чужими» як найбільш прототипних для передвиборчої комунікації [5, 305]. Критика суперника може мати *агресивний* характер і проявлятися у дискредитації опонента з метою доказів його/її професійної і особистісної неспроможності, і як наслідок – неспроможності зайняти посаду, на яку вона/він претендує [1].

Для визначення глибинної структури критичного висловлювання та семантичних умов *критики* було розроблено прототиповий сценарій, який презентується такою парафразою: Суб'єкт **X** <***критикує***> об'єкт **Y** за дію **P**, вказуючи при цьому на недоліки **Z** об'єкта **Y** і/або його дій **P**. Диференціатор [вказівка на недоліки Z об'єкта **Y** і/або його дій **P**] відрізняє критику від *осуду*. Слід зазначити, що критика може мати сприятливий або несприятливий характер. Як що суб'єкт **X** вказує на недоліки **Z** об'єкта **Y** і/або його дій **P** *докладно* і *ґрунтовно*, то така критика є ***сприятливою*** і сприймається об'єктом **Y** як *обговорення, розбір* або *аналіз*. Як що суб'єкт **X** вказує на недоліки **Z** *суворо* і *знищувально*, то така критика є ***несприятливою*** і сприймається об'єктом **Y** як *засудження* або *осуд*.

Серед синонімів дієслова «критикувати» в українській мові виділяємо такі, як-от: *коментувати, судити, аналізувати, докоряти, дорікати, розносити, засуджувати, розпушувати, проробляти*. В німецький мові синонімічний ряд дієслова «kritisieren» представлений ширшим діапазоном: *begutachten* (переглядати), besprechen (обговорювати), beurteilen (оцінювати, судити), *bewerten* (оцінювати), *eine Besprechung/Kritik/Rezension schreiben* (писати обговорення/критику/рецензію), [*kritisch*] *würdigen* ([критично] вшановувати), *rezensieren* (рецензувати), *urteilen* (судити), *angreifen* (нападати), *attackieren* (атакувати), *nicht akzeptieren* (не приймати), *nicht durchgehen lassen* (не відпускати), *rügen* (журити), *tadeln* (звинувачувати); *anmeckern* (придиратись), *bemäkeln* (хаяти). Як бачимо, більшість синонімів в українській мові увиразнюють несприятливий вид критики, а в німецькій мові – навіть її агресивний характер. Відмінною рисою українського критичного стратегування є активне використання українськими політиками пейоративів (напр., «скотиняка», «підстилка», «покидьок»), жаргону (напр., «ширки», «компашка») та прецедентних цитат з кінострічок («дірку від бублика він отримає, а не владу»), які важко уявити собі в німецькому публічному політичному спілкуванні у критичній площині.

Агресивність критики має значний прояв у мовленнєво супроводжувальних жестах (англ., *co-speech gestures*) мовця – адресанта критики, які, з одного боку, зорієнтовані на семантику критичного висловлювання і посилюють експліцитні (прямі/непрямі) вербальні маркери критики (нім. *falsch (неправильно, хибно), unrichtig (неправильно), der Fehler (помилка), fehlerhaft (помилково), Bruch (провал)*/укр. *неправильно, помилка, помилково, хибно, невірний, цинізм, недолік, фіаско, падіння*), синхронізуючись із головно наголошеними складами. До таких жестів відносимо жести правої або лівої руки із конфігурацією кисті у вигляді 1) кулака, 2) вказівного пальця, 3) широко відкритої долоні.

У таких випадках поряд із акцентуючими жестами критику також експлікують просодичні засоби [3], наприклад, паузи хезитації, а також засоби міміки, окулесиці та проксемики мовця, які *показують* критику і заміщують її верба-

льні експлікати. Останню групу ми пропонуємо відносити до *конклюдентних* засобів вираження критики, коли мовець замість слів (усно) або письмових повідомлень виражає критику своєю поведінкою. У деяких випадках як конклюдентна дія може виступати *мовчання*, яке в строгому (юридичному) сенсі є бездіяльністю, але з погляду засобів зворотного зв'язку (англ. *feedback channel*) адресат може сприйняти мовчання як критику.

Необхідно підкреслити, що прямі номінанти концепту «критика» та «критично» зазвичай використовуються як українськими, так і німецькими політиками, коли вони *говорять про критик*у, а не безпосередньо критикують опонентів або неприсутнього третього. Німецькі та українські політики звертаються до використання багатьох синтаксичних засобів, зокрема повторень, риторичних питань, спонукальних речень тощо, щоб сформулювати критичне висловлювання. При цьому німецькі опозиційні політики експліцитно та прямо називають суб'єкт критики, безпосередньо звертаючись до нього (напр. «*Indem Sie immer von neuem den Versuch machen,* ***Frau Bundeskanzlerin****, die Fehler Ihrer Politik anderen aufzubürden, spalten Sie Europa*» (1). Натомість українські політики частіше використовують займенники «вони», «їх», щоб відокремити себе від суб'єкта критики (напр., «*Слухайте, дорогі товариші, панове, друзі, «грантожери», як* ***вас*** *там назвати по правді – да? – спустіться з небес і підіть у село!*» (2).

Перспективними для подальшого дослідження вважаємо визначення національно-культурної специфіки стратегій критики німецьких та українських політичних діячів у період передвиборчої боротьби, опозитивних пар *свій:чужий, влада:опозиція, старе:нове, лідер:підлеглий, жінки:чоловіки* як концептуальних основ адресантно-адресатних відносин критичної риторики, контрастів вербального, паравербального та конклюдентного вираження критики в німецькомовному та україномовному передвиборчому дискурсах.

Література:

1. Зайцева Е.Л. Выражение отрицательной оценки в политическом дискурсе (опыт сравнительно-сопоставительного исследования российских и французских печатных средств массовой информации): дисс. … канд. филол. наук: 10.02.20. Чебоксары, 2006. 195 с.
2. Смоленкова В.В. Методы американской риторической критики / В.В. Смоленкова // Современная политическая лингвистика: материалы междунар. научно-практ. конф. Екатеринбург, октябрь 2003 г. Уральский гос. пед ун-т. Екатеринбург, 2003. – С. 144 – 145.
3. Сотников А.В. Просодичні засоби актуалізації комунікативно-прагматичних інтенцій у британській політичній промові (експериментально-фонетичне дослідження): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. К., 2012. 274 с.
4. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса. М.: Гнозис, 2004. 324 с.
5. Diekmannshenke H. Sprechen über Politik in den Medien. Linguistische Aspekte der Rezeption von politische Kommunikation // Semantische Aspekte öffentlicher Kommunikation. Frankfurt/Main: Peter Lang GmbH, 2002. S. 304-328.

6. Fries N. Bewertung. Linguistische und Konzeptuelle Aspekte des Phänomens // Sprache und Pragmatik. Lund: Veröffentlichung des Lunder Projektes, 1991. № 23. С. 1–31.
7. Girnth H. Sprache und Sprachverwendung in der Politik. Eine Einführung in die linguistische Analyse öffentlich-politischer Kommunikation. Berlin: De Gruyter, 2002. 172 S.
8. Klein, J. Von Gandhi und al-Qaida bis Schröder und Merkel: politolinguistische Analysen, Expertisen und Kritik // Klein, Josef. Berlin: Frank & Timme, 2016. 427 S.
9. Woolard, K. A. Bystanders and the Linguistic Construction of Identity in Face-to-Back Communication // Peter Auer, ed. Style and Social Identities. Berlin/NY: Mouton de Gruyter, 2007. P. 187–207.

Ілюстративний матеріал

1. Alexander Gaulands Antwort auf die Regierungserklärung von Angela Merkel. [Electronic resource]. Mode of access: https://juergenfritz.com/2018/03/22/gauland-bt-rede/
2. Виступ Олега Ляшка на засіданні Верховної Ради від 3 квітня 2018 року. [Electronic resource]. Mode of access: https://iportal.rada.gov.ua/uploads/documents/48883.pdf

СИСТЕМНЕ ВИВЧЕННЯ ДІАЛЕКТНОЇ СУБСТАНТИВНОЇ СЛОВОЗМІНИ

Зубрицька М. І.
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
м. Дрогобич, Львівська область, Україна

Розв’язання дослідницьких проблем з діалектології має тривалу історію та значною мірою спирається на «Атлас української мови», який уперше подає просторову варіативність нашої мови на всьому обширі її побутування. Різні структурні рівні діалектної мови нерівномірно представлені у лінгвогеографічних працях, чимало українських мікрозон не вивчені зовсім або ж інформація про них надто обмежена.

У діалектній мові відчутною є просторова варіативність у субстантивній словозміні. Тому актуальним залишається системний опис словозміни іменника, зроблений за єдиною моделлю, що може забезпечити зіставність отриманих під час фіксації і аналізу матеріалу свідчень із різних говірок.

Протиставлення на словозмінному рівні може бути зумовлене поєднанням морфологічних та синтаксичних рис, фонетичних, морфонологічних та акцентуаційних особливостей говірок. Ось чому передумовою досягнення зіста-

ності описів є застосування інваріантної наддіалектної моделі словозміни іменника, яка забезпечує максимально повне охоплення різноманітних виявів словозмінних особливостей у говірках, дозволяє з'ясувати продуктивність словозмінних типів, які беруть участь у витворенні словоформ і словозмінних парадигм, – флексій, морфонологічних альтернацій, наголосу.

Здебільшого опис словозміни іменника обмежувався кількома лексемами, які, на думку дослідників, вичерпно репрезентують словозміну, констатацією наявності у говірці певної іменникової флексії, що зазвичай не пояснювало останньої як елемента системи. Такий підхід дає неточне уявлення про словозміну як цілісну систему, позаяк чимало її виявів залишаються неохопленими. Тільки залучення всіх іменників, ексцерпованих із мовленнєвого потоку і з великих за обсягом текстів, може створити надійну базу для системного вивчення діалектної субстантивної словозміни.

Важливою проблемою української діалектології залишається вивчення словозміни іменника, характер її вияву у різних класах слів, типах відмінювання, ареалогія цих типів тощо. На сьогодні ще відсутні докладні описи словозміни в окремих говірках перехідних зон карпатського ареалу, як мовно-просторових утвореннях; не складено регіональних і загальномовних атласів, хоч протиставлення є ареально виразними. Між тим багатий матеріал для дослідження явищ словозміни та визначення її тенденцій дають саме говірки, оскільки в них словозмінні процеси відзначаються різноманітністю, що творить територіальну диференціацію мови.

Дослідження особливостей діалектної словозміни карпатських говірок можливе за умови застосування моделі-матриці та актуальне насамперед тому, що це прадавні мовні утворення, які знаходяться на межі різних українських діалектів та інших слов'янських мов. У їхній структурі можна зауважити як архаїчні так й інноваційні риси, котрі виникли в результаті міждіалектної і міжмовної взаємодії.

Інформацію про іменники неповної числової парадигми розширює опрацювання великих за обсягами текстів – записів спонтанного діалектного мовлення, в яких виявляється функціональне навантаженя певних відмінкових форм, характер поведінки словозмінних афіксів. Об'єктом нашого дослідження обрано говірки бойківського ареалу Львівщини.

Аналіз парадигматичних особливостей 20-ти бойківських говірок виявив багатогранність бойківської словозміни, значний інвентар морфонологічних альтернацій. У п'ятьох базових говірках, обраних для поглибленого вивчення, у зв'язку із збереженням архаїчних особливостей бойківської словозміни та дією фонетичних і внутрішньо парадигматичних чинників функціонує різна кількість типів словозміни – від 17 до 22. Водночас спостерігається тенденція до уніфікації типів відмінювання, якщо розглядати її в межах усього бойківського ареалу. У трьох із п'яти згаданих говірок виділено 19 словозмінних моделей і одну граматикалізовану парадигму. Модель-матриця, яку було апробовано під час діалектологічних експедицій, становила 17 типів відмінювання і одну граматикалізовану лексему, парадигма якої виявляла певні особливості.

Чоловічий рід.
Назви істот-осіб
1. *Тип (війт).*
2. *Тип (зять).*
3. *Тип (ґазда).*
4. *Тип (вуйко).*

Назви істот-неосіб
1. *Тип (кінь).*
2. *Тип (вовк).*

Назви неістот
1. *Тип (хліб).*
2. *Тип (ніж).*

Жіночий рід
1. *Тип (рука).*
2. *Тип (ґаздиня).*
3. *Тип (ніч).*
4. *Граматикалізована парадигма (мати).*

Середній рід
1. *Тип (відро).*
2. *Тип (дівча).*

Іменники неповної числової парадигми
1. *Тип (насіння).*
2. *Тип (люди).*
3. *Тип (двері).*

У бойківських говірках релевантними для формування словозмінних моделей є ознаки різного типу: семантичні – роду, істот/неістот; формальні – характер кінцевого приголосного, здатність мати повну числову парадигму. Основне протиставлення у словозміні іменника простежується по лінії категорії роду, як зазначає проф. О. Лешка, вкладено протиставлення, що сигналізує про нейтральність чи нерелевантність статевих відмінностей позначуваних реалій: жіночого роду (немаркованого щодо чоловічого); чоловічого (немаркованого щодо жіночого та середнього родів) [4, с.34-56]. До цієї категорії належать також розмежування істот/неістот, осіб/неосіб, які характеризують лише немаркований чоловічий рід. Як назви істот у бойківських говірках відмінюються деякі іменники – назви неживих предметів, напр.: *уз'мù си сùра, не моглù ур'ізати клѐца; йак си вз'мý к'імакá.* Це свідчить про дію аналогії як головного чинника уніфікаційних процесів.

Граматичний рід пов'язаний з числом; тільки в однині диференціація за родами здійснюється послідовно. Для чоловічого роду важливим є розмежування істота/неістота, особа/не особа. Іменники спільного роду класифікуються за «структурою словозмінної моделі», тобто зараховуються до певного роду згідно з характером їх контекстної родової ідентифікації.

Говіркові хитання в роді і типові відмінності теж зумовлені дією аналогії (*терп'іў бóл'ови, мýчиўс'а через т'ажкý біл'*). Їх природніше розглядати як у прямому, так і в непрямих відмінках. «Двовалентними» у мовленні виступають іменники *пóлом'ін', рáтуш, жóўч, фáл'ш, рùбц'а, б'іл'авùна,* які у різних контекстах можуть виступати як у чоловічому, так і в жіночому родах; *варйа* – у жіночому або середньому роді. Прикладами формальної диференціації родових варіантів лексем за флексіями можуть слугувати іменники *проскур/а, блек 'іт/а, дзѐр/а.*

Аналіз словозміни іменників у бойківських говірках дозволяє стверджувати, що розгалужена система давньоукраїнських словозмінних типів (класів іменників), визначених за кінцевим приголосним основи, зазнали відчутної уніфікації. Родова ознака, як визначальний фактор встановлення сучасних словозмінних типів зумовила спрощення граматичної структури, хоч більшість морфологічних явищ, відомих сучасним говорам, успадкована від різних етапів еволюції типів відмінювання іменників. Словозмінні субстантивні типи у говірках характеризуються більшою розгалуженістю і динамікою в порівнянні з літературною мовою.

Словозміні бойківських говірок притаманні чітко організовані парадигми, яким властиві внутрішньопарадигматичні та міжпарадигматичні взаємовпливи, варіантність словозмінних афіксів. Субстантивні словозмінні системи бойківських говірок зберігають низку архаїчних рис, водночас говірки являють собою відкриті системи, які активно переймають нову іменникову лексику, граматично адаптуючи її до своїх словозмінних типів. Для бойківських говірок характерна ізофункціональність словозмінних афіксів, паралелізм флексій у вираженні того самого значення, причому дублетні флексії не витісняють одна одну, а функціонують на правах вільної варіативної взаємозаміни, ситуативно звужуючи сферу вживання альтернативних форм.

Література:

1. Atlas gwar bojkowskich. T.1–7. / pod kier. J. Rigera; Wrocław – Warszawa – Kraków, 1980–1991.
2. Атлас української мови: в 3 т. / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні [та ін.]; [редкол.: І. Г. Матвіяс (голова) та ін.]. Київ, 1984–2001.
3. Зубрицька М. Типологія бойківської словозміни в ареальному аспекті. Teka Kom. Pol.-Ukr. Związ. Kult. OL PAN. 2016. С.124–130.
4. Лешка О. Говор села Убля восточной Словакии. Прага: cabinet cizich jazykú ĈSAV, 1973. 356 с.

INTERNET DISCOURS AS A LINGUISTIC PHENOMENON

Koltsova Yu. Ye.
Lecturer of Department of German and eastern languages
Faculty of Linguistics and translation
International Humanitarian university
Odesa, Ukraine

Communication in the Internet has become available relatively recently, but computer networks are rapidly getting the status of the main means in interpersonal communication.

Internet communication and Internet discourse is the subject of study of many disciplines: sociology, psychology, management, rhetoric, journalism and some others. But the linguistic aspect of Internet discourse is not developed enough. Taking note of the above, the relevance of the work is obvious. Since the beginning of 2000, Internet discourse has come to replace many other forms of communication. Being a universal means of mass and individual communication, Internet discourse enabled the instantaneous transmission of information regardless of distance and geographic location.

A huge virtual area of the Internet offers the user a wide range of platforms: media, blogs, information sites, cinema, literature, wikis projects, shops and auctions, advertising, payment and search engines, e-mail, chats, forums, messengers, social networks, radio, television, information portals, etc.

Internet communication is characterized by the following features: 1) polyphony; 2) Hypertext and interactive features of the Network; 3) anonymity and distantness.

Internet discourse, like any other type of discourse, is characterized by a number of structural and lexical-grammatical features.

This direction does not have a unified definition in the terminology. Nowadays, there are a number of definitions to define this phenomenon, the most common of which are «computer-mediated communication», «Internet discourse», «computer discourse», «electronic discourse», «virtual discourse», and «network discourse» [1].

The purpose of the Internet communication, of course, intersects with the goal of communication in general, but there are also quite significant differences. The Internet communication can be passive, for example, viewing news sites, reading various text information, visiting various web resources, downloading files, etc.; or active, like direct participation in communication, commentary on articles, use of social networks, etc.

Being artificially created, virtual discourse is not just a technical communication channel, like a phone, but is, in essence, a new medium of communication in which communicants are unknown; however, there is a direct and diverse communicative influence. That is why virtual discourse acquires many distinctive features, while preserving the properties characteristic of discourse as a whole.

The Internet discourse is the process of creating a text in combination with pragmatic, socio-cultural, psychological factors, which includes the interaction of people and the mechanisms of their consciousness which is a cognitive process. The virtual discourse is also characterized by the absence of visible social, gender and age gradation. The Internet discourse has a complex structure, it consists of a multitude of independent thematic centers: politics, economics, sports, culture, agriculture, medicine, entertainment, music, cooking, education, etc., which can be called genres [5].

There are several systems of classifications of Internet genres, depending on the time of communication, the type of subjects, the openness or closeness of the community, from multimedia and whether this genre may exist outside the Internet space or not. The most popular Internet-based genres are e-mail, chat, forum, blog, social networks. Besides, users' comments, guest books, electronic bulletin boards, various games and entertainment projects, as well as multimedia applications that support audio and video transmission, as well as file sharing between users [4] can be distinguished.

In the discursive aspect, computer communication includes plot and message, statement and reasoning, argumentation and evidence, that is, the whole terminology of scientific, business and other styles.

From the standpoint of the sociolinguistic approach, we can talk about the Internet discourse as a complete linguistic category, which combines the signs of personality-oriented and status-oriented discourse [3].

Internet discourse is a global poly-discursive generic phenomenon, which includes a large number of sub-discourses. Sub-discourse is a local element of the global discourse of the Web, which enables to characterize thematic, genre, and linguistic design of messages submitted to any site on the Internet.

Virtual genres have not completely formed yet; they will evolve and change in the minds of the development of Internet technologies. At present, we can distinguish the following most common genres of Internet discourse: chat, ICQ, social network, Internet blog, community (network communities).

References:

1. Кондрашов П. Е. Комп'ютерний дискурс: соціолінгвістичний аспект: дис. … на здобуття наук. ступеня к. філол. н.:10.02.15. Київ, 2004. 189 с.

2. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля, 2010. 844 с.

3. Яковлюк, А.А. Социолингвистические аспекты и особенности выражения агрессии в Интернете. Новости передовой науки. София: «Бял Град-БГ», 2013. С. 91– 93.

4. Crystal D. Language and the Internet. Cambridge University Press. 2001. 275 p.

5. Kalinina K. V. Peculiarities of Functioning of Computer Discourse, *Horizons of modern linguistics*. Lugansk, 2013. Vol. 4, pp. 62–64.

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ КОНЦЕПТУ ОСТРОВА В АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ (ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ ТА ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТИ)

Лозенко В. В.
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри латинської мови та медичної термінології
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Концепт острова досліджується в працях таких відомих учених, як М. Бахтін [1], Г. Гачев [2], Ж. Делез і Ф. Ґваттарі [3], Д. Ліхачова [4], В. Руднєва [5], Дж. Фаулз [6] та інші. Ж. Делез і Ф. Ґваттарі характеризують концепт острова в культурі англійців, німців, французів. Учені інтерпретують концепт острова в англійській культурі в гносеологічному сенсі цього слова (як місце набуття нових знань, досвіду). Такої ж точки зору додержується Дж. Фаулз, досліджуючи п'єсу «Буря» В. Шекспіра. Образ острова у цій п'єсі стає метафорою людського «я» (Просперо) і одночасно джерелом набуття нових знань, досвіду. Дж. Фаулз виділяє чотири компоненти, з яких складається образ острова: море, човен, моряк, лабіринт. Письменник, вивчаючи «Одісею» Гомера, також приділяє увагу корабельній аварії та жіночим образам, володаркам острова (Каліпсо, Кірка). Однак головна увага Дж. Фаулза зосереджується на «Бурі» В. Шекспіра серед інших «острівних» творів: ««Буря» в наші дні має статус індивідуального, авторського міфу, який став універсальним; і, подібно до всіх міфів, ця п'єса дозволяє робити безліч інтерпретацій, будувати лабіринт над лабіринтом» [6, с. 469].

Г. Гачев, досліджуючи «Робінзона Крузо» Д. Дефо і «Пригоди Гуллівера» Дж. Свіфта, зазначає: «Англія – це острів-корабель з «само-зробленою людиною»« (self-made man) як щоглою» [2, с. 151]. Г. Гачев виділяє два архетипи, властиві англійській етнокультурі, зокрема літературі – архетип океану й архетип моряка. Г. Гачев також відзначає, що концепт острова супроводжує образ корабля, називаючи саму Англію кораблем, хоча в його праці не надається аналіз образу корабля. Архетип моряка, за Г. Гачевим, втілюється не в кожному головному героєві «острівного» твору. Моряк – це той, хто набуває новий досвід, знання і будує навколо себе свій власний космос [2, с. 160–161]. Втіленням архетипу моряка Г. Гачев вважає художні образи Просперо, Робінзона Крузо, Гуллівера, Родерика Рендома, Джона Сільвера. За Г. Гачевим, існує два різновиди архетипу моряка: моряк як маг, чаклун, який панує на острові за допомогою чарів (Просперо). До другого різновиду вчений відносить архетипічний образ моряка як прагматика, техніка (Крузо) або споглядача (Гуллівер). Однак ми додамо, що таку класифікацію архетипу моряка не можна вживати відносно героїв «острівних» творів ХХ ст. (включаючи і другу половину), тому що образи героїв ХХ ст. більш багатогранні, вони намагаються упорядкувати не стільки навколишнє середовище, а свій внутрішній світ, знайти своє «я» і вибудувати свій внутрішній мікрокосм.

Образ корабля або човна вивчається для глибшого аналізу ядра досліджуваного нами концепту – власне острова. Тому важливу роль відіграє топос острова або, вірніше, хронотоп. Дослідження хронотопу в «острівних» творах першої половини ХХ ст. базується на роботах М. Бахтіна, Д. Ліхачова, В. Руднєва. Згідно з М. Бахтіним, хронотоп – взаємозв'язок часових і просторових координат, де перевага надається часу: «Час тут густішає, щільнішає, стає художньо-явним; простір інтенсифікується, утягується в рух часу, сюжету, історії. Ознаки часу розкриваються у просторі і простір осмислюється й вимірюється часом» [1, с. 234]. За М. Бахтіним, хронотоп визначає жанровий різновид літературного твору, мову, сюжет, образ людини тощо. Дослідник відзначає діалогічний характер взаємовідносин хронотопів у межах одного твору – вони можуть зіставлятися або протиставлятися, співіснувати, переплітатися, мінятися. М. Бахтін акцентує увагу на аксіологічній спрямованості часопростору, функцією якого у літературі є вираження особистісної позиції [1, с. 234–236].

Д. Ліхачов, досліджуючи художній час, виділяє суб'єктивний час (відчуття людиною часу, суб'єктивне сприйняття миті і тривалого періоду) і визначає його як одну з форм зображення дійсності. Така інтерпретація художнього часу Д. Ліхачовим використана у нашій роботі при дослідженні об'єктивного та суб'єктивного часу у романі «До маяка» В. Вулф. Дослідник виділяє типи художнього часу залежно від літературного напряму («відкритий» час реалізму, намагання «зупиняти» час, що зображується, у натуралізмі). Д. Ліхачов відзначає, що в «новій літературі» спостерігається тенденція до позачасовості, яка пояснюється схильністю «нової літератури» до узагальнень, універсалізації [4, с. 499].

В. Руднєв у статті «Час», що включена до «Енциклопедичного словника культури ХХ століття, висвітлює найпоширеніші концепції часу в літературі ХХ століття. Дослідник відзначає пріоритет циклічного часу в неоміфологіч-

ній літературі (Г. Гарсіа Маркес, Т. Манн, М. Пруст, С. Соколов та ін.), багатомірного часу (Дж. В. Данн), розглядає семіотичну, або есхатологічну темпоральну концепцію (лінеарний час, спрямований у протилежний бік) (М. Федоров, П. Т. де Шарден) [5, с. 77].

На сьогоднішній день поняття «хронотоп» широко вживається у літературознавстві. За допомогою хронотопу вибудовується сюжет, образ людини, визначається місце духовних орієнтирів. Сенс художнього твору уточнюється через просторово-часові характеристики. Існує багато різновидів хронотопу – хронотоп зустрічі, шляху / дороги, порогу, замку, вітальні тощо. У нашій роботі представлений хронотоп острова. Ми визначаємо острів як місце, де відбувається становлення і розвиток особистості («Утопія» Т. Мора, «Буря» В. Шекспіра, «Нова Атлантида» Ф. Бекона, «Кораловий острів» Р. М. Баллантайна, «Острів» О. Гакслі) або духовна деградація особистості («Вигнанець островів» Дж. Конрада, «Острів епіорніса», «Острів доктора Моро» Г. Веллса, «Інший острів Джона Булля» Б. Шоу, «Володар мух» В. Ґолдінга). Тема самотності чи покинутості, мотиви ініціації та подорожі тісно переплітаються з хронотопічним образом острова.

У хронотопі острова домінують просторові характеристики над часовими, бо топос віддзеркалює внутрішній стан людини (широкий острівний простір в Утопії та Бенсалемі і широкий кругозір їх жителів; обмежений малий острів Лапута й обмежений інтелектуальний рівень лапутинців). Через топонімічні особливості острова може зображуватися контраст між багатою живописною природою і бідним духовним світом остров'ян («Від моря до моря» Р. Кіплінга, «Вигнанець островів» Дж. Конрада).

Література:

1. Бахтин М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике. Москва, 1975. С. 234–407.

2. Гачев Г. Ментальности народов мира. Москва, 2008. 544 с.

3. Делёз Ж., Гваттари Ф. Что такое философия? Москва, 1998. 288 с.

4. Лихачев Д. Развитие русской литературы X–XVII веков. Поэтика древнерусской литературы: избранные работы в трёх томах. Ленинград, 1987. Т. 1. 656 с.

5. Руднев В. Энциклопедический словарь культуры XX века. Ключевые понятия и тексты. Москва, 2009. 544 с.

6. Фаулз Дж. Кротовые норы. Москва, 2002. 640 с.

СЕМИОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ДЕЦЕНТРАЦИИ В МАЛОЙ ПРОЗЕ А. ГАВРИЛОВА

Ляпин Р. С.
студент V курса факультета славистики
Научный руководитель: ***Гармаш Л. В.***
доктор филологических наук,
профессор кафедры мировой литературы
Харьковский национальный университет имени Г. С. Сковороды
г. Харьков, Украина

Наполнение понятия «деэстетизация» варьируется в научной литературе в зависимости от эстетических формаций, которым противопоставляется этот термин. Так, В.В. Бычков в контексте современного искусства понимает деэстетизацию как уход «от центральных для классического новоевропейского эстетического сознания креативных идеалов и принципов прекрасного, возвышенного, миметизма в сторону маргинальных феноменов игры, иронии и безобразного» [1]. Основным методом деэстетизации в современном искусстве является децентрация. Впервые термин был сформулирован теоретиком поструктурализма Ж. Деррида. Децентрация, по его мнению, направлена против механизма центрирования мысли – логоцентризма [6]. Освобождение от «центризмов» (метанарративов у Ж.-Ф. Лиотара) повлекло за собой создание регулятивных принципов строения постмодернистского текста: нон-селекции и фрагментарного дискурса (Д.В. Фоккема), ризоматичной «бесовской структуры» (Р. Барт), принципа «ускользания» (Ж. Делез и П.-Ф. Гваттари) [5].

Анатолий Гаврилов – современный русский писатель, творчество которого почти не освещено в литературоведении и малознакомо современному читателю. Немногочисленная критика обращается к разным аспектам его малой прозы. В частности, Е. Вежлян в своей статье указывает на авторскую маргинальность, которая стала сущностью жизни и творчества писателя. Герои Гаврилова – это люди из низов: рабочие, сельские жители, провинциалы. Города, в которых происходит действие, равноудалены от центра – Москвы. Сама проза автора по своим структурным особенностям пограничная: рубленые фразы его текстов имеют много общего с поэзией, а их ритмический рисунок в сочетании с аллитерацией и ассонансом отсылает к музыке [2]. Главной чертой гавриловской прозы, по мнению А. Голубковой, является отсутствие единства мировосприятия у главного героя: «воспринимаемая им реальность распадается на никак друг с другом не соединяющиеся фрагменты, из которых он при всем своем старании не может сложить целостную картину» [4]. Однако эти и другие черты никак не соотносятся критиками с эстетическими принципами построения децентрированного постмодернистского текста.

Деэстетизация художественного мира в рассказах Гаврилова происходит посредством децентрации на семантическом и структурно-синтагматическом уровнях организации текста.

Семантический уровень представлен двумя сквозными оппозициями – «прекрасное-безобразное» и «имманентное-трансцендентное». Они содержат оценочную информацию об объектах художественного мира, идею их подлинности или неподлинности, возможности или невозможности. В децентрированной художественной парадигме эстетика безобразного последовательно замещает классические эстетические категории прекрасного, которые, будучи умозрительно-идеальными, оказываются неподлинными, невозможными и проигрывают материальному, конкретно-бытовому миру.

Так, сквозным явлением в рассказах Гаврилова можно считать мотив рвоты. Неприглядный физиологические акт становится инструментом децентрации сферы «духовного» – прекрасного и идеального. Для примера приведем рассказ «Памятные даты», который представляет собой короткий дневник героя-алкоголика. В нем перечисляется, где, когда, на каком этапе жизни и с кем главный герой пребывал в данном состоянии, при этом на заднем плане остаются месяцы, годы, люди, города. Таким образом, память как источник положительно-невосполнимых моментов вызывает острое неприятие у героя. Материализированный мир безобразного – опьянения и рвоты – составляет контекстуальную оппозицию умозрительно-идеальному представлению о памяти.

На структурно-синтагматической уровне организации текста в рассказах Гаврилова реализуется так называемый «фрагментарный дискурс» (Д. В. Фоккема), направленный на нарушение связности повествования.

Синтаксически предложения в текстах преимущественно односоставны. Грамматическое ядро таких предложений выражается безличными глаголами, категорией состояния, инфинитивом. Безличность превалирует в рассказах, где повествователь является сторонним наблюдателем и только скупо протоколирует разрозненное увиденное, услышанное или же собственную случайную мысль. Характерно широкое использование назывных предложений, которые в функциональном аспекте содержат информацию бытийности предметного мира – мира, в случае с Гавриловым, статичного, неразвивающегося. Обычно назывные предложения представляют собой ряд никак не связанных между собой предметов, явлений, либо же связанных опосредованно, через сознание повествователя. Например, в рассказе «Письмо» назывные предложения объединяются только актриальным повествователем, предметная последовательность отсортирована по типу «большой-маленький», «животные-растения», индикатором позиции повествователя является предшествующее предложение-ремарка: «Прогулка по частному сектору за СИЗО. Дома, домишки, халупы, кошки, собаки, кусты, деревья» [3]. Другое перечисление, в рассказе «Остановимся ниже», также объединено ремаркой, которая готовит читателя к хаотичному перечислению предметов в квартире повествователя: «Ниже остановимся более подробно. Окно, подоконник, стиральная машина, телевизор, сервант, ваза, конфеты, компьютер…» [3] Такие предложения, как правило, лишены атрибутивных распространителей, которые могли бы сделать предметы «рельефнее» для читательского восприятия, эстетически их оформить. Поэтому предметы в своей факультативной, случайной бытийности не

получают статуса художественных образов, оставаясь в тексте набором общих знаков – лексем.

Фрагментарный дискурс реализуется также и в типах связи предложений в тексте – формальном и формально-логическом. При формальной связи последующее предложение цепляется за предыдущее с помощью фонетически или семантически повторяющегося форманта. Например, в рассказе «Повседневное» фонетическими формантами являются «ворона», «Воронин»; семантическим – «футбол»: «Пусто на футбольном поле, только ворона бродит. Воронин когда-то был признан самым элегантным игроком на чемпионате мира по футболу в Англии» [3]. При формально-логической связи в рядом стоящих предложениях также присутствует общий формант, однако его связующая роль вторична, поскольку логическая последовательность предложений не нарушена и позволяет увидеть общую сюжетную картину. Например, так начинается рассказ «Навоз»: «Утро холодное. В электричке пусто и холодно. В поле совсем холодно. В луже с холодной водой отражается холодное небо. Земля холодная. Черви холодные. Лопата, присыпанная осенью землей, холодная, мокрая, ржавая» [3]. Мы видим общую сюжетную картину: герой вышел из электрички, прошел через поле к своему огороду, смотрит на лопату, по которой ползают черви. Формант этой картины («холодно») – показатель включения душевного состояния человека в окружающий мир вещей.

И, наконец, в самой коллажной структуре сборника «Берлинская флейта» реализуется принцип децентрированного художественного пространства. С точки зрения тематики коллаж представляет собой набор случайных, никак не связанных между собой событий жизни. Приемы повествования варьируются от скупого телеграфного стиля-перечисления (в рассказах «Повседневное», «Наступила весна» и др.) до гротеска, фарса или иронии (в рассказах «Дорога», «Мы не пошли смотреть» и др.). Границы между этими приемами чаще стираются, оттого абсурдная серая действительность предстает в остраненном, ни на что не похожем виде («В Крым хочешь?», «Лед»).

Таким образом, в прозе А. Гаврилова децентрация как метод деэстетизации художественного мира реализуется на нескольких уровнях организации текста. Семантический уровень представлен оппозициями «прекрасное-безобразное», «имманентное-трансцентдентное», которые дают оценку тому или иному эстетическому или философскому явлению, указывают на его подлинность или неподлинность, возможность или невозможность. На структурно-синтагматическом уровне формируется фрагментарный дискурс. Связность повествования нарушается в безличных, назывных предложениях, типах связи предложений в тексте, коллажной структуре сборника рассказов.

Литература:

1. Бычков В. В. Эстетические аспекты мультимедийности в искусстве // Вестник славянских культур. 2011. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/ esteticheskie-aspekty-multimediynosti-v-iskusstve-1 (дата звернення: 05.04.2019)

2. Вежлян Е. Маргинальный материк (случай Анатолия Гаврилова) // Знамя. 2010. URL: http://magazines.russ.ru/znamia/2010/8/ve16.html (дата звернення: 05.04.2019)
3. Гаврилов А. Н. Берлинская флейта [Рассказы; повести]. URL: http://rulibs.com/ru_zar/prose_contemporary/gavrilov/1/j0.html (дата звернення: 05.04.2019)
4. Голубкова А. А. Идеальная камера хранения // Новый мир. 2011. URL: http://magazines.russ.ru/novyi_mi/2011/2/go20.html (дата звернення: 05.04.2019)
5. Грицанов А. А. Нон-селекции принцип // Постмодернизм [Энциклопедия]. URL: https://fil.wikireading.ru/41079 (дата звернення: 05.04.2019)
6. Кутырев В. А. Детерриториализация и децентрация // Философия постмодернизма. URL: https://fil.wikireading.ru/13543 (дата звернення: 05.04.2019)

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ

Подковирофф Н.
старший викладач кафедри іноземних мов гуманітарних факультетів
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

Необхідність підготовки сучасного покоління викладачів іноземних мов до міжкультурного спілкування в сфері освітнього процесу середньої і вищої школи, що стрімко набуває ознак мультикультурності, а також впровадження технологій міжкультурної освіти, зумовлена не тільки інтенсифікацією міжнародних відносин, посиленням трудової та нелегальної міграції, але й динамікою розвитку європейського науково-освітнього й культурного простору, грунтованого на демократичних засадах загальноєвропейської освітньої та мовної політики [5]. Остання, завдяки принципам рівності мов і культур, їх соціальної значущості, спрямовує зусилля викладачів рідної та іноземних мов на створення умов особливої – міжкультурної освіти, мета якої полягає у формуванні нової – полікультурної мовної особистості, здатної до ефективної міжкультурної комунікації та взаємодії [1, с. 23].

Натомість, вивчення наукових джерел засвідчує, що феномен «міжкультурна освіта» у національному науково-педагогічному дискурсі тлумачиться порізному, висвітлюючи його специфічні особливості, зафіксовані упродовж практичної реалізації певних педагогічних технологій. Найчастіше міжкультурну освіту визначають як:

– методологічний фундамент для руйнування етнокультурних та історичних стереотипів та упереджень, котрі можуть поглибити міжетнічні та міждержавні взаємини в епоху багатокультурності на основі прищеплення міжетнічної

толерантності, інтеркультурної свідомості, почуття поваги до людських прав і свобод (О. Музики);

– вчення про «освіту меншості (національних та етнічних груп, мігрантів), яка відбувається в середовищі більшості, що враховує різноманітні групи, що живуть в даній країні, чи на даному просторі, спрямоване на взаємне пізнання та розвиток вміння співжиття разом (А. Дзярмага-Чайковська);

– новий лінгводидактичний підхід, який, крім традиційної настанови: вчитися, щоб знати та діяти, поглиблюючи інтерес до взаємного пізнання учнями відмінностей народів світу, детальнішого вивчення власної культури та інокультурного середовища, орієнтує їх вчитися, щоб жити спільно, завдяки стимулюванню прагнення до міжкультурного співіснування й співробітництва з іншими (З. Ясінський);

– нову форму переходу від теоретичних знань до практичних міжнародних проектів шляхом розширення контексту навчання іноземних мов, зарубіжної літератури та країнознавства (Й. Нікіторовіч) [2, с. 48-51].

Отже, міжкультурна освіта, з одного боку, виявляє свою суть як концепція навчання дітей, молоді і дорослих у дусі розуміння і толерантного ставлення до інших культур, рас, релігій, поглядів і звичаїв. З іншого, – як сукупність інноваційних технологій навчання та виховання, спрямованих на формування крос-культурної та планетарної свідомості нових поколінь з метою визнання рівноправності всіх культур, вилучення відчуття культурної зверхності на користь міжкультурного діалогу, знищення стереотипного мислення та маргінальних поглядів тощо.

Крім того, науковці вказують на те, що міжкультурна освіта грунтується на обмінах суб’єктами навчання, лідерському управлінні даним процесом шляхом проектування міжкультурних ігрових ситуацій, конструктивного вирішення ситуативних задач, навчання методам знищення мовних та релігійних бар’єрів, що відкривають тотожності, ідентичності та акцентують увагу на розбіжностях, категоризуючи особисті потреби учасників з різних країн. Через це, переважна більшість зарубіжних науковців розглядає міжкультурну освіту як соціальний інструмент для руйнування етнокультурних упереджень та історичних стереотипів, який створює надійний фундамент для поглиблення міжетнічних та міждержавних взаємин [3, с. 146]. Зумовлено це тим, що міжкультурна компетентність як прикінцевий соціально значущий результат міжкультурної освіти визнається однією з найважливіших характеристик сучасної особистості як громадянина світу, налаштованої на міжкультурну комунікацію й спілкування в умовах культурного різноманіття народів європейських країн.

Як наслідок, готовність майбутніх викладачів іноземних мов до впровадження технологій міжкультурної освіти вбачається однією з провідних рис їх педагогічного професіоналізму. Серед показників її прояву здебільшого визначають такі:

– здібність особистості сформувати в собі чужу культурну ідентичність (знання мови, цінностей, норм, стандартів поведінки іншого комунікативного суспільства);

– здатність досягати успіху при контактах з представниками іншої культурної спільноти, навіть при недостатньому знанні основних елементів культури своїх партнерів;

– уміння розмірковувати шляхом набуття орієнтації в соціокогнітивних процесах, які породжують стереотипи, засвоєння/оволодіння концептами культури, які супроводжують процес змін ідентичності, порівняльного вивчення базових цінностей різноманітних культур (правил, цінностей та ін.), розуміння соціально-економічних та політичних реалій міжнародних відносин;

– спроможність усунення міжкультурних конфліктів та неприємностей, виявляти толерантне ставлення, створювати атмосферу співпраці [4, с. 49].

Однак, незважаючи на це, традиційна система професійно-педагогічної та лінгводидактичної підготовки майбутніх викладачів іноземних мов, а також система організації їхньої самостійно-дослідницької роботи у різних закладах вищої освіти, не досить оперативно та гнучко реагує на появу феномена міжкультурної освіти. Зокрема, й досі залишається недостатньо дослідженим й розробленим аспект лінгвопедагогічної проблеми, що стосується концептуальних засад та способів формування професійної готовності викладачів іноземних мов до застосування технологій міжкультурної освіти упродовж навчання у коасичних, гуманітарний та педагогічних університетах. Через це, у процесі професійної підготовки майбутніх викладачів іноземних мов мають місце суперечності:

– між об’єктивною необхідністю реалізації завдань міжкультурної освіти упродовж навчання іноземних мов учнівської молоді та відсутністю належного обгрунтування її сутності та специфіки;

– між бажанням майбутніх викладачів іноземних мов розвиватися в статусі ефективно діючих організаторів, експертів й диспетчерів якості міжкультурної освіти та відсутністю у змісті їхньої професійної підготовки відповідного блоку теоретичних знань;

– між особистими потребами майбутніх викладачів іноземних мов у набутті професійної готовності до впровадження технологій міжкультурної освіти та недостатньою розробленістю теоретико-концептуальних, організаційно-педагогічних і науково-методичних засад її формування під час фахової підготовки.

Актуальність і соціально-педагогічна значущість означеної проблеми, а також необхідність пошуку оптимальних шляхів розв’язання зазначених суперечностей, зумовлюють проведення подальших науково-педагогічних досліджень щодо вияву концептуальних та лінгводидактичних засад формування професійної готовності майбутніх викладачів іноземних мов до впровадження технологій міжкультурної освіти.

Література:

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання /ред. С.Ю. Ніколаєва. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.

2. Межкультурное иноязычное образование: лингводидактические стратегии и тактики: коллективная монография / ред. Е.Г. Тарева. Москва: Логос, 2014. 232 с.

3. Barmer L. Culture and Communication Intercultural Communication in the Global workplace. *Jouranal of business communication.* 2018. No 7. P. 141–161.

4. Flye Sainte Marie A. La competence interculturelle dans le domaine de l'intervention educative et sociale. *Les cahiers de I'Actif.* 1997. No 250. P. 43–63.

5. Tuning Educational Structures in Europe: Educational and Culture. Socrates-Tempus /Ed. by J. González, R. Wagenaar. Bilbao: University of Deusto; University of Groningen, 2006. 316 p. URL: http://www.eua.be/eua/en/projects_ects.jspx.

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ НЕДОВІРИ ДО СПІВБЕСІДНИКА В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Разумовська Ю. О.
магістрант факультету лінгвістики та перекладу
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Метою пропонованого дослідження є встановлення лексичних засобів вираження недовіри до співбесідника в англомовному художньому діалозі.

Матеріалом дослідження слугували контексти вираження недовіри в англомовному літературному художньому дискурсі, виокремлені методом суцільної вибірки з англомовних художніх творів.

Соціальні та політичні трансформації сучасного суспільства, взаємопроникнення та зіткнення різноманітних культур обумовлюють високу соціальну релевантність досліджень довіри як явища, що лежить в основі мирного співіснування та співробітництва людей.

Незважаючи на те, що в останні десятиріччя інтерес до проблеми довіри та недовіри у вітчизняних гуманітарних науках дуже виріс, довіра та недовіра залишаються новим об'єктом дослідження для лінгвістики. Сьогодні існує невелика кількість робіт за даною проблематикою: В.М. Савицький (2001), О.Г. Задворна (2000), О.В. Нароліна (1987), О.А. Савина (2004) О.І. Шейгал (2005), S. Donninghaus (1999), C. Gelinas-Chebat, J.-Ch. Chebat (1992), K. Jaszczolt (1995), O.T. Yokoyama (1988).

Феномен довіри розглядається у філософії як етична категорія моралі. В соціологічній теорії довіра розглядається як культурний код суспільства, спільні цінності, які переходять у соціальний капітал (Е. Дюркгейма, Р. Пантем, Ф. Фукуями, П. Штомпки); форма знання, яка використовується для рішення проблем інформаційного дефіциту у ситуації прийняття рішення (Г. Зиммель, А. Щюц); раціоналізований спосіб рішення проблем ризиків, певний вид інвестувань (Н. Луман).

Соціологічні аспекти довіри аналізуються у роботах Т.М. Мозгової, С.І. Симоненко. Педагогічний зміст цього феномену розбирають В.А. Дорофєєв і Г.Н. Роковська. Дослідженню довіри в контексті авторитета та значимих других присвяченні роботи А.А Кроника, А.Л. Свенлицького.

У вітчизняній соціальній психології Т.П. Скрипкіна вперше виділила феномен довіри в якості самостійного предмету дослідження, в основі якого лежить положення про те, що довіра відіграє роль системоутворюючого фактора в процесі взаємодії людини з різними сторонами світу, в тому числі і з іншими людьми (Скрипкина 2000).

У психології, незважаючи на велику кількість публікацій з питань довіри і недовіри, дана тема, в зв'язку з труднощами її об'єктивного вивчення, продовжує активно розроблятися (Л.Бос, В.П. Зінченко, Ю.А. Левада, Н. Луман, А .Селігмен, А.Ф. Філіпов, П. Штомка, Е. Гідденс, В.Н. Куніцина та інші). Основні теоретичні положення про довіру і недовіру були висловлені В.М. Бехтеровим, Б.Ф. Поршнєвим, В.Н. Куликовим, Т.П. Скрипкіною, В.Н. Панфьоровим, М.М. Обозовою, Д.М. Данкіним та іншими психологами.

Б.Ф. Поршнєв вважає, що довіра є вихідним психологічним відношенням між людьми в суспільстві, а недовіра виконує функцію бар'єру, фільтра особистості від впливу ззовні (Поршнев 1972).

В лінгвістиці довіру/недовіру трактують як семантично пов'язані модальні категорії, як прояви багатовимірної семантичної категорії оцінності.

Семантично зв'язані категорії «довіра» і «недовіра» можна віднести до числа семантичних і понятійних категорій егоцентричної спрямованості, які представляють собою типову бінарну опозицію, яка відображатиме двоякість сприйняття людиною навколишнього світу. Одним з типів відносин між ними є відношення протилежності, тобто вони є протиставними поняттями.

Головним лексичним засобом вираження недовіри виступає дієслово *disbelieve* та його похідні *disbelief* та *disbelieving(ly)*, а також негативна форма дієслова *believe*. Дана лексика використовується як власне у репліках, які виражають недовіру:

«Weren't you once the caretaker here? When you.., when.. .» But he couldn't finish. He couldn't say it. Why no, sir. I ***don't believe*** *so» (*Salinger, 67).

«I ***can't believe*** *Rodney was okay about it,» Ruth said. «You only spoke to him for a few minutes. How can you tell anything from that?»* (Ishiguro, 117).

Недовіра експлікується не тільки в прямому мовленні персонажів, але і в авторскому коментарі:

He raised his eyebrows in ***disbelief*** (Meyer. Twilight, 249).

Наступною частотною групою лексем, які виражають недовіру, характеризуються словами *incredulous, incredulously, incredulity*, які вживаються в словах автора:

*«I decided it didn't matter,» I whispered. «****It didn't matter?****» His tone made me look up – I had finally broken through his carefully composed mask. His face was* ***incredulous****, with just a hint of the anger I'd feared* (Meyer. Twilight, 160).

Наступним поширеним лексичним засобом маркування недовіри в авторському коментарії слід визнати слово *doubt* та його похідні:

«But absolutely nothing. I ***doubt*** *very much if you opened your textbook even once the whole term.* ***Did you****? Tell the truth, boy» (*Salinger, 17).

*Her eyes squinted. «Since when do you listen to rap?» «I don't know,» I said. «A while.» «You like this?» she asked doubtfully. «Sure» (*Meyer. New Moon, 92).

Крім того, недовіру у авторському коментарі позначає слово *skeptical* та його похідні, наприклад:

*«He said we weren't dangerous?» His voice was deeply skeptical (*Meyer. New Moon, 162).

Таким чином, на лексичному рівні модальне значення недовіри номінується дієсловом *disbelieve* та його похідними *disbelief* и *disbelieving(ly)*, а також негативною формою дієслова *believe*. Дана лексика використовується як власне у репліках, які виражають недовіру, так і в авторському коментарії. В авторському коментарі використовуються слова *incredulous, incredulously, incredulity*, омонім *doubt* та його похідні, а також слово *skeptical* та його похідні.

Література:

1. Поршнев Б.Ф. Контрсуггестия и история (Элементарное социально-психологическое явление и его трансформации в развитии человечества. М.: Наука, 1972. С. 18-52.
2. Скрипкина Т.П. Психология доверия. М.: Академия, 2000. 263 с.
3. Highsmith P. The talented Mr. Ripley. London: Vintage 1999. 249 p.
4. Ishiguro K. Never let me go. London: Faber and Faber, 2005. 288p.
5. Meyer S. New moon. London: Atom, 2009. 497 p.
6. Meyer S. Twilight. London: Atom, 2009. 434 p.
7. Salinger J.D. The Catcher in the rye. St.Petersburg : Anthology, 2009. 256 p.

ТЕМАТИЧНА ГРУПА «ТЕРОРИЗМ» У СУЧАСНОМУ ГАЗЕТНОМУ ДИСКУРСІ

Сікорака В. І.
аспірант кафедри загального мовознавства,
класичної філології та неоелліністики
Науковий керівник: ***Чемес В. Ф.***
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри загального мовознавства,
класичної філології та неоелліністики
Інституту філології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Декілька останніх десятиліть стан безпеки у світі значно погіршився. До основних проблем, які сьогодні становлять загрозу для безпеки людства, належать збройні конфлікти, терористичні акти, екстремізм і сепаратизм, організована злочинність, загроза застосування зброї масового знищення, ведення гібридної війни тощо.

Зазначені види загроз міжнародній безпеці існували і раніше, проте у сучасну епоху глобалізації та розвитку системи масової комунікації висвітленню зазначених проблем приділяється значна увага у засобах масової інформації, зокрема у їх електронній версії, що сприяє швидкому поширенню інформації. Зокрема, у ході проведеного аналізу тематики висвітлюваних у ЗМІ подій встановлено, що приблизно 15–20% належить висвітленню проявів тероризму.

1. Відповідно до вищевикладеного виділяємо в межах газетного дискурсу електронних видань тематичну групу «тероризм», яка структурно складається із ядра, навколоядерної зони та периферії. Класифікацію лексем на ядро та периферію здійснюємо шляхом наявності у структурі значення слова інтегральних та диференційних сем. Ядро ТГ «тероризм» формують усі лексеми з прямим значенням «тероризм», «терористична діяльність» як у німецькій, так і у чеській та українській мовах. Навколоядерну зону формують лексеми, які характеризуються наявністю у семному складі інтегральних сем. Периферію тематичної групи становлять лексичні одиниці, які характеризуються наявністю у структурі значення меншої кількості інтегральних та більшої – диференційних сем і слабкими семантичними зв'язками з ядром поля [2, с. 4–5].

У межах тематичної групи «тероризм» виокремлено ряд тематичних підгруп та мікропідгруп, утворених за принципом поля, що відповідно структурно складаються з ядра, навколоядерної зони та периферії. Отже, тематичне мікрополе «Прояви тероризму» має ядро, яке у німецькій і чеській мовах формують прямі номінації поняття «теракт», наприклад, нім.: *der Terrorakt, der Terrortat, die Terrorhandlung*; чес.: *teroristický útok, teroristický čin*, укр.: *теракт, терористичний акт, дія терористичного характеру.* На периферії підгрупи знаходяться лексеми, які характеризуються наявністю великої кількості диферен-

ційних сем відносно ядра тематичної підгрупи, наприклад, чес.: *požár, zajmout, destabilizovat*; нім.: *der Brand, der Geiselnahme, destabilisieren;* укр.: *літак, вибух, підрив* [6; 5; 1; 4].

2. З'ясовано, що у тематичній групі «тероризм» німецької, чеської та української мов наявні полісемантичні, синонімічні, антонімічні та гіперо-гіпонімічні відношення. Так, на думку Ф. П. Філіна, двома найважливішими та конструктивно значущими видами семантичних зв'язків у структурі лексико-семантичних груп є синонімічні та антонімічні відношення У ЛСГ «Суб'єкти терористичної діяльності» виокремлюємо синонімічний ряд на позначення особи-смертника: чес.: *sebevrah, sebevražedník, sebevražedný atentátník.* Ядро мікрополя «Прояви тероризму» у німецькій мові формує синонімічний ряд «теракт»: *der Terrorakt, der Terrortat, die Terrorhandlung.* Основними суб'єктами боротьби як із регіональним, так і з міжнародним тероризмом виступають передусім спецслужби та спеціальні відділи поліції, тому ядро тематичної підгрупи «Суб'єкти боротьби з тероризмом» становить синонімічний ряд «спецслужба», у німецькій мові: *der Geheimdienst – der Nachrichtendient*, у чеській мові: *tajná služba – zpravodajská služba – tajná policie*. У німецькій мові лексеми *der Geheimdienst* і *der Nachrichtendient* є абсолютними синонімами та можуть бути повними еквівалентами чеських *tajná služba* та *zpravodajská služba.* Словосполучення *tajná policie* частково включає значення «спецслужба», оскільки є «державним органом виконавчої влади, яка поєднує активи поліції та спецслужб», тому воно виступає семантичним синонімом у цьому синонімічному ряду [3, с. 287; 5; 6].

У складі ТГ «тероризм» німецької, чеської та української мов прослідковується також еквівалентна антонімія, наприклад, нім.: *terroristisch – antiterroristisch;* чес: *teroristický – protiteroristický*; укр.: *терористичний – антитерористичний*, контекстуальна антонімія, наприклад, нім.: *die Terror-Organisation – der Geheimdienst, der Nachrichtendienst;* чес.: *teroristicka organizace – tajná služba, zpravodajská služba, tajná policie;* укр.: *терористична організація, незаконне збройне формування – спецслужба, контррозвідка* [6; 5; 1].

3. Назви тематичних груп, їх підгруп та мікропідгруп базуються на родовидових відношеннях. Аналіз лексики за тематичними групами забезпечує системний підхід при тлумаченні лексем відповідної семантики, наприклад, лексеми *Kyberterrorismus – Cyberterorismus – кібертероризм; Staatsterrorismus – Státní terorismus – державний тероризм, Religiöser Terrorismus – Nábožebský terorismus – релігійний тероризм, Nationalterrorismus – Nacionalistický terorismus – національний тероризм*, що у своєму семантичному складі мають значення «вид тероризму»; *der Angreifer, der Attentäter, der Anschläger*; *utočník, atentátník*; *нападник, злочинець*, які у своєму семантичному складі мають значення «суб'єкти тероризму» тощо [6; 5; 1; 4].

Література:

1. Офіційний веб-сайт Служби безпеки України. URL: https://ssu.gov.ua/.
2. Стернин И. А. Методы описания семантики слова. Ярославль, 2013. 34 с.
3. Филин Ф. П. Очерки по теории языкознания. Москва, 1982. 336 с.

4. BBC News Україна. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/search/?q=%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%80.
5. Idnes.cz/Zprávy. URL: http://www.zprávy.idnes.cz.
6. Spiegel-Online. URL: http://www.spiegel.de.

ЗНАЧИМОСТЬ И СИМВОЛИЧНОСТЬ СЛОВА *ХЛЕБ* ДЛЯ ЧЕЛОВЕКА В ЭКСТРЕМАЛЬНЫХ УСЛОВИЯХ

Стаценко О. М.
аспірант II курсу
Науковий керівник: ***Радчук О. В.***
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри слов'янських мов
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

Общеизвестно, что ментальность каждого индивидуума формируется на основе значимых и символичных объектов и событий, которые, в свою очередь, вносят ценностно-смысловое наполнение в жизнь человека. Символизм хлеба является неопровержимым фактом на протяжении всей истории человечества. Бесспорно, хлеб занимал главенствующее положение для выживания человека, оказавшегося в угрожающей для существования ситуации.

Писатель А. И. Солженицын, выходец из Украины, которая всегда славилась своими плодородными землями и выращиванием зерновых культур, в своих произведениях, посвященных судьбам людей, прошедших лагеря, неоднократно обращается к образу хлеба, подчеркивая его первостепенность и значимость. При этом автор часто прибегает к пунктуальному описанию самого процесса поедания этого продукта. *«Тогда достал* ***хлебушек в белой тряпочке и, держа тряпочку в запазушке, чтобы ни крошка мимо той тряпочки не упала, стал помалу-помалу откусывать и жевать. Хлеб он пронес под двумя одежками, грел его собственным теплом*** *– и оттого он не мерзлый был ничуть»* [3, с. 30]. В приведенном примере четко прослеживается нарочито нагроможденное употребление исключительно уменьшительно-ласкательных суффиксов *-ушек-, -очк-, -ушк-, ежк-*. Таким образом автор заостряет внимание на доминирующей, краеугольной актуальности образа хлеба для человеческого выживания. В среде, где для ежедневной коммуникации используется низконормативная, грубая, жаргонная, а, зачастую, и арготическая лексика, приведенные высказывания принципиально выделяют этот символический продукт из общего ряда описываемых объектов. Неслучайным является и употребление дублированного наречия *помалу-помалу*, которое, без сомнения, дает понимание и осознание того, что персонаж получает как удовлетворение физическое (он не будет голоден), так и удовольствие от самого

неспешного поглощения простой, но столь ценной в трудных жизненных обстоятельствах пищи.

В экстремальных условиях является немаловажным осознание самого наличия еды без актуализации ее количества. Ощущения насыщения приходит от мысли, что у человека есть еда, а не от количества поглощаемой пищи. *«**Есть надо – чтоб думка была на одной еде,** вот как сейчас эти кусочки малые откусываешь, и языком их мнешь, и щеками подсасываешь – и такой тебе духовитый этот хлеб черный сырой»* [3, с. 31]. Применение автором старославянского слова из пассивного лексического запаса *думка*, которое сохранилось в активе украинского языка, но для русского является несвойственным, вместо стандартного *мысль* придает глобальной значимости процессу утоления голода. Подобное явление принято называть этническим билингвизмом или диглоссией, что является характерным для этнически неоднородного общества или проявляется в различных общественных микроструктурах. В нашем случае, индивидуум, ограниченный в свободе передвижения и постоянно контактируя с носителями других языков, воспринимает их речь как родную. В условиях крайней нужды и лишений стираются языковые рамки и грани, а общей проблемой является вопрос выживания. Употребление ненормативного предлога ***на** одной еде* в отличие от общепринятого *об* помогает активизировать восприятие важности пищи. Дальнейшее дополнение краткой адъективной формой *малые,* стоящей после определяемого субъектива *кусочки*, придает ощущение нарочитой торжественности трапезе, поскольку краткие формы характерны для высокого стиля. Напротив, в данном контексте не наблюдается контрастной оппозиции. По-особенному прочитывается и адъектив *духовитый*, образованное от слова *духъ*, носящее «общеславянское происхождение индоевропейской природы, имеющее тот же корень, что глаголы *дохнуть, дышать*» [1, с. 123]. Хлеб *черный, сырой* чрезвычайным образом становится таким особенным, тотемным образом, дающим человеку возможность дышать в смысловом значении «жить». Глагольные формы, описывающие этапы поглощения пищи *откусываешь, мнешь, подсасываешь*, употребленные во втором лице единственного числа создают впечатление полной реальности процесса, происходит невольное отождествление с персонажем. Созданный глагольный ряд подчеркивает чувство насыщения, получения удовольствия от вкуса хлеба и осознания восполнения жизненных сил и энергии, столь необходимых для преодоления сложных экзистенциональных условий. Таким образом, историческое, эпохальное значение хлеба не утратило своей актуальности для поддержания жизненных сил человека и по сей день.

В местах лишения свободы, находясь в состоянии постоянной нужды и лишений, люди используют хлеб вместо такого столового прибора как ложка, которая в вышеобозначенном положении становится не только вполне заменимой, но зачастую и предметом роскоши. Постоянно испытывая чувство голода, человек понимает ценность каждого грамма продукта и, не желая оставлять ни капли драгоценной пищи, содержащей, возможно, решающую толику для поддержания жизненно необходимых сил и энергии, прибегает к помощи хлебной корки. Нужно заметить, что традиция употреблять даже пищу в жид-

ком виде посредством хлеба, поддерживалась человечеством с очень древних времен. Некоторые народы, например, африканские, арабские поддерживают эту традицию и сейчас. Поэтому и в условиях выживания индивидуум не отягощает себя размышлениями о средствах поглощения пищи, его заботит лишь сама пища. *«Доел Шухов пайку свою до самых рук, однако голой корочки кусок – полукруглой верхней корочки – оставил.* ***Потому что никакой ложкой так дочиста каши не выешь из миски, как хлебом.*** *Корочку эту он обратно в тряпицу белую завернул на обед, тряпицу сунул в карман внутренний под телогрейкой, застегнулся для мороза и стал готов, пусть теперь на работу шлют»* [3, с. 32]. Интересным является фразеологическое выражение *доел до самых рук,* в значении «полностью съесть всё содержимое, что было в наличии». Не зарегистрированный лексикографическими источниками, данный фразеологический оборот является окказиональным. Во «Фразеологическом словаре русского литературного языка» А. И. Фёдорова находим синонимическое выражение *до последней капли*, которое употребляется в разговорном стиле, является экспрессивным и имеет то же значение: «1. Всё без остатка, до дна (выпив, осушив), 2. Всё целиком» [4, с. 124]. Но писателю было явно недостаточно экспрессии, заключенной в данном литературном фразеологизме, и он отдал предпочтение авторскому, несущему необычайную внутреннюю нагрузку и эмоциональную напряжённость. Дабы не ослабить созданную экспрессию, автор подкрепляет ее в следующем предложении синонимичным наречием разговорного стиля в переносном значении *дочиста*, содержащем равносильную использованному окказионализму семантику: «1. До чистоты. Отмыть д. 2. перен. Ничего не оставляя, совсем, целиком (разг.). Съесть все д.» [2, с. 391]. Неслучайно А. И. Солженицын заостряет внимание на адъективах для описания корки хлеба: *голой* (в переносном значении)*, полукруглой, верхней.* Благодаря этому представляется возможным четко репрезентировать как содержимое (*голая* корка, что значит «без хлебной мякоти»), форму продукта, так и его местоположение на хлебном батоне.

Проведенный анализ незначительного языкового материала свидетельствует о том, что значимость и символичность слова *хлеб* для человека, находящегося в экстремальной ситуации значительно возрастает, более того, данный продукт питания становится архиважным для выживания и поддержания жизненно необходимых сил и энергии.

Литература:

1. Крылов Г. А. Этимологический словарь русского языка. Санкт-Петербург, 2005. 432с.

2. Ожегов С. И.; Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка. Москва, 2006. 2153 с.

3. Солженицын А. И. Рассказы. М. Современник, 1989. 301 с.

4. Федоров А. И. Фразеологический словарь русского литературного языка. Москва, 2008. 880с.

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Струк А. В.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри фахових методик і технологій початкової освіти
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

Значні зміни в освіті, зокрема і у вищій, ставлять нові вимоги до якості підготовки майбутніх вчителів початкової школи. Проблема формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя зазнає актуалізації у зв'язку з модернізацією змісту шкільної освіти в Україні, що, згідно з вимогами Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, спрямована на становлення мовленнєво-мовної особистості, яка володіє нормами усного і писемного спілкування та вільно використовує мовні засоби в різних професійних ситуаціях. Вимоги до розвитку мовленнєво-мовної особистості відображено також у новій редакції Державного стандарту початкової загальної освіти. Тому, задля ефективного здійснення педагогічного процесу та розвитку комунікативної компетентності в учнів, учитель початкових класів має володіти певним рівнем сформованості комунікативної компетентності.

Теоретичні засади компетентнісного підходу закладені в працях багатьох сучасних учених (В. Байденко, І. Зимня, Л. Карпова, А. Маркова, О. Пометун, А. Хуторський та ін.). Дані напрацювання послужили теоретичною основою для розкриття в нашому дослідженні особливостей формування комунікативної компетентності майбутніх вчителів початкової школи.

Поняття компетентнісного підходу виводяться із взаємозалежних понять «компетентність» та «компетенція».

Схарактеризуємо насамперед поняття «компетентність». У педагогіці під поняттям «компетентність» розуміють інтегровану здатність, що складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці, а у визначенні, запропонованому європейськими країнами: компетентність (competency) – це здатність успішно задовольнити індивідуальні й соціальні потреби, діяти й виконувати поставленні завдання [1, с. 9].

За Дж. Равеном, компетентність – це специфічна здатність, необхідна для ефективного виконання конкретної дії у певній галузі, що включає знання, предметні навички, способи мислення, відповідальність за свої дії [5, с. 43].

Відтепер з'ясуємо поняття «компетенція». За словниковими джерелами, компетенція – це добра обізнаність із чим-небудь [3].

А. Хуторський визначає компетенцію якісним продуктом сукупності знань, досвіду, умінь та здібностей, що сприяють ефективному вирішенню питань у певній діяльнісній сфері, та трирівневу ієрархію компетенцій: ключові, загальнопредметні, предметні і вважає, що до компетенцій належить сукупність взаємопов'язаних знань, умінь, навичок, способів діяльності [7, с. 58-64].

Дещо по-іншому тлумачить поняття «компетенція» О. Пометун [4], яка розкриває передусім як коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи. У межах своєї діяльності особа може бути компетентною або некомпетентною в певних питаннях, тобто мати компетентність у певній сфері діяльності.

Таким чином, зростає значущість особистісно орієнтованого підходу до організації процесу формування комунікативної компетентності майбутніх вчителів початкової школи.

Поняття «комунікативна компетентність» визначається авторами порізному. Так, у науковій літературі під комунікативною компетентністю розуміють складне багатовимірне утворення (Л. Петровська); володіння певною системою вмінь і навичок міжособистісного спілкування (Г. Рурік); систему внутрішніх ресурсів (О. Боровець); рівень сформованості міжособистісного досвіду спілкування (Ю. Ємельянова).

Сучасні українські науковці (С. Мартиненко, О. Савченко) вважають основними структурними компонентами комунікативної компетентності мовну, мовленнєву та соціолінгвістичну компетенції [2].

На їхню думку, мовна компетенція – це інтегральне явище, що охоплює цілу низку спеціальних здібностей, знань, умінь, навичок, стратегій і тактики мовленнєвої поведінки, настановою для успішного здійснення мовленнєвої діяльності в конкретних умовах спілкування. Це засвоєння, усвідомлення мовних норм, що історично склалися у фонетиці, лексиці, граматиці, орфоепії, семантиці, стилістиці української мови та адекватне їх використання в педагогічній діяльності у процесі спілкування та навчання учнів рідної мови в початковій школі.

Мовленнєву компетенцію вчені розглядають як уміння адекватно й доречно практично застосовувати мову в конкретних ситуаціях спілкування і навчання, використовуючи задля цього як мовні, так і немовні та інтонаційні засоби виразності мовлення.

Соціолінгвістична компетенція, на їхню думку, є інтегративним утворенням, оскільки акумулює знання та вміння, необхідні для соціального аспекту застосування мови визначається динамікою соціальної стратифікації суспільства, культурною орієнтацією його громадян. Все це загалом характеризує відносну стабільність, традиційність і посилює збереження культурологічної лінії у процесі формування професійного мовлення.

Визначені компоненти є складовими для формування комунікативної компетентності майбутніх вчителів початкової школи. Вони не протиставляються один одному, оскільки відображають багатозначність і складність дефініцій, що розглядається, а також допомагають більш повному його розумінню й тлумаченню [3].

Отже, зважаючи на вище сказане, можемо зробити такий висновок, що комунікативна компетентність є важливою складовою для формування компетентнісних вчителів початкової школи, адже вони зможуть успішно використовувати набуті знання, вміння і навички у своїй подальшій роботі.

Література:

1. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентносного похода в образовании // Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. 2004. 40 с.
2. Мартиненко С. Сучасні підходи до формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкової школи // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки : педагогічні науки (14). С. 85–89.
3. Новий тлумачний словник української мови : у чотирьох томах. Т. 3. / укладачі: В. Яремко, О. Сліпушко. Київ : Видавництво «Аконіт», 1999. 927 с.
4. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти // Рідна школа. 2005. № 1. С. 65–69.
5. Равен Джон. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / пер. с англ. Москва : «Когито-Центр», 2002. 396 с.
6. Федоренко Ю. П. Комунікативна компетенція як найважливіший елемент успішного спілкування // Рідна школа, 2002. № 1. С. 63–65.
7. Хуторський А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированного образования // Народное образование. 2003. № 2. С. 58–64.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

Фурт Д. В.
старший викладач кафедри іноземної філології та перекладу
Донецький національний університет економіки та торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

Головною особливістю перекладу економічних текстів – є точність передачі інформації. Переклад економічних текстів вимагає від перекладача не тільки відмінного знання мови, а й наявності спеціальних знань економічної теорії та розуміння особливостей спеціальної термінології. Економічна наука має свої власні терміни.

Проблему перекладу економічних термінів українською мовою розглядали: Н. Александрова, Л. Борисова, В. Даниленко, В. Карабан, Ф. Циткіна та інші. Особливого значення для нашого дослідження мають роботи О. Селіванової, Т. Кияк, Є. Мисуно, В. Слеповича, С. Польскої.

Головним завданням перекладу економічних термінів є підбір одиниць однієї мови, еквівалентних одиницям іншої мови з метою якнайповнішої передачі сенсу; якнайправильніше здійснити переклад явищ, наявних в економічних реаліях різних країн. Досягти правильно перекладу можна у разі виявлення еквівалентних українських термінів. Завдання перекладу ускладнюється тим, що багато термінів з’явилися в українській мові досить нещодавно і явища, які

вони позначают лише починають формуватися під впливом українських економічних реалій або відсутні зовсім. Тому абсолютно точного перекладу певного терміна інколи дати неможливо адже умови здійснення економічної діяльності різні у різних країнах. Тобто, без глибокого знання економічних явищ, переклад термінів буде неадекватний.

Економічні тексти мають цілий ряд специфічних лексико-граматичних особливостей, серед яких:

1) наявність великої кількості економічної лексики, представленої економічними термінами;

2) наявність у текстах стилістичних відхилень від літературних мовних дефініцій (особливо в економічних документах);

3) наявність скорочень та абревіатур, більшість з яких використовуються тільки в економічних текстах та документах (повідомленнях, рішеннях, звітах);

4) група слів та термінів, які отримали назву «хибних друзів перекладача» (наприклад, «figure» – цифра, «data» – дані» та інші слова;

5) широке використання в текстах особливих ідіоматичних виразів та фразеологічних сполучень, які не вживаються в загальнолітературній мові.

Головні вимоги до терміна вчені визначають [3; 8]: 1) системність, 2) наявність класифікаційної дефініції, 3) прагнення до конкретизації та прозорої внутрішньої форми у межах терміносистеми, 4) стилістична нейтральність та відсутність конотацій, 5) інваріантність: відсутність варіантів та синонімів тощо.

У навчальному посібнику «Письмовий переклад спеціальних термінів» Є. Місуно наголошує на таких прийомах перекладу: дослівний переклад (калькування), транскрипція та транслітерація, семантичний еквівалент або функціональний аналог, експлікація, поєднання кількох прийомів перекладу, повне копіювання [5, с. 45-49].

Дослівний переклад (калькування) полягає «в перекладі по частинах слова або словосполучення з подальшим з'єднанням частин [4, с. 38]. Часто головна частина терміна може передаватися прикметником, також можлива зміна порядку компонентів [5, с. 45]. Наприклад: mortgage tax – іпотечний податок, income statement – *звіт про доходи* тощо.

Транскрипція є «передача англійського терміна українською шляхом відтворення за допомогою українських літер його звукового вигляду (фонемного складу)», а транслітерація – «передача терміна за допомогою відтворення його графічної форми (літерного складу)»[4, с. 37]. Такі прийоми доречно використовувати при перекладі назв фірм та організацій. Наприклад: *Special Systems Industry – Спешл Системз Індастрі*. Якщо в назві організації є загальновживані слова, то їх коректно передавати за допомогою транскрипції, транслітерації, калькування або семантичного еквівалента [5, с. 47].

Семантичний еквівалент або функціональний аналог – такий прийом перекладу, який передбачає «використання існуючих українських слів, які повністю або частково відображають значення англійського терміна» [5, с. 47]. Так наприклад, для словосполучення *capital productivity* в українській мові є термін *фондовіддача*.

Наступним прийомом перекладу англійських термінів є експлікація або описовий переклад, який використовується в тому випадку, якщо підібрати еквівалент українською мовою неможливо. Спосіб полягає у передачі значення слова шляхом його опису або пояснення. Словосполучення *market auction* можна перекласти за допомогою описового перекладу, як *торгівля цінними паперами методом аукціону.*

У деяких випадках можливе поєднання декількох прийомів перекладу одночасно: Так наприклад використання калькування та транслітерації або транскрипції; транскрипції та описового перекладу тощо. Прикладом є словосполучення *quality control engineering – техніка контролю якості*. При повному копіюванні англомовного словосполучення термін передається латиницею [5, с. 49].

Тож, перекладаючи англійські терміни українською мовою, необхідно враховувати сферу їх застосування та контекст, а також смислові зв'язки між компонентами в термінах-словосполученнях. Серед основних прийомів перекладу термінів розглядаємо: підбір еквівалента, дослівний переклад (калькування), транскрипція та транслітерація, семантичний еквівалент або функціональний аналог, експлікація, поєднання кількох прийомів перекладу, повне копіювання англійського словосполучення.

Література:

1. Кияк Т.Р., Науменко А.М., Огуй О.Д. Теорія та практика перекладу: підручник для студентів вищих навчальних закладів (Німецька мова). Вінниця: Нова книга, 2006. 592 с.
2. Мисуно Е. А., Шаблыгина И.В. Перевод с английского языка: практикум : учеб.пособие. Минск: Аверсэв, 2009. 255 с.
3. Мисуно Е. А., Баценко И.В., Вдовичев А.В., Игнатова С.А. Письменный перевод специальных текстов: учебное пособие. М.: ФЛИНТА: Наука, 2013. 256 с.
4. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля. К: 2006. 716 с.

ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ

Фурт Д. В.

старший викладач кафедри іноземної філології та перекладу
Донецький національний університет економіки та торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

Викладання професійної термінології в багатьох випадках зводиться до введення нових лексичних одиниць в процесі читання спеціальних текстів як носі-

їв інформації. У подібній ситуації необхідність оптимізації процесу навчання термінологічної лексики стає очевидною.

Проблема формування термінологічної компетентності студента-іноземця вирішується дослідниками з позиції різних підходів: системного, аксіологічного, технологічного, діяльнісного, професійно-особистісного, компетентнісного, контекстного тощо. Кожен з підходів, будучи типом наукового пізнання, відображає різні сторони об'єкта дослідження і тому найбільшу ефективність набуває у взаємозв'язку з іншими підходами. Процес формування термінологічної компетентності студента, є складним механізмом, тому застосування цього комплексу підходів до вивчення системи формування термінологічної компетентності студентів-іноземців, буде найбільш ефективним.

Системний підхід є основоположним, загальнонаукових методом аналізу будь-якого досліджуваного педагогічного явища. Н. Блауберг, Є. Юдін відзначають, що системний підхід виступає як загальнонауковий методологічний напрямок, який ставить своїм завданням розробку принципів, методів та засобів вивчення об'єктів, що становлять систему [2, с. 157-190]. В. Афанасьєв трактує систему як сукупність компонентів, взаємодія яких породжує (інтегративні, системні) якості, не притаманні її складовим компонентам [1]. Елемент – це мінімальна структуроутворюючих одиниця системи, що володіє структурною специфічністю. Важливою ознакою системи є її інтеграційний характер.

Таким чином, системний підхід дозволяє розглянути формування термінологічної компетентності студентів-іноземців та визначити її структуру, взаємозв'язки між елементами всередині системи та з зовнішнім середовищем; вивчити принципи функціонування системи формування даної якості в педагогічній діяльності, а також процес управління системою. Застосування системного підходу в педагогічній діяльності, дозволяє побудувати узагальнену модель системи за допомогою методів системного аналізу та моделювання. Найбільш значущі досягнення системного підходу покладені в основу будь-якої педагогічної технології. Концептуальні засади технологічного підходу висвітлені в роботах В. Беспалько, Ю. Кабанского, Н. Кузьміної, Г. Селевко, Н. Тализіна та інших.

Згідно з методологічним принципом С. Рубінштейна, особистість проявляється та розвивається в діяльності. Навчально-пізнавальна діяльність студента, є тією діяльністю, в результаті якої формуються його професійні якості, тим самим розвивається і його особистість. Ця діяльність визначає область потенційного розвитку особистості, що пов'язано з об'єктивними вимогами до студента.

Формуючи систему термінологічної компетентності студентів-іноземця в процесі вивчення української мови, одним із завдань є активізація пізнавальної діяльності студента, яка передбачає перенесення центру ваги з передачі готових знань на розвиток творчих. Вирішенню цієї проблеми сприяє побудова освітнього процесу на основі компетентнісно-орієнтованого підходу. Ідея компетентнісно-орієнтованої освіти – один з відповідей на питання про напрямки модернізації освіти.

Закономірність переходу до компетентнісної моделі освіти, як вважають В. Болотов та В. Серіков, визначається тим, що традиційна модель по суті своїй дисгармонійна, оскільки замість цілісного соціокультурного досвіду студен-

ти фактично освоюють лише частину його, в першу чергу знаннєвий компонент [3]. Введення компетентнісного підходу до вищих навчальних закладів нашої країни виступає також найважливішим завданням інтеграції України в європейський освітній простір відповідно до Болонської угоди

Формування компетенцій базується на досвіді діяльності того, хто навчається. Цю точку зору, засновану на досягненнях теорії навчання (Ж. Піаже, Л. Виготський, П. Гальперін, Н. Тализіна та інших), розділяють багато європейських та українських експертів. Щоб навчитися спілкуванню, потрібно спілкуватися. Не можна навчитися української мови, не говорячи українською. Формування компетенції залежить від активності студентів.

Виходячи з даного положення, одним з найважливіших шляхів вирішення завдання впровадження компетентнісного підходу вбачається в пошуку та побудові навчального процесу на основі методів активного навчання. Під активними методами навчання ми розуміємо такі способи організації навчального процесу, які забезпечують включення студентів в активну взаємодію та спілкування в процесі їх пізнавальної діяльності.

Практика української та зарубіжної педагогіки має широкий спектр методів навчання, що забезпечує інтерактивний режим особистісної взаємодії студентів, особливо ефективні, на нашу думку, технологія «портфоліо», метод проектів, ігрові технології, всі різновиди педагогічної технології кейс-стаді (метод інциденту, аналіз ситуацій тощо), технологія малих груп, модульно-компетентнісна технологія. Одним з найважливіших умов, без яких реалізація даних технологій стає неможливою, є принципова заміна статусу викладача: від переважно «транслятора знань» до позиції «організатора освітніх ресурсів».

Аналіз сучасних підходів дав змогу зробити висновок, що провідні ідеї діяльнісного, особистісно орієнтірованного, особистісно-діяльнісного, акмеологічного, контекстного, підходів об’єднує компетентнісний підхід.

Даний підхід інтегрує принципи: 1) діяльнісного підходу, так як компетентність безпосередньо проявляється в діяльності та пов’язана з виявленням, постановкою та рішенням безлічі проблем та завдань; 2) особистісно орієнтованого підходу, який орієнтується на особистість, її потреби та можливості, на її цілі та цінності, становлення духовно-моральних якостей; 3) аксеологічного підходу, так як компетентність розуміється як неодмінний атрибут та одна з вершин професіоналізму, яка визначає цілеспрямованість, прагнення, готовність та здатність особистості до здійснення певної діяльності; 4) контекстного підходу, який передбачає навчання студентів через «занурення» в контекст професійної діяльності.

Компетентність являє собою не простий набір знань та вмінь, а складно організовану, ієрархічну структуру, яка утворює цілковито нову якість, що проявляється у взаємодії особистості зі своїм соціокультурним оточенням. Її можна розглядати як комплексну систему конкретних компетентностей, що забезпечують людині ефективне задоволення власних потреб.

Компетентна людина – ініціативна, здатна до співробітництва, роботи в групі, вміє оцінювати ситуацію, логічно мислити, добувати, відбирати й аналі-

зувати інформацію. Індивід може стати компетентним тільки після отримання ним адекватної інформації, знань і практичного досвіду.

Поняття «компетентність» знаходиться нині в епіцентрі світової думки, так як воно розкриває якісно нові перспективи розуміння завдання школи, життєвих результатів освітньої діяльності. В основі концепції компетентності лежить ідея виховання компетентної людини, яка не лише має необхідні знання, але й уміє діяти адекватно, відповідально, професійно [3].

Виходячи з вищесказаного, можна констатувати, що компетентність – це результат освіти, який виражається в оволодінні студентами іноземцями конкретними способами діяльності.

Тож процес формування термінологічної компетентності студентів-іноземців – складний багатостороннім механізм, тому застосування певного комплексу підходів сприятиме ефективному формуванню досліджуваного феномену. Серед підходів ми виокремлюємо: діяльнісний, компетентнісний та системний підходи. Кожен з підходів, як тип наукового пізнання, найбільшу ефективність набуває у взаємозв'язку з іншими підходами.

Література:

1. Афанасьев В. Г. Научное управление обществом (опыт системного исследования). Москва : Политиздат, 1968. 384 с.
2. Блауберг И. В. Системный подход в социальном познании. Исторический материализм как теория социального познания и деятельности. Москва, 1972. С. 157-190.
3. Тараненко І. Розвиток життєвої компетентності та соціальної інтеграції: досвід Європейських країн. За ред. І. Г. Єрмакова. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільстві. Київ : «Контекст», 2000. 336 с.

НАПРЯМ 5. ФІЛОСОФІЯ, СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНЕ ЗНАННЯ, МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

АГНОСТИЦИЗМ ЯК ОСНОВНА ПРОБЛЕМА ГНОСЕОЛОГІЧНОГО ВЧЕННЯ І. КАНТА

Андріясова А. В.
студентка ІІ курсу Економіко-правового коледжу
Науковий керівник: ***Крижановська Т. О.***
кандидат філософських наук,
доцент кафедри мистецтвознавства і загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Іммануїл Кант безперечно є одним із найвидатніших філософів усіх часів. Саме він є основоположником класичної німецької філософії. Філософія І. Канта досить складна для вивчення та сприйняття, але той, хто заглибився у проблематику кантівського вчення, зрозуміє його актуальність і значення для сучасної науки. Головними темами вчення І. Канта є людина, вивчення можливостей людського пізнання, встановлення його меж. Теорія про природу пізнання дуже велика для розгляду тема, яка містить багато аспектів. У проблемі пізнання І. Канта можна виділити наступні теми: апріорне та апостеріорне знання, агностицизм, феномени та ноумени, поняття трансцендентального та трансцендентного. Кожна з цих тем потребує глибокого вивчення. Для більш детального розгляду хочу взяти тему агностицизму та пов'язаних з нею понять кантівської філософії – феноменів та ноуменів. Тому метою цієї роботи є визначити у чому ж полягає агностицизм І. Канта та дослідити поняття феноменів та ноуменів.

Розглянемо загальне поняття агностицизму. Агностицизм – це філософська позиція, що існує в теорії пізнання та теології, визначає принципово неможливим пізнання метафізичних істин [1]. Простіше кажучи, агностицизм заперечує можливість пізнання об'єктивної дійсності інакше як через її об'єктивні прояви. Я вважаю, що агностицизм І. Канта слід взяти в лапки, тому що він не був повним агностиком, тобто не повністю заперечував, що людина пізнає світ тільки своїми органами чуттів і ніяк інакше. Він заперечував можливість пізнання об'єктивного світу та досягнення істини, те, що людина завдяки своєму розуму може осмислити світ таким, який він є насправді. І. Кант визнавав, що людина може осягнути світ настільки, наскільки це можливо завдяки чуттєвому досвіду. Але при цьому неможливо сказати, що Кант не був прихильником агностицизму: він також вважав неможливим пізнання будь-яких абсолютних основ дійсності. І. Кант стверджував, що не існує абсолютного пізнання світу

та визнавав за необхідність існування так званих «речей-в-собі» (ноуменів), які є справжнім джерелом людських відчуттів. Ноумени – недоступні для людського сприйняття явища. Людина нічого не може знати про те, які є речі насправді, нам дано сприймати їх як явища, тобто нам дані тільки враження, які вони на нас справляють завдяки нашим почуттям. Для теоретичного сприйняття світ «речей-у-собі» закритий. Але існує світ явищ (феноменів) – світ тілесних речей, мислимих розумом. Філософ вважав, що людська здатність сприйняття феноменів безмежна. Головне питання полягає в тому, наскільки відповідають «речі-в-собі» «речам-для-нас», або в якій мірі феномени можуть надати нам інформацію про ноумени. У людини по-особливому влаштовані органи чуттів та розум, тому не свідомість узгоджується з реальними речами, а навпаки, речі – з формами свідомості. Тобто, «Ми самостійно наділяємо світ власними початковими, вродженими знаннями та пізнаємо в дійсності те, що самі ж в неї вклали», – пише Дмитро Гусєв [2].

Наприклад, ми дійсно вважаємо, що існує час, але якщо замислитися, то можна зрозуміти, що час існує тільки у людській дійсності. Якщо б не було людини, то невже світ би залишився таким, яким він є зараз? Звісно, ні. У світі не будо б істоти, яка могла б подивитися на світ очами людини і назвати один предмет – деревом, інший – твариною. Жодна істота не могла б подивитися на дійсність через призму цих понять. Ми занадто звикли до свого сприйняття світу і дійсно вважаємо, що це і є світ. Наше сприйняття реальності глибоко засіло у нашому розумі, і ми не помічаємо, що реальність зовсім не є такою, якою її прийнято уявляти.

«Якщо під ноуменом ми розуміємо якусь річ, оскільки вона не є об'єктом нашого чуттєвого споглядання, – бо ми абстрагуємося від нашого способу споглядання її, то маємо ноумен у негативному сенсі. Якщо ми розуміємо під ноуменом об'єкт нечуттєвого споглядання, то допускаємо особливий спосіб споглядання, а саме інтелектуальне споглядання, яке, одначе, є нам чужим, і навіть його можливості ми не можемо збагнути; такий ноумен мав би позитивне значення» – писав І. Кант [3, с. 192]. З цього зрозуміло, що поняття ноумена служить для обмеження вимог до почуттєвості і тому завжди має тільки негативне застосування.

Без «речей-у-собі» не може бути світу явищ. Світ «речей-у-собі» відкривається практичному розуму, який керує вчинками людини та встановлює принципи моральних дій. З цього зрозуміло, що людина – істота, спроможна діяти не тільки з егоїстичних цілей, але й відповідно до загальних принципів моралі. Людина існує одночасно у двох світах: чуттєвому та осягнутому розумом. Тому діє та підпорядковується одночасно законам природи та законам загально прийнятої, осягнутої розумом, внутрішньої моралі. І. Кант стверджував, що чуттєвість та свідомість абсолютно відмінні, але синтезують між собою. Таким чином, чуття без поняття – сліпі, а поняття без чуттів не мають змісту.

Підводячи підсумки, необхідно підкреслити, що теорія агностицизму має, на наш погляд, цілий ряд позитивних моментів. Дійсно, людина не може володіти повною картиною світу. Кожна істота має свій устрій і ми можемо сприймати світ у силу та у відповідності з цим устроєм. Було б нерозумно заперечу-

вати існування «речей-у-собі» і вважати, що наш досвід є єдиною існуючою моделлю пізнання Всесвіту, тобто стверджувати, що наше бачення світу є єдиним вірним його трактуванням. Пізнання Всесвіту в цілому – неосяжна мета, якою задається майже кожна людина, що вміє мислити. Але, в той же час, в агностицизмі можна виявити нерозв'язне протиріччя між сутністю і явищем.

Література:

1. Лобко А. Додаткові питання з філософії. URL. https://studfiles.net/ preview/1593935/page:2/
2. Гусев Д. – Краткая история философии. URL: eurasialand.ru/txt/ gusev/53.htm
3. Кант Іммануїл. Критика чистого розуму / Пер. з нім. та приміт. І. Бурковського. К.: Юніверс, 2000. 504 с.

ІВАН КАВАЛЕРІДЗЕ ЯК ТЕАТРАЛЬНИЙ РЕЖИСЕР І ДРАМАТУРГ

Будянський Д. В.
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Федорова А. В.
магістрант інституту культури і мистецтв, образотворче мистецтво
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
м. Суми, Україна

Іван Кавалерідзе – знакова постать української культури, видатний митець, який здійснив вагомий внесок у збагачення вітчизняної та світової мистецької спадщини, новатор і авангардист. Відзначаючи його енциклопедичні знання, різнобічну обдарованість, яка була втілена у справжні шедеври скульптури, образотворчого мистецтва, кіно, театру, драматургії сучасники назвали І. Кавалерідзе «українським Мікеланджело» [4].

У своїй творчості він, як справжній геній, реалізовував новаторські, оригінальні рішення, які випереджали час. Крім того, не можна не брати до уваги усі складнощі творчого самовираження митця в часи радянського тоталітаризму. Тому не дивно, що багато ідей і здобутків майстра отримали належне визнання лише після його смерті.

Сучасні мистецтвознавці, аналізуючи значну творчу спадщину І. Кавалерідзе, ґрунтовно досліджують його художні пошуки, новаторські ідеї, масштабність розкриття тем в багатьох видах мистецтв. Проте, творча діяльність нашого видатного земляка (він народився на Роменщині Сумської області) у галузі театрального мистецтва, наразі мало досліджена.

Іван Кавалерідзе звернувся до драматургії вже у зрілому віці. На той момент у нього вже був багатий досвід керування аматорськими і професійними коле-

ктивами в Ромнах; дружба з Л. Курбасом, Б. Глаголіним, М. Терещенко; робота з Н. Ужвій, Л. Сердюком, С. Шагайдою та іншими корифеями української сцени, яких він запрошував до співпраці у своїх кінокартинах [2].

І. Кавалерідзе почав писати п'єси для театру у надзвичайно складний, драматичний для творчої інтелігенції час. Жертвами тоталітарної системи стали М. Куліш, І. Кочерга та інші талановиті митці.

П'єси для провідних театрів створювали кілька ідеологічно-схвалених владою драматургів, які ревно оберігали свої позиції від нових імен. І. Кавалерідзе не дивлячись на те, що був членом союзу письменників, не мав підтримки з боку літературного і театрального керівництва.

Звертаючись до історичного сюжету, філософської притчі, конфліктної ситуації, він створював п'єси, які не знаходили підтримки у теоретиків соціалістичного реалізму, які віддавали перевагу героїко-романтичним інсценізаціям і побутовим комедіям [2].

Драматургія І. Кавалерідзе була тісно пов'язана із тією епохою, з розвитком європейського театрального мистецтва другої половини XX ст. Проте, водночас, в ній наявні ознаки художньої індивідуальності митця, тяжіння до експресіоністичних форм.

У той період в Україні активно розвивались «Молодий театр», «Вільний театр» Поділля, театр ім. І. Франка у Вінниці, а згодом і «Березіль» у Харкові. Звідси неповторність, оригінальність та енциклопедична обізнаність як самого драматурга, так і його героїв в усіх п'єсах.

Як автор сценаріїв до більшості своїх кінокартин І. Кавалерідзе добре володів законами драматургії, розумів специфіку побудови сценічних подій, мав великий арсенал літературних засобів, завдяки чому промови персонажів з його п'єс були надзвичайно експресивними, виразними та колоритними.

В архіві Кавалерідзе можна знайти переписку з чиновниками з Міністерства культури і окремими режисерами, відгуки рецензентів, нові варіанти п'єс з внесеними правками та інші матеріали, які дають можливість скласти більш точний і повний портрет І. Кавалерідзе як режисера і драматурга.

У драматургічному доробку І. Кавалерідзе дванадцять завершених п'єс, з яких лише 4 були поставлені на сценах різних театрів. Серед них «Вотанів меч», «Перекоп», «Перша борозна», «Григорій і Параскева», «Вершник на вздибленому коні», «Яв», «Миша в порожній корзині», «Білі лебеді і миргородська калюжа», «Сіль», «Куб, куля, тарілка», «Мати недородила» та ін. [2].

Характерними особливостями драматургічного стилю митця були критичне осмислення сучасних для нього подій та сатирична спрямованість. У багатьох п'єсах піднімалась проблема збереження людської гідності та самосвідомості.

У героїчній поемі «Перша борозна» (1969 р.) автор звернувся до найбільш складного мистецького жанру – історичної драми, в основу якого покладені події з минулого власного народу. Це було нелегко, адже чимало історичних фактів в той час фальсифікувалися, замовчувалися, архіви знищувалися.

Сюжетну композицію драматург побудував в експресіоністичній манері. Головного героя показано в різних іпостасях, насамперед важке дитинство на каторзі, куди було заслано його батька, нелегке й виснажливе навчання, пере-

бування у в'язниці. Фінальною метафорою у п'єсі стали слова маленького хлопчика: «Діду, я випущу свого снігура! Я не можу…Я не хочу, щоб він сидів у клітці!». У в цих словах виражена головна ідея твору [1]. У п'єсі прослідковується емоційне наповнення епізодів, яскравість і типажність дійових осіб, вчинки яких розкриваються в гострих конфліктах.

П'єси «Сіль», «Куб, куля, тарілка», «Мати недородила» та ін. були гостросатиричним відгуком на радянську дійсність, яка знищувала особистість і перетворювала людину на шукача мізерних життєвих благ.

У п'єсі «Вершник на здибленому коні» показаний процес морального занепаду тих, хто спочатку був носієм гасел про рівність [2].

Твори «Перша борозна», «Григорій і Параскева» присвячені національним геніям. У них показано не тільки їх неординарність, але і прагнення до самостійності у вчинках.

Створюючи узагальнені історичні обриси народного буття, особливо тогочасного побуту, змальовуючи психологічний портрет людини у різних, часом драматичних колізіях, драматург робив акцент на доброті, засуджував зло у будь-якому прояві, славив народ, який виплекав такого борця, дав йому силу і мудрість для перемоги.

Один із найвидатніших українських режисерів В. Оглобін, який поставив усі чотири п'єси роменського митця в різних театрах України справедливо зазначав, що драматургічна творчість І. Кавалерідзе стала «…відкриттям, хоч автор не завжди враховував специфіку театру. Ми часто обговорювали матеріали кожної п'єси, шукали кращі варіанти. У ті часи до митця ставилися з особливою упередженістю. Всі мої спроби провести його п'єси через Міністерство культури закінчувалися поразкою» [1].

Прорив цей режисер здійснив у 1967 р. на сцені Харківського академічного театру ім. Т.Г.Шевченка. В. Оглоблін поставив героїко-романтичну драму «Перекоп». Потім вона увійшла до збірки «П'єси сезону» і була удостоєна найвищої на той час театральної премії. Драматург майстерно переробив кіносценарій «Вершник на здибленому коні» на психологічну драму «Перша борозна», яка у березні 1970 р. була поставлена на сцені Сумського театру драми і музичної комедії ім. М. Щепкіна в інтерпретації І. Рибчинського під назвою «Старики» [3]. Головну роль – Петра Запорожця зіграв артист В. Будянський. А згодом у 1972 році вперше в історії українського театру він зіграв роль Г. Сковороди у виставі «Григорій і Параскева». За цю роботу В. Будянський був визнаний кращім молодим актором 1972 року і отримав схвальний відгук самого І. Кавалерідзе [2].

Театральна критика досить стримано оцінювала драматургічні здобутки І. Кавалерідзе, хоча деякі п'єси були відзначені різноманітними нагородами. Його твори були досить складними для режисерів і акторів, оскільки були створені у кінематографічній манері, характерними рисами якої були поділ дійства на велику кількість епізодів, майже цілковита відсутність монологів, психологічних півтонів, висока динаміка розгортання подій [4].

У своїх драматургічних творах автор звертав увагу на новизну, значущість, невідомі грані здавалося б звичайних явищ навколишнього життя. Усе було підпорядковано обраній темі, задуму, естетичному осмисленню.

Таким чином, можна вважати п'єси І. Кавалерідзе, написані у дуже складний в політичному, соціальному та ідеологічному контексті час, високохудожніми творчими української драматургії. А їх інсценізація здійсненна талановитим режисерами і акторами є важливою сторінкою вітчизняного театрального мистецтва.

В цілому новаторські пошуки І. Кавалерідзе у галузі театрального мистецтва потребують подальших мистецтвознавчих досліджень.

Література:

1. Гращенко Т. Г. Замыслы не увидевшые рампы :монография. Сумы, 1987. 113 с.
2. Зінич С. Г. , Капельгородська Н. М. Іван Кавалерідзе : монографія. Київ: Мистецтво, 1972. 175 с.
3. Капельгородська Н. М. Іван Кавалерідзе.Життя і творчість: монографія. Київ: Кий, 2002. 206 с.
4. Иван Кавалеридзе: Сборник статей и воспоминаний: юб. выпуск/ под ред. Е.С.Глущенко. Киев, 1988. 179 с.

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦИКЛУ ФОРТЕПІАННИХ ПРЕЛЮДІЙ ВАСИЛЯ БАРВІНСЬКОГО

Вавренчук І. І.
кандидат мистецтвознавства, викладач
Хмельницький музичний коледж імені В. І. Заремби
м. Хмельницький, Україна

Трагічна доля Василя Барвінського та його творчість є об'єктом неабиякого зацікавлення та дослідження багатьох музикознавців. Окрім визначення особливостей музичної мови композитора (гармонії, фактури, форми), науковців особливо цікавить питання загального стилістичного спрямування його різножанрових творів. Л. Кияновська, О. Козаренко, Л. Ніколаєва, Н. Кашкадамова, С. Павлишин, О. Кушнірук та інші у своїх дослідженнях виявляють ознаки того чи іншого стильового напряму, знаходять у творах композитора елементи імпресіонізму, символізму, постромантизму, не залишаючи поза увагою й сецесію.

Зауважимо, що ідеї сецесії як стильового напряму виявилися близькими творчо обдарованій, витонченій, високоосвіченій натурі В. Барвінського. Його життя, творчість, викладацька діяльність були прикладом високого служіння та самовіддачі Мистецтву, Музиці й Красі. Підкреслимо, що сам тип мислення композитора перегукувався із естетико-стильовими засадами сецесії. Високий ступінь селективності засобів, що панував у мистецьких колах початку XX ст.,

приводив митців до особливого зацікавлення певними музичними жанрами. В. Барвінський, як композитор-естет, обирає для втілення власних творчих ідей передовсім камерно-вокальні та камерно-інструментальні жанри. Саме вони слугували композитору творчою лабораторією, у якій він експериментував із формою, гармонією, фактурою. Водночас у кожному відносно невеликому за обсягом творі композиторові вдалося втілити глибоку, щиру та емоційну сповідь своєї душі.

У становленні В. Барвінського як високоосвіченого митця із широким світоглядом важливу роль відіграли роки навчання за кордоном (1907-1914). Зденек Неєдли та Вітезлав Новак дали майбутньому композитору ґрунтовну професійну базу з теорії, поліфонії, гармонії та композиції. Слід зауважити й те, що саме перебування В. Барвінського у Чехії мало для композитора неабияке значення. Підкреслимо, що архітектура, скульптура, образотворче мистецтво цієї країни наприкінці XIX на початку XX століття зазнавали активних різностильових впливів, з-поміж яких виділяється й сецесія. Варто лише пригадати ім'я таких архітекторів, як Б. Охманн, Ян Котерей (учень О. Вагнера), творіння яких буквально розцвічували цілі вулиці, квартали, зрештою, й цілі невеликі міста, які відвідував композитор.

Не можна також не згадати ім'я художника, скульптора, архітектора А. Мухи – особистості, яка стала не лише символом своєї країни, але й символом європейської сецесії.

Особливий дух стародавнього міста, естетизм, ідеї насолоди красою, гармонією, що витали у різних колах митців Праги, здійснили на композитора певний естетичний вплив, викристалізувавши власний художній світогляд. Цікавим з цього погляду є те, що, повернувшись до Львова 1915 року та обійнявши посаду директора Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка, В. Барвінський запрошує для оздоблення інтер'єру Модеста Сосенка – художника, творчість якого також овіяна новітніми впливами. Нагадаємо, що у «розписах плафонів та стін музичного інституту відображено українських народних музикантів: бандуристів, лірників, трембітарів, скрипалів, які водночас обрамлені орнаментами, що нагадують мотиви гуцульських вишиванок» [2].

Серед розмаїття нових мистецьких напрямів початку XX століття В. Барвінського особливо зацікавили такі, що «виявилися близькими його витонченій, творчо обдарованій особистості: імпресіонізм, сецесія, постромантизм. Натомість напрями, спроектовані на «масову свідомість», зорієнтовані на психологію натовпу, що і часто ігнорували свідомість і внутрішній світ особистості (урбанізм, заангажоване мистецтво, так званий соцреалізм, футуризм тощо), були чужими його чутливій натурі» [3, с. 16].

У фортепіанному циклі прелюдій композитор яскраво продемонстрував ці стильові захоплення. Як відзначають дослідники, в окремих прелюдіях відчувається стилістика імпресіонізму. Зокрема, С. Павлишин підкреслює «імпресіоністичне спрямування першої (G-dur) та четвертої (b-moll) прелюдії» [6, с. 28]. О. Німилович та М. Герега вбачають впливи імпресіоністичної стилістики у другій прелюдії (Fis-dur)[5, с. 20-21]. У четвертій прелюдії «відчувається вплив ранніх прелюдій Рахманінова» [1, с. 10]. П'ята прелюдія цик-

лу «пізньоромантичного спрямування» [6, с. 29]. Таке стильове різнобарв'я демонструє одну із типових сецесійних рис: «багатосторонній синтез жанрів і стильових знаків» [3, с. 18], що породжує явище «семантичної гри». Таким чином, широко застосовується «комбінаторно-монтажний принцип, в основі якого вільне оперування цільними історико-культурними блоками, робота за стильовою моделлю» [4, с. 31]. О. Козаренко відмічає два принципи організації музичної матерії –діалог та полілог. У першому випадку композитор діалогізує з «однією конкретно визначеною стильовою моделлю, що стає центральним камертоном-орієнтиром розуміння всього твору чи його фрагменту» [4, с. 31]. У другому – явище полілогу постає у вигляді «семантичного багатоголосся, контекстуальної поліфонії, постійної змінності стильового коду» [4, с. 32]. У музичній матерії фортепіанних прелюдій В. Барвінського часто використовуються різноманітні стилістичні знаки. Під час прослуховування мимоволі в пам'яті випливають окремі музичні асоціації, однак такі слухові алюзії далекі від прямого музичного цитування чи запозичення. У цьому випадку – це лише завуальовані знаки окремих епох, стилів, напрямів. Традиційно цикл фортепіанних прелюдій передбачає чергування різнохарактерних музичних мініатюр. З одного боку В. Барвінський, дотримується такої концепції, створивши цикл із різнохарактерних композицій, однак з іншого, – кожна прелюдія трактується як самодостатній музичний твір, подекуди з розгорнутими структурним вирішенням (I та V прелюдії), оригінальним гармонічним наповненням, багатим фактурним нашаруванням тощо.

У циклі фортепіанних прелюдій В. Барвінського, можемо констатувати, характерні ознаки сецесійного стилю, які тонко проникають у різні пласти музичної мови, а сецесійний принцип стилістичної гри стає провідним у розвитку музичної думки. Залежно від ситуації стилістичного діа– чи полілогу композитор обирає відповідні характерні засоби музичної виразності. В одному випадку простежуємо ускладнення гармонічної мови, використання вільних формальних рішень, хроматизацію музичної тканини, в інших моментах, навпаки, – перевагу модальних гармоній, прозорої гармонічної вертикалі, оперування традиційними структурними рішеннями. Відзначимо, що такий принцип проявляється як в межах циклу, так і у внутрішній будові окремих прелюдій, чим визначається сецесійна природа мовостилю В. Барвінського.

Література:

1. Герега М. «Прелюдії» Василя Барвінського: структурно-стильовий аналіз. *Василь Барвінський в контексті європейської музичної культури* : статті та матеріали / ред. – упоряд. О. Смоляк. Тернопіль, 2003. С. 5-12.

2. Калиновська І. Стилістичні особливості інтер'єрів громадських приміщень Галичини кінця XIX – початку XX ст. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vpu/Myst/2009_15_16/statti/Kalynovska.pdf (дата звернення 1.03.2019).

3. Кияновська Л. Творчість Василя Барвінського і художні стилі XX ст. *Василь Барвінський і українська музична культура. Святкова Академія присвяче-*

на 110-річниці від дня народження В. Барвінського. 16 березня 1998 р. : статті та матеріали / упоряд. О. Смоляк. Тернопіль, 1998. С. 15-18.

4. Козаренко О. Семантична «гра» в музичній мові Василя Барвінського. *Василь Барвінський і українська музична культура* : статті і матеріали. Тернопіль, 1998. С. 31-35.

5. Німилович О. Фортепіанна творчість Василя Барвінського. Дрогобич. 2001 с.

6. Павлишин С. Василь Барвінський. Київ. 1990 с.

ВЗАЄМОВІДНОШЕННЯ ЗАХІДНОГО І СХІДНОГО ТИПУ МИСЛЕННЯ В СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ

Василишина О. В.
студентка І курсу спеціальності «Правознавство»
Інституту права, економіки та міжнародних відносин
Науковий керівник: ***Крижановська Т. О.***
кандидат філософських наук,
доцент кафедри мистецтвознавства і загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Питання про взаємовідношення Заходу та Сходу як великих геосоціальних та культурно-цивілізаційних утворень має давню історію. І західну, і східну цивілізацію представляють багато культур – кожна із своїм неповторним «обличчям». Однак, можна виділити загальні риси, які будуть характеризувати дану культуру як західну або східну, і головне, що їх буде відрізняти – це певний тип мислення, на якому базується соціальна практика. Тож в якості мети цієї роботи визначимо короткий аналіз проблеми взаємовідношення західного і східного типу мислення та його особливості і характер в сучасній культурі.

«Время, в которое мы живем, исключительное, – писав понад чверть століття тому Н.І. Конрад. – Это безусловно один из важнейших по своему историческому значению поворотных моментов всемирной истории; будущее, возможно, покажет, что даже самый важный из пережитых до сих пор человечеством» [1]. У сучасному світі питання про певне протиставлення, а, з другого боку, взаємопроникнення західного та східного типів мислення є дуже актуальним. Сучасність демонструє багато схожостей та відмінностей у цих типах культури.

Полюс Схід–Захід в XX столітті виявив найбільш сильний вплив на розвиток людської цивілізації. Схід та Захід побудовані не лише на різних географічних та соціо-культурних реаліях, а й на специфічному баченні людини, що проявляється, наприклад, у різних родинних, медичних, економічних практиках, воєнних спрямуваннях тощо. Багато фахівців визначають суттєву різницю

світоглядів Заходу і Сходу. Для Заходу характерне розподілення буття на ієрархії і порядки, які покликанні долати хаос шляхом організації певного порядку. А Схід навпаки, замість розділення Хаосу і Космосу, виходить із взаємного поглинання їх.

Людина також розуміється по-різному. «Особистість західної цивілізації сприймає світ як поле для самоутвердження розуму та волі суб'єкта, а «людина Сходу» виступає як частина вселенського порядку, де її призначення полягає у тому, щоб не порушити природні та космічні закони буття» [2, с. 7]. Тобто «східна людина» намагається стати частиною буття та сприймає його як щось вічне, а «західна людина» пізнає та перетворює навколишній світ в якості комфортного для себе. Різниці самоутвердження «західної» і «східної» людини визначаються спрямуванням релігії як одного з системо утворюючих цивілізаційних чинників. Західна релігія (католицизм, протестантизм) спрямована на постійне освоєння світу, а східна релігія (буддизм, даосизм, конфуціанство) спрямована на збереження національно-культурних цінностей та на внутрішньому пізнанні цих цінностей.

Серед проблем, які постають перед сучасною західною цивілізацією можна відмітити декілька основних, на нашу думку. Пріоритет чуттєвих насолод, слабка відповідальність за продовження роду, спрямування до гедонізму усе це є одним із чинників, який сприяє депопуляції в країнах Заходу [3]. Це дозволяє іншим цивілізаціям боротися за життєвий простір та стверджувати свою систему цінностей. На мою думку, конфлікт між цивілізаціями – це конфлікт їх відмінностей, зіткнення реалізацій людських потреб. Також це є конфлікт боротьби за територію, ресурси, культурно-мовний вплив. Наслідком є те, що особистість у процесі самовизначення стикається з маленькою можливістю варіантів вибору екзистенційно-соціальних моделей.

Відомий американській соціолог і політолог Семюел Хантінгтон був одним з перших сучасних мислителів, який звернув увагу наукового світу на проблеми культурної своєрідності різних регіонів світу. Він вважає, що «конфлікт цивілізацій» у вигляді певного протистояння Заходу і Сходу є тим дуже важливим чинником, який визначав розвиток міжнародних відносин з часів Античності. На думку С.Хантінгтона в минулому конфлікти відбувалися на рівнях правителів, націй, ідеологій. Конфлікти на всіх цих рівнях, на думку мислителя, відбувалися у просторово-хронологічних межах західної цивілізації. Конфлікти же майбутнього, на думку С.Хантінгтона, відбуватимуться не на ідеологічному, економічному чи політичному рівнях між державами, а на культурному рівні, наймасштабнішому – між цивілізаціями. До складу кожної з останніх можуть входити десятки держав. А межі між цивілізаціями стануть зонами найактивніших конфліктів [4].

Американський соціолог російського походження Питирим Сорокін також розглядав проблему взаємовідношення Заходу і Сходу. Вчений виділяє декілька соціальних типів особистостей та типів культур, які домінують в той чи інший період, в тій чи іншій культурі. Головними тенденціями другої половини XX століття П.Сорокін назвав дезінтеграцію до цього часу домінуючого на Заході чуттєвого типу людини, чуттєвої культури суспільства та системи ціннос-

тей. Разом з тим, мислитель відмічає виникнення та поступове зростання перших компонентів нового – інтегрального типу особистості [5, с. 11]. Але на Заході і Сході інтегральний порядок і тип відрізняються.

Сучасний глобалізований світоустрій призвів до того, що існуючі цивілізації все більше втрачають здатність самопізнання, тому для культури, щоб вона не втратила власної ідентичності, так важливо побачити себе очима іншої культури [2, с. 9]. В XX столітті, особливо у другій половині, можна побачити тенденцію конвергенції між Заходом та Сходом. Із Заходу на Схід пішов потік соціально-політичних , наукових вчень та промислових технологій. А зі Сходу на Захід – потік різних філософсько-психологічних і духовних вчень та практик. Характерною рисою взаємопроникнення західного та східного типів мислення, можна вважати те, що Схід більш активно розуміє та вивчає західне бачення людини та західний стиль життя. Але Захід вивчає та розуміє східний світогляд з великими труднощами.

Найбільші розходження між західним і східним типом мислення торкаються розуміння сутності людини, соціального устрою та соціальних відносин, гендерних питань. Велике значення мають різні духовно-релігійні та світоглядні настанови.

Зараз існує два типи бачення світогляду людини – субстративно-предметний та інформаційно-енергетичний. Перший тип мислення характерний для західного світогляду, а у XX столітті він набув більш інтернаціонального характеру. Його суть в тому, що людина розглядається як носій різних рівнів організації матерії – фізичного, хімічного, біологічного, соціального. Кожен рівень має субстрат (основу), який, в свою чергу, має свої специфічні атрибути та форми існування. Вони відносяться між собою по принципу ієрархії.

Другій підхід притаманний східному типу мислення. В цьому типі світогляду робиться акцент на інформаційно-енергетичному зв’язку між людиною та світом і це вважається головним, а усі інші процеси походять від нього.

Але, незважаючи на цю різницю, необхідно відмітити, що український дослідник Ю.Яковець зазначає, що система цінностей не тільки визначає різницю між цивілізаціями, але й є загальною основою діалогу і взаємодії між ними. Єдність людства цементують загальнолюдські цінності і вимоги, що притаманні будь-якій цивілізації, кожній релігії: «не вбивай», «не вкради», «не перелюбствуй» [2, с. 8].

Не дивлячись на різні підходи до світу, людини та суспільства, і західна, і східна філософія намагаються роздивитись проблему існування людини, її щасливого життя, можливостей пізнання світу, соціальних та індивідуальних цінностей.

Література:

1. Конрад Н.И. О смысле истории / Н.И. Конрад. Запад и Восток // Альманах «Восток». 2004. Вып. № 6 (18). URL: http://www.situation.ru/app/j_art_450.htm

2. Скотна Н. Самовизначення особистості в цивілізаційному вимірі. *Молодь і ринок.* 2014. № 1. С. 7–13

3. Ерасов Б.С. Цивилизации: Универсалии и самобытность / Б.С. Ерасов; [отв.ред. Н.Н. Зарубина]. М.: Наука, 2002. 302 с.
4. Гайсенюк В. Концепція «конфлікту цивілізацій» С. Хантінгтона. URL: https://www.academia.edu/7883787/
5. Сорокин П. Главные тенденции нашого времени. М.: Наука, 1997.

ВИКОРИСТАННЯ КОМПОЗИЦІЙНИХ ПРИЙОМІВ ІНЬ І ЯН КЛАСИЧНОГО ЖИВОПИСУ КИТАЮ В ЕКОЛОГІЧНОМУ ПЛАКАТІ

Вершинін В. М.
старший викладач кафедри дизайну
факультету мистецтва и дизайну
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

У китайському традиційному живопису жанру «Квіти і птахи» майстри передавали свій захват від споглядання елементів живої природи в її вічній зміні. Основою композицій стародавніх майстрів є взаємодія протилежностей інь і ян, жіночого та чоловічого. Наприклад, в традиційній класичній композиції невідомого художника династії Сун зображений пташиний самець в розкішному шлюбному оперенні – втіленні чоловічої сили ян, що чекає самку на гілці з квітами хризантеми. Хризантема вважається царицею квітів, містить в собі жіноче начало інь. Ця вишукана квітка, що втілює китайську культуру, символізує процвітання, багатство, підноситься з побажанням домогтися високого становища в суспільстві [1, с. 354; 2, с. 208]. Хризантеми є приналежністю свят, включаючи шлюбні церемонії. Білі квіти контрастні темному оперенню птаха. Гілка хризантеми розташована по композиційній діагоналі справа наліво, а птах – зліва направо. Таким чином, квіти і птахи, що показані в перехресному русі, композиційно взаємопов'язані і врівноважені в умовному просторі, позбавленому лінії горизонту.

У творі «Птахи і квітка сливи мей» (династія Сун) показані горобці (самець і самка) на гілці з єдиною квіткою сливи мей, що означає ранню весну. Ніжна рожева квітка є символічним і композиційним центром. Симетрично до неї показані звернені один до одного птахи. Слива розпускається в Китаї напередодні нового року і має символ стійкості і перемоги над труднощами і нестатками зими. У той же час, це період зародження нового життя. Самець з відкритим ротом активний і спрямований до самки, яка красується, перебуваючи вище на гілці. Птахи, які уособлюють ян і інь, різко відрізняються по оперенню. Самець (ян) має яскраве, що привертає увагу, оперення. Самка (інь), навпаки, показана в ніжному однотонному оперенні з м'яким силуетом. У композиції також використано побудову по діагоналі, але її структура складніша, ніж попередня, оскільки асиметрична щодо заповнення сторін. Зліва (поруч з фігурою

самця) гілку сливи доповнюють гілки хвойного дерева, яке символізує стійкість, мужність і благородство. У той же час, вічно зелена хвоя символізує природну силу. На правій стороні сувою немає ніяких деталей і аксесуарів, тільки гола гілка і витончений птах. Саме такий прийом виділяє і підкреслює першочерговість жіночого начала інь, втіленого у фігурі самки.

На екологічному плакаті художника Ванг Рюксю (Китай), представленому в Харкові на 8-му Трієнале «4-й Блок», зображені два лебедя, що пливуть (2012). Їх оперення чорного і білого кольорів взаємопроникають один в одного, створюючи виразний графічний ефект. Подібний прийом використовується в багатьох роботах художника М. К. Ешлера, де чорно-білі елементи розташовуються на зразок інь і ян, символізуючи діалектику єдності і боротьби протилежностей. Таким чином, в екологічному плакаті художник окреслив існуючий в природі взаємозв'язок і боротьбу світлого позитивного початку з темним негативним.

Плакат китайського художника Дін Лі «What a perfekt natture! Impression» (2012, також показаний на Трієнале «4-й Блок») створений з використанням аналогічного прийому виразної контрформи: в вигинах зображеного зеленого листа дерева проглядають фігури птахів. Художник захоплений досконалістю природи. Простір виявляється не менш виразним, ніж предмет. Плакат демонструє єдність і взаємозалежність світу пернатих і рослинного світу, що відповідає вираженій в класичному китайському живопису жанру «квіти і птахи» гармонії протилежних начал інь і ян. В екологічному плакаті Дін Лі продовжив традицію класичного мистецтва: досягнення максимальної виразності при мінімумі використаних засобів. Білий аркуш паперу символізує нескінченне дао, з котрого все в природі отримує втілення. Художник використовує тільки два кольори: чорний (очі птахів) і зелений (сам лист). Білі птиці визначені виразністю силуету темного листа. Він немов оживає в процесі трансформації. Увага глядача активізується в процесі ігрової ситуації, запропонованої художником. Мета плаката досягнута шляхом ясного і лаконічного вираження ідеї.

Подібний спосіб вираження ідеї демонструє інший плакат цього ж художника Дін Лі «Keep green» (2012, 8-а Трієнале «4-й Блок») де представлений образ єдності світу рослин і комах: метелик і пелюстки квітки зливаються в єдиному силуеті, що демонструє їх єдність і природну взаємозалежність. Художник закликає: «Тримайте зелений». У композиції плаката використана традиційна для мистецтва Китаю виразність білого аркуша паперу, кадрова композиція, взаємозв'язок тексту і зображення.

Принцип подвійності «інь – ян» в композиційних прийомах стародавнього мистецтва збагачує сучасну образотворчу культуру, даючи основу художникам, які працюють в галузі мистецтва екологічного плаката і дизайну графіки.

Література:

1. Завадская Е. В. Ци Бай-ши / Е.В. Завадская. М. : Искусство, 1882. 288 с.
2. Слово о живописи из Сада с горчичное зерно / Пер. и комментарий Е. В. Завадской. М. : Наука, 1969. 520 с.

СТРУКТУРА ОБРАЗУ ТАМАРИ У ФІЛЬМІ «ГОРИ, МОЯ ЗОРЕ!» У ВИКОНАННІ О. ЛІЦКАНОВИЧ

Горєлова В. С.
аспірант кафедри режисури
Науковий керівник: ***Коваленко Ю. Б.***
кандидат мистецтознавства, доцент,
Харківська державна академія культури
м. Харків, Україна

Творчий доробок актриси Олени Ліцканович являється частиною мистецької спадщини артистів харківської школи, творчість яких увібрала в себе принципи шкіл «корифеїв» та школи Л. Курбаса, а також базується на міфопоетичному підґрунті. Всі ці чинники і сформували на нашу думку, самодостатнє явище, яке являється частиною національної культурної спадщини. Спостерігаючи за будовою інтерпретації ролі Тамари О. Ліцканович у фільмі «Гори, моя зоре» (1957) режисера А. Слесаренка, ми відразу знаходимо такі складові, як міфопоетичну трактовку образу та вплив системи Л. Курбаса на створення персонажу.

Насамперед, треба зазначити, що актрисі О. Ліцканович притаманна оригінальна манера гри, за якою ми можемо порівняти її виконання із поведінкою змії, і, тому є логічне пояснення. Аналізуючи роль обманутої нареченої Тамари з міфопоетичної точки зору, та звертаючись до українського фольклору, можемо побачити, що архетип змії має неоднозначну трактовку. Наприклад, звертаючись до «Словника символів», ми знаходимо підтвердження двох іпостасей даного образу: «Гадюка – символ <…>, підступності, лукавства, знаряддя кари Божої, спокуси. З іншого боку змія – <…> дочка землі, матір всього живого, ідеал працелюбства. У багатьох міфологіях світу змія вважалася охоронницею джерел життя і безсмертя, а також недосяжного багатства духу» [3, ел.ресурс]. Отже, спираючись на вищезгадане трактування щодо неоднозначності архетипу змії, ми спостерігаємо за О.Ліцканович у ролі Тамари, як уособлення образу «змії мудрої».

Насамперед, варто зазначити зовнішню схожість актриси із характеристиками, за якими зазвичай описують змію. Тут мається на увазі, що актриса володіє виключною граційністю, гнучкістю, що робить її подібною до зміїної поведінки, і ця подібність дуже органічно і ефектно виглядає на екрані. Також, схожість із змією підкреслюють очі актриси. Маючи подовжену форму, вони відрізняються своєрідним лукавством, і зміїним інтуїтивним спостереженням, що також відображує фольклорні уявлення про характер цієї істоти, і збагачує образ Тамари додатковими драматичними гранями.

Розуміння характеру Тамари, її відносин з нареченим, які актриса Ліцканович втілює, знов звертаючись до міфопоетичного трактування сутності змії, ми знаходимо у дослідниці Л. Мусіхіної, що у своїй статті наводить одне спостереження, яке проводить аналогію із поведінкою акторського образу у фільмі і змії в природі: «Їх немигаючі очі, роздвоєний язик, здатність пересуватися без ніг, блискавично нападати…» [2, ел. ресурс]. Отже, керуючись такою зміїною

стратегією, акторка у сценах із зрадливим нареченим повністю відображує вищеописане спостереження, завдяки проникливим поглядом «у душу», і лукавою посмішкою, що уособлює «роздвоєний язик», і у результаті ми спостерігаємо той самий зміїний «напад» на свого кривдника.

Незалежність натури актриса також показує завдяки характерним зміїним рухам, як наприклад, вислизанням з обіймів, коли наречений власно притискає її до себе, або навпаки, обплітаючи його своїм граційним, подібним до змії станом, немов заперечуючи своє підлегле обєктивізоване становище жінки у традиційній культурі, і, натякаючи на рівність.

У аналізі ролі Тамари, також знайдено аналогії з таким природним станом змії, як линовище (скинута шкурка) в її монолозі, а потім і діалозі з батьком, у яких героїня показує свою вразливість, «оголеність» почуттів стосовно її нерозділеного кохання. Тобто, ми бачимо героїню, яка, немов змія, скидає з себе шкіру, і стає незахищеною, даючи волю своїм почуттям і діям – уривчастою мовою, яка натякає на стримання сліз, розвертанням під час сцени спиною до камери, щоб мати змогу справитися із своїми емоціями, дотики до батька, мимоволі шукаючи підтримки у близької людини.

Другою складовою, що утворює структуру образу Тамари, у виконанні О. Ліцканович є вплив системи Л. Курбаса, яка представлена законами, які допомагають акторові працювати над образом. Одним із законів режисера Курбаса є «закон контрастів, світлотіні», суть якого складає гра на контрасті протилежностей явищ, емоцій, тощо. Гра на контрастності персонажу О. Ліцканович в «Гори, моя зоре!» якраз представлена у сцені вияснення стосунків Тамари зі своїм нареченим. Актриса майстерно балансує між чарівною посмішкою і іронічним «вбивчим» поглядом, і, ці дії цілеспрямовані її героїнею на нареченого, який невпевнений у своїх почуттях до неї. Актриса таким контрастом емоцій презентує, спостережливість своєї героїні щодо людської психології, і зокрема її зрадливого нареченого з його боязкістю, малодушністю, який вже перетворився на жертву в її очах, і яку треба знищити.

У системі Курбаса вміння зафіксувати зроблене, тобто зовнішню дію, має назву закон фіксації. Суть цього закону в розвиненні вміння зафіксувати фізичну дію, яка легше піддається фіксації, ніж психологічна: « <…> фіксації внутрішньої дії шляхом знаходження знака, відповідного її суті» [1, 14]. Відображення цього закону ми спостерігаємо у фінальній сцені, коли актриса сидить на стільці, сховавши голову (зафіксована фізична дія), що надає її подібності до скрученої змії (суть образу), яка не в змозі ні напасти, ні захиститись, коли повз неї проходить її щаслива суперниця.

Таким чином, враховуючи вищевикладене, ми бачимо, що образ Тамари у фільмі «Гори, моя зоре!» в інтерпретації О. Ліцканович, за своєю структурою побудований, завдяки поєднанню міфопоетичної складової і впливу творчої спадщини режисера-реформатора Л. Курбаса.

Література:

1. Василько, В. (1969) Лесь Курбас. Спогади сучасників Київ: Мистецтво.
2. Мусіхіна Л. «Рецепція змії у свідомості українського народу». URL: http://www.yatran.com.ua/articles/375.html
3. Словник символів. URL: http://ukrlife.org/main/evshan/symbol_j.htm

СУЧАСНІ МІФИ ЯК СПОСІБ КЕРУВАННЯ

Дучева М. С.
студентка ІІ курсу Економіко-правового коледжу
Науковий керівник: ***Крижановська Т. О.***
кандидат філософських наук, доцент
кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Для того, щоб почати говорити про сучасні міфи та їх прояв треба, спершу, зазначити, що таке «міф» та на чому він ґрунтується. Міф – це форма прояву міфологічної свідомості, але він також проектується на всі сфери життєдіяльності. Таким чином, міфологічна свідомість перехрещується з іншими видами людської свідомості і в результаті цього виникають політичні, економічні, соціальні та історичні міфи. В сучасному світі тема сучасних міфів та їх вплив на життя людей і безпосередньо на їх мислення виступає на перший план. Якщо умовно поділяти цю тему на окремі галузі, то однією з таких галузей, важливою на сьогоднішній день, є – соціальна галузь, тобто «соціальні міфи». Мета доповіді: розглянути таку проблему міфологізації реальності як спосіб керування індивідуальною та колективною свідомістю, виявлення основних причин цього явища. Спробуємо також показати можливі напрями рішення цієї проблеми.

Говорячи про поняття «міф» та його застосування, слід зазначити , що саме явище міфу вивчається з позиції різних наук, зокрема філософії. Вона виділяє особливість міфологічного мислення – впізнання. Впізнається те, що раніше було побачене. Тому за основу міфу взято чуттєво-образний зміст, колективна творчість «ми», яка зосереджується на розумінні світу в якості протиставлення «Свій» – «Чужий».

Серед гострих дискусійних проблем, що обговорюються філософами і політологами, соціологами і психологами, антропологами і культурологами, є питання про місце і роль міфу в сучасному суспільстві.

Сучасні дослідження в області психології говорять про наявність в глибинах людської психіки міфологічних структур. Карл Ґустав Юнґ – швейцарський психоаналітик, психолог, філософ культури, родоначальник аналітичної психології, – вивчаючи ці пласти свідомості, узагальнює об’єкти, які зустрічаються у різних людей і в різних культурах, і називає їх архетипами. Наша звернена зовні свідомість, зайнята повсякденними клопотами, часом втрачає зв’язок з

внутрішніми силами, але, як стверджує К.Юнг, міфи, при правильному тлумаченні, допомагають цей зв'язок відродити [1].

Міф – це також сильний засіб навіювання, зброя, що здатна підкорювати, групувати і направляти людей, формувати з них ту силу і ті думки, які потрібні для «вищих умів» суспільства. Тому не дивно, що ця зброя активно використовується політиками, СМІ. Інакше кажучи, міф виконує маніпулятивну функцію, він є ефективним засобом маніпулювання.

Стародавні вчені та філософи стверджували, що більшість людей не мислить. Наприклад, Геракліт казав: «Багатознання, розуму не навчає. Те, що людина знає, це вже впізнане нею» [2].

Соціальна міфологія – інструмент, який в більшій мірі задієний в інформаційному середовищі і оснований на знанні людської природи. Тому керування масою спирається на знання архетипу, найдавніших психічних установок, основних емоційних станів. Також, ці маніпуляції можуть бути як міжособитністі, так і масові маніпуляції. Перед тим, як міф стає засобом маніпулювання, він проходить низку необхідних етапів або дій.

Перший етап – це процес міфоутворення, тобто штучне створення.

Другий етап – це поширення міфу, впровадження його в масову свідомість з певною метою. Також при поширенні міфу важливу роль відіграє процес дозованого подання інформації. Як свідчать психологи, інформація засвоюється з четвертого підходу. Міфи сприймаються завдяки специфічним характеристикам міфологічної свідомості.

Третій етап – це поширення міфу в процесі комунікації та його безпосередня дія. Саме на цьому етапі починає працювати маніпулятивна функція міфу.

Слід звернути увагу на те, що сучасні міфи суттєво відріняються від міфів архаїчних. У класичних міфах є логічний початок, кульмінація та кінець, тобто міф – це цілісно оформлене оповідання. Сучасні ж порівняно з ними, як правило, уривчасті, логічно не завершені, такі, в яких робиться акцент тільки на певний момент, епізод, він знаходиться у стані добудови. У міфології нашого часу поєднуються свідоме і несвідоме, реальне й ідеальне, раціональне й ірраціональне.

Таким чином можна зазначити, що подальша наша історія, як розумного суспільства залежить від нашого самостійного само відтворювання, пізнання, обґрунтування, раціоналізації та обов'язково від розвитку внутрішньої філософії. В цьому плані я підтримую філософію прагматизму, яку розвивали американські вчені, зокрема, У. Джеймс, так як це розвиває прагнення до розвитку універсальних знань.

Роблячи висновок з вищесказаного, можна відмітити, що само поняття «міф» можна трактувати як те, що притаманне нашому минулому, історії, те, що визначає основи соціокультурного простору, або, навпаки, як зброю, яка здатна підкорювати духовно, ментально. Я впевнена, що якщо намагатися розвивати в собі раціональне знання, не керуватись міфічним нав'язуванням, критично підходити до інформації, що подають СМІ, реклама, бути, перш за все, господарем своїх думок, розуміти свій емоційний стан, то це допоможе вберегти себе від маніпулятивного впливу всіляких сучасних міфів.

Література:

1. Туречек Ю.Р. Непрерывность возрождения мифа. *Філософія міфу. Класичний і сучасний підходи* (матеріали конференції. Київ 10.01.2003 – 11.01.2003) Новий Акрополь. URL: http://www.newacropolis.org.ua/theses/4971c29c-80cd-4a0c-8d18-786658a86f52
2. Філософія міфу. Класичний і сучасний підходи (матеріали конференції. Київ 10.01.2003 – 11.01.2003) / Новий Акрополь. URL: http://www.newacropolis.org.ua/uk/conferences/filosofiia-mifu-klasychnyi-i-suchasnyi-pidkhody-1500792579

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Капінус О. С.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри морально-психологічного забезпечення діяльності військ
Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
м. Львів, Україна

Актуальність проблеми формування професійної суб'єктності майбутнього офіцера зумовлена викликами, що стоять перед українською державою щодо збереження її територіальної цілісності та недоторканості. ЗСУ потребують офіцерів, що здатні ефективно та успішно керувати військовими колективами, ухвалювати виважені рішення та нести свідому відповідальність за них. Перед ВВНЗ, що здійснюють підготовку майбутніх офіцерів, одним із визначальних стоїть завдання сформувати у випускника комплекс професійно обумовлених компетентностей. Крім того, сучасний офіцер повинен вміти швидко адаптуватися до різних умов військово-професійної діяльності, змінювати її та удосконалювати на основі самостійно набутих знань, знаходити шляхи успішного розв'язання військово-професійних завдань у будь-яких нестандартних ситуаціях, в тому числі під час виконання бойових завдань.

В ситуаціях невизначеності, притаманних умовам виконання службових та особливо бойових завдань, проявляється провідне протиріччя військово-професійної підготовки курсанта – майбутнього офіцера у ВВНЗ, яке полягає у сформованості професійної компетентності на основі стандартів військової діяльності, що визначає підготовленість, здатність і готовність до вирішенням певного обмеженого кола стандартних завдань в типових умовах військової діяльності, в той час як досвід виконання завдань військової служби, в першу чергу в умовах залучення до бойових дій, вимагає від офіцера пошуку нестандартних варіантів дій, управлінських рішень, що виходять за рамки визначених шаблонів.

Виходячи із зазначеного вище, перед системою вищої військової освіти стоять принципово нові завдання з виконання соціального замовлення суспільства, що полягає у вирішенні питання формування професійної суб'єктності майбутніх офіцерів ЗСУ, що обумовлена наступними потребами:

– реалізації суб'єктної парадигми професійного навчання майбутніх офіцерів ЗСУ у ВВНЗ, так як знання сутності суб'єктності як явища є недостатніми, а слабка теоретична база для розгляду цього явища в системі їх професійної підготовки призводить до суттєвих недоліків у військово-професійній діяльності;

– реалізації майбутніми офіцерами ЗСУ інтегральної функції – формування суб'єктності підлеглих військовослужбовців, основним показником якої є військово-професійна суб'єктність як основна ціль та одночасно визначальний принцип організації військово-професійної діяльності, навчально-виховного процесу у ВВНЗ, військових частинах та підрозділах;

– реалізація майбутніми офіцерами ЗСУ важливої функції – забезпечення ефективного управління підпорядкованими військовослужбовцями в повсякденній діяльності та під час виконання бойових завдань, набуття здатності усвідомленого ухвалення виважених рішень та відповідальності за їх реалізацію, в першу чергу під час залучення до виконання заходів із протидії загрозам у воєнній сфері.

Таким чином, формування професійної суб'єктності є основою для особистісного та професійного розвитку майбутніх офіцерів ЗСУ, сприяє перетворенню особистості курсанта – майбутнього офіцера на суб'єкт військово-професійної діяльності, що забезпечує становлення особистості військовим професіоналом.

Проблема формування професійної суб'єктності майбутніх офіцерів безпосередньо пов'язана з тим фактом, що у вітчизняній психології людина розглядається як суб'єкт пізнання, спілкування, буття, діяльності (К. Абульханова-Славська [1], А. Брушлинский [2], А. Леонтьєв [3], С. Рубінштейн [4], В. Слободчиков [5], В. Татенко [6] та ін.). В наукових роботах цих та інших вчених представлено розгорнуте розуміння суб'єкта діяльності, а розвиток фахівця в професії, в тому числі й майбутнього офіцера, розглядається як досягнення оптимальності, конструктивності та самореалізації у професійній діяльності.

В сучасному науковому дискурсі проблема формування суб'єктності майбутніх фахівців у процесі їх професійної підготовки досліджувалася в контексті розв'язання наступних проблем:

– суб'єкта і суб'єктності як соціально-філософського явища (О. Артем'єва, Н. Большунова, М. Белокінь, Ю. Гнідіна, Ю. Прохоренко, О. Сергієнко, О. Скачков та ін.);

– розвитку особистості як суб'єкта психічної активності, саморозвитку і творчості (К. Абульханова-Славська, В. Андрєєв, С. Максименко, А. Маслоу, Н. Олександрова, В. Петровський та ін.);

– суб'єкта та суб'єктності майбутнього фахівця у процесі набуття професійної освіти (А. Акопов, Ю. Поваренков, В. Іванов, В. Кущов, С. Пелипчук,

В. Шадріков, В. Ягупов та ін.), а також їх урахування у процесі підготовки конкретних фахівців (Г. Ісаєв, Г. Косарецький, В. Масленніков, В. Слободчіков, О. Яркіна тощо);

– розвитку суб'єкта в діяльності, навчанні та пізнанні (Б. Ананьєв, О. Асмолов, А. Брушлінський, А. Осницький, В. Селіванов та ін.);

– змісту і компонентів суб'єктності студентів ВНЗ (Т. Бондаренко, В. Варданян, А. Жорнікс, Ф. Мухаметязнова, М. Енеєва, С. Пелипчук та ін.).

Аналіз домінуючих у науковому дискурсі тенденцій дозволяє прийти до висновку, що набуття суб'єктності та утвердження суб'єкта діяльності стає провідним методологічним принципом сучасних психологічних і педагогічних концепцій.

Формування професійної суб'єктності майбутнього офіцера у ВВНЗ ґрунтується на базових вихідних положеннях, які ми трактуємо як принципи, що є основою для підготовки курсантів та організації освітньо-виховного процесу зокрема. До ключових з них ми відносимо наступні:

– домінантна роль в процесі формування майбутнього офіцера та його професійної суб'єктності належить системі військової освіти та ВВНЗ як її елементам зокрема, так як отримання вищої військової освіти відіграє вирішальну роль в набутті військового фаху майбутнім офіцером, створює умови формування професійно обумовлених якостей та первинного досвіду виконання обов'язків військової служби;

– формування військово-професійної та фахової компетентності, становлення професійного «Я», усвідомлення та прийняття культури військово-професійної діяльності, у тому числі й професійної суб'єктності майбутніми офіцерами, залежить від особистісно та професійно орієнтованого змісту військово-професійної освіти;

– провідним видом діяльності для майбутніх офіцерів є інтеграція навчальної діяльності з виконанням обов'язків військової служби як курсантів ВВНЗ, обумовлені зазначеним цілі, мотивація, зміст, методи, форми, засоби та ставлення до яких визначають її успішність та ефективність;

– важливою передумовою успішності освітньо-виховного процесу у ВВНЗ з підготовки майбутнього офіцера є сформованість у курсанта культури військово-професійної діяльності та здатності бути її суб'єктом;

– визнання та усвідомлення курсантом себе як суб'єктом навчальної та первинної військово-професійної діяльності в процесі отримання військово-професійної освіти, набуття особистого досвіду суб'єктної поведінки, ухвалення управлінських рішень та несення відповідальності за них, спілкування, міжособистісної взаємодії, діяльності, основ професійної суб'єктності є визначальною передумовою формування професійної суб'єктності майбутнього офіцера ЗСУ.

Реалізація завдання із формування професійної суб'єктності майбутнього офіцера можлива шляхом усвідомлення, прийняття і відповідного ставлення науково-педагогічних працівників, командно-адміністративного складу до курсанта як до суб'єкта процесу навчання та первинної військово-професійної діяльності, суб'єкта пізнання та діяльності, як до творчої особистості, а не як

до об'єкта впливу. Інтегральним завданням військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів у ВВНЗ є формування суб'єктного ставлення до всіх видів діяльності: спочатку – до своєї навчальної з поєднанням виконання обов'язків військової служби як курсантів ВВНЗ, потім – до військово-професійної діяльності в частинах та підрозділах ЗСУ як офіцерів, що вимагає від останніх адекватного розуміння необхідності, можливості та конкретних заходів свого суб'єктного вкладу в зміну якісних та кількісних параметрів професійного середовища.

Література:

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни: монография. Москва, 1991. 299 с.
2. Брушлинский А.В. Психология субъекта / отв. ред. В. В. Знаков. Санкт-Петербург, 2003. 268 с.
3. Леонтьев Д. А. Что дает психологии понятие субъекта: субъектность как измерение личности. *Эпистемология и философия науки.* 2010. № 3. С. 136–153.
4. Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание. Человек и мир. Санкт-Петербург, 2003. 512 с.
5. Слободчиков В.И., Исаев Е.И. Психология человека: коллективная монографія. Москва, 1995. 384 с.
6. Татенко В.А. Психология в субъектном измерении: монография. Киев, 1996. 404 с.

ПРОБЛЕМА ДИСКРИМІНАЦІЇ В УМОВАХ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Коблова А. С.
студентка I курсу магістратури
Науковий керівник: ***Кокоріна Ю. Є.***
кандидат психологічних наук, доцент
Одеський національний медичний університет
м. Одеса, Україна

Міграція як поширений феномен сучасності веде за собою різноманітні наслідки в різні сфери життя людини (економіка, геополітика, культура та інші), зокрема негативним чином впливає на психіку людини (з одної сторони мігранта, з іншого людей «приймаючою сторони»). Дискримінація як невід'ємна сторона міграції вже досліджується закордоном в рамках негативного фактору для психічного здоров'я, але в Україні цій проблемі не надається достатньої уваги. У сучасний період міграція за різних обставин набирає феноменальних обертів, тому проблема психологічного здоров'я мігрантів потребує детального вивчення.

Відомо, що мігранти зіштовхуються з різного роду труднощами, які включають у себе не тільки політико-економічні проблеми, але й проблеми адаптації та асиміляції нових соціо-культурних умов. Усі проблеми, що в момент охоплюють людину не можуть негативно не вплинути на стан психічного здоров'я (порушення якого, у свою чергу сповільнює процес адаптації та соціалізації). Та це не лише внутрішні проблеми, багато людей зустрілися з таким зовнішнім феноменом як дискримінація. Потрібно розуміти, що будь яка міграція включає у себе такі обов'язкові складові як адаптація та соціалізація. При міграції однієї особи, це не такі вже й прості процеси, адже дискримінація є невід'ємною темною стороною суспільства. Ця проблема не є абстрактною, існують закони захищаючі права людини (наприклад у статті 1 Закону України «Про запобігання та протидії дискримінації в Україні») [1].

В науковій літературі дискримінацію поділяють на два типи: пряма та непряма. Пряма дискримінація – це менш прихильне ставлення до людини через прописані в законодавстві відмінні ознаки (релігійні погляди, стать, громадянства та інші). Непряма ж дискримінація – це наслідок застосування нейтрально сформульованої вимоги чи політики, яке передбачає однакове ставлення до всіх людей, але на практиці створює менш сприятливі умови для реалізації прав певною особою або групою осіб через їхні ознаки [1].

Треба розуміти, що людина яку дискримінують, зазвичай у силу свого темпераменту обирає один з двох варіантів реакції на ситуацію: вона чи фруструється, чи реагує агресивно (у силу природи). Тривожна ситуація складається в Україні та пов'язана з тим, що мешканці однієї країни дискримінують один одного. Це може вказувати на надзвичайну проблему толерантності у суспільстві, яка є необхідною вимогою для сучасного суспільства, що стає надалі все різноманітнішим та набуває ще більше нових ознак. Нажаль, зараз наше суспільство демонструє більше не толерантного відношення один до одного, це може провокувати не лише напругу у суспільстві, але й ріст криміногенності.

Питання дискримінації невід'ємне від теми міграція. В останній час ця тема та питання були оглянуті під різними кутами, та тема дуже глобальна та має бути вивчена зі сторони природи психосоціальних відносин які відносячись до однієї території між різними соціальними групами (кореневе населення та мігранти). Озираючись на те, що в розвинутих країнах вже проведені дослідження та зроблені висновки щодо покращення соціалізації та адаптації мігрантів та збільшення толерантності місцевих жителів (індивідуально для кожної країни), слід підвищити рівень ознайомлення з цим питанням як можливо більше та перейняти західний досвід.

Проблемі ментального здоров'я у західній культурі приділяється багато уваги, його добре розглядати на прикладі мігрантів та не мігрантів (на контрасті). Так, наприклад у німецькому Studie von Igeletal. (2010) були вивчені групи мігрантів мужчин та жінок у перших та других поколіннях, загалом 1.844 осіб у віці від 18 до 65 років, які у середньому вже 20 років проживають у Германії. Як висновок дослідження було виділено взаємозв'язок між почуттям соціальної ізоляції та ментальним здоров'ям (чим більше почуття соціальної ізоляції, тим більше людина схильна до депресій та інших психологічних проблем) [2].

В іншому іспанському дослідженні було аналізовано психологічний стан мігрантів з Румунії, Болівії, Мороко та Африки по відношенню до місцевого населення. Більшість респондентів-мігрантів оцінюють своє фізичне здоров'я краще ніж іспанці, а психологічне – гірше. Тож, досвід дискримінації є найсильнішим предикатом для психологічних хвороб [3].

Канадські дослідження іммігрантів в Канаді показують, що ефект впливу міграції на здоров'я іммігрантів є актуальним для перших років міграції (коли найчастіше проявляється дискримінація) [4].

Отже, більшість закордонних досліджень вказують на те, що дискримінація це найпоширеніша проблема для мігрантів, яка робить процес адаптації та соціалізації більш тривалішим та тяжким. Чим більший рівень толерантності серед немігрантів, тим краще пройде соціалізація та адаптація в мігрантів.

Таким чином, зробивши невеликий екскурс на лише кілька іноземних наукових досліджень, треба зробити висновок, що проблеми дискримінації та її впливу на здоров'я мігрантів є дуже важливими та взаємопов'язаними. Толерантне відношення до мігрантів допомогає їм швидше соціалізуватися та адаптуватися, що в цілому покращує благополучність місцевих груп. Адже мігранти не лише такі ж люди як інші, але й становлять значну частину трудового ринку.

Література:

1. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 13.05.14, № 1263-VII. Відомості Верховної Ради. 2013. № 32. ст. 412. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17

2. MIGRATION UND GESUNDHEIT – MICHAEL KNIPPER | YASAR BILGIN ISBN 978-3-940955-55-5 URL: https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=4a662078-1cdb-347a-9f80-d21698900d2d&groupId=252038

3. Sevillano V, Basabe N, Bobowik M, et al. Health-related quality of life, ethnicity and perceived discrimination among immigrants and natives in Spain. URL: http://dx.doi.org/10.1080/13557858.2013.797569

4. Mental health and well-being of recent immigrants in Canada: Evidence from the Longitudinal Survey of Immigrants to Canada URL: https://www.canada.ca/content/dam/ircc/migration/ircc/english/pdf/research-stats/mental-health.pdf

5. Діхтяренко А. Потреби та проблеми внутрішньо переміщених осіб. URL: http://www.khpg.org/en/pda/index.php?id=1451930074

6. Населення України. Трудова еміграція в Україні. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи, 2010;

ГУМАНІЗАЦІЯ МОРАЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН В СУСПІЛЬСТВІ

Коєв М. К.
студент ІІ курсу Економіко-правового коледжу
Науковий керівник: ***Крижановська Т. О.***
кандидат філософських наук,
доцент кафедри мистецтвознавства і загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Тема, що заявлена в назві тез є, з нашого погляду, дуже актуальною. Морально-правові відносини у суспільстві – це показник тієї морально-правової системи, яка знаходиться в основі соціальної практики даного суспільства. Ці відносини віддзеркалюють сутність як моральних, так і правових настанов, які регулюють життя суспільства в цілому, так і діяльність окремих особистостей. Українське суспільство, як ми бачимо, потребує того, щоб морально-правові відносини в ньому піддалися серйозному перегляду. Тобто, метою нашої роботи є дослідження процесу гуманізації морально-правових відносин у суспільстві з філософсько-правової точки зору. Для досягнення цієї мети виділимо наступні завдання: – дати перше наближення до визначення поняття «морально-правові відносини»; – проаналізувати погляди філософів та вчених на проблему взаємодії моралі і права; – показати важливість взаємодії моралі і права в якості певної суспільної практики у вигляді морально-правових відносин.

Для початку визначимо поняття, з якими будемо працювати. Морально-правові відносини ми розуміємо як елемент, що регулює та впорядковує відносини у суспільстві. Як зазначає українська дослідниця О.Сидоренко, «право і мораль виступають основними способами впливу на поведінку суб'єктів». Вони взаємодіють один з одним у процесі регулювання відносин, доповнюють один одного та їх ознаки багато у чому співпадають, наприклад, те, що право дозволяє або забороняє, те саме мораль заохочує або засуджує [1, с. 407].

Також поняття «гуманізація» теж потребує прояснення. Для цього звернемось до витоку ідей гуманізму, до роботи представника доби Відродження Піко делла Мірандолли. Гуманність для цього філософа мислиться як те, що людина є посередник між усіма створіннями, тлумач природи в силу проникливості розуму, ясності мислення і допитливості інтелекту, проміжок між незмінною вічністю і поточним часом. Мірандолла пише: «Якщо ти побачиш когонебудь, хто повзе по землі на животі, то ти бачиш не людину, а чагарник, і якщо побачиш подібно до Каліпсо кого-небудь, осліпленого порожніми міражами фантазії, охопленого спокусами раба почуттів, то це ти бачиш не людину, а тварину» [2]. Говорячи сучасною мовою, гуманізація – це процес «олюднення» суспільного життя, основою якого є світоглядний принцип, за яким людина є найвищою суспільною цінністю, здатною до необмеженого розвитку і самовдосконалення, реалізації всіх своїх сутнісних сил, здібностей і талантів.

Розглянемо основні теорії взаємин права і моралі, які розроблялись в російській думці. Вони можуть бути зведені до декількох типів. Перший тип не

проводить ніякої різниці між правом і моральністю (слов'янофіли). Другий тип вважає, на противагу першому, що право і мораль не мають між собою нічого спільного (Б.Чічерін). Третій тип розглядає право як частину моральності (В.Соловйов). На думку видатного прихильника релігійної філософії Володимира Соловйова, право є інструментом «загальної організації моральності», виступає в якості «примусової вимоги реалізації визначеного мінімального добра», визначеного «мінімуму моральності» [4].

З огляду на те, що українське суспільство довгий час перебувало під впливом правового та морального позитивізму, проаналізуємо позитивну морально-правову систему та прояснимо, яке місце в цій системі займає людина.

Особливість позитивної моралі як комплексу норм і цінностей полягає в тому, що її суб'єкти усвідомлюють себе, насамперед, представниками і виразниками інтересів певних соціальних спільнот – країн, націй, державних утворень, класів, станів, партій, колективів, груп.

Бути суб'єктом позитивної моралі – значить не сумніватися в розумності і правомірності її нормативних приписів, і тим самим бути для суспільної системи гарантом її успішного функціонування і стабільності. Отже, позитивна мораль виступає як регулятивний механізм, чия нормативність вимагає від індивідів першочергових орієнтацій на корпоративно-групові інтереси, на беззастережне визнання пріоритету цілого над частиною, спільноти над особистістю. Норми позитивної моралі завжди відносні. Передбачається, що у кожної спільноти можуть бути свої уявлення про добро і зло, належне і суще. У їхньому світлі добром є те, що служить інтересам даної спільноти та індивідів, які її представляють [5].

Проаналізуємо співвідношення моралі і права в природних концепціях моралі і права.

Природна моральність являє собою систему заборон і приписів, що стоять на сторожі таких універсальних цінностей буття, як життя, воля і гідність кожної людини, незалежно від її приналежності до якоїсь із спільностей або положення усередині системи соціальної ієрархії. Також вона керується загальнолюдськими нормами, здатна бути вище рівня моральності тих, хто, входячи в її соціальне оточення, перебуває в полоні корпоративних стереотипів суспільної поведінки. Універсальні цінності у своїй сукупності склали культуру, у системі якої природна моральність стала займати одне з головних місць. Її завдання полягало в розробці нормативних принципів узгодженої взаємодії соціальних суб'єктів, які, з одного боку могли мати все необхідне для задоволення зростаючого різноманіття своїх потреб, а з другого – не порушити існуючу світобудову [5].

Природні концепції моралі і права знаходились в основі вчень представників німецької класичної філософії.

У вченні засновника німецької класичної філософії Іммануїла Канта моральність індивіда із самого початку має сенс правоздатності (повної внутрішньої підготовленості до відповідального відправлення громадянських свобод), право ж (у тій мірі, у якій воно є «істинним», чи «суворим правом») означає насамперед визнання публічною владою моральної здатності людини вирішу-

вати численні життєві завдання власними силами, і відмову від політичної опіки над ними [3].

Філософія права Г.Гегеля ввібрала в себе деякі ідеї попередніх філософських поколінь. Передовсім це – уявлення ще Платона та Аристотеля про цілісність життя поліса, а також думка Аристотеля про те, що держава є попередником окремих громадян і що людина – «істота політична». У своїх філософсько-правових працях Гегель піддав критиці як емпіричний спосіб тлумачення права, так і формальний. На думку вченого, істинна моральність репрезентована загальним, органічно цілим, а окремий індивід, його мораль, право отримують свій реальний сенс лише як моменти тотальності. Право, в розумінні Гегеля, є наявним буттям свободи [6, с. 43].

Прихильником природної концепції моралі і права був ще один знаний представник німецької класичної філософії – Людвіг Фейербах. Цей мислитель протиставив соціологемі Томаса Гоббса «людина людині вовк» свою формулу «людина людині Бог», думав, що остання більшою мірою відповідає людській сутності. Морально-етична категорія любові знайшла у нього універсальний зміст. За вченням Л.Фейербаха, головними цінностями природної моральності є любов, дружба, альтруїзм, які народжуються в процесі спілкування та взаємодії особистостей, коли кожна сторона, цінуючи власне «Я», ніякою мірою не прагне принизити, придушити інше «Я», а обидва суб'єкти бачать у спілкуванні і взаємодії джерело обопільного удосконалювання.

Таким чином, коротко проаналізувавши погляди на співвідношення моралі і права в позитивістському вченні, в природних концепціях німецьких мислителів, в російській філософсько-правовій думці можна сказати, що морально-правові відносини – це невід'ємна частина соціальних відносин та необхідний критерій формування морально-правової системи в цілому. Мораль і право не може існувати один без одного. Ці дуже важливі феномени суспільного життя підлягають постійній модернізації та гуманізації, як з боку народу, так і з боку державно-владних структур. Переосмислення морально-правових відносин, які існують в українському суспільстві має, на мою думку починатись з детального та глибокого вивчення поглядів засновників європейської філософії права.

Література:

1. Сидоренко Олена. Право та мораль як основні способи правового впливу на поведінку суб'єктів // Сутність права та моралі як способів правового впливу. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/6679/Sidorenko%20Pravo.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

2. Піко делла Мірандолла . Мова про гідність людини; Історія естетики. Пам'ятники світової естетичної думки в 5 тт. Т.1. С. 506-514.

3. Кант И. Метафизика нравов в двух частях / И.Кант, Г.В.Ф. Гегель, Ф.В.И. Шеллинг. Немецкая классическая философия: [в 2-х т.] / [пер. с нем.; ред. В.Галий]. Харьков: Фолио. – 2000. Том 1. С. 12 – 300.

4. Філософія права. За ред. О.Г. Данильяна. М: Харків, 2009 // Основні проблеми філософії права. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/4%20KURS/4/2/50Chast2Rozd7Tema2Paragraf2.htm

5. Бачинін В. А., Філософія права: навчальний посібник [Електронний ресурс]. – К: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 472 с. URL: http://www.big-lib.com/book/2_Filosofiya_prava.

6. Геґель Ґ. В. Ф. Основи філософії права, або Природне право і державознавство / Ґеорґ Вільгельм Фрідріх Геґель; [пер. з нім. Р.Осадчука, М.Кушніра]. К.: Юніверс, 2000. – 336 с.

ОНЛАЙН-КВЕСТИ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ: ХАРАКТЕРИСТИКА, СТРУКТУРА ТА ЦІЛІ

Кольцова Н. С.
студентка V курсу
механіко-математичного факультету
Науковий керівник: ***Пархоменко О. Ю.***
кандидат фізико-математичних наук, доцент
Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна

За час розвитку педагогічної діяльності було вивчено безліч методик та технологій, що реалізують освітній процес у закладах освіти. Але у зв'язку з технологічним прогресом з'являється проблемою, що більшість учнів вільно користуються сучасними інформаційними технологіями, але це мало використовується в навчальному процесі.

Одним із важливих напрямків розвитку інформатизації освіти є нові комп'ютерні технології. Інтерактивність, інтенсифікація процесу навчання, зворотний зв'язок –помітні переваги цих технологій, котрі зумовили необхідність їх застосування у різних галузях людської діяльності, насамперед у тих, які пов'язані з освітою та професійною підготовкою. Нині помітно зросла кількість досліджень, предметом яких стало використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі.

Цій темі в Україні присвячені дослідження таких науковців, як В.Ю. Биков, Я.В. Булахова, О.М. Бондаренко, В.Ф. Заболотний, Г.О. Козлакова, О.А. Міщенко, О.П. Пінчук, О.В. Шестопал та інші.

Враховуючи це, тема тема впровадження з систему освіти інформаційно-комунікаційніх технологій навчання, які зможуть забезпечити доступність освітнього процесу, його ефективність та розвиток, не просто актуальна, але й необхідна для інформатизації суспільства.

Підвищенню якості підготовки учнів та студентів сприятиме створення веб-квестів, розробником якого є Берні Додж, професор освітніх технологій Університету Сан-Дієго (США) [5, с. 28] .

Онлай-квести навчального завдання сприяють досягненню таких цілей:

1) підвищення мотивації до самонавчання та самоорганізації;

2) реалізація креативного потенціалу;

3) формування нових моделей навчальної діяльності;

4) використання ІТ для вирішення професійних завдань (в т.ч. для пошуку необхідної інформації, оформлення результатів роботи у вигляді комп'ютерних презентацій, веб-сайтів, флеш-роликів, баз даних і т.д.);

5) робота в команді (планування, розподіл функцій, взаємодопомога, взаємоконтроль).

Отже, веб-квест (webquest) в перекладі з англійської – проблемне завдання с елементами рольової гри, для виконання якого використовуються інформаційні ресурси Інтернету, а також інші освітні засоби [5, с. 28].

Освітній онлайн-квест – це сайт в Інтернеті, з яким працюють учні, виконуючи ту чи іншу навчальну задачу. Розробляються такі веб-квести для максимальної інтеграції Інтернету в різні навчальні предмети на різних рівнях навчання в навчальному процесі. Вони охоплюють окрему проблему, навчальний предмет, тему, можуть бути і міжпредметних.

Розрізняють два типи веб-квестів [5, с. 28]:

- короткочасні, метою яких є поглиблення знань і їх інтеграція;
- довгочасні (квести тривалої роботи) з метою поглиблення і перетворення знань учнів.

Короткочасні онлайн-квести розраховані на одне-три заняття, довгочасні ж можуть бути тиждень, семестр або навчальний рік.

Особливістю освітніх веб-квестів є те, що замість того щоб змушувати учнів нескінченно блукати по мережі в пошуках необхідної інформації, викладач дає їм список web-сайтів, відповідних тематиці і рівню знань. При виконанні веб-квестів учні не отримують готових відповідей або рішень, вони самостійно вирішують поставлену перед ними задачу. Крім того, результатом роботи з веб-квестом є публікація робіт учнів у вигляді веб-сторінок і веб-сайтів (локально або в Інтернет).

Структура онлайн-квесту досить легка та практична. Згідно з працями Берні Доджа [3, с. 272], основу онлайн-квеста створюють введення (Introduction), формулювання завдання (Task), процедура виконання завдання (Process), оцінка діяльності учнів (Evaluation) висновок (Conclusion).

Я.С. Биховський [1, 5], визначаючи структуру освітнього веб-квеста, зазначає, що до запропонованої Доджем схемою слід додати: набір джерел інформації, відібраних викладачем, необхідних для виконання завдання (Resources) і висновок, який підводить підсумок квесту, нагадує студентам про те, що вони дізналися і, можливо, дає установку на подальшу роботу по даній темі. У методичному аспекті важливими для викладачів є також коментарі результатів роботи студентів.

Веб-квест – це не що інше, як сценарій організації проектної діяльності учнів по будь-якій темі [2, с. 22].

Берні Додж визначив такі види можливих завдань для веб-квестів [5, с. 29]: 1 переказ; 2 – планування і проектування; 3 – самопізнання; 4 – компіляція; 5 – творче завдання; 6 – аналітична задача; 7 – детектив; 8 – головоломка;

9 – таємнича історія; 10 – досягнення консенсусу; 11 – оцінка; 12 журналістське розслідування; 13 – переконання; 14 – наукове дослідження.

Вивчення літератури з проблеми дослідження дозволило встановити, що Веб-квести впроваджуються в практику навчання учнів і студентів близько 20 років. У вищій школі їх використовують переважно для розвитку соціокультурної компетенції студентів у час навчання іноземним мовам і культурам [5, с. 29-30]. В середній школі розглядають можливості використання тематичних освітніх WEB-квестів з математики як засіб розвитку пізнавальної самостійності школярів. У педагогіці досліджуються можливості Веб-квестів як форми організації самостійної роботи, як методу і технології навчання, як способу підвищення мотиваційної діяльності студентів [1].

Реалізація компетентнісного підходу до навчання учнів і студентів вимагає застосування технологій, які здатні залучити їх до активної пізнавальну діяльність, створити умови для саморозвитку і творчості. Однією з технологій, яка інтегрує проектну, ігрову та інформаційну діяльність, є веб-квест технологія. Вона дозволяє в активному режимі здійснювати підготовку студентів до майбутньої професії, формувати нові моделі навчальної діяльності та знайомити їх з однієї з технологіями навчання, реалізовувати практичну складову підготовки майбутніх громадян України.

Література:

1. Биховський Я. С. Освітні веб-квести. *Інформаційні технології у навчанні*. *ІТО-99*: матеріали міжнародної конференції. 1999. URL: http://ito.edu.ru/1999/III/1/30015.html (дата звернення 15.04.2019).

2. Кузнецов А. А, Семенов А. Л., Уваров А. Ю. Про проект концепції освітньої галузі «Інформатика та інформаційні технології». *Інформатика.* 2001. № 17. С. 22-28.

3. Полат Е. С., Бухаркін М. Ю., Моїсеєва М. В., Петров А. Е. Нові педагогічні та інформаційні технології в системі освіти: посібник для студентів пед. вузів / під ред. Е. С. Полат. М. : Видавничий центр «Академія», 2001. 471 с.

4. Семенов С. В. Проектний підхід. *ІНФО*. 1997. № 5. С. 30-48.

5. Сокол І. М. Веб-квест як інноваційний метод формування творчої особистості. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2013. № 2(9). – С. 28-30.

РОЗУМІННЯ МІФУ У ВЧЕННІ К. ЮНГА

Крижановська Т. О.
кандидат філософських наук,
доцент кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Дослідження міфу в сучасному знанні займає значне місце. У міфах відображаються не тільки етнічні особливості, культурні традиції, поетичні образи, героїчні вчинки та моральні настанови. Міф – це колиска людства, початок будь-якої культури, її перше слово, це – те, що об'єднує всіх людей і, разом з тим, джерело етнічного та культурного різнобарв'я. Міфи були предметом дослідження мислителів та вчених самих різних епох. Але особливу увагу міфу в європейській філософії приділяють в некласичну добу, починаючи з другої половини XIX ст. Представники некласичної філософії намагались критично переглянути раціональні основи та методи отримання знання. Погляди та вчення Карла Юнга, хоча він і не був філософом, а став одним із засновників глибинної психології, у цій когорті дослідників займають дуже важливе, на нашу думку, місце. Тож, поставимо собі завданням дослідити з філософської точки зору основні положення вчення К.Юнга щодо міфу.

Міфологія знаходиться в центрі уваги представників глибинної, зокрема, аналітичної психології. Цю традицію розпочав Карл Юнг, який показав, що переживання міфологічної реальності присутні в глибинах внутрішнього світу кожної людини, незважаючи на історичний час, в якому вона безпосередньо живе, належність до різних культурних традицій, різний життєвий досвід тощо. Міфологічні коріння людської душі мають універсальний характер. Психоаналітик вважає, що вживання слова «міф» взагалі не є коректним в сучасному науковому дискурсі, так як його значення в сучасному світі не зовсім відповідає дійсності, воно «притупилося, стало смутним, двозначним» [1, с. 12-13], тому що сучасна людина втратила то безпосереднє почуття справжніх «реальностей духу», їй став недоступним стан «неспотвореного досвіду і насолоди», – а саме до цього світу й належить міф. К. Юнг надає перевагу слову «міфологія» як збірному слову, що передає, на його думку, зміст давньогрецьких μῦθος та λέγειν, що означає «збирати до купи», «говорити».

Міфологія, вважає К.Юнг, – має одні коріння з мистецтвом. Музичний твір показує нам музиканта як того, що оформлює звук, і, в той же час, світ звуків являє себе як те, що оформлюється. Ми можемо говорити про мистецтво, яке розкриває себе як формоутворення, і про властивий йому матеріал, який оформлює себе згідно зі своїми власними законами так, що разом вони конституюють неподільну єдність одного і того ж феномену. Так само стрімко плине потік міфологічних картин. Міф – це мистецтво чути і бачити світ, відчувати його цілісність в усій різноманітності. Міфологічний матеріал для народів-міфотворців був і формою самовираження, і формою мислення і формою життя.

К. Юнг піднімає дуже важливе питання: де знаходиться місце народження міфу – в середині людині чи зовні її?

Шукаючи відповідь, психоаналітик застерігає нас від чисто наукового раціонального підходу до міфології. Це, на його думку, є спрощений «плоский» варіант, який не дасть релевантної відповіді. Ми маємо розуміти суттєву різницю між міфом, з одного боку та філософією і наукою, – з другого, як сучасними раціональними формами мислення. Філософ бачить своє завдання в проникненні у світ явищ для того, щоб констатувати, що і як існує. Для цього він аналізує, тобто розділяє світ на певні частини, намагається виявити їх сутність та узагальнити, об'єктивувати результати.

Міфологічне мислення передбачає зовсім інше бачення світу і інші способи його осягнення. У міфології немає ніякого питання. Є тільки пряме повернення до того, що було спочатку. Початок – це і є справжність. Міфологія вважає «останньою підставою» первісний час створення світу, до якого кожного разу повертається оповідач. І це не просто звертання, це «подорож, яка вінчається відкриттям тих же самих символів заново» [1, с. 20], це пошуки ідентичності, перш за все колективної, а потім – підтвердження себе як того, хто знову і знову підтримує цю ідентичність, що приводить до дійсної автентичності. Міфологічна розповідь – це, свого роду, занурення в себе, що веде до живого зародку своєї цілісності , до «безодні ядра», в якому знаходиться центр буття у всій його повноті. При цьому оповідачу не потрібні інтелектуальні зусилля. Без усіляких напружених пошуків він виявляє себе всередині того самого αρχή (архе) – першопочатку світу. Йому не потрібно кожного разу шукати шлях назад, тому що час не розділяється на минуле, теперішнє і майбутнє. К. Юнг застережує нас від містичного сприйняття міфології, тут немає нічого надприродного, навпаки, міфологія занурена у природу, в ній вона знаходить свої основи.

Колективне проявлення міфу зовні виражається в ритуалі, в реконструкції архаїчного простору, який є перекладом міфологічного змісту в дію. Причому, зміст пояснень щодо тих або інакших дій в ритуалі, може втрачатись, але ритуал має залишатись незмінним, у такому вигляді, в якому його передало попереднє покоління. Всі інститути міфологічних часів засновані і освячені міфологемою походження, загального божественного витоку життя, формами якого вони є.

Міфологія є певним ключем до осягнення глибин несвідомого. Колективне несвідоме, як окремий феномен, який не можна редукувати до індивідуального несвідомого, стало вперше предметом дослідження саме в працях К. Юнга. Психоаналітик вважав, що особисте несвідоме є певним поверхневим шаром, що лежить на більш глибинному пласті несвідомого. Цей пласт занурений у внутрішній світ людини. Він носить надособистий колективний характер і виражає архетипові уявлення всієї соціальної групи разом. Такий пласт належить до глибоких загальнокультурних надбань цілого народу, або, нарешті, всього людства. Це – перші, ідентичні у всіх людей, форми осягнення світу, що мають надіндивідуальну, надособову природу. Вони загальні для будь-якої людини, незалежно від її походження та світогляду. Якщо зміст особистого несвідомого складають, в основному, чуттєві комплекси, які утворюють інтимність

внутрішнього життя людини, то зміст колективного несвідомого складають архетипи, тобто первісні архаїчні образи, які існують з давніх часів і до сьогодення [2, с. 12]. Колективне несвідоме увібрало в себе споконвічність міфологічних тем, образів, та символічних ідей.

Таким чином, можна виділити декілька значень міфу або міфології у вченні К.Юнга. По-перше, міф є першою історичною, найбільшою та дуже важливою епохою зародження та існування людства. В міфологічну добу відбувається становлення людини, людського колективу, основних культурних значень. По-друге, міфологія є певним містком до розуміння глибинних індивідуальних, соціальних та культурних процесів, які відбуваються в сучасному світі. Міф є певним ключем до несвідомого – як індивідуального, так і колективного. По-третє, міф неможливо осягнути за допомогою раціональних методів. Міфологічна реальність потребує особливого підходу, особливої логіки та практики.

Література:

1. Юнг К. Душа и миф: шесть архетипов. Пер. с англ. В.В.Наукманова. К. : Государственная библиотека Украины для юношества, 1996. 384 с.
2. Юнг К. Архетипи і колективне несвідоме / переклад Катерини Котюк. К. : Астролябия, 2018. 608 с.

УКРАЇНСЬКА ТЕМАТИКА У ТВОРЧОСТІ КОМПОЗИТОРІВ ПОЛЬСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ XIX СТ.

Круліковська Т. П.
здобувач кафедри історії музики
Науковий керівник: ***Кияновська Л. О.***
доктор мистецтвознавства, професор
Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка
м. Львів, Україна

Взаємодія культур різних національностей є об’єктивною і постійною закономірністю духовного розвитку людства. XIX ст. – час, коли відбувалося національне відродження і в Польщі, і в Україні. Наукові розвідки, що розглядають культуру України XIX ст. в контексті українсько-польських взаємин, присвячені окремим постатям митців та побіжному огляду їх творчості, в цілому позбавлені узагальнень та систематизації.

Дієвим стимулом для творчості польських діячів стала величезна популярність української народної пісні, котра обумовила зацікавленість нею з боку різних верств населення як в Україні і в Росії, так і з боку польських (за походженням) музикантів.

Увага діячів національного відродження була пильно зосереджена на фольклорі, зокрема, пісенному. Відомою на цей час є збірка Вацлава Залеського – Кароля Ліпінського «Пісні польські й руські люду галицького» (пол. *Pieśni*

polskie i ruskie ludu galicyjskiego), 1833 р. Збірка містила 1496 пісень з різних етнографічних районів Галичини, а також 160 мелодій до них, інструментованих композитором Каролем Ліпінським. Пісні займали 516 сторінок, 59 з яких припадало на передмову, де В. Залеський підкреслював значення фольклору для розвитку національної літератури.

Поет Леонард Совінський (1831–1887) популяризував український фольклор серед польських читачів та з особливим захопленням вивчав твори Т. Шевченка, з яких чимало переклав на польську мову (1860 р.).

Антон Гіацинтович Коціпінський (1816–1866) – композитор, видавець і педагог, зробив великий вклад у вивчення і пропаганду фольклору Подільського краю. Проживаючи у Кам'янці-Подільському, він одночасно збирав та записував українські народні пісні, займався етнографією, здійснював педагогічну діяльність.

Підсумком багаторічної фольклорної діяльності А. Коціпінського стала праця всього життя – «Пісні, думки і шумки руського народу на Подоллі, Україні і Малоросії» для голосу з супроводом фортепіано (1861-1862 рр.). У передмові, перекладеній українською мовою С. Гулаком-Артемовським, А. Коціпінський високо оцінює українські народні пісні, якими захоплюються усі народи: «А прибуде хто з чужих країв, то швидко може покохати ті пісні, певні чуття і веселості, від того в них мусимо признати заклад правди, невимушену щирість» [2, с. 555].

Пісні А.Коціпінського набули широкої популярності, їх співали учасники підпільних гуртків, студентська молодь. Майже 40 пісень автор зібрав і записав сам, інші запозичив із збірників М. Маркевича, В. Залєського та ін. У збірці вміщено козацькі, чумацькі, бурлацькі пісні, родинно-побутові, пісні про кохання, гумористичні та інші.

Грунтовний аналіз збірки А.Коціпінського «Пісні, думки і шумки руського народу на Подоллі, Україні і Малоросії» для голосу з супроводом фортепіано (1861-1862 рр.) здійснила Л.Кияновська [1].

Привертають увагу дві «думи» (як назвав їх Коціпінський) про смерть Данила Нечая – одного з найулюбленіших героїв визвольної війни 1648-1654 р., що загинув на Поділлі: «А вже три дні, три неділі» і «В чистім полі при долині» та пісня «Ой, Морозе-Морозенку, ти славний козаче».

З фортепіанних творів А. Коціпінського на українські теми слід згадати етнографічну розвідку «Ярмарок на Україні» (kozak-polka) та Mazur z Ukrainka.

Перелік невідомих імен польських композиторів XIX ст. в контексті окресленої проблематики подає у своєму дослідженні Яків Сорокер: Банькевич Вінцент(?-1861): «Фантазія на теми українських мелодій»; Баньковський Діоніш з Бердичева (середина XIX ст.): «Гандзя цяця-молодичка», «Козак українець», «Журба козака»; Бернацький Нікодем (1826-1892): «Коломийка для скрипки», «Народні галицькі пісні»; Добжинський Ігнаци Фелікс (1807-1867): п'єса «Спомин про Україну» тв.64, 1853 р; Дзивульський Євгеніуш (1893): цикл гуцульських народних пісень; Галь Ян Кароль (1856-1912): 150 пісень для чоловічого і мішаного хору в т.ч. – українські; Гроссман Людвік (1853-1915): «Українська сюїта» для оркестру; Генрік Ярецький (1846-1918):

опера «Мазепа» за Ю.Словацьким, «Українська дума» (в 3 ч. – «Ой, не ходи, Грицю»); Яронньський Фелікс (1823-1895): «Українська шумка» для фортепіано; Ясінський Марцелі: Думки, Шумки, Козачки для фортепіано; Кольберг Генрік Оскар (1814-1890): статті «Про збирання укр. нар. мелодій»; Коритинський Альбін (середина 19 ст.): «Плач про Україну»; Ліпінський Кароль: збірник «Українські пісні з нотами»; Витвицький Йосип (1813-1886): «Україна» (1836 р.), варіації на тему української народної пісні «Зібралися всі бурлаки». Більшість творів вказаних польських музикантів видавались нотною фірмою у Києві, засновником якої був Ідзиковський Леон Вікентьєвич (1827-1865), теж поляк за походженням [3].

Особливе місце у сучасній музикознавчій та дослідницькій літературі належить працям, що презентують постаті представників українсько-польської композиторської школи різних областей (міст) України, серед яких – музиканти та композитори Львова, Вінниччини, Києва, Харкова, Житомира, Кам'янця-Подільського та ін.

У різних регіонах Україні доби XIX ст. працювала когорта композиторів польського походження, серед яких – Кароль Ліпінський, Ян Ґалль, Станіслав Нєвядомський, Михайло Завадський, Владислав Заремба, Юліуш Зарембський, Михайло Скорульський, Ігнацій Ян Падеревський, Казімєж Любомирський, Євген Риб, Костянтин Антоній Горський та ін., творчість яких була представлена жанрами вокальної та фортепіанної музики, камерно-інструментальними творами, оперними зразками.

Пісенність – це невід'ємна риса української культури, в ній переважали вокальні жанри, пов'язані зі словом (камерно-вокальні та хорові), що набуло значення певної традиційної жанрової домінанти.

Малознаним вокальним доробком українського композитора польського походження В.Заремби є збірка «Кобзар Тараса Шевченка», об'єднана поезією видатного українського поета Т. Шевченка, яка містить 30 романсів. У музикознавчих джерелах лише згадується про існування цієї збірки у творчому доробку композитора та зазначено назви окремих пісень, як от: «І багата я, і вродлива я…», «На улиці невесело…», «Така її доля…», «Утоптала стежечку…», «Чого ти ходиш на могилу?», «Якби мені, мамо, намисто», «Якби мені черевики». Більшості цих творів властиві пісенність форми й музичного вислову, притаманні інтонації селянської ліро-епічної та міської романсової пісні, внутрішній порив, патетика, широка наспівність і мелодична краса. Твори скомпоновані для різних голосів (сопрано, мецо-сопрано, баритон, бас) у супроводі фортепіано.

Фортепіанна спадщина В. Заремби має своїм джерелом майже винятково українську народну пісню. На основі надзвичайно багатої пісенної творчості України, особливо з початку застосування клавішних інструментів, сформувалася національна традиція обробки народних пісень.

Владиславу Зарембі належать твори: «Прощання з Україною», «Думка-шумка», «Чи я в лузі не калина була» (думка), «Реве та стогне Дніпр широкий», «В кінці греблі шумлять верби», «Зібралися всі бурлаки», «Черевиків немає, а музика грає, грає, жалю завдає!..» (пісня і шумка), «Подільська дум-

ка»; «Козак від'їжджає, дівчинонька плаче» (думка), «Запорізька пісня «Гей-же ви хлопці, славні молодці», «Стоїть гора високая», «Повій вітре на Вкраїну», «Елегія», «Langueur apres I'Ukraine», «Де грім за горами, де сонечко сяє», «Ой зійди, зійти , ти зіронька та вечірняя!».

Незважаючи на широку географію діяльності вищезгаданих композиторів, можна відзначити спільні риси в їх творчості:

– зацікавлення народними піснями, розміщеними у виданнях популярних на той час співанках;

– використання фольклорних елементів, що є важливим чинником формування індивідуального композиторського стилю та стильових засад в музиці цього періоду в цілому;

– традиція домашнього музикування внаслідок розвитку суспільного життя, котре сприяло розквіту міської пісні та камерної музики;

– окреслення жанрів вокальної та інструментальної, зокрема, фортепіанної мініатюри та романсу як провідних у творчості композиторів XIX ст.

Комплексне дослідження українсько-польської музичної культури XIX ст. та творчої спадщини її представників окреслює самобутність української музичної культури як складової загальнокультурного національного цілого; наголошує на тісному зв'язку творів композиторів з українським фольклором, українською тематикою, сюжетами чи образами; та формує поняття «української школи» у творчій спадщині композиторів польського походження.

Література:

1. Кияновська Л. Антон Коціпінський: репрезентант польської культури в українській музиці: Наукові збірки Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка. Вип. 27. Львів, 2013. С. 26-37.

2. Сваричевський А.В. Музикознавець і фольклорист А. Г. Коціпінський. *Поляки на Хмельниччині: погляд крізь віки:* матеріали міжнародної наукової конференції (Хмельницький, 23– 24 червня 1999 року). Хмельницький, 1999. С. 555.

3. Сорокер Я. Українська пісенність у музиці класиків: навч. посібник. Вінниця: Нова книга, 2012. 183 с.

ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ЛІБЕРАЛЬНОЇ ДУМКИ: КЛАСИКА І СУЧАСНІСТЬ

Куркудим В. С.
студентка ІІ курсу Економіко-правового коледжу
Науковий керівник: ***Крижановська Т. О.***
кандидат філософських наук,
доцент кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Обрана тема, на нашу думку, є важливою для подальшого розвитку українського суспільства. Ліберальна думка, на жаль, недостатньо присутня в нашому суспільстві. Основні ідеї лібералізму, особливо їх сучасне трактування, мають неабияку цінність для оновлення суспільних відносин, соціальної практики на засадах свободи, прав людини, економічної самодостатності соціальних суб'єктів тощо. Метою докладу є дослідження філософських основ сучасного лібералізму.

На початку роботи розглянемо лібералізм як поняття. Як зазначається у філософському енциклопедичному словнику, слово лібералізм походить від латинського «liberalis», що в перекладі українською мовою означає «вільний». Це поняття трактується в соціальній філософії як «світоглядна орієнтація, спосіб мислення, умонастрій, які характеризуються зосередженістю на проблемах емансипації, розширенні меж та форм свободи, перш за все – свободи особистості». Також під лібералізмом розуміють «сукупність ідейно-політичних течій, політичних та економічних доктрин, концепцій та програм, які ставили за мету ліквідацію (пом'якшення) різноманітних форм гноблення, державного та суспільного примусу по відношенню до індивіда» [1, с. 331]. Тобто, це – філософська і суспільно-політична течія, яка проголошує індивідуальні свободи людини найвищою цінністю, а їх здійснення – метою суспільного життя. Насамперед, лібералізм – це спосіб мислення і світосприйняття, для якого характерні: свобода індивідів у всіх сферах суспільного життя, здатність до самовизначення.

В нашому розумінні, найголовніше для особистості – мати можливість вільного вибору з багатьох соціальних можливостей, прагнути жити згідно до своїх внутрішніх настанов та переконань, але в межах закону. Все, що не забороняє робити закон, ми все це можемо робити. При цьому, одне з найважливіших та найскладніших завдань держави полягає у вирівнюванні можливості для всіх громадян, при цьому не порушуючи межі внутрішньої свободи людини.

Оскільки всі люди можуть слідувати своїм внутрішнім переконанням, відповідно це має на увазі толерантність. Звідси випливає ще одне значення слова лібералізм. Ліберал – це той, хто толерантний до чужої думки, доброзичливий до неї, відноситься з повагою до іншої точки зору, якщо вона, навіть

протилежна його думці. Згідно ідеям лібералізму, громадяни повинні толерантно ставитися один до одного.

Такі класичні автори, як Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж. Боден та інші були першоджерелами західного лібералізму. Їх роботи мали великий вплив на розвиток ліберально-демократичної теорії, стали важливою філософською основою сучасного лібералізму.

Зрівняємо класичний та сучасний лібералізм. Класичний лібералізм виключав участь уряду у ринкових відносинах; сучасний лібералізм, навпаки, підтримує участь уряду в ринковій економіці для того, щоб захистити людей від несправедливостей, що виникають у вільній ринковій економіці. Саме ліберальні політичні сили домоглися підвищення заробітної плати для найманих працівників, восьми годинного робочого дня, права організовувати професійні, громадянські та інші спільноти, об'єднання, мати медичне страхування тощо. При цьому вимагалось підвищення податків для заможних верств населення, а не для середнього та бідного класу.

Думка Дж. С. Мілль про свободу є такою: «Не є вільним те суспільство, яка б не була його форма правління, в якому індивідуум не має свободи думки, слова, життя, свободи асоціацій, – і тільки те суспільство вільно, в якому всі ці види індивідуальної свободи існують абсолютно й байдужо однаково для всіх його членів; лише така свобода заслуговує назву свободи, коли ми можемо прагнути тими шляхами, які визнаємо за кращі <…> Кожний індивідуум кращий сам для себе охоронець свого здоров'я, як фізичного, так і розумового та духовного» [2, с. 63]. Саме завдяки Дж. Міллю індивідуалізм отримав новий етичний зміст, пов'язане з визнанням найвищої цінності унікального людського «Я», права людини на розвиток усіх її здібностей та вмінь. Єдиний вид вчинків, в яких людина несе відповідальність перед суспільством, є вчинки, які зачіпають або переходять межу дозволеного відносно іншої людини. У всьому, що стосується його одного, він по праву абсолютно незалежний. На думку Дж. Мілля цей принцип забезпечує людині «відносну автономію, необхідну для развитку індивідуальності, для захисту від колективної посередності» [2, с. 65].

Тобто, Дж. Мілль обмежив свободу однієї людини свободою іншого: при нелегальному перетині даних меж автор вказав на безсумнівну участь держави у вирішенні конфлікту при зачіпанні інтересів інших людей, але не переступаючи закон. Дж. Мілль затвердив право заступитися зі свого боку громадської думки з осудженням.

Як зазначає український дослідник Куц Г.М., «вельми плідним для виникнення лібералізму став синтез філософських ідей прогресу (який тісно пов'язаний з ідеєю раціоналізму) та індивідуалізму [3, с. 169]. Але сьогодні проект епохи Просвітництва з його установками на прогрес, монолінійність суспільного розвитку та пріоритетність ідеї раціонального конструювання суспільно-політичного буття відходить у минуле. Рішучого удару основоположним принципам цього проекту завдав «погляд на політичне життя як на реальність, що не піддається раціональному конструюванню» [цит по 3, с. 170]. Адже соціальному життю притаманні різноспрямовані та однаково обґрунтовані вимоги, що ставить на порядок денний

питання постійного узгодження конфліктних інтересів, які інколи несумісні між собою.

Таким чином, для ліберала свобода – не є абсолютною вседозволеністю, але лише можливістю без порушення прав іншої людини досягти поставлених цілей і реалізувати власні бажання. Для того, щоб бути по-справжньому вільним, треба вчитись культурі свободи. При цьому, завданням держави є створення найсприятливіших умов для формування економічно вільної культурної особистості, яка знає та вміє користуватись своїми правами без порушення прав інших особистостей.

Література:

1. Заблоцький В. Лібералізм. Філософський енциклопедичний словник / гол. редколегії В.І. Шинкарук. К. : Абрис. 2002. 742 с.
2. Міл Дж. Ст. Про свободу: Есе / пер. з англ. Є. Мірошниченка. К. : Основи. 2001. 463 с.
3. Куц, Г. Ідейне підґрунтя лібералізму: філософський вимір. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.* Серія: Питання політології. 2015. № 16 (885). С. 168–174. URL: https://periodicals.karazin.ua/politology/article/view/3273

РОЗУМІННЯ СВОБОДИ В МЕЖАХ ЕТИКИ НЕНАСИЛЬСТВА (ЗА ВЧЕННЯМИ МАХАТМИ ГАНДІ ТА МАРТІНА ЛЮТЕРА КІНГА)

Лебедь О. І.
студентка І курсу спеціальності «Правознавство»
Науковий керівник: ***Крижановська Т. О.***
кандидат філософких наук,
доцент кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Махатма Ганді та Мартін Лютер Кінг – громадянські лідери в боротьбі проти насильства, національної, расової та трудової дискримінації, політичні та релігійні діячі, борці за свободу, яких знає увесь світ. Кожен з них розробляв вчення про свободу в межах етики ненасильства. На наш погляд, аналіз цих вчень буде актуальним для сучасної філософської думки, а також для соціальної практики. Тож, метою цієї статті є виділення особливостей розуміння свободи у межах етики ненасильства, зокрема у вченнях М. Ганді та М.Л. Кінга. Для досягнення цієї мети поставимо перед собою такі завдання: – проаналізувати основні погляди М.Л. Кінга та М. Ганді; – виділити головні положення етики ненасильства; – дослідити розуміння феномену свободи в межах етики ненасильства.

«Five score years ago a great American in whose symholic shadow we stand today signed the Empancipation Proclamation. This momentous decree is a great beacon light in hope to millions of Nergo slaves who bad been seared in the flames of withering injustice. It cames as a joyous daybreak to end the long night of their captivity…» [1]. «П'ять десятиліть тому великий американець, під чиїм символічним захистом ми сьогодні зібралися, підписав Прокламацію про визволення негрів. Цей важливий указ став величним маяком світла надії для мільйонів чорних рабів, обпалених полумям спопеляючої несправедливості. Він став радісним світанком, що завершив довгу ніч полону…» (переклад О.Л.). Такими словами почав свою найзнаменитішу промову «I have a dream» Мартін Лютер Кінг – американський громадський діяч, борець за права чорношкірого населення та великий прихильник методу ненасильства М. Ганді.

Задля кращого розуміння поданої вище теми проаналізуємо роботу М. Кінга «Паломництво до ненасильства», де він сформував основні положення філософії ненасильства. Ми (прихильники ненасильства) боремося не з окремо визначеними білими людьми, групами людей або ж з цілою системою. Ні, ми боремося з самою несправедливістю, її проявом у житті суспільства, з чим, я вважаю, погодиться більшість. Боротьба еволюціонує на рівень «добро проти зла», або ж « справедливість над несправедливістю». Також він закликає до відмови від помсти або ж жаги до ненависті – один із найголовніших аспектів методу ненасильства, котра (відмова) позитивно вплине на Очищення від гріхів земних, адже лише стражданням можливо їх спокутувати. Далеко не кожна людина здатна на добровільні муки задля вищої істини, але ті, хто з цим не згоден і не являються реальними прихильниками методу, адже не вгледіли його суті – мовить Кінг. А суть така, що вимагаючи щось ти повинен і віддавати.

В теорії ненасильство повинно вберегти протилежні сторони від кровопролиття, адже на цьому і базується уся ідея. Але в суровій реальності усе не чітко так: «Ріки крові, можливо, протечуть поки ми завоюємо власну свободу, але це повинна бути наша кров» [3]. Тож виходить, що ті, хто стають прихильниками відмови від ненависті, мають усвідомлювати – страждання будуть, як фізичні так і духовні. І люди повинні бути готові до цього.

Але не усе так сумно, адже борець пропагандує найвищий прояв людяності – любов, але любов не як прояв ніжної сентиментальності та емоційності, а як «розуміння, що спокутує добру волю» [3]. Найвдаліша характеристика поданої вище емоції – це агапе (з давньогр. – любов як розуміння), тобто немотивована, незацікавлена та безкорислива любов. Як по мене, то це є її найчистіший прояв, котрий в свою чергу є тим базисом для методу ненасилля, що і зробив його таким вдалим.

Далі я проаналізувала короткий, але дуже інформативний запис М. Ганді в якому було представлено усю суть його ідеї. Він також посилався на любов, але в його словах вона має набагато більший сенс. Любов – то є вічний двигун та світлий промінь надії для тих, хто заплутався в страху та ненависті; любов здатна творити та створювати. Обертати в противагу насильникам хвилі чистої любові, змусити відчути власну провину – ось справжня боротьба [2].

Тож виділимо основні положення етики ненасильства, які були виражені в проаналізованих працях М. Ганді та М. Л. Кінга:

I. Завжди існує альтернатива насильству – позиція «пасивного супротиву». Жорстокість не повинна виправдовувати несправедливість, адже є інший вихід. Він виявляється в будь-яких МИРНИХ заходах, активних переговорах – тобто беззбройна боротьба.

II. Найбільшою перемогою вважається та, де твій противник ДОБРОВІЛЬНО, методом переконань визнав правоту суперника.

III. Будь-яка дія в рамках етики ненасильства спрямована головним чином не проти людей, а проти сил зла в цілому. Перемога над свідомістю білошкірого населення буде вважатися не перемогою над ними самими, а над злом, яким вони отруєні.

IV. Пункт під назвою «підстав другу щоку» не є моїм фаворитом, але складає одне із базових аспектів етики ненасильства. Страждання невинних завжди винагороджуються за християнськими вченнями в потойбічному світі. Тому і тут відповіддю на жорстокість буде прагнення прийняти насильство.

V. Агапе – любов, як прояв чистоти душі, за вченнями Ганді та Лютера, могла побороти усе. Вона стоїть вище за руйнування та ненависть, вище за егоїстичні бажання влади та помсти. Бог є Любов.

VI. Люди вірять чи хочуть вірити в те, що у світі існує Сила, яка не дає порушити баланс між справедливою та несправедливою сторонами світу. Вона відокремлена від Бога та підтримує гармонію. Нам краще від думки, що нас підтримує щось вічне та непідвладне ні людям, ні часу.

Оскільки метод ненасильства вимагає великої сили волі та свободи духу, я вважаю, що доречно буде проаналізувати погляди цих двох мислителів щодо феномену свободи в межах ненасильства – тобто духовну та психологічну свободу. Кінг бачить свободу духа перед Богом, та психологічну свободу індивідуума від жорстокості, ненависті та насилля. Ці риси позбавляють людяності на особистісної волі, бо людиною правлять емоції. Ганді ж бачить свободу у ідеальній, майже утопічній державі, де остання власне і забезпечує той привілей. Їхні погляди досить схожі, різниця лиш в умовах прояву. Також досить немалу роль грає сила у проявах свободи. Ці два поняття часто ототожнюють, але сила в межах етики ненасильства і є тим ключем до свободи, тільки в своїй гнучкій та тонкій формі. Саме ненасильство як громадський феномен є проявом сили та вільної думки. Цього хотіли досягти і Кінг, і Ганді.

Тож, проаналізувавши думки двох великих діячів історії та політики М. Л. Кінга та М. Ганді можна зробити наступні висновки. Етика ненасильства є, на наш погляд, найгуманнішим методом боротьби з будь-яким проявом несправедливості. Погляди цих мислителів і діячів максимально актуальні і в сучасному світі. Така велика підтримка народу цих ідей була обумовлена незначною кількістю жертв боротьби, а також можливістю поступового але наполегливого переконання своїх супротивників. Метод ненасильства захищає інтереси усіх ущемлених у правовій та соціальній свободі. Перспективи цієї методики неймовірні – люди зможуть навчатися новому виду супротиву та його застосуванні на практиці. Адже нинішня боротьба це – боротьба інтелектів та

внутрішніх світів людей. Вивчення основ етики і практики ненасильства лише позитивно може сплинути на широкі прошарки населення різних країн. Світ вартий того.

Література:

1. King, M. L. I Have a Dream ... Speech by the Rev. Martin Luther King at the «March on Washington». Copyright 1963. URL : https://www.archives.gov/files/press/exhibits/dream-speech.pdf
2. Ганди М. К. Моя вера в ненасилие. *Вопросы философии*. 1992. № 3. С. 65–66.
3. Кинг, Мартин Лютер. Паломничество к ненасилию / пер. с англ. Г.А.Мироновой. М. : Республика. 1992.

ВИДОВИЩНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АНІМАЦІЇ

Мараховська К. Д.
аспірант кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін
Науковий керівник: ***Уварова Т. І.***
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Без перебільшення можна стверджувати, що видовищності підкорені усі сфери життя сучасної людини. Останніми роками вченими неодноразово констатувалось, що минуле століття, особливо його друга половина, відзначилась домінуванням видовищних форм культури (Ж. Бодрійяр, Г. Дебор, М. Маклюен, Я. Ратнер, М. Хренов та ін.).

Дослідженню феномену видовища присвячені роботи сучасних вчених – В. Кісіна, Л. Наумової, Я. Ратнера, М. Хренова та ін. Ними видовище досліджується у площині загального аналізу його соціальних та естетичних функцій. Видовищність в контексті розвитку окремих видів мистецтва розглядається в роботах В. Горпенко, М. Гринишиної, І. Зубавіної, К. Разлогова, Ю. Станішевського, Г. Фількевича, І. Хангельдієвої, І. Шилова та ін. Проте дослідженню видовищного потенціалу анімаційного мистецтва у цих та інших наукових доробках не приділено суттєвої уваги.

Згідно з словником української мови «видовище» – це те, що «відкрите для споглядання і привертає увагу; театральна або театралізована циркова вистава; спортивні виступи [1, с. 112]. Аналогічні поняття відображаються в основних європейських мовах: англ. spectacle, нім. Spektakel, фр. spectacle, іт. spettacolo. Як бачимо, у цих слів один корінь, їх етимологія походить від латинського дієслова spectare «дивитися, споглядати» і похідного від нього іменника spectaculum «вид, видовище» [3].

Походження видовищ пов'язане з міфологічними уявленнями про світ та первісними ритуалами. Видовище культивує особливе відчуття святковості, карнавальності, неординарності того, що відбувається. Дослідник В. Кісін вважає видовищний акт «актом одухотвореної, естетизованої діяльності», який відбувається «у заздалегідь визначений відрізок часу», «у спеціально організованому просторі» та використовує «психологічний механізм естетичного сприйняття, в основі якого лежить особлива (глядацька) здатність до перевтілення та співпереживання» [4, с. 6–7, 12]. Істотною є характеристика видовищності, яка надана Я. Ратнером. Він видовищність розглядає як «систему експресивно-динамічних ефектів та прийомів залучення глядача в дійство із заздалегідь розрахованим результатом» [5, с. 131], в основі якого «лежить колективна емоція» [2, с. 9].

В сучасності видовище стає універсальним мистецьким принципом, специфічним засобом, виникають «опосередковані форми видовищ», «нові видовищні форми» (М. Хренов). Відбувається «трансформація принципу видовищності із особистісного принципу конкретного виду мистецтв в універсальну ознаку» [6, с. 198-199]. Видовищність в сучасній культурі стає частиною медіа та масової культури. Сьогочасна людина, як ніколи, оточена чисельними видовищними формами, в яких вона виступає одночасно і як спостерігач, і як учасник. Сучасна видовищна культура, з одного боку, спрямована на емоційне і розважальне задоволення його учасників і глядачів, а з іншого можна стверджувати, що розвиток видовищної культури визначається і появою режисера, і використанням елементів театралізації і сучасних інноваційних медіа-технологій, розвиток яких певною мірою зумовлений розвитком видовищної культури. Серед розмаїття видовищних практик, таких фотографія, дизайн, відео, телебачення, реклама, кіно, стріт-атр тощо, особливе місце посідає анімація.

Розвиток анімація відбувався внаслідок інтеграції досвіду науки та різноманітних видовищних форм. Анімація виникла як видовищна форма, втіливши концепції нової візуальності. Вимоги видовищності супроводжували її завжди, особливо на стадії її становлення. Видовищність могла існувати як домінуюча якість чи бути латентно присутньою складовою анімаційного твору. В ранніх анімаційних моделях, втілюючись у трюкових елементах, видовищність була детермінуючим фактором. Основною функцією перших анімаційних стрічок було намагання вразити та викликати подив у глядача. Зробивши наступний крок, анімаційне мистецтво стало розвиватися в межах театральних показів. Пошук нових компонентів, нових прийомів організації анімаційного видовища народжував театрально-ігрові форми та відповідні моделі анімації. На цьому етапі видовищність визначала як характер анімаційної дії, так і стимулювала пошук нових образно-виразних прийомів. Почали формуватися основи драматургії, які сприяли переходу від атракціону до сюжету. Відтоді завданням анімації стає не тільки дивувати й розважати глядача, анімація стає засобом осягнення світу. Починається розвиток анімації як виду драматичного мистецтва.

Нові форми анімації з'явились з технічною еволюцією. У сучасності в анімації знову активувалась її видовищне начало. Нові технічні можливості видозмінюють форми і характер анімаційного трюку. Тепер синтезоване зображен-

ня, яке не має у реальності праобразу, стає візуальним атракціоном. На сучасному етапі розвитку анімація народжує нові форми художньої творчості, її художні моделі, мова, засоби продовжують розвиватися, створюючи нову видовищність, яку ще слід дослідити.

Література:

1. Видовище // Сучасний тлумачний словник української мови: 65 000 слів / За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубчинського. Х.: ВД «ШКОЛА», 2006., 678 с.
2. Генкін Д. Массовые праздники. Москва: Просвещение, 1975. 140 с.
3. Дворецкий И.Х. Латинско-русский словарь. М.: Рус. яз. Медиа, 2006. 843 с.
4. Кісін Віктор. Режисура як мистецтво та професія; Життя. Актор. Образ: Із творчої спадщини. К.: Видавничий дім «КМ Academia», 1999. 140 с.
5. Ратнер Я. Эстетические проблемы зрелищных искусств / Я. В. Ратнер. М.: Искусство, 1980. 135 с.
6. Хренов Н.А. Зрелища в эпоху восстания масс. М., 2006., 646 с.

ЕЛЕКТРОННИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗВО: ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ДИДАКТИЧНІ ВИМОГИ

Наумчук С. В.
студентка V курсу
механіко-математичного факультету
Науковий керівник: ***Дармосюк В. М.***
кандидат фізико-математичних наук,
старший викладач кафедри фізики та математики
Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна

Одним із пріоритетних напрямів розвитку освіти в Україні є впровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання, що забезпечують подальше удосконалення освітнього процесу, доступність та ефективність освіти.

Підвищенню якості підготовки студентів сприятиме створення електронних засобів навчального призначення. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у начальному процесі відкриває широкі перспективи для поглиблення теоретичної бази знань студентів, посилення прикладної спрямованості навчання, розкриття творчого потенціалу усіх суб’єктів навчання, відповідно до їхніх запитів, здібностей. Одним з видів програмних засобів навчального призначення є електронні посібники.

Проблема використання інформаційних технологій навчання, створення електронних навчальних посібників висвітлювалась у працях знаних науковців: В. Ю. Биков, Г. Р. Громов, В. І. Грищенко, Ю. О. Жук, І. Г. Захарова,

Г. Кедрович, О. А. Кузнєцов, Е. І. Машбиць, І. В. Роберт, С. О. Сисоєва, С. Пейперт, Г. Клейман, Б. Хантер та ін.

Електронний посібник – електронне видання, призначене для допомоги у практичній діяльності чи в оволодінні навчальною дисципліною, матеріал в якому викладений у зручній для вивчення і викладання формі, яке пройшло редакційно-видавничу обробку, призначене для розповсюдження, має вихідні дані [6, с. 30].

Електронний посібник забезпечує вирішення таких основних завдань:

– отримання відомостей про навчальну програму, тематичний план навчальної дисципліни, послідовність занять;

– індивідуального перегляду, вивчення або повторення навчального, методичного і інформаційно-довідкового матеріалу;

– наочної демонстрації на дисплеї комп'ютера дидактичного матеріалу та наочного приладдя (текстів, схем, малюнків, таблиць тощо);

– здійснення самоконтролю засвоєння змісту навчальних тем і всієї дисципліни загалом (з автоматизованим виставлянням оцінок), а також отримання рекомендації щодо додаткового вивчення недостатньо засвоєних тем;

– отримування інформації про рекомендовану навчальну, методичну та наукову літературу;

– роздруковування зразків планів проведення занять і методичних розробок з усіх тем і видів занять;

– отримування методичних рекомендацій щодо проведення тих або інших форм навчальних занять (окремі методики) [4, с. 31].

Смислово-текстовий компонент сучасного електронного посібника виступає вербальною структурою, що містить дидактично та методично оброблений і систематизований автором навчальний матеріал, відповідно до навчальної програми. Його основу складають поняття, факти, закони, теорії, методологічні та оціночні знання [5]. При цьому гіпертекстова структура сучасного електронного посібника ефективно забезпечує диференціацію навчального матеріалу, яка забезпечується ієрархічним структуруванням навчального матеріалу, що передбачає розподіл його на окремі логічно-інформаційні одиниці, що мають умовно головне та підпорядковане значення і за допомогою гіперзв'язків поєднуються у єдине смислове ціле.

Водночас, текстові компоненти електронного посібника мають елементи переходу в позатекстові елементи: наочно-ілюстративний та організаційно-контрольний матеріал [1].

Електронний навчальний посібник виконує такі функції [3, с. 65]:

– ефективно керує діяльністю студента у процесі вивчення навчальної дисципліни;

– стимулює навчально-пізнавальну діяльність;

– забезпечує раціональне поєднання різних видів навчально-пізнавальної діяльності з урахуванням їхніх дидактичних особливостей і залежно від результатів засвоєння навчального матеріалу;

– раціонально поєднує різноманітні технології подання матеріалу (текст, графіка, аудіо, відео, анімація);

– при розміщенні в мережі забезпечує організацію віртуальних семінарів, дискусій та інших занять на основі комунікаційних технологій.

Сучасні електронні навчальні посібники є складними педагогічними засобами, які значною мірою полегшують працю педагога та сприяють розвитку самостійності й активності студентів. Добре підготовлене заняття з використанням матеріалу електронного посібника сприятиме його успішному проведенню з урахуванням особистісно-зорієнтованого навчання, забезпечить мотивацію навчання, рефлексію на рівні самоствердження, саморегуляції, самореалізації (самоаналіз навчальної діяльності). Опрацювання (повторення, поглиблення, тренування і контроль) навчального матеріалу електронного посібника може здійснюватися за різним варіантом складності, темпу, послідовності.

Дидактичні вимоги до електронних навчальних посібників, що використовуються в освітньому процесі ЗВО [2, с. 14-15]:

1. Відповідність основним дидактичним принципам: систематичності, індивідуалізації, доступності та наочності.
2. Відповідність нормам державних стандартів вищої освіти.
3. Відповідність віковим та психофізіологічним особливостям студентів.
4. Спрямованість на формування вмінь студентів самостійно здобувати інформацію та працювати з нею.
5. Наявність різних видів інформації, що підлягає засвоєнню.
6. Презентація основних елементів мислення (порівняння, узагальнення, класифікація, систематизація та змістове співвідношення) та шляхів їх використання в роботі.
7. Наявність систем підказок, допомоги та інших навчальних елементів під час виконання завдань.
8. Організація постійного зворотного зв’язку в процесі виконання завдань: реагування на відповіді студентів (повідомлення про правильність (неправильність) відповіді, підказка, тренування), наявність системи контролю знань.

Оскільки електронні посібники є і засобом для організації самонавчання студентів та керівництва цим процесом, тому, формуючи зміст ЕП та наповнюючи їх інформацією, потрібно враховувати мотивацію та планування навчально-пізнавальної діяльності студентів під час самонавчання. Досягати цього можна за допомогою введення в їхні структурні частини (розділ, параграф) навчальної інформації для визначення завдань, які потрібно виконати під час вивчення кожного логічно й змістовно закінченого обсягу навчального матеріалу, розширення змісту пояснень явищ і процесів, що їх вивчають студенти, та для інструктування студентів з приводу раціонального виконання поставлених завдань.

Головним у побудові нового освітнього електронно-програмного середовища має бути дотримання принципу психолого-педагогічної доцільності застосування інноваційних технологій як засобу підвищення ефективності й оптимізації освітнього процесу. Тому створення та вибір навчально-програмного та

мультимедійного супроводу, розв'язання питання про місце і роль електронного навчального посібника на занятті має належати викладачеві.

Література:

1. Інформаційні технології і засоби навчання: зб. наук. праць / за ред. В. Ю. Бикова, Ю. О. Жука / Інститут засобів навчання АПН Українн. К. : Атіка, 2005. 272 с.

2. Жосан О. Е. Місце електронного підручника в навчально-виховному процесі. *Педагогічна майстерня*. 2012. № 9. С. 11-18.

3. Захорова И. Г. Информационные технологии в образовании: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2003. 192 с.

4. Ковальчук О. С. Електронний підручник як найефективніший засіб дистанційного навчання іноземним мовам. *Постметодика.* 2013. № 5. С. 30-33.

5. Красовський О. С. Дидактичні основи формування змісту електронних підручників. *Педагогіка і психологія*. 2008. № 2 (59). С. 134-142.

6. Фіголь Н. Структура електронного навчального видання. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 7. С. 30-31.

ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ ПРИРОДНОГО ПРАВА

Ніколаєв А. Д.
студент ІІ курсу Економіко-правового коледжу
Науковий керівник: ***Крижановська Т. О.***
кандидат філософських наук,
доцент кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Розгляд філософських основ природного права, на нашу думку, є актуальним для сучасної науки і практики. Особливо важливим це виглядає для української думки, так як демократичне суспільство, до якого прагнуть українці, будується на таких засадах як свобода, рівність, справедливість. Ці поняття є основоположними саме для природних концепцій права. Тож, метою нашого докладу визначимо короткий огляд філософських основ природного права в їх історичному розвитку.

Під поняттям «природне право» розуміється специфічна група прав людини, які позначаються в якості невід'ємних її прав. Це поняття апелює, насамперед, до сутності чи природи людини, виділяючи таку її правову іпостась, яка й дає змогу нам вживати як поняття «права», так і поняття «людина». Українська дослідниця О.М.Руднєва зазначає, що «У процесі формування ідеї забезпечення прав людини важливу та першочергову роль відіграла теорія природного права через обґрунтовану нею концепцію невід'ємних прав і свобод людини,

які повинні гарантуватись та забезпечуватись незалежно від волі державної влади у певний історичний період» [1, с. 31]. Тобто, мова йде не про певний перелік тих чи інших прав, які надаються урядом, державою, законами, а про джерело та основу зазначених прав. Мається на увазі певна «універсальна природа людини», яка знаходиться, так би мовити, «над» тим чи іншим соціальним устроєм, організацією суспільного життя, яка вища за законодавчі акти тієї чи іншої держави. Це – невід'ємні та невідчужувані права на життя, свободу, рівність, можливість власної індивідуальної реалізації тощо.

Ідея природного права має досить глибокі коріння в європейській думці. Її розробляли як філософи, так і юристи різних часів. Для кращого розкриття теми докладу необхідно осмислити поняття «природне право» в його історичному ракурсі.

Ще з часів Античності природне право займало дуже важливу роль для людей в світі. Ще з часів до нашої ери філософи та історики прагнули зрозуміти закони людського буття через призму права і правове становище людини в суспільстві, цими питаннями займалися Аристотель і Антифонт.

Ще більш виразно відносився до природного права римський державний діяч, філософ, юрист та оратор Марк Тулій Цицерон (106–43 рр. до н. е.). «Природний закон», на його думку, є джерелом і матеріалом людських законів. Закони, що встановлені людьми мають також й інші джерела, а саме: державний лад, звичаї, традиції держави, відрізняючись між собою за цією ознакою. Природний закон розглядається Цицероном як мірило не тільки внутрішніх законів держави, а й міжнародного спілкування. Він формулює також дуже важливий принцип міжнародного права – pacta sunt servanda (угоди повинні виконуватися) [2, с. 122–123].

Європейське Середньовіччя характеризується поширенням християнства. В цей час повернення до вивчення римського права пов'язане, передусім, з діяльністю юристів Болонського університету в Італії. Подальший період європейського Відродження та реформації характеризується значною активізацією у розвитку філософії права. Певного впливу на розвиток правової думки надали, зокрема, Нікколо Макіавеллі (1469 – 1527), Мартин Лютер (1483 – 1545), Жан Кальвін (1509 – 1564) та ін. У вченнях протестантських авторів XVI ст. ідея природного права, як і в середні віки, мала теократичний характер, але особливість полягала в тому, що вони ставили авторитет Біблії вище авторитету римського права [2, с. 123].

З часом віра й думки людей змінюються і починається новий філософський етап у розвитку природного права. Воно вже отримує точне визначення, не дивлячись на старі труднощі в його розвитку.

Сучасні дослідники відзначають, що протягом всієї історії свого існування поняття природного права було позбавлено належної змістовної і понятійної визначеності і загальнозначимості. А отже, «до сьогодні не існує єдиної думки стосовно визначення поняття природного права». Адже ніколи не було, немає й у принципі не може бути якогось одного-єдиного природного права, а було і є безліч різних природних прав, точніше кажучи – їхніх концепцій і версій. Так, що під загальним найменуванням і єдиним терміном «природне право» маються на увазі

різні варіанти природного права, різні змісти, вкладені його минулими і сучасними прихильниками і супротивниками в збірне поняття [3, с. 93].

Однак, оскільки різні природно-правові вчення поряд з розходженням мають і щось істотно спільне, що, власне кажучи, і дозволяє відрізняти дані філософські концепції від всіх інших, то представляється доцільним виділити їхню загальну логіко-теоретичну основу, говорячи іншими словами, визначити ідею природного права. «Ідея природного права, – відзначив П. І. Новгородцев, – зберігає свій основний логічний склад, незважаючи на все розходження підстав, при яких воно застосовується в історії... Конкретні підстави для засвоєння доктрини змінюються, але сутність її залишається...» [цит. по: 3, с. 93].

Природне право базується на певних універсальних цінностях, які підтримують абсолютна більшість усіх людей. Основу системи таких цінностей складають: справедливість, невід'ємні права людини на життя, здоров'я, свободу думки та слова, гідність особистості, рівність можливостей (соціальних, економічних тощо), правове обмеження державної влади.

Сучасна концепція прав людини є підсумком довгого розвитку і самого суспільства, і людських представлень про своє місце в суспільстві. Хоча витоки поглядів про свободу особистості, її невід'ємні права і самоцінність можна знайти вже в античному світі, думкою, яка затвердилась в сучасній філософській, юридичній, історичній літературі, є така, що говорити про права людини в античному і середньовічному світі можна тільки дуже умовно. У тому вигляді, у якому права людини існують і розуміються в даний час, – це, безперечно, продукт Нового часу, тісно пов'язаний з розвитком у цей же період представлень про автономію особистості й індивідуальну свободу.

Роблячи висновок, можемо сказати, що поняття природного права розроблялося з давніх часів, але тільки в філософії Нового часу закладаються основи сучасного його розуміння. Сучасне цивілізоване суспільство, на нашу думку, не може повноцінно існувати, а тим більше розвиватися без певних правових основ. І саме природні права людини мають бути в основі правової, і взагалі соціальної практики. Без реального забезпечення свободи, рівності можливостей, гідності людини суспільство повертається до застарілих, навіть феодальних середньовічних форм.

Література:

1. Руднева О.М. Розвиток концепції прав людини під впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 11. С. 30–36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2010_11_7

2. Васецький В.Ю. Історико-філософський аспект природно-правового і позитивно-правового принципів право розуміння. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 122–125.

3. Патлайчук О.В. Сутність ідеї та основні ціннісні складові природного права. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. Серія: Філософія. Політологія. 2006. № 81–83. С. 92–95.

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СТІЙКОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЯК АКТУАЛЬНА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Окаєвич А. В.
викладач циклової комісії
Військового коледжу сержантського складу
Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
м. Львів, Україна

Об'єктивні потреби до професійної діяльності сучасного офіцера обумовлені низкою об'єктивних чинників, визначальним з яких є сформовані навики контролю власних емоцій під час ухвалення управлінського рішення під дією негативних чинників, притаманних умовам виконання службово-бойових завдань.

Контроль та регулювання емоційної сфери особистості офіцера, його стійкість до психотравмуючих чинників потребує належного рівня сформованості особистісних якостей, насамперед, вольових, серед яких ми виокремлюємо такі: рішучість, витримка, здатність до ухвалення виваженого управлінського рішення, уміння володіти собою і керувати підпорядкованим особовим складом. Без сформованих вольових якостей через нерозривний зв'язок вимог до ефективного управління та потребою в збереженні концентрації та витримки, спрямування зусиль та їх концентрації в чітко обумовленій часовій перспективі створюють передумови до уникнення або неможливості здійснення вольового акту.

Серед сучасних педагогічних концепцій, які є методологічною основою дослідження питання формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів, є особистісно-діяльнісний і системний підходи (В. Ананьєв, В. Афанасьєв, К. Платонов, В. Шадриков, Б. Ломов), діяльнісний підхід до розвитку особистості (В. Ананьєв, Л. Виготський, О. Леонтьєв, А. Запорожець, Д. Ельконін, В. Давидов, С. Рубінштейн,). Окремої уваги заслуговують напрацювання науковців щодо теорії морально-вольової регуляції поведінки особистості (В. Іванников, К. Платонов, В. Селиванов) та теоретичні концепції самовиховання особистості (Д. Іщенко, В. Сухомлинський, Ю. Орлов, А. Маслоу та ін.).

Дослідження питання формування та розвитку вольових якостей професіоналів були в спектрі уваги низки дослідників, насамперед, психологів та педагогів. Так, в контексті психічної саморегуляції особистості обумовлене питання розглядалось А. Алексєєвим, І. Бехом, М. Боришевським, В. Іванниковим, В. Котирло, К. Мировським, М. Савчиним, А. Філатовим, О. Черниковим та ін.

Стосовно підготовки майбутніх офіцерів та формування у них вольових якостей заслуговують уваги напрацювання Б. Бадмаєва, В. Барабанщикова, В. Варварова, В. Дьоміна, М. Дьяченко, А. Китова, В. Осьодло, М. Полянського, В. Оськіна, О. Сафіна, В. Соколова, Є. Стрижанова, В. Ягупова.

Проблема формування та розвитку емоційної стійкості перебуває в спектрі уваги переважно психологів та педагогів (І. Аршава, О. Блінов, Б. Варданян,

М. Дьяченко, Є. Ільїн, М. Корольчук, В. Крайнюк, П. Криворучко, В. Стасюк, О. Черникова та інші).

Наукова дефініція «емоційна стійкість», на наше переконання, є інтегративною якістю особистості, яка визначається можливістю прогнозування успішності професійної діяльності людини та офіцера ЗСУ зокрема, оскільки на думку низки дослідників (І. Аршава, Л. Бучек, П. Зільберман, В. Моляко, Я. Рейковський, О. Саннікова, О. Чебикін та ін.) забезпечує високу результативність діяльності, здійснюваної в емоціогенних умовах, що є визначальним з огляду на специфіку виконання службово-бойових завдань сучасним офіцером.

В основі заходів формування та розвитку емоційно-вольової стійкості є результати наукових досліджень: щодо можливості переходу психічного стану у властивість особистості (М. Левітов, А. Прохоров [3]); щодо розвитку емоційно-вольової сфери через вдосконалення уміння контролювати прояви власних емоцій та розвитку волі (А. Деркач [2]); щодо розвитку емоційно-вольової стійкості в процесі тренувальної діяльності з використанням змагальних методів, прийомів ускладнення тренувальних завдань, використання яких потребує прояву вольових зусиль (Н. Бабич [1]).

Особливістю професійної підготовки курсанта як майбутнього офіцера є поєднання двох чинників: навчання як головної мети перебування курсанта у ВВНЗ та виконання обов’язків військової служби як військовослужбовця.

Нам імпонують погляди В. Ягупова, який виокремлює такі особливості навчальної діяльності курсантів:

– своєрідність цілей і результатів;

– планомірна підготовка до виконання службових обов’язків у якості офіцера Збройних Сил України;

– оволодіння професійними знаннями, навичками, вміннями;

– тісне поєднання навчання та служби;

– використання специфічних засобів діяльності (зброї, бойової техніки та інших засобів майбутньої службової діяльності);

– інтенсивність функціонування психіки;

– високе інтелектуальне і фізичне напруження;

– ситуації, що викликають велику фізичну напруженість [4].

З огляду на виокремлені особливості, успішність професійної підготовки майбутніх офіцерів обумовлюється сформованістю таких особистісних та професійних якостей:

– індивідуальні: любов до військової служби та професії офіцера, дисциплінованість, ініціативність, наполегливість, відповідальність.

– організаторські: енергійність, активність, організованість, сміливість, вимогливість до себе та до підлеглих.

– інтелектуальні: інтелектуальний розвиток, професійні знання, здатність до навчання та наполегливість в опануванні навчальними дисциплінами.

– фізичні: висока працездатність, фізична витривалість, емоційно-вольова стійкість.

Поряд із обумовленими особливостями освітньої діяльності у ВВНЗ з підготовки курсантів та визначеними якостями, професійна підготовка майбутніх

офіцерів через об'єктні умови орієнтована на опанування певною сумою академічних знань, умінь і навичок, тоді як формуванню емоційно-вольової стійкості та її розвитку у курсантів, підготовці майбутніх офіцерів до подолання психологічних перешкод під час ухвалення виваженого управлінського рішення достатня увага не приділяється.

Актуальність формування та розвитку особистісних та професійних якостей майбутніх офіцерів під час навчання у ВВНЗ визначає потребу в розробці альтернативних усталеним підходів до формування їх якостей та емоційно-вольової стійкості як однієї з пріоритетних зокрема з урахуванням специфічних особливості організації педагогічного процесу у ВВНЗ та досвіду виконання службово-бойових завдань під час Операції об'єднаних сил (Антитерористичної операції).

Література:

1. Бабич Н. Л. Корекція емоційно-вольової сфери спортсменів із вадами розумового розвитку (на прикладі плавання): автореф. дис. … канд. наук з фіз. виховання та спорту: спец. 24.00.01 «Олімпійський і професійний спорт»; Львівський державний університет фізичної культури. Київ, 2012. 24 с.

2. Деркач А. А. Акмеология: пути достижения вершин профессионализма. Москва: РАУ, 1993. 32 с.

3. Прохоров А. О. Теоретические аспекты проблемы психических состояний личности. Самара, 1991. 114 с.

4. Ягупов В. В. Військова психологія. Київ, 2004. 656 с.

СОЦІАЛЬНА РЕКЛАМА: СУСПІЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Осаула В. О.
викладач кафедри зв'язків з громадськістю та журналістики
Київський національний університет культури і мистецтв
м. Київ, Україна

Реклама привертає увагу представників різних галузей наукового пошуку – соціологів, економістів, політологів, культурологів, мистецтвознавців та ін. При цьому можна з упевненістю констатувати, що наукові дослідження не лише тісно пов'язані між собою, а й є взаємодоповнюючими, такими, що дають змогу сформувати науково виважене розуміння реклами, як дійсно багатоаспектного феномена, за допомогою методологічного інструментарію, напрацьованого в межах сучасних знань. Не дарма російський дослідник Є. Ромат виділяє такі підходи до розуміння реклами: комунікаційний, функціональний (цільова діяльність), матеріальний (рекламна продукція), галузевий (рекламний бізнес), культурологічний (частина культурного середовища), науковий, професійний (професія), творчий, мистецький (креатив в рекламі) [4]. Проте найбільш актуальними у межах науки нині, на нашу думку, є два розуміння

реклами, сформульовані теж Є. Ромат, як елементу маркетингової діяльності та як особливого виду соціальної комунікації [4].

Досить вдало в аспекті функціонального призначення рекламу характеризують американські дослідники В. Уеллс, С. Моріарті, Дж. Бернет: «Реклама – це оплачена, безособова комунікація, здійснювана ідентифікованим спонсором з метою схилити (до чогось) або вплинути (якось) на аудиторію» [6].

Дослідники виокремлюють декілька груп основних рекламних носіїв: усна реклама на радіо, телебачення, друкована реклама, зовнішня реклама, нетрадиційні (опосередкована реклама) та новітні рекламні носії.

За характером об'єкта рекламу ділять на товарну, корпоративну (іміджеву), державну, соціальну і політичну [1].

Серед цих різновидів реклами особливе місце займає соціальна реклама, без якої сьогодні неможливо уявити ні одне функціонально розвинене та соціально відповідальне суспільство. При цьому досліджень соціальної реклами, зокрема в межах парадигм, концепцій і категорій науки соціальних комунікацій ще вкрай мало, зокрема в Україні. Що й привертає увагу до її різних аспектів.

Так, російська дослідниця О. О. Савельєва пропонує таке багатозмістовне трактування соціальної реклами: як соціальне, виражене в рекламі (реклама з «сильним» соціальним дискурсом, а також соціально відповідальна реклама), адже в будь-якій рекламі існують два рівні: товар (продукт) та суспільство; як частина системи суспільних відносин, що роблять спільне життя людей не тільки можливим, а й безконфліктним («рекламна соціалізація», поширення корисних з погляду суспільства соціальних норм, цінностей, моделей поведінки, знань, які сприяють спільному існуванню в межах цього суспільства); як інструментальне тлумачення терміна «соціальний» (що відноситься насамперед до соціальної сфери, соціальної політики держави, соціальної допомоги аутсайдерам, соціального забезпечення, соціальної підтримки незахищених груп населення). Це реклама, пов'язана із благодійністю, діяльністю некомерційних організацій, інформаційною підтримкою державних соціальних проектів [5, с. 11-12].

Російський дослідник О. Мудров до плюсів соціальної реклами відносить: стимулювання суспільства до участі у програмах захисту дикої природи, безцінних історичних і культурних шедеврів країн; залучення населення до здорового способу життя; генерування потреби у кращому рівні життя; стимулювання трудової діяльності; пропагування науково-технічних досягнень; концентрацію уваги суспільства на певних соціальних програмах [1].

Основні напрями соціальної реклами – це: безпека життєдіяльності міста, проблеми рівних прав та соціальних гарантій, екологічні проблеми, тенденції розвитку суспільства, боротьба з загрозами, попередження катастроф, декларація пріоритетних цінностей, заклики до досягнення соціальних та індивідуальних ідеалів, формування патріотизму, соціальна психотерапія [2, с. 60-61].

Соціальну рекламу в нашій країні можна вважати досить новим явищем, яке тільки із здобуттям незалежності почало набувати того інформаційного наповнення та ціннісного змісту, які можна вважати специфічними для вітчизняного інформаційного простору. Визначення соціальної реклами закріплено в Законі України «Про рекламу»: соціальна реклама – це інформація будь-якого виду,

розповсюджена в будь-якій формі, яка спрямована на досягнення суспільно корисних цілей, популяризацію загальнолюдських цінностей і розповсюдження якої не має на меті отримання прибутку [3].

До найвагоміших переваг сучасної соціальної реклами можна віднести не тільки розширення спектра традиційних носіїв, а й виготовлення якісного з точки зору мистецтва та етично виваженого з точки зору моральних цінностей рекламного продукту, що дає їй змогу, з одного боку, привертати увагу до актуальних суспільних проблем, а з іншого – впливати на світогляд та формувати підґрунтя нових цінностей. Відтак, соціальну рекламу можна розглядати як своєрідну соціальну технологію, яка здатна впливати, керувати та програмувати суспільство. Все це вимагає від замовників, творців та розповсюджувачів соціальної реклами високого рівня громадянської свідомості та відповідальності.

Література:

1. Мудров А.Н., Основы рекламы; 2-е изд., перераб. и доп. М.: Магистр, 2008. 397 с.
2. Папян Ж.К., Ефремушкина Е.В. Правовое регулирование социальной рекламы в США // Вестник Московского государственного университета печати, 2012. С. 60-66.
3. Про рекламу / Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80.
4. Ромат Е. В. Реклама: уч. для вузов. 5-е изд. СПб.-ПИтер, 2002. 544 с.
5. Савельева О.О. Реклама в социальном дискурсе: монография. Москва: Прометей, 2005. 204 с.
6. Уэллс У., Мориарти С., Бернет Дж. Реклама. Принципы и практика 2008. 738 с.

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ: ФЕНОМЕН АДАПТАЦІЇ НА НОВОМУ МІСЦІ

Погуляйло Т. О.
аспірант ІІ року навчання відділу соціальних експертиз
Науковий керівник: ***Чепурко Г. І.***
доктор соціологічних наук,
завідувач відділу соціальної експертизи
Інститут соціології НАН України
м. Київ, Україна

Через воєнний конфлікт на Сході України з 2014 року було розпочато процес вимушеного переселення жителів окупованої частини Луганської та Донецької областей до інших територій нашої держави. Масштаби цього переселення настільки великі, що не помітити дану категорію людей стало просто неможливим. Тому органи державної влади розпочали працювати над норма-

тивно-правовими документами, які б захищали і підтримували права та свободи внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО або переселенці).

Першим державним документом на шляху вирішення окресленої проблеми став Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», прийнятий 20 жовтня 2014 року, у якому вперше було визначено, хто і за яких умов може отримати статус внутрішньо переміщеної особи (ВПО): «1. Особи або групи осіб, які були змушені покинути або залишити свої будинки чи місця звичайного проживання, зокрема, в результаті або задля уникнення наслідків збройного конфлікту, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини, стихійних або викликаних діяльністю людини лих, і які не перетинали визнаних міжнародною спільнотою державних кордонів; 2. Громадяни України, які постійно проживають на території України, яких змусили або які самостійно покинули своє місце проживання, у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [1].

Одночасно передбачалася допомога переміщеним особам у наданні тимчасового житла, продовженні здобуття освіти, працевлаштування, можливості отримання гуманітарної та благодійної допомоги, а найголовніше – забезпечення належних умов соціальної адаптації.

Проблематика мігрантів, біженців, переселенців містить широке коло теоретичних та практичних питань. Зарубіжні та вітчизняні дослідники вивчають проблеми соціальної адаптації вимушених переселенців – осіб, які пережили воєнні конфлікти та покинули своє постійне звичне місце проживання. Проблема адаптації особистості в різних соціальних групах досліджувалася такими вченими як А. Хохлова та І. Георгієва. Успішність входження вимушених переселенців до інших умов життя розкривали такі зарубіжні вчені як Д.Беррі, У. Кім, К. Уорд. Серед вітчизняних вчених аспекти соціально-психологічної адаптації розкрили В. Середа, О. Міхеєва (мотиви, які спонукали людей до вимушеного переміщення), М. Колодій (ставлення територіальної громади до внутрішньо переміщених осіб), О. Балакірєва (уроки ефективної адаптації та інтеграції ВПО). У. Садова та Н. Андрусишин виклали інтереси переміщених осіб в епіцентрі інституційних зусиль Української держави [3].

Але феномен адаптації та успішної інтеграції внутрішніх переселенців в територіальні громади висвітлений ще не до кінця.

Роки важких випробувань і для людей, і для країни змінили багато чого. Економічна ситуація погіршилася, системна криза посилилася, бідність і соціальна нерівність зросли, очікування швидкого закінчення конфлікту не виправдалося, число вимушених переселенців залишилося на рівні наближеному до 2 млн. чол. [4, с .8].

На сьогодні адаптація внутрішньо переміщених осіб на території України зіштовхується з цілою низкою проблем, які й досі повною мірою не врегульовані. Адже, не зважаючи на усі гарантовані державою види допомоги, внутрішні переселенці не завжди можуть самостійно вирішити свої проблеми щодо

розміщення, пошуку роботи на новому місці, відновлення соціально схвальних способів життєдіяльності [5, с. 36, 38-39].

Адаптація вимушених переселенців відбувається через пристосування до нових умов життєдіяльності: природно-антропологічної, духовно-культурної та агентно-професійної.

Природно-антропологічна сфера тісно пов'язана з домівкою та природою, системою побутового обслуговування, тому внутрішньо переміщеним особам необхідно допомогти створити свою нову ідентичність на новому місці проживання.

Через духовно-культурну сферу відбувається підтримка духовних і культурних цінностей особистості. Передбачається, насамперед, допомога внутрішньо переміщеним особам у задоволенні їх духовних та соціокультурних потреб.

Забезпечення професійної адаптації проходить через агентно-професійну сферу: репрезентацію на ринку праці, конкурентноспроможність, збереження практичних навичок за фахом і, нарешті, отримання місця роботи.

Вимушено переміщена особа інтегрується в нове соціокультурне середовище зі складним образом соціальної реальності та себе в ній. Те, наскільки успішним буде соціальна адаптація залежить і від особливостей цих осіб, і від того наскільки нове соціальне оточення має готовність сприйняти таку особу [2, с. 344].

Особливістю внутрішньо переміщених осіб в нашій державі є те, що вони досить споріднені за культурою та психологією з приймаючими громадами. Але ще має відбутися налагодження соціальних зв'язків на новому місці проживання, злиття з соціумом без втрати власної індивідуальності. Успішна адаптація переселенців може відбуватися лише за умови допомоги самого соціального середовища – позитивної взаємодії учасників обох сторін, коли узгоджуються вимоги та очікування.

Активне включення в діяльність приймаючої громади, загальний оптимізм та соціальний комфорт можуть виступати у якості показників адаптованості внутрішньо переміщених осіб.

Важливою передумовою соціально-психологічної адаптації є відповідність самооцінки та рівня домагань суб'єкта його реальним можливостям та умовам нового соціального середовища [7].

Таким чином, внутрішньо переміщена особа – це особа, яка залишила постійне місце проживання через загрозу власному життю та шукає притулку на території своєї ж держави. Обрані адаптаційні стратегії впливатимуть на долю кожного з переселенців та його успіх в цілому при входженні в нове соціальне середовище. В якості передумови успішної адаптації визначається необхідність усвідомити авторство власного життя, можливості змінити його та взяти повну відповідальність за своє життя [6, с. 147].

Масштаби внутрішньої міграції в Україні свідчать про гостроту цієї ситуації і водночас актуалізують необхідність вчасної комплексної роботи з внутрішньо переміщеними особами.

Україна переходить із процесу тимчасової стратегії щодо ВПО до більш сталої, тому що конфлікт досі не вирішено, а людям, які змінили своє постійне

місце проживання на нове, треба жити повноцінним життям. Внутрішньо переміщені особи за умов збройного конфлікту – це досить нова категорія українського суспільства, з якою світ вже неодноразово стикався, але для нашої держави ця категорія населення з'явилася вперше, тому це пояснює неготовність влади до вирішення відразу багатьох проблем цих людей.

Держава має сприяти захисту та підтримці цієї категорії населення, опираючись на міжнародні норми регулювання питань, які пов'язані з проблемами внутрішньої міграції, сформулювати власну нормативно-правову базу щодо урегулювання прав, обов'язків і пільг для ВПО. Це обов'язково необхідно зробити якнайшвидше, щоб підтримати український дух громадян, які вимушені були переміститися через військові дії, допомогти їм реалізуватися на новому місці проживання з дотриманням усіх прав громадянина України та використати стратегію їхньої адаптації на користь держави.

Література:

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 22 листопада 2014 р. № 4490а-1 / Верховна Рада України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18 (дата звернення: 06.04.2019).

2. Солдатова Г.У. Психология межэтнической напряженности. Москва, 2013. 386 с.

3. Садова У.Я., Андрусишин Н.І. Інтереси внутрішньо переміщених осіб в епіцентрі інституційних зусиль Української держави. Регіональна економіка. 2016. № 1. С. 196-198.

4. Міхеєва О., Середа В. Сучасні українські внутрішньо переміщені особи: основні причини, стратегії переселення та проблеми адаптації. Стратегії трансформації і превенції прикордонних конфліктів в Україні. Збірка аналітичних матеріалів. Галицька видавнича спілка. Львів, 2015. С.9-49.

5. Акмалова А.А., Капицын В.М. Социальная работа с мигрантами и беженцами. Учебное пособие. Москва, 2008. 220 с.

6. Профілактика порушень адаптації молоді до повсякденних стресів і кризових життєвих ситуацій : навч. посіб. / за ред. Титаренко Т.М. Київ, 2011. 272 с.

7. Налчяджан А. А. Психологическая адаптация. Механизмы и стратегии. Москва: Эксмо, 2010. 368 с.

ФІЛОСОФІЯ ЙОГИ ПАТАНДЖАЛІ ЯК ПРОДОВЖЕННЯ ВЕДИЧНОЇ ТРАДИЦІЇ

Полонець А. Ю.
студент ІІ курсу Економіко-правового коледжу
Науковий керівник: ***Крижановська Т. О.***
кандидат філософських наук,
доцент кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Східні філософські вчення та традиції наразі набирають все більшу популярність в сучасному світі. В кожній країні західного світу є прихильники такої практики як йога. Формуються цілі школи, лідери, які пропонують опанувати йогичну практику. Але йога – це не тільки вправи для тіла, йога є цілісним комплексним вченням для тіла, душі та розуму. В цій роботі ми зробимо короткий огляд йоги Патанджалі та спробуємо осягнути основні положення цього вчення.

Філософія йоги – це система самопізнання. Філософія йоги є давнім вченням про духовне самовдосконалення людини. Її теорії і принципи викладені в «Йога-сутрі», автором якої є Патанджалі – йог і філософ ІІ століття до н.е. Патанджалі був аскетом і вченим. Він закликав контролювати тіло розумом. Мета філософії йоги Патанджалі є досягнення людиною досконалості в розумінні свободи без обмежень. «Йога-сутри» створені для того, щоб привести людину до щастя і внутрішньої повноти. Йога спрямована на всебічний розвиток, і, головним чином, на зростання свідомості, внутрішньої культури людини, яка нею займається. Йога Патанджалі актуальна і донині. Треба відмітити, що в цьому вченні зберігаються традиції такими, якими вони були тисячі років тому.

Той, хто захтів опанувати мистецтво йоги в повному обсязі, має вивчити сутри – тексти, в яких подаються основи розуміння Всесвіту, людини, природи тощо. Всього в навчанні знаходиться 196 сутр, метою прочитання та вивчення яких є досягнення певного стану, при якому людина наповнюється дружелюбністю до навколишнього світу, прагне пізнати його природу. Ці сутри присвячені знанню про явища і їх властивості. Завдяки цьому людина може «піднятися» над своєю фізичною оболонкою, поглянути на себе з боку, навіть робити матеріальними свої бажання.

На підставі йоги Патанджалі були створені більшість навчань і течій в йозі. Афоризми, які згадані в книзі, прирівнюються до законів світобудови. Основна відмінність йоги Патанджалі від інших течій полягає в тому, що вона до цих пір існує в класичному варіанті. Як відомо, йога є ортодоксальною школою, тобто такою, що притримується основних положень Вед. Йога Патанджалі не допускає поверхневого і швидкого навчання, практика має тісно переплітатися з вивченням традиції, опануванням знань.

З духовної точки зору, якщо людина буде слідувати принципам йоги Патанджалі, то вона має позбутися внутрішнього конфлікту в своїй душі і, а отже і в

тілі. Таким чином людина налагоджує зв'язок між своїм тілом і душею. Це дозволяє їй контролювати не тільки свої вчинки. Вважається, що людина, яка опанувала духовним вченням йоги Патанджалі та розвинула своє тіло спеціальною практикою певних вправ, може контролювати свої емоції, «підніматись» над буденними ситуаціями, може, навіть, впливати на свою карму.

Треба зазначити, що сучасні послідовники йоги Патанджалі бачать в цьому вченні і в цій практиці чимало корисних для сучасної молоді положень. «Шлях йоги веде до Всевишнього, що дозволить отримати прояснення і Благословення своїх діянь і помислів. Це допоможе добитись успіхів в кар'єрі, особистому житті і фінансовій сфері» [1]. Але послідовники йоги Патанджалі вважають, що найстрашнішим для людини є життя матеріальними цінностями. Але й виключно духовні цілі також не дають повноти існування. У йозі є дуже важливим поділ на матеріальне і духовне, але не менш важливим є прагнення до гармонізації духовної та тілесної складової. Саме йога стала допомагати людині бачити свої кордони і приділяти кожній частині Всесвіту необхідний час.

На закінчення слід зазначити, що ідеї йоги можна зустріти у всіх ортодоксальних індійських філософських школах, а також в буддизмі, сикхізмі, не кажучи вже про численні напрямки у самій йозі, які виросли зі своєї класичної форми.

У сучасному світі йога стає все більш популярною. Як я розумію, люди займаються йогою, щоб знайти внутрішній спокій, контролювати свої емоції. Однак, ставши загальнодоступною, йога багато в чому втратила свою езотеричну частину, і люди сьогодні прагнуть жити краще в цьому світі за допомогою методів йоги, не прагнучи до світу позамежного, до потаємної суті філософії йоги.

Література:

1. Свами Сатьянанда Сарасвати. Йога-сутра Патанджали. Коментарии / Пер. с англ. Н. Драсты. Минск: Ведантамала, 2006 г. 388 с.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ АНТРОПОЛОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ У ПРАВОСЛАВ'Ї ТА ПРОТЕСТАНТИЗМІ

Пустовіт К. І.
студентка І курсу спеціальності «Правознавство»
Науковий керівник: ***Крижановська Т. О.***
кандидат філософських наук,
доцент кафедри мистецтвознавства і загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

«Бог – це Господь покірливих,
нещасних, пригнічених і таких,
що зневірилися, тих,
у кого не залишилося в житті нічого».
Мартін Лютер Кінг

Актуальність обраної теми обумовлена значимістю релігії як соціального явища та суспільного інституту в житті сучасної України. За даними постійно діючого круглого столу «Релігія і влада в Україні: проблеми взаємовідносин», що працює за сприяння Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні з 1996 року і який відбувся 26 квітня 2018 р. в Києві, «Рівень маніфестованої релігійності в Україні впродовж 2010-2018рр. залишається досить високим і наразі становить 72% опитаних» [1, с. 3]. Ці дані свідчать про досить високий рівень релігійності українського суспільства. Як зазначається у тому ж джерелі, «…більшість (67%) громадян відносять себе до православ'я» [1, с. 3]. Православ'я є традиційним віросповіданням українців протягом вже більш як тисячі років. Але за підсумками соціального опитування за останні 10 років в Україні виросла кількість прихильників Протестантизму, особливо в західних і південних регіонах України [див. 1, с. 13]. З огляду на це, здається доцільним проаналізувати філософський сенс поглядів на людину в традиційній для українського суспільства релігії – православ'ї та у відносно новій для нашого суспільства конфесії – протестантизмі. Тож, метою докладу є зробити порівняльний аналіз антропологічних поглядів у цих двох конфесіях – православ'ї та протестантизмі.

Для початку потрібно зрозуміти що спільного та чим відрізняються основні положення православ'я і протестантизму.

Важливо розповісти, що християнство яке прийшло до нас з Візантії, відіграло дуже велику роль для розвитку нашої країни. Так, хрещення Київської Русі відбулось за допомогою князя Володимира в 988 р. Підтвердженням цього є «Повість минулих літ», а з іноземних джерел требо відзначити «Пам'ять і похвалу Іакова Мніха». Християнство сповідує єдиного Бога, але у трьох його іпостасях – Бог-Отець, Бог-Син, та Бог-Святий дух. Віросповідну основу складає Святе Письмо, яке передалося людям за допомогою апостолів та пророків

[2]. Як державна релігія православ'я поширилося в Київській Русі наприкінці X ст. У сучасній Україні православ'я представлено трьома церквами: Українською православною церквою Київського патріархату, Українською православною церквою, яка перебуває в «канонічному і молитовному єднанні», а фактично – в юрисдикції Московського патріархату, Українською автокефальною православною церквою.

Що стосується антропології у православ'ї, то слід зазначити що вона підносить декілька тверджень про людину. По-перше, це те що «коли Бог сотворив людину, Він створив її на подобу Божу» (Бут. 5:1). Та, по-друге, що головним принципом християнської православної антропології, є віра в те, що Бог є не тільки Творцем, а й Отцем усього людства, і те що всі люди без винятку є Божими дітьми, а тому – братами й сестрами [5].

Українська дослідниця І.Є. Корольова виділяє декілька типів моральних людських ідеалів: «ідеальна людина», «досконала людина», «нова людина», «обраний народ», але всі вони відрізняються, то морально-цілісним, то філософським змістом. Все ж ідеалом є Бого-людина Ісус Христос, до якого можна тягнуться і врешті-решт самому стати «досконалою людиною». Але тільки тоді, коли ти пізнаєш принцип християнської любові та будеш готовим слідувати Ісусовим настановам, які будуть робити тебе кращим [3, с. 108].

Також, коли ми розмірковуємо над антропологічною тематикою православ'я слід звернути увагу на слова видатного українського дослідника В.С. Горського: «Згідно з фундаментальною засадою, на якій ґрунтується християнське світорозуміння, Бог творить світ, даючи йому Образ. Бог, не маючи образу, є Прообразом усього, що існує у світі цьому. Тим-то ряд Божих творінь можна представити як «ліствицю» образів, що відображують один одного й, врешті-решт, Бога – як свій прообраз. Сенс буття людського розуміється як процес «преображення», що здійснює людина, підіймаючись сходинками «ліствиц» і образів до Бога. Вищий щабель на цьому шляху відводиться образу святості, який уособлював уявлення про найдосконаліше, про межу, досяжну для людини на шляху єднання з Богом» [4].

Розглядаючи протестантські напрями християнства в Україні треба зазначити, що вони є неоднорідними і поділяються на дві групи. Перша група – це різноманітні течії, вчення яких сформувалося на ґрунті західного протестантизму, який відколовся від католицької церкви. Друга група – церкви і секти, віровчення яких склалося на ґрунті православ'я, та які відкололися від православної церкви. Найпоширеніші в Україні є протестантські конфесії західного спрямування, інші не набули поширення. Церква євангельських християн-баптистів (ЄХБ) в Україні найчисленніша і найбільш поширена серед протестантських церков. Заснована у 1944 р. внаслідок об'єднання баптистів з євангелістами та деякою частиною громад п'ятидесятників [6].

Слід згадати слова українського релігієзнавця М.Черенкова, який писав: «вплив будь-якої доктрини або ідеї залежить від того, наскільки вона відповідає психології людей, яким ці ідеї адресовані. Ідея може стати активною силою історії лише в тому випадку, якщо вона відповідає настійним психологічним потребам певних соціальних груп...». Він стверджував що психологія лю-

дини, відіграє значну роль для встановлення та втілення у життя різних ідей [цит. по 7, с. 132].

Згідно ідеям протестантизму, істинна сутність людини розкривається у «Внутрішньому світлі», тобто присутністю Христа в душі. Людина залишається людиною, навіть коли вона не належить до Богом встановленого земного порядку. Вона на Землі знаходиться у владі свавілля, у світі, де панують хаос та абсурд. Але вона може набути людяність тільки при зустрічі із самим Богом та з його допомогою – «Людяністю Бога», а не за допомогою інших земних людей. Отже, щоб зрозуміти істинну природу людини, потрібно звернутись до христології, а не до історії чи психології. На думку К.Барта, істинна сутність людини пізнається за межами її природного та соціального буття, тобто у зустрічі з Богом [7, с. 133].

Сучасний німецький теолог В.Панненберг розробляє власну антропологію, яку протиставляє традиційному підходу. Мислитель не протиставляє релігійну віру, Божественне Одкровення історії, культурі та науці. За думкою теолога, людина повною мірою розкривається саме в історії та культурі і богослов'я має на цьому будувати свою антропологію. Основа антропології В. Панненберга полягає в ідеї «відкритості людини світові» як її звернення до Бога. Це єдина і головна умова можливості людського способу буття [7, с. 138].

Отже, проведений аналіз антропологічних настанов у православ'ї та протестантизмі дозволяє зробити висновок, що ці дві гілки християнської релігії дуже відрізняються поглядами на людину. В православ'ї, щоб людині хоч трохи наблизитися до ідеалу, треба слідувати Слову Божому, слухати і бути вірним Христу. І тільки тоді людина може мати надію на Рай на небесах, що райське життя настигне тебе, коли ти будеш чистий душею та думками за допомогою Божого Слова. У протестантизмі акцентуюсь увагу більш на цінності людської історії та культури в антропологічних аспектах. Гуманізм людини може бути обґрунтований тільки гуманізмом Господа.

Література:

1. Особливості релігійного і церковно-релігійного самовизначення українських громадян: тенденції 2010-2018рр. (інформаційні матеріали). *Постійно діючий Круглий стіл «Релігія і влада в Україні: проблеми взаємовідносин» за сприяння Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні (26 квітня 2018р.).* URL: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_Religiya.pdf (дата звернення 08.11.2018).

2. Любащенко В.І. Християнство. Енциклопедія історії України. Т. 10. Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К. : Наукова думка. 2013. 688 с.: URL: http://www.history.org.ua/?termin=Khrystyyanstvo (дата звернення: 06.11.2018).

3. Корольова І. Є. Ідеал досконалої людини у православ'ї. *Вестник Нац. техн. ун-та ХПИ.* 2009. № 26. С. 95–108.

4. Горський В.С Ідея наслідування Христа в давньоруській агіографії. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/11004/Hors%27kyy_Ideya_

nasliduvannya_Khrysta.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 06.11.2018)
5. Панкевич О.З. Концепція прав людини Руської Православної Церкви: ціннісно-антропологічні аспекти. *Державне будівництво та місцеве самоврядування.* 2013. Вип. 25. С. 63–74.
6. Яроцький П.Л. Протестантизм. URL: http://www.history.org.ua/?termin= Protestantyzm (дата звернення: 12.11.2018) .
7. Гаврилюк Т. Концепція людини в протестантизмі XX століття. *Світогляд – Філософія – Релігія.* 2013. Вип. 4. С. 131–139.

ХАТХА ЙОГА В СВІТЛІ ФІЛОСОФІЇ ЗДОРОВ'Я

Репетій С. М.
студентка ІІ курсу Економіко-правового коледжу
Науковий керівник: ***Крижановська Т. О.***
кандидат філософських наук,
доцент кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Йога відноситься до тих рідкісних практик, які збереглися з глибокої давнини до наших днів, не втративши з часом свого значення, а навіть навпаки, набравши ще більшої популярності. Все більше людей у всьому світі стали приділяти увагу пошуку себе і духовної складової свого життя. Заняття йогою, яка має вже кілька тисячоліть практики, приводить до вдосконалення духовного світу і тіла людини шляхом внутрішньої гармонізації. Тобто, цим самим досягається відповідність зовнішнього і внутрішнього стану людини. Тому представлення даної теми, на нашу думку, є актуальним. Метою статті є висвітлення впливу занять йогою на гармонізацію духовного та душевного стану людини, на її фізичне, емоційне та психічне здоров'я.

Хатха-йога – це комплекс вправ (асанів), які спрямовані на відновлення фізичного здоров'я та зачіпають різні ступені контролю над тілом і розумом, проте головним принципом є контроль і регулювання процесу дихання. Назва «хатха-йога» походить від індійських слів «ха» – сонце і «тха» – місяць, воно розкриває двоїстість цієї практики, яка дозволяє гармонізувати сонячну і місячну енергію, властиву всім людям. Її унікальність в тому, що результатом стає гармонійний розвиток людини. Слово «йога» походить від кореня «йоджі» – з'єднання, таким чином, хатха-йога об'єднує ці два потоки. Вважається, що результатом цього єднання стає особливий стан розуму, званий «самадхі». Практики йоги безпосередньо спрямовані на те, щоб привести в рух приховану силу тіла, яка називається «кундаліні». З тих пір в практиці йоги застосовується ще одне поняття – «кундаліні-йога». Всі прийоми, які використовуються в практиці йоги, спрямовані на досягнення однієї мети – заспокоєння розуму. Та

частина йоги, методи якої дозволяють досягти цього стану, називається «лайя-йога». Абсолютне підпорядкування розуму є найлегшим шляхом до досягнення «самадхі». Всі зазначені вище форми йоги часто об'єднують під загальною назвою «тантрична йога», так як вони являють собою практичний аспект йогічної дисципліни, заснованої на філософії тантри.

Йогу описують як «засіб обмеження трансформацій розуму» [2]. Первинною умовою досягнення цієї мети служить поза або «асана», як її називають на санскриті («асана» – зручне та стійке положення тіла), так як без неї неможливо досягнення стану спокою розуму. Кожен рух тіла, ривок або розтяг, кожний нервовий імпульс поряд з потоком дихання викликає занепокоєння.

В практиці йоги не існує асан, вплив яких прямо чи опосередковано не було б спрямовано на заспокоєння розуму, а проте, для досвідчених практиків йоги є тільки дві пози, які вважаються найбільш важливими. Це «сіддхасана» і «падмасана», інші асани були розроблені з метою розвитку різних частин тіла та набуття ними якості сили, яка необхідна для подолання суворої тілесної дисципліни, покладеної на практика йоги. Крім цього, ці пози використовуються для підтримки в тілі здоров'я, а також як допоміжний засіб для учнів-початківців з метою розмаїтності їх надзвичайно малорухливого способу життя.

Хатха-йога в більшості випадків позитивно впливає на стан здоров'я людини. Регулярні заняття йогою дозволяють знайти внутрішню гармонію, позбавитись шкідливих звичок та приєднатися до здорового способу життя. Також люди, що займаються цією практикою відчувають певну гармонію з навколишнім середовищем та виявлять більшу стресостійкість. Йога дозволяє заглибитись в свій внутрішній світ, краще пізнати себе та позбавитись негативних переживань. Вміння глибоко дихати допомагає в стресових ситуаціях залишатися спокійним та розсудливим. Якщо оцінювати фізичний стан людей, що регулярно займаються йогою, то можна відмітити покращення осанки, укріплення м'язового корсету. Також спеціалісти стверджують, що вправи хатха-йоги покращують травлення, стимулюють виведення токсинів з організму та сприяють підвищенню імунітету.

Однак, постає питання: чи всім корисна йога та при яких умовах йога може нашкодити вашому здоров'ю? Звичайно, асани хатка-йоги можуть підтримувати та укріпляти здоровий організм, але слід пам'ятати, що вилікувати серйозні захворювання за допомогою йоги неможливо, до того ж за деяких обставин займатися йогою взагалі не варто, або лише після консультації спеціаліста.

Але не варто робити висновок, що хатха-йога – це аналог гімнастики або фітнесу, це зовсім не так, тому що фізична форма є тільки сходинкою для створення гармонійного і рівноважного стану. Йога не є гімнастикою, цей вид практики навіть ближче до філософських течій, тому що передбачає свої особливі принципи взаємодії з самим собою і навколишнім світом.

Йога – це, перш за все, філософія гармонії та здоров'я. Не знаючи і не розуміючи філософію здоров'я, людина ніколи не зможе вести здоровий спосіб життя. Навчити цьому можуть тільки духовні вчителі (гуру) або лікарі (вайд'ї), які самі живуть правильно згідно з канонами вед та аюрведи. Здоров'я – це не лише відсутність фізичних хвороб, а й щастя розуму та душі. Стан гарного

здоров'я є основою досягнення мети релігії, розвитку економіки, почуттєвої насолоди та звільнення від матеріальних страждань [3].

Практиці йоги можуть перешкоджати наступні шість речей: переїдання, перенапруження від важкої праці, балакучість, їжа на ніч, неспокійна компанія і відсутність наполегливості. Успіх приносить слідування наступним шести речам: веселий настрій, наполегливість, мужність, істинне знання, віра, відстороненість від марної компанії. Ці найбільш поширені обмеження і рекомендації застосовні до всіх видів йоги.

Висновок. Йога – це не тільки комплекс вправ, це, перш за все, філософія, яка змінює світогляд, приводить до змін у поведінці, змінює звички та проникає в усі сфери життя. Система йоги на теперішній час залишається досить актуальною і користується чималою популярністю. Філософія здоров'я має на увазі те, що здорове тіло – це, перш за все – здорові думки, здоровий психічний стан людини, добрий настрій, любов до життя та оточуючого світу. Хатха-йога пропонує людині піднятись духовно над буденністю, постійно будувати гармонійні відношення з людьми, природою, Всесвітом, а найголовніше – із собою.

Література:

1. Айенгар Б. К. С. Йога-сутры Патанджали. Прояснение. М. : Альпина Бизнес Букс. 2007. 386 с.

2. Толчєва Г.В. Метафізичні основи хатха-йоги як системи і практики. *Економічний універсум: метафізика пізнання.* Ч.1. Матер.регіон. наук.-практ. конф. Бердянськ : БДПУ. 2012. С. 73–76. URL: https://www.researchgate.net/publication/308419088_Metafizicni_osnovi_hatha-jogi_ak_sistemi_i_praktiki (дата звернення: 27.11.2018)

3. Степанюк Ю. Філософія здоров'я людини як основа здорового способу життя. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : збірник наукових праць. 2008. Т.1. С. 111–114.

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ РІЗНИХ ВИДІВ МИСТЕЦТВ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Стефіна Н. В.
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри хорового диригування,
вокалу та методики музичного навчання
Навчально-науковий інститут культури та мистецтва
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
м. Суми, Україна

Змінюється час, змінюється життя, а з ним і вимоги до навчання та виховання підростаючого покоління. У сучасному коловороті життя музично-естетичному вихованню надається одне з важливих місць у форматі здійснення процесу формування особистості молодших школярів. У вирішенні такого непростого завдання важлива роль, безумовно, належить музичному мистецтву.

Музика і естетика тісно взаємозв'язані між собою і невід'ємні, бо естетика живе в музиці, а музика наповнена естетикою життя, де світ краси і почуттів може засяяти багатьма гранями, кольорами й відтінками саме у різних видах мистецтв. Це питання дуже важливе і потребує ретельного дослідження. На наш погляд, саме на цих двох основах краси та барв світосприйняття необхідно виховувати здорове покоління. Ця тема була, є і буде цікавою та важливою для нас та майбутніх поколінь.

Теоретичні та методичні проблеми музично-естетичного виховання розробляються багатьма українськими науковцями. А. Болгарський, О. Дем'янчук, В. Зубарєв, С. Никитюк, А. Паламарчук досліджують аспекти формування музично-естетичних інтересів; В. Дряпіна, О. Маленицька працюють над проблемою формування естетичного смаку; Г. Падалка широко висвітлює питання формування естетичних ідеалів в умовах музичної освіти; праці О. Григор'євої, Є. Кісаханової присвячені музично-естетичному вихованню школярів.

Розкриваючи теоретичні основи нашої проблеми, ми поставили за мету з'ясувати що саме представляє собою музично-естетичне виховання взагалі. У словнику-довіднику поняття «музично-естетичне виховання» визначається як «виховний процес, спрямований на формування і розвиток засобами музики естетичних почуттів, ідеалів, інтересів, потреб, смаків переживань, понять, суджень, оцінок, образного мислення, творчих здібностей, гуманістичного ставлення до навколишнього життя і мистецтва» [4, с. 168]. Отже, мета естетичного виховання полягає у формуванні естетичної свідомості, де одним з його компонентів (разом з емоціями, уявою, потребами й оцінкою) є естетичний смак [6].

Так, Е. Кант, вважав, що суттєвим естетичним фактором «утворення» смаку є «почуття задоволення, яке супроводжує споглядання прекрасного. Почуття ж прекрасного лежить у підґрунті смаку» [2, с. 72]. Проте, що «естетичний смак» не можна зводити до оцінки. Адже смак є важливою характеристикою особис-

тісного становлення людини, що відображує рівень самовизначеності її індивідуальності, тобто прийняттям (чи відкиданням) якоїсь культурної або естетичної цінності. Тому у наукових джерелах поняття «естетичного смаку» трактується як «здатність особистості до індивідуальною відбору естетичних цінностей, а тим самим до саморозвитку і самовиховання» [2, с. 74].

В аспекті досліджуваної проблеми слід зауважити, що смак тісно пов'язаний з поглядами, ідеалами, потребами, інтересами особистості. І будучи відображенням їх світосприймальних позицій, смак реалізується (і, тобто, формується) безпосередньо у процесі сприйняття і навіть створення ними естетичних цінностей.

Розкриваючи поняття «музичний смак», вважаємо доречним відзначити, що сприймаючи музику, слухач (кожний учень), певним чином, визначає своє ставлення до неї. Воно виявляється, передусім, у його музичних запитах, смаках та інтересах, які формуються у ході освоєння даного виду мистецтва – музичного. Слухач із задоволенням сприймає таку музику, яка відповідає його запитам. Оцінюючи твір, він виходить не лише з його об'єктивних художніх якостей, а й з власних уподобань та власних музично-естетичних переконань.

Ми розглядаємо музичний смак школярів як їх здатність оцінювати сприйману музику. Поняття «високорозвинений смак» характеризується наукою як здатність відрізняти в мистецькому творі, і зокрема музичному, «художнє від антихудожнього, справжній шедевр від фальші, прекрасне від потворного, реалістичне від формалістичних і натуралістичних звукових послідовностей («конструкцій»)» [1, с. 92].

Отже, «музично-естетичний смак» є одним з показників рівня естетичного розвитку особистості. Тому задача формування музично-естетичного смаку для вчителів музичного мистецтва повинна бути стратегією музично-естетичного виховання у цілому. З позиції нашого дослідження музично-естетичний смак не можна сформувати у школярів без різнобічньої художньої освіти, без культури художнього сприйняття, без навичок грамотної художньої творчості, без достатньої кількості і високої якості естетичної інформації взагалі.

У роботі зі школярами важливо пам'ятати, що музично-естетичний смак, розвивається у дитини, починаючи з перших спроб спілкування і пізнання оточуючого світу. І найбільш інтенсивний період його формування – це роки навчання в школі, де учень має можливість систематично знайомитися з явищами музичного мистецтва, і активно розвивати власні художньо-творчі здібності за допомогою дбайливого вчителя.

Так, П. Халабузарь стверджує що «хоча основою всебічного розвитку особистості є саме життя, у якому головну роль відіграє цілеспрямована творча діяльність, але життя без мистецтва не формує і не виховує людини цілісної, всебічно і гармонічно розвиненої» [3; 7].

Доречно сказати, що музика – це вид мистецтва, котрий відображає дійсність шляхом обдуманих і конкретним чином організованих послідовностей звуків. Музика у звукових образах виражає суттєві процеси життя. Основою змісту музичних образів являються, перш за все, почуття, емоції, переживання людей.

Разом з літературою та образотворчим мистецтвом музика складає естетичний цикл, отже, вони знаходяться у тісному зв'язку. Тому твори образотворчого мистецтва, художнє слово допомагають передати глибину почуттів, які втілені у музиці. У свою ж чергу, музика здатна викликати настрій, переживання та хвилювання, співзвучні багатьом творам живопису та літератури. Музика, як і живопис, відображає дійсність, але переважаючим об'єктом її виступає не зовнішній, а внутрішній світ. Єдине, що характерно й об'єднує усі види мистецтв – це саме життя.

Треба зазначити, що музика живе у кожному з видів мистецтва: література живе разом з музикою у піснях; хореографія без музики буде виступати лише ненаповненими змістом рухами; архітектура – це безперечно зафіксована, застигла ідея «музики» життя; театр, оперету, оперу не можна уявити без поєднання усіх вищезгаданих видів мистецтв; ні один кінофільм, ні одна кіноісторія не починається без співзвуччя особливих звуків, укладених і упорядкованих у красиву послідовність – мелодію, котра вводить нас в думку автора кінострічки. Так, С. Борисова наголошує на тому, що велике значення у формування музично-естетичного смаку набуває ретельний підбір творів мистецтв (саме музики, живопису, поезії) або явищ дійсності, думки про які пропонується висказати учням [5].

Таким чином, вдале поєднання різних видів мистецтв на уроках музичного мистецтва може виступати чудовим й ефективним засобом формування у молодших школярів музично-естетичного смаку, розкриваючи їм велику силу мистецтва й нові цікаві сторінки нашого життя.

Отже, ми вважаємо, що музично-естетичний смак у молодших школярів – це їх здатність розрізняти і оцінювати явища прекрасного в оточуючій дійсності, знаходити та розуміти у різних видах мистецтв. Музика живе у кожному з видів мистецтв, і вміле, поєднання та варіювання їх вчителем на уроці музичного мистецтва, може виступати дієвим засобом формування музично-естетичного смаку, у школярів.

Література:

1. Костюк О. Г. Сприйняття музики та художня культура слухача. Київ: Наукова думка, 1965. 423 с.
2. Левчук Л. Т. Естетика. Підручник. Київ: Вища школа, 1997. 399 с.
3. Халабузарь П. В. Методика музыкального воспитания. Москва: Музыка, 1990. 175 с.
4. Юцевич Ю. Є. Музика. Словник-довідник. Тернопіль: «Навчальна книга – Богдан», 2003. 352 с.
5. Педагогіка: веб сайт ULR: http://www.slib.net/obw-pedagogika/preemstveimost-v-formirovanii-muzykalno-jesteticheskogo-vkusa-u-starshih.html#l878921
6. Педагогіка: веб сайт ULR: bttp://assol-net/publ/metodicheskaja_stranica/fonnirovanie_muzykalno_ehsteticheskogo_vkusa_shkolnikov/1-1-0-344

ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ ПРИРОДНОГО ПРАВА ЗА ВЧЕННЯМ ДЖ. ЛОККА

Тарасенко Ю. О.
студентка ІІ курсу Економіко-правового коледжу
Науковий керівник: ***Крижановська Т. О.***
кандидат філософських наук,
доцент кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Розвиток проблематики природного права має давню історію і починається ще з античних часів. Ще тоді філософи вели дискусії з приводу того, чи існують універсальні права людини, тобто такі, що мають загально значущий характер, чи вони відносні, тобто обумовлені специфічними реаліями суспільства – політичними, економічними, історичними, а тому мають відносний характер. Так, з часом сформувались дві концепції – природного та позитивного, або світського права. Сучасні розвинуті європейські країни пройшли довгий шлях в становленні демократично-ліберального суспільства, і концепції природного права стали підґрунтям цивілізованих відносин та економічного добробуту європейців. Тож, розгляд соціально-філософських поглядів Джога Локка, одного із засновників європейського права, на нашу думку, є дуже актуальним.

Метою докладу визначимо наступне: зробити аналіз природного права на основі соціального вчення Джона Локка.

Джон Локк (1632–1704, Англія) як філософ і політичний діяч, розвиваючи ідеї про природний і громадянський стан суспільства, дав своє тлумачення концепціями природного права і суспільного договору, які були викладені ним в «Листах про віротерпимість» (1685–1693) і в «Двох трактатах про державне правління» (1690). Крім видатних досягнень Дж.Локка в теорії пізнання, істотним є його внесок і в розвиток політичної теорії. Він слушно вважається творцем політичної доктрини лібералізму [2, с. 63].

В своїй основній соціально-філософській роботі «Два трактати про врядування» Джон Локк характеризує природні права людини як «стан повної свободи у керуванні своїми діями, порядкуванні власним майном та особою так, як вони вважають за потрібне, у межах закону природи, ні в кого не питаючи дозволу й не залежачи від чиєїсь волі» [3, с. 131].

Відкидаючи концепцію абсолютизму в сфері суспільно-наукових уявлень, Дж.Локк виходив із природного стану суспільства. Однак такий стан не є «війною всіх проти всіх», як в соціальній концепції Т. Гоббса. Навпаки, це стан рівності, стан свободи (але не стан свавілля), в якому вся влада і правомірність є взаємними. Обмежує свободу людини природний закон, який полягає в тому, що ніхто не має права обмежувати іншого в його житті, свободі, майні тощо. Таким чином, свобода людини не є абсолютною, оскільки завжди обмежена саме тим, що є змістом природного закону [2, с. 63].

Він дійшов висновку, що вже в додержавному стані люди мали права і свободи. Вже в самому фундаменті природної свободи лежить перше обмеження, яке пов'язано з неможливістю вільного самознищення носія цієї свободи. Друге обмеження, яке тісно пов'язано з першим стосується неможливості знищення інших носіїв свободи. І це обмеження має своїм джерелом людський розум. Якщо знищувати самого себе індивіду не дозволяє його природа як живої істоти, то знищувати себе подібних йому не дозволяє його розумна природа [1, с. 42].

Природний стан трактується не як стан свавілля, ворожнечі, а як керований розумом, тобто природним законом, який людина розуміє і підтримує. Цей закон вчить людей: оскільки всі люди рівні і незалежні, не наносити збитку життю, здоров'ю, свободі і власності іншого, вимагає миру і збереження всього людства. Природний стан, за Локком, – стан миру і доброзичливості.

Дж. Локк доводив, що свій сенс поняття «природне право» набуває лише у спільноті людей, коли вони взаємодіють між собою. Природний стан за Дж. Локком є водночас «індивідуалістським» і «соціальним»: природні права пов'язуються із самотнім індивідуумом, який, у свою чергу, зав'язує з іншими позитивні стосунки обміну. Дж. Локк починає з індивідуального і морального виправдання права власності, а закінчує колективним та утилітаристським.

Роблячи висновки, треба зазначити, що ідея природних прав людини та природного закону належать до основних у формуванні ідеології лібералізму. Джон Локк був одним з перших, хто зробив природне право засадничим для цивілізованого суспільного життя. Характеристика природного стану людини як вільної, розумної істоти, що має природне право на власність та розуміє такий же вільний стан іншої людини, знайшла продовження в подальшому розвитку соціально-філософських, правових та економічних вчень.

Література:

1. Прокопов Д.Є. Природне право як предмет аналізу в європейській новочасній філософсько-правовій думці. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Філософія. Політологія*. 2010. № 100. С. 39–44.

2. Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. За ред. д-ра філос. наук, проф. О. Г. Данильяна. Харків : Право. 2009. 208 с.

3. Локк Д. Два трактати про врядування. Пер. з англ. О. Тереха, Р. Димерця. К. : Основи. 2001. 265 с.

ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ ЗАХІДНОГО І СХІДНОГО ТИПУ МИСЛЕННЯ

Тріфонов В. Д.
студент ІІ курсу Економіко-правового коледжу,
Науковий керівник: ***Крижановська Т. О.***
кандидат філософських наук,
доцент кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Впродовж тривалого часу дослідники розглядали Схід і Захід як протилежні цивілізації, як два протилежних соціокультурних світи. Вони намагалися навіть їх протиставити, оскільки кожна з них має свою історію, свої характерні особливості та практики, – як культурні, так і соціальні. Ці практики мають в своїй основі певні моделі світогляду, певні картини світу, певні типи мислення, які між собою переплітаються. Тому обрана для розгляду тема, є, на нашу думку, актуальною з огляду на ті процеси, які відбуваються в сучасному світі. В історії траплялося, що культура європейської країни набувала рис культури східного типу, а країни Сходу ставали зразком західного розвитку. Українська культура постає як унікальний збіг східної та західної традицій. Ця особливість знайшла відображення не тільки у духовному і матеріальному житті, але й у рисах національного характеру.

Тож, метою доповіді є короткий аналіз проблеми співвідношення західного і східного типу мислення та виявлення основних проблемних вузлів цієї теми. Для досягнення цієї мети виділимо наступні завдання: розглянути думки філософів, які досліджували цю проблематику; виділити основні характерні особливості західного та східного типу мислення; знайти те, що об’єднує Схід і Захід на рівні філософських ідей.

На думку Е. М. Причепія «існує декілька відмінностей між європейською філософією та індійською й китайською» [1, с. 42]. По-перше, відмінність простежується у відокремленні міфології та філософії, релігії та філософії. Так індійська філософія, яка тривалий час набувала міфологічних ознак, тісно перепліталася з релігією, наприклад, буддизм. У свою чергу даосизм і конфуціанство в Китаї трансформувалися в релігійні системи і не мали зв’язку з теоретичною наукою. А в Європі філософія не була тісно пов’язана з релігією, хоча й існували релігійні філософські течії. Так філософія в Давній Греції була відокремлена від міфології. В Новий час європейська філософія була тісно пов’язана з наукою.

По-друге, на Сході домінувала етична і соціальна проблематики (Індія і Китай), а в європейській філософії – вчення про світ (онтологія) і пізнання (гносеологія).

По-третє, суб’єкти філософування в Китаї та Індії не посідали того місця в суспільстві, як у Греції чи Римі. Наприклад, в китайській та індійській філо-

софіях панують не особи (погляди окремих мислителів), а школи. В Європі ж школи є скоріше винятком, ніж правилом. Крім того, школа в європейській традиції – це не просто коментування поглядів учителя, а розвиток, зміна ідей.

Особливе місце займає ідея К. Ясперса про осьовий час, і створення шляхів загальнолюдської «комунікації» між країнами і віками в культурі. «В цей час, – пише мислитель, – відбувається багато незвичайного. В Китаї жили тоді Конфуцій і Лао-Цзи, виникли всі напрямки китайської філософії. В Індії були створені Упанішади, жив Будда. У філософії, як в Індії, так і в Китаї, були розглянуті всі можливості філософського осягнення дійсності, аж до скептицизму, до матеріалізму, софістики і нігілізму. В Греції – це час Гомера, філософів Парменіда, Геракліта. Все те, що пов'язано з цими іменами, виникло майже одночасно протягом небагатьох століть в Китаї, Індії і на Заході незалежно одне від одного» [2, с. 85]. Саме усвідомлення людиною свого буття, самої себе і відбувалося в трьох великих культурних регіонах – Китаї, Індії та на Заході. В стародавню епоху, за К.Ясперсом, було розроблено основні категорії, якими люди мислять і сьогодні, закладено основи світових та інших філософських і релігійних вчень, що дійшли крізь тисячоліття до нашого часу.

В той же час, розвиток філософії на Сході і Заході при всій її специфічності має ряд загальних закономірностей, оскільки вона була сформована з міфології як перша форма суспільної свідомості. У міфології людина нездатна виділити себе з навколишнього середовища і пояснити явища на основі природних причин. Вона пояснює світ і всі явища в ньому дією богів і героїв. Але в міфології ставляться і філософські питання. Наприклад: як виник світ і як він розвивається; що таке життя і смерть тощо.

Виникнення класового суспільства і держави також спричинило вплив на філософію Заходу і Сходу. Так, зародження філософії в Стародавній Індії відноситься приблизно до I тисячоліття до н. е., з появою рабовласницьких держав. У Китаї філософія виникає в VI-V ст. до н. е., коли там почався процес класового розшарування суспільства, а саме руйнування общинників і зростання економіки та політичної могутності нових земельних власників і міських багатіїв.

Зауважимо, що філософія Заходу і Сходу звернена до загальнолюдських цінностей. Вона досліджує такі явища, які людей завжди хвилюють: «як добре мислити, добре говорити». Для цього людина повинна опановувати філософською мудрістю, навчитися розбиратися в таких проблемах, як світ і його пізнання, людина і природа, сенс життя людини та інше. І східна, і західна філософія стародавнього світу цікавилися проблемами добра і зла; прекрасного і потворного тощо.

Таким чином, вся духовна цивілізація Сходу несе в собі звернення до буття особистості, її самосвідомості та самовдосконалення через відхід від матеріального світу, що не могло не позначитися на всьому способі життя і способи освоєння всіх цінностей культури, історії народів Сходу. Духовна цивілізація Заходу виявилася більш відкритою до змін, пошуків істини в різних напрямках, в тому числі атеїстичному, інтелектуальному, практичному. Разом з тим слід підкреслити, що філософські погляди у багатьох східних і західних філософів не виступають однозначно. Якщо звернутися до західної філософії,

то і в ній добре проглядається методологічна функція філософії. Наприклад, грецькі філософи – софісти, вчителі мудрості і красномовства, ставили своїм завданням навчити учнів добре, «сильно» мислити, виступати зі знанням суті предмета, про який ведеться мова, і використовувати свої філософські знання в політичній діяльності. Але, можна зробити висновок, що філософія є «душею» культури, багато в чому визначає обличчя духовної цивілізації як Заходу, так і Сходу. Вона охопила всі духовні цінності: мистецтво і релігію, етику і естетичну думку, право і політику, педагогіку та науку.

Література:

1. Причепій Є. М., Черній А. М., Гвоздецький В. Д., Чекаль Л. А. Філософія : посібник. Київ : Академія. 2001. 576 с.
2. Ясперс К. Смысл и назначение истории. Пер. с нем. М. : Политиздат, 1991. 527 с.

РИМСЬКЕ ПРАВО ЯК ДЖЕРЕЛО ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Чеботаренко А. В.
студент І курсу Економіко-правового коледжу
Науковий керівник: ***Крижановська Т. О.***
кандидат філософських наук,
доцент кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Проблема міжнародних відносин є однією з головних проблем сучасності, які зумовлені невиконанням або недбалим виконанням принципів та вимог міжнародного права. Не всі держави виконують міжнародні угоди, що призводить до самих негативних наслідків в їх зовнішній політиці. Зовнішньополітичні проблеми людства зародились ще у Стародавні Часи. Розподіл відносин між народами відбулися на зовнішні та внутрішні ще при виникненні держав. Як тільки з'явились суверені держави й кордони, відразу відбулося виділення зовнішньої політики, під якою розумілись дії, що виходили за ці кордони. Найбільш яскравим прикладом становлення теорії міжнародних відносин є Римське право народів, яке розглядалося в якості загального регулятора відносин між римською стародавньою державою та іншими державними утвореннями. Тож, метою цієї роботи є філософське дослідження становлення і впливу Римського права на міжнародні відносини.

Як зазначає українська дослідниця Вовк В.М., Європа постійно оглядається на свої античні витоки: свобода і демократія, протиріччя між нормами, які забезпечують інтереси суспільного цілого, і захистом інтересів особистості, не співпадіння норм природного і чинного позитивного права – це все уже мало

місце в історії до європейського періоду, але залишається таким актуальним і для сучасної Європи. Зрозуміти реалії сьогодення ми зможемо, лише зрозумівши минуле. Але прикрим фактом є те, що сучасність дозволяє собі доволі часто вільно обходитися з поняттями, інколи збіднюючи їх значення. Але при такому підході втрачається сутність складного культурного артефакту, яким і є європейське право, а також не враховуються основоположні чинники його формування. Сьогодні сфера дослідження європейського права поширюється від абстрактно-метафізичних до вузько-прагматичних точок зору, кожна з яких не може претендувати на адекватну картину європейського права в усьому його обсязі та повноті [1, с. 14].

Становлення європейського права стало можливим завдяки єдності культурних перспектив: перша перспектива пов'язана з відродженням ідеї ролі права в суспільстві як основного регулятора та поширенням ідей римського права (це так зване «друге народження римського права»); друга пов'язана з розвитком християнської цивілізації; третя – це ідея екстериторіального характеру права, яка ґрунтується на визнанні права основною соціальною цінністю. Але, говорячи про вплив римського права на європейське, ми маємо зауважити, що мова не йде про пряме, безпосереднє використання римського права у його первинному вигляді, не про автентичність системи правового регулювання, а про її «переспівування», із збереженням основних системотворчих елементів [1, с. 15]. Римське право почало своє існування з римської та грецької філософії.

Філософській думці римське право завдячує своєю сутністю та принциповими засадами. Огляд його підвалин має містити характеристику його філософії, тобто світоглядного пояснення сутності римського права, його розуміння й покликання, оцінки й системи цінностей [2, с. 47].

Формування філософії римського права почалося в II ст. до н.е. і тривало практично весь період принципату. Істотну роль тут відіграла давньогрецька філософія, зокрема, такі течії, як стоїцизм, епікурейство. За відомим висловом римського поета Горація, греки, взяті у полон, самі полонили переможців. Цьому сприяла наявність вже у республіканському Римі морально-психологічного підґрунтя для розвитку ідей грецького стоїцизму.

Система моральних цінностей, релігії, чеснот дозволяють вживати термін «стоїчний Рим», коли йдеться про ранню республіку, тобто VI–III ст. до н.е. Не дивною видається та обставина, що саме до цих витоків звертаються римські автори на межі тисячоліть. Однак надзвичайно важливим було й те, що еллністична філософська думка виробила вчення, що відповідали не тільки загальним тенденціям розвитку античної цивілізації, а й якнайкраще відображали прагнення Риму, його сутність на той час. Важливим було те, що стоїки прийшли до космополітизму. Саме у такій якості стоїцизм перейшов у римську філософію. При цьому підводилась філософська база під римський ідеал доброго громадянина – «vir bonus», а космополітизм стоїків трансформувався у звичну для римлян версію про доцільність та необхідність існування їхньої держави як світової [2, с. 48].

У результаті впливу грецької філософії і праворозуміння, римське правознавство перетворилося в науку. На відміну від грецьких знань про право, рим-

ське правознавство було сконцентровано на конкретних питаннях правової практики у силу назрілої необхідності обслуговування високорозвиненої економічної системи господарства з жвавою торгівлею і судноплавством, розвитком договірних інститутів. За кілька століть до н. є. воно пройшло шлях від jus sacrum (божественне, сакральне право) до jus civile (цивільне право).

Як ми вже зазначали, відмінною рисою римської правової науки стало яскраве втілення етики стоїків. Одним з найвідоміших римських стоїків був Луцій Аней Сенека Молодший – політичний діяч, письменник, філософ. Для філософських поглядів Сенеки характерна спроба поєднати принципові положення давніх римських традицій (наприклад, переконаність в існуванні моральної норми як «норми життя») з індивідуалізмом стоїчного ідеалу мудреця. У цих питаннях він іде далі ортодоксального грецького стоїцизму, підтримуючи Їх вчення у тому, що треба жити у злагоді з природою, доброчесністю, але визнаючи, разом з тим, що не досить пізнати добро, треба йти до доброчесності, бо воля має бути спрямована до добра, і допомагає у цьому моральна інстанція – совість [4].

У складі діючого права в Римській імперії юристи виділяють три частини: природне право, право народів і право громадян [3].

Термін jus gentium, як відомо, увійшов в світову правову культуру, завдяки візантійській кодифікації римського права в Інституціях і Дігестах Юстиніана (533 р.), де jus gentium вже має значення «права народів», розглядаючись при цьому: у вузькому сенсі – як право, що регулює приватно-правові відносини римлян з не римлянами, в розширеному – як право «війни, розділення народів, заснування царств, розділення майна, розмежування кордонів і меж…», і в найбільш широкому сенсі – як «право, яке між людьми встановив природний розум», ототожнюючись в останньому тлумаченні з природним правом [5, с. 92].

Право народів юристи тлумачили як правила міждержавних відносин, норми майнових і інших договірних відносин римських громадян з «не римлянами». Це забезпечувало взаємодію і взаємовплив норм цивільного права і права народів, що захищало приватні і державні інтереси римлян. За нормами права народів заборонялися всі угоди з ворогами. Захоплений римлянами ворог втрачав свою правоздатність і ставав рабом. Суворо дотримувався імунітет послів і посольств, у т.ч. послів ворога.

Роблячи висновки з вищесказаного треба зазначити, що римське право складалося в обстановці гострої соціальної боротьби, у якій приходилося від багато чого відмовлятися, зберігаючи найкраще. Це і сформувало такі його риси, як строгість, твердість правової регламентації, раціоналізм і життєва мудрість. Ці положення згодом мали вплив на міжнародні відносини між державами. Подібні якості визначили становлення строгої юридичної системи, зв’язаної широкими принципами, що поєднують правові норми. Особливістю римського права є його пристосованість до світового обороту, тому що Рим активно підтримував торгово-економічні і політичні відносини із сусідніми країнами.

Література:

1. Вовк В.М. Римське право і сучасне європейське право. *Українсько-грецький міжнародний юридичний журнал «Порівняльно-правові дослідження»*. 2009. № 2. С. 14–19.
2. Підопригора О.А., Харитонов Є. О. Римське право : підручник. К : Юрінком Інтер. 2006. 512 с.
3. Демиденко Г.Г. Історія вчень про право і державу : навчальний посібник. Харків : Консум. 2004. 432 с.
4. Сенека. Моральні листи до Луцилія / пер. з лат. А. Содомора. К. : Основи. 1996. 608 с.
5. Радзівілл О.А. «Jus gentium» – право народів чи право родів? *Юридична наука.* 2013. № 12. С. 91–104.

АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ПРАВА

Янц В. П.
студент ІІ курсу Економіко-правового коледжу
Науковий керівник: ***Крижановська Т. О.***
кандидат філософських наук,
доцент кафедри мистецтвознавства і загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Тема ціннісного сенсу права є дуже актуальною для українського суспільства. Позитивістський, нормативний підхід до права та правова практика, яка засновувалась на такому підході майже всі роки перебування української території під радянською владою, наразі потребує свого перегляду. Сучасне демократичне суспільство, яким прагне стати Україна, має керуватись іншими ціннісними настановами. Аксіологічний підхід до права, на нашу думку, має відобразити процеси гуманізації українського суспільства взагалі та правової проблематики та практики, зокрема. Метою цієї роботи є висвітлення основних положень аксіологічного підходу як засобу пізнання правових норм.

Цінність – термін, що позначає належне та бажане, на відміну від реального, дійсного. Першим кроком до розуміння природи цінності було усвідомлення того, що з'ясування поняття реальності та істини не дає відповіді на питання – що таке цінність. Істина відповідає на питання – якою є реальність, цінність відповідає на питання – що є, бажаним або яким щось повинно бути [1, с. 707].

Треба відмітити, що українські дослідники наголошують на необхідності аксіологічного підходу до права. На думку В. С. Бігуна, основою аксіологічного підходу є «визнання людини найвищою соціальною цінністю та визнання права цінністю, формою відображення і способом втілення людських цінностей. Застосування цього підходу дозволяє встановити, що закономірністю формування, прояву й розвитку ціннісних властивостей відношення людини й права

є розвиток і поступальне здійснення гуманістичної природи права. Одним із проявів такого здійснення є поступ як філософсько-правової та політико-правової думки, так і політико-правової практики у напрямі визнання та утвердження людини найвищою соціально-правовою цінністю» [2, с. 4].

Зрозуміти соціальну цінність права – значить усвідомити, розкрити його позитивну роль для особистості та суспільства. Ціннісні установки людей протягом історії людства постійно змінюються, еволюціонують. «Цей процес, з одного боку, детермінований культурно-історичними, науково-технічними та іншими реаліями, а з другого, залежить від суб'єктивних устремлінь індивідів, їхніх потреб і бажань дотримуватися аксіологічних орієнтирів свого часу» [4].

Український дослідник А. Кучук акцентує увагу на важливості використання аксіологічного підходу у дослідженні правових явищ, що зумовлюється близькістю права та моралі [3, с. 119].

Право і мораль відповідають визначеним потребам сучасного соціуму, тому що служать регуляторами відносин у суспільстві, погоджуючи інтереси окремої особистості з інтересами різних об'єднань і суспільства в цілому. Виникнення моралі обумовлене процесом становлення і розвитку суспільної праці, коли з'являється необхідність регулювання відносин між особистістю і первісним колективом. Право з'являється у більш пізній період, коли у класовому суспільстві виникає насущна потреба регулювання відносин індивідуумів, що належать до протилежних класів. У той же час соціальна цінність права і моралі полягає в їхній здатності підкорити інтереси особистості, окремих форм спільності інтересам більш широких спільнот, суспільству в цілому (моральність) та громадськості інтересам держави (право).

Тому право і моральність насамперед виступають як регулятори поведінки окремої особистості, визначених спільнот, суспільства і держави. Правова і моральна системи говорять про належне і справедливе, вимагають додержуватися відповідної поведінки з погляду суспільства і держави, наділяють особистість визначеними правами і свободами, а у випадку невиконання обов'язку застосовують до особистості порушника норми відповідальності. Тим самим відносинам людей у соціумі надається стійкість і визначеність, тому що у таких умовах поведінка людей підпорядкована справедливому, належному і законному – моральній і правовій нормам. Проте роль права і моральності не зводиться тільки до збереження і забезпечення стійкості суспільства, вона є значно ширшою. Правова і моральна системи виступають регуляторами активності й удосконалювання суспільних відносин.

Моральні цінності можна класифікувати на цільові, нормативні і практичні. До цільових належать ідеали і принципи свободи, гуманізму, героїзму, патріотизму. Ідеали – це зразки, моделі високоморальних, бажаних відносин, почуттів, орієнтацій, такі, що незамінні при становленні нових відносин у соціумі. Це деякою мірою передбачення майбутнього. До ідеалів сучасного соціуму, на нашу думку, слід віднести ідеал гуманних стосунків між людьми, визнання гідності і цінності окремої особистості у всьому людському співтоваристві, консолідацію людей світового соціуму в активній боротьбі за права і свободи особистості, екологічну безпеку планети.

Моральні цінності включають до свого складу переживання і почуття. Моральні якості особистості виявляються у практичній діяльності на підставі визначених ідеалів окремої особистості й існуючих у соціумі моральних і правових норм. Вищий ступінь моральності в суспільстві – совість, яка, на думку Г. Гегеля, є «процесом внутрішнього визначення добра» [6, с. 108].

Первинні об'єктивні властивості права: нормативність, формальна визначеність, примусовість, динамізм – знаходять свій прояв при реалізації вказаних функцій як правові властивості і характеризують соціальну цінність права [5, с. 22].

Таким чином, в умовах перехідного суспільства, на нашу думку, аксіологічні якості правової системи регулювання соціальних відносин повинні одержати особливий розвиток. Тому сьогодні досить «актуальною проблемою в нашій країні знову стає ідеологія організації громадського життя. Після переосмислення правової ідеології, на якій тривалий час ґрунтувалося громадське життя, в Україні ще чітко не визначені загально-соціальні цінності, спираючись на які можна було б розвиватися далі» [7, с. 163–168]. Побудування морально-правових засад, які б ґрунтувались гуманістичними та демократично-ліберальними цінностями є одним з найперших завдань українського суспільства.

Література:

1. Лісовий В. Цінність. Філософський енциклопедичний словник / гол. ред. Шинкарук В.І. Київ : Абрис. 2002. С. 707–708.
2. Бігун В. С. Людина в праві: аксіологічний підхід : автореф. дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.12 «Філософія права». Нац. акад. внутр. справ України МВС України. К. 2004. 19 с.
3. Кучук А. Аксіологічний підхід до дослідження правових явищ. *Підприємництво, господарство і право.* 2016. № 9. С. 116–120.
4. Алексеев С. Право: Азбука–Теория–Философия. Опыт комплексного исследования. М. : НОРМА–ИНФРА-М, 1999.
5. Коржанський М. Цінність суспільних відносин. *Право України*. 2006. № 12. С. 20–22.
6. Геґель Ґ. В. Ф. Основи філософії права, або Природне право і державознавство. Пер. з нім. Р.Осадчука, М.Кушніра. К. : Юніверс. 2000. 336 с.
7. Селіванов В.М. Право і влада суверенної України: методологічні аспекти: монографія. К. : Ін Юре, 2002. 724 с.

ЗНАЧЕННЯ ПЕРЕДПРОЕКТНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В СУЧАСНОМУ ДИЗАЙНІ

Вершиніна К. В.
старший викладач кафедри дизайну
Міжнародний гуманітарний університет,
аспірант
Київський національний університет технологій та дизайну
Науковий керівник: ***Колосніченко М. В.***
доктор технічних наук, професор
Київський національний університет технологій та дизайну
м. Київ, Україна

Метою дослідження є встановлення важливості та впливу передпроектних досліджень на сучасне дизайн проектування, особливо в області формування перед проектного завдання, також аналіз видів та способів передпроектних досліджень та зв'язок з дизайном, що орієнтований на користувача (Human Centered Design).

Завданням є огляд літератури з сучасного дизайну, орієнтованого на користувача (Human Centered Design), методів дизайн-проектування та визначення і систематизація основних видів та способів передпроектних досліджень.

Об'єкт дослідження – передпроектні дослідження у сучасному дизайні. Предмет дослідження – значення для сучасного дизайн проектування, роль в формуванні перед проектного завдання, визначення та систематизація основних способів застосування.

Наукова новизна та практичне значення отриманих результатів полягає у вирішенні проблеми систематизації основних видів та способів передпроектних досліджень, визначенні зв'язку з HCD (human centered design) та обгрунтуванні впливу на передпроектне завдання та важливості в сучасному дизайн-проектуванні.

В результаті вивчення сучасних інформаційних та наукових джерел з дизайн проектування варто відзначити, що успішний проект сьогодні формується на базі досліджень трьох основних джерел даних: досліджень ринку, споживача (користувача) і технологій. Дослідженням користувача, його потреб та особливостей сценарію взаємодії віддається найбільша перевага. Важливість цих досліджень продиктована тим, що швидкість розвитку технологій і висока конкуренція на ринку дизайн-продуктів вимагає швидкого і безпомилкового проектування поряд з мінімальними доробками проекту за результатами тестування. Таким чином найбільшу важливість для формування правильного передпроектного завдання мають саме дослідження, пов'язані з користувачем і його перевагами, що дозволяє згодом закласти правильний функціонал і створити перспективний продукт з високою адаптацією до різних ринків і технологічних змін.

Найбільш часто використовувані методи передпроектних досліджень можна розділити на два генеральних типу за способом отримання даних: поверхневі дослідження (холодна аналітика) і глибинні дослідження (гаряча аналітика).

Холодна аналітика - дослідження, які використовують загальнодоступні дані загального характеру, чужі готові дослідження, що знаходяться у відкритому доступі, глобальні тренди.

Характер і способи отримання даних в цьому типі досліджень включають:

- вивчення аналітики трендів (існують готові презентації типу тренд-репорт, звіти про споживчі сегменти, властиві окремим галузям бізнесу, дослідження психології споживача від департаментів дистрибуції, рітейлу, і дослідження психології поведінки співробітників від HR департаментів, а також звіти про споживчої активності і особливості відповідно до теорії поколінь);
- вивчення даних глобальної структури ринку в розрізі конкурентності та споживчої ємності, прогнози зростання і падіння попиту;
- галузеві дані за технологіями, споживання, методів реалізації різних проектів, включаючи дизайн-проектування, готові опитування певної цільової аудиторії по широкій вибірці;

Гаряча аналітика - дослідження, які носять індивідуальний характер, проектуються під конкретну розробку, проводяться з метою отримання даних про конкретну галузь, про чітко визначеного споживача, про вузьку технології або конкретний продукт. Даний тип більш трудомісткий, не може базуватися на існуючих даних і результатах інших досліджень. Характер і способи отримання даних в цьому типі досліджень включають:

- глибинні клінічні інтерв'ю конкретних користувальницьких сегментів, спостереження за споживачем з метою побудови докладних користувальницьких сценаріїв, експертні інтерв'ю з представниками певної індустрії, польові спостереження за способом споживання і використання продукту, тестування пробного продукту, фокус-групи, дослідження задоволеності певним продуктом або тестовим minimal value product з метою визначити конкретні проблеми споживача і вибрати функціональні пріоритети в дизайн-проектуванні.

У кожному з вищезгаданих типів можна виділити три групи досліджень, які стосуються трьох основних аспектів даних.

- перша група: дослідження, що описують користувача і його потреби;
- друга група: дослідження, що описують технології та особливості їх використання;
- третя група: дослідження, що описують ринок і конкурентне середовище, що аналізують існуючі на ринку продукти і рішення, подібні за базовим функціоналом і вирішуваних проблем;

У кожній групі досліджень існують свої методи, які дають необхідну інформацію для дизайн-проектування та впливають на формування передпроектного завдання. Але цілком зрозуміло, що найбільшу важливість мають всі перераховані вище методи досліджень, якщо стосуються користувача та його потреб і особливостей взаємодії - це продиктовано загальною орієнтацією сучасного

дизайну на споживача, зокрема формуванням поняття про сучасний дизайн, як про антропоцентричне проектування (Human Centered Design).

Висновки. Передпроектні дослідження сьогодні є невід'ємною частиною сучасного дизайн-проектування та в обов'язковому порядку використовуються професіоналами в сфері дизайну, орієнтованого на користувача. З урахуванням антропоцентричності дизайну, обов'язковою рекомендацією і типом досліджень, є гаряча аналітика користувача, яка представлена вивченням споживчого сценарію, спостереженнями і глибинними клінічними та експертними інтерв'ю.

Як правило методи при отриманні даних передпроектного дослідження вибираються на підставі існуючих пріоритетних завдань в проектуванні і отримання якомога більшого обсягу вимірюваних кількісних і якісних даних, які потім можуть бути покладені в основу передпроектного завдання і критеріїв прийому готового дизайн-проекту. У процесі дослідження та отримання даних методи можуть бути відкоректовані залежно від отриманої інформації і підтвердження або спростування висунутих для проектування гіпотез, або виникнення нових.

Особлива цінність передпроектних досліджень полягає в мінімізації ризиків бізнес-моделі монетизації дизайн-проекту, оптимізації витратної частини при дизайн-проектуванні, полегшенні вибору інноваційного способу дизайн-проектування. Дані, отримані в результаті передпроектних досліджень (особливо, що стосовно гарячої аналітики) дозволяють сформувати більш точне передпроектне завдання, визначити критерії прийому і відповідності результата проектування і готового продукту, спланувати ітерації по подальшій доробці та удосконаленню продукту.

Також дані передпроектних досліджень здатні істотно оптимізувати сам процес проектування, правильно і максимально ефективно сформувати проектну мультидисциплінарну команду, істотно скоротити терміни дизайн-проектування, тобто оптимізувати витратну частину.

Як правило дані передпроектних досліджень можуть бути використані не тільки в рамках дизайн-проектування одного конкретного продукту, але служити підставою для подальших розробок, властивих конкретної галузі, або для продукту з подібною технологічною базою або цільовою аудиторією.

Література:

1. Кристнесен К., Холл Т., К. Диллон, Данкан Д. Закон успешных инноваций. Альпина паблишер. 2017
2. Браун Т. Дизайн мышление в бизнесе. Манн, Иванов и Фербер. 2016.
3. Perez-Breva L. Innovating. The Mit Press. Cambridge. Massachusetts. 2016.
4. Resmini A ., Rosati L. Pervasive Information Architecture. Desigining Cross-Channel User Experiences. Elsevier Inc. 2011.
5. Фитцпатрик Роб. Спроси маму: как общаться с клиентами и подтвердить правоту своей бизнес-идеи, если все кругом врут? Издательские решения. 2015.

НОТАТКИ

ЧОРНОМОРСЬКІ НАУКОВІ СТУДІЇ

МАТЕРІАЛИ
П'ЯТОЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

м. Одеса, 17 травня 2019 р.

Підписано до друку 26.04.2019. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 15,35. Тираж 150. Замовлення № 0419-86.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видання та друк – Видавничий дім «Гельветика»
73021, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105.
Телефон: +38 0552 399580
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.